

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА**

**НАУКОВІ РОЗВІДКИ З АКТУАЛЬНИХ
ПРОБЛЕМ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО
ПРАВА**

Матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
(Київ, 20 травня 2022 року)

Київ 2022

ТОВ «Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23 м. Київ 04176
тел./факс 044-425-01-34
тел.: 044-425-20-63; 425-04-47; 451-65-95
800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

Підписано до друку 04.06.22 Формат 60х84 1/16
Друк лазерний. Папір офсетний. Гарнітура Nimes New Roman.
Ум. друк. арк. 18. Тираж 100 прим.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА

НАУКОВІ РОЗВІДКИ З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПУБЛІЧНОГО ТА
ПРИВАТНОГО ПРАВА

Матеріали

V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

(Київ, 20 травня 2022 року)

Київ – 2022

УДК 340.1

Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права:
матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Київ, 20 травня 2022 року) – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022. – 338 с.

У матеріалах V Всеукраїнської науково-практичної конференції висвітлено широкий спектр питань, пов'язаних із актуальними проблемами теорії і практики публічного та приватного права в умовах воєнного стану. На основі аналізу вітчизняного та міжнародного досвіду розглянуто шляхи вирішення завдань сьогодення в умовах війни, надано обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції адресовано вченим, практикам, адвокатам, нотаріусам, аспірантам, слухачам магістратури, студентам вищих навчальних закладів, а також усім, хто цікавиться проблемами теорії та практики публічного та приватного права

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє висловлені позиції та не несе відповідальності за їх зміст

УДК 340.1

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:**ГОЛОВА:****Орел****Лілія Василівна**

завідувач кафедри

публічного та приватного права

Факультету права

та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка,

доктор юридичних наук, доцент.

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:**Власова****Ганна Петрівна**

професор кафедри публічного

та приватного права Факультету права

та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка,

доктор юридичних наук, професор;

Калашник**Олена Миколаївна** доцент кафедри публічного та приватного права

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка;

адвокат, член Комітету захисту прав адвокатів

та гарантій адвокатської діяльності та Комітету

з міжнародного права Національної асоціації адвокатів

України, кандидат юридичних наук;

Хатнюк**Наталія Сергіївна** професор кафедри публічного та приватного права

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка,

доктор юридичних наук.

Вітальне слово

Шановні учасники V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права»!

Нинішнє наше наукове зібрання в рамках конференції хоча і є вже традиційним, бо проводиться не уперше, однак відбувається уперше в надзвичайно складних умовах, зумовлених воєнним станом, в якому вимушено перебуває наша держава, весь український народ.

Така ситуація накладає на нас, працівників сфери освіти, і зокрема на професорсько-викладацький склад Факультету права та міжнародних відносин, особливу відповідальність за підготовку здобувачів вищої бакалаврської та магістерської освіти. Адже вистояти всім нам – українцям різних поколінь - у боротьбі за нашу свободу, незалежність, національну гідність, історичну правду, за право бути вільними людьми на своїй землі є надзвичайно складною, безальтернативною, виснажливою, безкомпромісною та відповідальною справою.

Наші наукові розвідки з актуальних проблем публічного та приватного права мають бути зорієнтовані не лише на переосмислення окремих усталених довоєнних уявлень з теорії національного права та його галузей, теорії держави, але і на потребу їх практичного втілення насамперед через механізми правового регулювання тих чи інших питань суспільних відносин. А наше володіння професійними знаннями з юриспруденції має бути вміло передане студентам-грінченківцям, які застосовуватимуть отримані знання, вміння та навички у практичній діяльності з метою розбудови сучасної демократичної правової української держави.

Віра в перемогу над рашистською ордою допоможе кожному з нас не лише виявляти стійкість у повсякденній діяльності, але й надихатиме на професійне удосконалення і як освітян, і як науковців. Таке поєднання стане своєрідною запорукою фахового зростання та ефективної самореалізації кожного з нас при підготовці правників нового покоління.

Бажаю учасникам V Всеукраїнської науково-практичної конференції творчого натхнення, плідної і цікавої дискусії та хороших результатів!

Грицяк Ігор Андрійович

декан Факультету права

та міжнародних відносин Київського університету

імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук,

доктор наук з державного управління, професор

Зміст

Орел Л. В., Орехов О.І.

Земля як об'єкт цивільних відносин 12

Власова Г.П., Партенадзе О., Цимбал П.

Кваліфікація злочинів під час воєнних дій, пов'язаних із викраденням людей
..... 18

Калашник О. М.

Особливості деяких правових статусів у країнах ЄС для громадян України,
вимушених покинути Україну після 24 лютого.....23

Хатнюк Н.С., Побіянська Н.Б.

Особливості надання нотаріальних послуг під час воєнного стану в Україні
..... 28

Орел Л. В., Хаджиогло М. М.

Захист суміжних прав у мережі інтернет 36

Уложенко В.М.

Особливості публічного адміністрування закладами вищої освіти України в
умовах воєнного стану 43

Фукс Н.А.

Особливості правового регулювання банківської системи України в умовах
воєнного стану..... 48

Хатнюк Н.С., Римаренко І.В.

Сімейні відносини під час війни 54

Баклан О.В.

Про окремі питання адміністративного розсуду щодо правового статусу
іноземців, осіб без громадянства, біженців і мігрантів в період запровадження
воєнного стану в Україні..... 56

Буличева Н.А.

Обґрунтованість прийняття законопроекту щодо впровадження переважного виконання військово-транспортного обов'язку в умовах воєнного стану: підстави для професійної дискусії 62

Сергієнко Н.А.

Розмитнення гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану 67

Удовенко Ж.В., Галаган В.І.

Допит під час розслідування воєнних злочинів..... 70

Чаплук О.І.

Реформа місцевого самоврядування в умовах воєнного стану: реалії сучасності 74

Чернега А.

«Радянська перемога»: *Україна у Другій світовій війні* 79

Орел Л. В., Хоменко А. О.

Порядок стягнення аліментів в умовах війни 86

Байталук О.М.

Правове регулювання охорони пам'яток культури в умовах воєнного стану 91

Доценко О.

Роль резолюцій Ради Безпеки ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом. 99

Кривопускова К.Л.

Соціальна обумовленість кримінально-правових норм про публічні заклики до вчинення злочинів проти основ національної безпеки України. 105

Хатнюк Н.С., Волошин Л.В.

Окремі питання інновації або трансформації податкових правовідносин в умовах воєнного стану 112

Хатнюк Н.С., Данилюк Ю.О.

Правові засади соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок бойових дій	121
--	-----

Хатнюк Н.С., Науменко Я. В.

Правові засади ввезення та та вивезення гуманітарної допомоги в Україну в умовах воєнного стану	126
---	-----

Хатнюк Н.С., Ткаченко К.Б.

Роль міжнародних міждержавних військових організацій у вирішенні збройного конфлікту між росією і Україною	130
--	-----

Хатнюк Н.С., Халабузар Е.В.

Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні та процедура отримання допомоги від держави	135
---	-----

Орел Л.В., Бабяк М.О.

Опіка та піклування в Україні: порівняльна характеристика.....	140
--	-----

Орел Л.В., Волошин Л.В.

Відмінність майнових і немайнових прав фізичних та юридичних осіб	146
---	-----

Калашник О.М., Дмитренко А.В.,

Поняття поновлення та продовження процесуальних строків у цивільному процесі.....	153
---	-----

Хатнюк Н.С., Дмитренко А.В.

Альтернативні шляхи досудового врегулювання господарських спорів	156
--	-----

Калашник О.М., Левковець В.О.

Виконання судових рішень як невід’ємна частина механізму судового захисту в цивільному процесі	163
--	-----

Калашник О.М., Лисенко Л.О.

Поняття окремого провадження та його ознаки	167
---	-----

Калашник О.М., Нікітін Н.В.

Сутність стадії розгляду справи по суті	170
---	-----

Калашник О.М., Обремський М.О.

Розгляд заяви про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку..... 174

Калашник О.М., Швець К.І.,

Практика Верховного Суду щодо стягнення аліментів на повнолітніх дітей 177

Калашник О.М., Шульженко А. Г.,

Особливості відшкодування витрат на правничу допомогу в цивільному процесі..... 180

Калашник О.М., Левицька А. А.,

Роль Комітету захисту прав адвокатів на гаратій адвокатської діяльності в адаптації вітчизняного законодавства до права Європейського Союзу 185

Задорожний Ю.

Конституційно-правові засади присвоєння дипломатичного рангу в Україні 190

Волкова А.С.

Підстави здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами..... 195

Хатнюк Н. С., Бабяк М. О.

Правове забезпечення криптовалютних операцій як виду фінансових послуг 200

Хатнюк Н.С., Левицька А.А.

Правове забезпечення захисту прав домашніх тварин 206

Хатнюк Н.С., Оболонська Ю.С.

Окремі питання опадткування доходів фізичних осіб підприємців 210

Орехов О.І.

Правові засади податкової амністії для фізичних осіб платників податків . 213

Хатнюк Н.С., Тропешко А.В.

Правові засади консульського захисту громадян України на території РФ..	221
Хатнюк Н.С., Kateryna-Antonina Brantiuk	
Some Issues of Admission and Studing of Ukrainian Students in Foreign Higher Education Institution in Modern Circumstance, Illistrated by Ireland and the United States	225
Jiang Qingchuan, Golubovska I.A.	
Ostensible Refusal Speech Act in the Chinese Lingual Culture	231
Гао Цзінси	
Стратегія перекладу назв китайсько-українських закладів і установ на основі теорії еквівалентності	234
Лазебний А.М., Морозюк М.В.	
Здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану	238
Лазебний А.М., Волинець В.В.	
Актуальні проблеми оренди житла в умовах війни та шляхи їх вирішення..	245
Лазебний А.М., Шмигельська О.Д.	
Втрата житла під час військових дій та актуальні проблеми фіксації нанесених збитків	249
Лазебний А.М., Корольчук К.Р.	
Особливості процесуального статусу свідка у провадженні.....	253
Лазебний А.М., Булківська В.А.	
Загальні засади використання електронних доказів у кримінальному провадженні, фіксування таких доказів в умовах воєнного стану	258
Лазебний А.М., Савченко А.О.	
Правова природа повідомлення про підозру в кримінальному провадженні	262
Лазебний А.М., Чернецька Є.О.	

Аактуальні проблеми вилучення транспортних засобів для воєнних потреб та шляхи її вирішення 267

Лазебний А.М., Квашук Т.

Відчуження майна під час воєнного стану 271

Сергієнко Н.А., Левицька А.А.

Специфіка діяльності банків в умовах воєнного стану 275

Лазебний А.М., Чайка Г.О.

Відповідальність за скоєння воєнного та військового злочинів 278

Марцун М. І.

Правове регулювання підвідомчості адміністративних проступків щодо порушення правил карантину людей.....

Murman Gorgoshadze

FOR THE NOTION OF LEGAL NIHILISM 287

Д.П.Гуріна

Повноваження суб'єктів судово-експертної діяльності 293

Власова Г.П., Кисельов О.О.

Надзвичайний та воєнний стан: особливості правозастосування..... 297

Власова Г.П., Малех І.Б.

Суддівський розсуд та можливість його застосування..... ... 300

Комаров О.В

Правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування..... 303

Мошковський О.М.

Надання адміністративних послуг соціального характеру в умовах воєнного часу 306

Укпакха Едідіонг

Відповідальність за тероризм та його місце в кримінальному кодексі Нігерії 310

Бодунова О.М.

Окремі напрями запобігання корупційної злочинності в Україні в умовах цифровізації державних структур 313

Сивак Т.В., Плакса В.І.

Теоретико-правові підходи до визначення «Суб'єкт законодавчої ініціативи» 317

Калашник О.М., Івануса А. С.

Здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану 321

Музиченко Т.О.

Правові засади співробітництва України з Міжнародним кримінальним судом в боротьбі зі збройною агресією росії 325

Музиченко О.В.

Робота судів України в умовах воєнного стану 332

ЗЕМЛЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Орел Л. В.,

*доктор юридичних наук,
професор кафедри публічного
та приватного права*

Київського університету імені Бориса Грінченка,

Орехов О. І.,

*студент II курсу
спеціальність «Право» 081*

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

В умовах війни цінність землі набула для українців особливого значення. Більшість цивілізованих держав не могла уявити, що у ХХІ сторіччі знову постане загроза воєнної ескалації світового масштабу. Після II світової війни, здається, прийняли всі заходи для запобігання, щоб «ніколи знову»... Проте міжнародні організації та «лояльність» деяких європейських лідерів допустили загострення ситуації та розростання збройної агресії РФ до можливої ядерної загрози всьому світу.

Розглядаючи поняття землі варто також розглядати поняття земельної ділянки, оскільки в чинному законодавстві фігурують обидва поняття. Досліджуючи дане питання у векторі цивільно-правових відносин, необхідно згадати положення абзацу 2 частини 1 статті 638 Цивільного кодексу України, де предмет договору зазначений як істотна умова договору, при відсутності якого договір не може бути укладено як такий взагалі [1].

Керуючись вищезазначеними положеннями Цивільного кодексу України, ми ще більше розуміємо особливу важливість даного питання, співвідносячи обидва поняття через призму предмета цивільно-правових договорів.

Співвідносячи дані питання, необхідно звернутися безпосередньо до нормативно-правової бази, аби об'єктивно окреслити межу в співвідношенні даних понять. Так назва статті 373 Цивільного кодексу України ототожнює дані поняття одночасно співвідносячи землю (земельну ділянку) як об'єкт права власності [1]. Коли в свою чергу частина 3 статті 2 Земельного кодексу України окреслює об'єктами земельних відносин як і землі в межах території України, так і земельні ділянки та права на них [2].

В наукових колах (Мірошніченко А. М., Пейчев К. П.) домінує думка, щодо співвідношення даних понять, як цілого та окремої частини [3 с. 28; 4 с. 9]. За твердженням правників поняття «землі» являє собою суцільний об'єкт, тоді як під поняттям «земельної ділянки» розуміється саме безпосередній об'єкт правовідносин.

Земельна ділянка відносячись до загального поняття «землі», являє собою землю придатну для поділу на певні частини, що несуть за собою певну цільову функцію.

Розглядаючи поняття «землі» через Конституцію України – ми не знайдемо там чіткого визначення її поняття. Замість цього стаття 13 Конституції України співвідносить землю з іншими природними ресурсами [5]. Аналізуючи дане поняття через призму природничих наук, як суцільної планети з усіма її складовими, так і в суто правовій площині, як об'єкта суспільних відносин з певними функціями – ми можемо прийти до висновку щодо повної неоднозначності визначення даного поняття.

Юридичне формулювання визначення «землі» можна знайти в частині 2 статті 1 Закону України «Про охорону земель», як поверхні суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [6]. З огляду на вищезазначене, ми можемо констатувати наступне, що законотворець окреслив дане поняття, керуючись виключно його природними ознаками, співвідносячи землю як природний ресурс.

Виступаючи об'єктом абияких правовідносин, об'єкт матеріального світу має задовольняти суспільні потреби, являючи собою певне благо для такого суспільства. Виступаючи в якості природного ресурсу земля, здатна задовольняти потреби суспільства виходячи виключно із своїх природних якостей, таких як придатність, тощо, що зрештою потребує оцінювати її як об'єкт земельних та цивільних правовідносин, тощо.

Знаходячись в цивільному обороті, у тому числі будучи предметом цивільно-правових договорів, земля як природний ресурс має мати певні характеризуючі риси які дозволять відрізнити даний об'єкт від інших, відповідаючи усім попередньо встановленим правовим нормам, характеризуючи її за певними фізичними ознаками.

Так відповідно частина 1 статті 79 Земельного кодексу України окреслює земельну ділянку як частину земної поверхні з установленими межами (теж саме що і земля), певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами [2].

Проаналізувавши вищезазначене, ми приходимо до висновку щодо окреслення земельної ділянки законотворцем, як окремої частки землі.

Підбиваючи підсумки даного аналізу, слід зазначити що об'єктом правовідносин (будь то земельні або цивільні, тощо) виступає не земля як природний ресурс, а саме земельна ділянка, що в свою чергу являє собою відокремлену частину земної поверхні з певними установленими межами. Земля, як природний ресурс не може виступати об'єктом права власності як і будь-які інші природні об'єкти, що лишені просторових граней, як земельні надра, атмосферне повітря, тощо. Загалом об'єктом виступає певна правова класифікація, що уособлює в собі переважно властиві для такого об'єкта, юридично значущі ознаки властиві належному об'єкту матеріального світу.

Отже, поняття «землі» як такої являє собою речовий прототип генерації правового визначення «земельної ділянки» як об'єкта правовідносин та предмета земельних цивільно-правових договорів, являючи собою матеріальний зміст таких договорів.

Правовим свідченням такої думки є визначення права власності на землю як в Цивільному, так і Земельному кодексі України. Але тлумачення даного поняття із Земельного кодексу України більш широко розкриває зміст даного правового явища.

Так відповідно частина 1 статті 78 Земельного кодексу України окреслює зміст права власності на землю як право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками [2]. Інакше кажучи, земля залишає за собою статус природного ресурсу, поверхні суші являючи об'єкт правовідносин, класифікуючи себе під поняттям «земельної ділянки». Водночас земельна ділянка залишає за собою свою юридичну природу, як об'єкта правовідносин, чим і визначається своєрідність нормативно-правового регулювання, зберігаючи за собою статус провідного компонента довкілля.

Дослідивши питання співвідношення понять «землі» та «земельної ділянки», було би досить нелогічно незаторкнути особливості зв'язку нерухомості та земельної ділянки на якій вона розташована, беручи до уваги, відносно недавні зміни до Земельного та Цивільного кодексу від 08.09.2021 року, що встановлюють автоматичність процедури переходу права на земельну ділянку у разі набуття права власності, господарського відання або ж оперативного управління на об'єкт нерухомого майна (окрім багатоквартирного будинку) та об'єкта незакінченого будівництва відповідно до статті 120 Земельного кодексу України [2].

Однією з причин, що зумовила внесення подібних змін до законодавства можна вважати практику Верховного Суду, щодо справ у земельних спорах про визнання права власності (користування) на земельну ділянку в так званому «автоматичному» порядку переходу таких прав, відповідно до існуючої процедури статті 120 Земельного кодексу України.

Зокрема подібна думка прослідковується у Постанові Верховного Суду № 318/1274/18 від 20.01.2021, в якій він багаторазово наголошував на даній позиції, фіксуючи загальний принцип єдності об'єкта нерухомості, зведеного на відповідній земельній ділянці. Згідно з даним принципом, особи набуваючи

права власності на будівлю або ж споруду ставали власниками ділянки землі, на умовах яких вона належала попередньому власнику. Даний порядок торкається і переходу права користування на земельну ділянку до останнього власника нерухомості машинально, – без потреби укладання допоміжних правочинів.

Відповідно до законодавчих нововведень до переліку нерухомого майна в разі відчуження якого здійснюється машинальний перехід права власності (користування) знаходяться такі об'єкти нерухомості як жилі будинки, (окрім багатоквартирних), інші будівлі й споруди, незавершені об'єкти будівництва та інші об'єкти нерухомості що знаходяться в оперативному управлінні або господарському віданні.

Досить цікавим є дане нововведення з теоретичної точки зору, так як воно настановує нас на вирішення актуального питання стосовно законодавчого врегулювання питання суперфіцію.

Так як відповідно до чинного законодавства процедура заповіту не передбачає яких-небудь спеціальних особливостей та засторог щодо встановлення суперфіцію, оскільки складання та засвідчення заповіту відбувається за загальними правилами, відповідно за якими особа, що є власником відповідної земельної ділянки – може заповідати одній особі земельну ділянку, а іншій право користування цією земельною ділянкою для забудови.

В дійсності існування даної неузгодженості породжує проблеми з державною реєстрацією успадкування права суперфіцію, так як вона породжує потребу спадкоємців в погодженні питань строків та умов стосовно прав користування відповідною земельною ділянкою.

З огляду на вищезазначене виникає потреба узгодження даного питання, в особливості звертаючи увагу на проголошену законодавчу інтеграцію з країнами Європейського Союзу, ми можемо скористатися практикою наших західних сусідів, виключивши заповіт як підставу виникнення права суперфіцію.

Оскільки тогочасне європейське право не передбачає заповіт, як підставу виникнення права суперфіцію, вбачаючи його успадкованим правом, відповідно до спадкоємці успадковують саме зареєстроване право забудови.

З усього сказаного випливає висновок, що внесення подібних змін до законодавства дозволить не тільки вирішити дійсні актуальні питання земельного та цивільного законодавства, а й наблизитися до скорішої інтеграції до європейського правового простору.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 13.05.2022р.).
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>. (дата звернення: 13.05.2022р.).
3. Мірошніченко А. М. Розмежування складових та приналежностей земельної ділянки // Земельне право України: теорія і практика. - 2007. - № 1. - С. 25-31.
4. Пейчев К.П. Правове регулювання відчуження земельних ділянок: Монографія. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 124 с.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 13.05.2022р.).
6. Закон України «Про охорону земель» від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>. (дата звернення: 13.05.2022р.).

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКРАДЕННЯМ ЛЮДЕЙ

Ганна Власова,

професор кафедри публічного та приватного права
Факультету права та міжнародних відносин Київського університету
імені Бориса Грінченка,
доктор юридичних наук,
професор, заслужений діяч науки і техніки України

Омар Партенадзе,

керівник департаменту права та публічної служби Батумського
державного університету імені Шота Руставелі,
доктор права, професор
(Республіка Грузія);

Петро Цимбал,

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України, доктор юридичних наук,
професор, заслужений юрист України

Випадки захоплення людей в заручники в Україні не афішувалися. Їх було більше, ніж ті, які обговорювалися у пресі, як, наприклад, захоплення піратами українських моряків.

Стосовно розвитку ситуації під час війни на території України – важко робити прогнози. Ситуація загострюється, і ті, кого називаємо терористами, будуть намагатися використати всі можливості, щоб втримати транспорт, мати змогу покинути територію і використовувати заручників як живий щит. Це знову класика, від якої ми нікуди не подінемося.

В умовах міжнародного збройного конфлікту категорично заборонене затримання цивільних осіб, відповідно до статей 34, 49 Конвенції про захист цивільного населення від 12.08.1949 року, статті 75 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол 1) від 08.06.1977 року [1,3]

Яка відповідальність та покарання передбачені за викрадення людини, насильницького зникнення та захоплення заручників?

Стаття 146. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини

1. Незаконне позбавлення волі або викрадення людини -

караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі діяння, вчинені щодо малолітнього або з корисливих мотивів, щодо двох чи більше осіб або за попередньою змовою групою осіб, або способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або таке, що супроводжувалося заподіянням йому фізичних страждань, або із застосуванням зброї, або здійснюване протягом тривалого часу, -

караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.¹ [2]

Стаття 146-1. Насильницьке зникнення

1. Арешт, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі, вчинене представником держави, в тому числі іноземної, з

¹ * Викрадення людини (лат. raptio, raptus; англ. abduction, kidnapping, asportation) — протиправна заборона людині вибирати за своєю волею місце перебування або таємне чи відкрите її захоплення

* Найнебезпечнішою формою незаконного позбавлення волі є викрадення людини, тобто протиправне таємне або відкрите захоплення потерпілого, переміщення його з того місця, де він знаходився, та подальше утримання потерпілого викрадачем або іншою особою. Викрадення майже завжди супроводжується фізичним або психічним (погрози) насильством.

подальшою відмовою визнати факт такого арешту, затримання, викрадення або позбавлення волі людини в будь-якій іншій формі або приховуванням даних про долю такої людини чи місце перебування -

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

2. Видання наказу або розпорядження про вчинення дій, зазначених у частині першій цієї статті, або невжиття керівником, якому стало відомо про вчинення дій, зазначених у частині першій цієї статті, його підлеглими заходів для їх припинення та неповідомлення компетентних органів про злочин -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років.² [2]

Стаття 147. Захоплення заручників

1. Захоплення або тримання особи як заручника з метою спонукання родичів затриманого, державної або іншої установи, підприємства чи організації, фізичної або службової особи до вчинення чи утримання від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника -

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

2. Ті самі дії, якщо вони були вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою, або були поєднані з погрозою знищення людей, або такі, що спричинили тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років.

² Під представником держави в цій статті слід розуміти службову особу, а також особу або групу осіб, які діють з дозволу, за підтримки чи за згодою держави. Під представниками іноземної держави в цій статті слід розуміти осіб, які діють як державні службовці іноземної держави або проходять військову службу у збройних силах, органах поліції, органах державної безпеки, розвідувальних органах, або осіб, які займають посади в зазначених або будь-яких інших державних органах чи органах місцевого самоврядування іноземної держави, утворених відповідно до її законодавства, або які діють за наказом таких осіб, а також представників іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією, а також представників окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Стаття 149. Торгівля людьми

1. Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. [2]

Під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове

одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

У статтях 149 та 303 цього Кодексу під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин.

Відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього за цією статтею настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання її згоди на експлуатацію

Під торгівлею людьми – здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Таке визначення торгівлі людьми дає "Протокол з попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми", який доповнює Конвенцію ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю.

Торгівля людьми – це сукупність таких ознак: вербування; перевезення; передача; продаж; усиновлення (удочеріння) у комерційних цілях, використання в порнобізнесі; використання у військових конфліктах; залучення до злочинної діяльності; трансплантація чи насильницьке донорство; примус до заняття проституцією; рабство і ситуації, подібні до

рабства; примусова праця; залучення в боргову кабалу; використання шантажу, погроз, насильства.

Із початком війни було введено воєнний стан, а згодом прийняті закони, які змінили Кримінальний кодекс України (КК), посиливши кримінальну відповідальність за ряд злочинів в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

- 1.Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text
- 2.Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- 3.Конвенції про захист цивільного населення від 12.08.1949 року
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

ОСОБЛИВОСТІ ДЕЯКИХ ПРАВОВИХ СТАТУСІВ У КРАЇНАХ ЄС ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ, ВИМУШЕНИХ ПОКИНУТИ УКРАЇНУ ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ

*Калашник Олена Миколаївна,
к.ю.н., доцент кафедри публічного та
приватного права Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченко, адвокат, член Комітету з
міжнародного права НААУ*

Після 24 лютого 2022 року відносини у сфері міграції набули особливої динамічності. У зв'язку із великою кількістю жінок, дітей, інших вразливих категорій населення, які вимушені покинути свою домівку та шукати

тимчасового захисту за кордоном, виникають безліч дискусійних та неурегульованих питань під час перебування їх за кордоном.

На сьогодні існує три способи легального перебування українців на території держав ЄС: в статусі туриста; шляхом отримання тимчасового захисту; шляхом отримання статусу біженця.

Що стосується перебування громадянина у статусі туриста протягом 90 днів без права працевлаштування в країнах ЄС, то він не зазнав змін і є актуальним для тих, хто покинув Україну до 24.02.2022 року та залишився в ЄС після вказаної дати. Особи, які виїхали до ЄС 24.02.2022 року та пізніше також можуть перебувати на території ЄС в статусі туриста, але на власному забезпеченні та не можуть розраховувати на гарантії та права, визначені для біженців або для осіб із тимчасовим захистом.

Щодо правових дефініцій «біженець» і «особа, що має тимчасовий захист», то вони є різні за своєю суттю. Вони не є тотожними. Головна різниця у тім, що право бути визнаним біженцем – це індивідуальне, гарантоване міжнародними конвенціями право. Тоді як, право на тимчасовий захист є колективним, не передбачає звернення із індивідуальними заявами і проходження адміністративної процедури її розгляду. Правові статуси біженця і особи з тимчасовим захистом регулюють різні міжнародні документи.

Так, головний документ, що регулює питання надання тимчасового захисту – Директива ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, ухвалена в ЄС ще 20.07.2001 року (далі - Директива) [1]. Проте, вперше Директиву введено в дію Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 саме для українців.

Головна мета Директиви полягає у послабленні тиску на національні системи надання притулку та забезпечення переміщених осіб на території держав-членів ЄС такими гармонізованими правами: як право на проживання, медичну допомогу, освіту, доступ до ринку праці, житла та інше.

Але надання тимчасового захисту особі не означає автоматичне отримання нею статусу біженця. У той же час, особа, яка отримала тимчасовий

захист, не позбавлена права отримати статус біженця у порядку, встановленому законодавством держави її перебування.

Головними міжнародними документами, які регулюють питання набуття статусу біженця є Женевська конвенція про статус біженців 1951 року [2], Нью-Йоркський протокол 1967 року [4] та Дублінська конвенція 1990 року [3]. Відповідно до положень Конвенції про статус біженців 1951 року, біженцем є особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [2].

Дублінська конвенція 1990 року, в свою чергу, закріпила, що особа може клопотати про визнання її біженцем виключно у першій безпечній країні, кордони якої вона перетнула. Враховуючи, закрите авіасполучення на території України, просити притулку особа може виключно у тих державах, які межують з Україною. Якщо ж особа перетне кордони кількох країн і попросить притулку у країні, яка не межує з Україною, її буде відправлено до держави, кордони якої з Україною вона перетнула вперше [3].

Тож, головна принципова різниця між статусом особи із тимчасовим захистом та статусом біженця полягає у тому, що статус біженця - це індивідуальне право особи на міжнародний захист, яке надається після проходження тривалої адміністративної процедури, яка має свої особливості. При цьому поняття тимчасового захисту не є категорією міжнародного права, а є винятковими тимчасовими та негайними заходами, які застосовуються при масовому напливі людей, які тікають із зони збройного конфлікту, направлені на забезпечення швидкого та відносно спрощеного механізму

колективного захисту осіб, які потребують такого захисту, гарантуючи їм дозвіл на проживання та інші соціальні права.

Право на отримання тимчасового захисту мають: громадяни України та члени їх сімей, переміщені 24.02.2022 та пізніше; особи без громадянства, громадяни третіх країн, які мали в Україні статус біженця або еквівалентний захист та члени їх сімей, переміщені 24.02.2022 та пізніше; громадяни третіх країн, які на законних підставах проживали в Україні до 24.02.2022, зокрема, на підставі чинного дозволу на постійне проживання, та, наразі, не можуть повернутись до країни свого громадянства [1].

За отриманням статусу біженця може звернутись особа, яка: має обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, релігії, громадянства, політичних поглядів; знаходиться за межами країни своєї національної належності; не в змозі, або не бажає користуватися захистом своєї країни; або особа, яка не має громадянства, знаходиться за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок побоювань переслідування [2].

Згідно із Директивою термін тимчасового захисту становить один рік та двічі може бути автоматично подовжений на шість місяців, якщо не зникнуть причини надання такого захисту, але максимально до одного року. При цьому Єврокомісія може запропонувати або продовження терміну ще на рік, або ж припинення тимчасового захисту у разі покращення ситуації в Україні, що означитиме можливість безпечного повернення її громадян [1].

Статус біженця гарантує право безстрокового проживання на території відповідної держави, а строк на який видається посвідчення біженця відрізняється у різних країнах, хоча передбачає право поновлення на аналогічний строк. Статус біженця може бути відкликаний одразу, коли з'являються докази, які вказують на те, що є підстави для його перегляду.

Відповідно до Директиви у рамках тимчасового захисту особа отримує: право на проживання у країні, в якій вона звернулась за тимчасовим захистом;

право на працю, яке можна отримати одразу із моменту звернення за тимчасовим захистом; право на житло; право на медичну допомогу; право на соціальну допомогу; право на освіту.

Перелічені права надаються особі хоч і на весь період дії тимчасового захисту, але тільки на території держави-члена ЄС, в якому отримано такий статус.

Статус біженця передбачає досить схоже коло прав, але головна різниця в тому, що не всі права стають доступними особі, яка перетнула кордон з моменту звернення із заявою про визнання її біженцем. Але головною особливістю при зверненні за отриманням статусу біженця є те, що протягом 6 місяців особа не може скористатися правом на працю, поки здійснюється розгляд її заяви про визнання її біженцем, навіть, якщо до цього часу особа жила та працювала в цій державі.

Отже, на сьогодні, для українців існує три способи легального перебування на території країн ЄС: в статусі туриста; шляхом отримання тимчасового захисту; шляхом отримання статусу біженця. Щоб визначитись, який саме статус підходить тій чи іншій особі, слід звернутися до міжнародних нормативно-правових актів: Директиви ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, яка була прийнята в ЄС ще 20.07.2001 році для забезпечення мінімальних стандартів надання тимчасового захисту у випадках масового напливу переміщених осіб; Женевської конвенції про статус біженців 1951 року, Протоколу щодо статусу біженців 1967 року та Дублінської конвенції 1990 року.

Список використаних джерел:

1. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому від 20 липня 2001

року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01293> (дата звернення: 19.05.2022 року).

2.Конвенція про статус біженців 1951 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 19.05.2022 року).

3.Конвенція, що визначає державу, яка відповідає за розгляд заяв про надання притулку, що подані в одній з держав-членів Європейських Співтовариств. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310#Text (дата звернення: 19.05.2022 року).

4.Протокол щодо статусу біженців 1967 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363 (дата звернення: 19.05.2022 року).

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Хатнюк Наталія Сергіївна

*д.ю.н., професор кафедри публічного та приватного права,
Київського університету імені Бориса Грінченка,*

Побіянська Неллі Борисівна

*доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Київського університету сучасних знань,*

кандидат юридичних наук

Військова агресія московії щодо України призвела до запровадження в Україні воєнного стану. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності ... тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав

і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Правовий режим є складним, багатогранним правовим явищем, що полягає у специфічному комплексі прийомів і засобів регулювання. Він закріплений нормативно й тісно пов'язаний з відповідно режимно-функціональною групою суспільних відносин – власним предметом правового регулювання [2, с. 16]. У юридичній літературі під поняттям «правовий режим» традиційно розуміють певний порядок правового регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів та типів правового регулювання [3, с. 25–29; 3, с. 217].

Первинним джерелом інституту обмеження прав людини є Конституція України [4] як нормативно-правовий акт вищої юридичної сили та прямої дії, який установлює вихідне й фундаментальне положення: права і свободи людини є непорушними й невідчужуваними (стаття 21 Конституції України); під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних 44 № 2/2020 законів не допускається звуження змісту та обсягу чинних прав і свобод (стаття 22 Конституції України). Як можна побачити, Конституція України розуміє інститут обмеження прав і свобод людини та громадянина як звуження змісту й обсягу чинних прав і свобод. Це закріплено й у Рішенні Конституційного Суду України від 22.09.2015 № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками) [5].

Тобто, мова йде не про позбавлення певних прав і свобод осіб ,які перебувають на території нашої країни, але лише про звуження, певне їх обмеження, яке спрямоване на досягнення наперед встановленої мети.

Фактично правовий режим стає особливим правовим інструментом законодавця при формуванні правової системи України [6]. Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 року № 167 [7] в умовах воєнного стану та протягом одного місяця з дня його припинення або скасування встановлені такі особливості (заборони):

- незавершені нотаріальні дії за зверненням громадянина Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, юридичної особи, утвореної та зареєстрованої відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, або юридична особа, утворена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, зупиняються до прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором;

- у разі звернення за вчиненням нотаріальної дії громадянина Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, юридичної особи, утвореної та зареєстрованої відповідно до законодавства Російської Федерації, або юридичної особи, кінцевим бенефіціарним власником, членом або учасником (акціонером), що має частку у статутному капіталі 10 і більше відсотків, якої є громадянин Російської Федерації, крім того, що проживає на території України на законних підставах, або юридична особа, утворена та зареєстрована відповідно до законодавства Російської Федерації, нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії. Це обмеження діє до прийняття та набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, та не поширюється на нотаріальні дії із засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства Російської Федерації та посвідчення заповіту військовополоненого;

- нотаріальне посвідчення договорів щодо відчуження, поділу (виділу) нерухомого майна, спадкових договорів, договорів іпотеки, про заміну кредитора (відступлення прав вимоги) за кредитним договором та/або договором іпотеки, задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, визначення розміру часток у праві спільної власності, договорів поділу спільного майна подружжя (виділу з

нього), позички, найму (оренди), лізингу будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) на строк не менш як три роки, відчуження цінних паперів, корпоративних прав, у тому числі договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа, засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи, а також видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя (колишнього з подружжя) на підставі їх спільної заяви, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (електронних аукціонів), у тому числі тих, що не відбулися (далі - нотаріальні дії щодо цінного майна), здійснюється виключно нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна (далі - перелік). Нотаріуси, включені до переліку із застереженням про заборону вчинення ними окремих нотаріальних дій, мають право вчиняти виключно нотаріальні дії щодо цінного майна, на які не поширюються такі застереження;

- вчинення нотаріальних дій щодо цінного майна нотаріусами, робоче місце (контора) яких розташовано в межах адміністративно-територіальної одиниці, що входить до затвердженого Міністерством юстиції переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану, забороняється;

- **забороняються** нотаріальне засвідчення справжності підписів на актах про передачу нерухомого майна до та із статутних (складених) капіталів (статутних фондів) юридичних осіб, а також нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, що належить фізичній особі, за споживчим кредитом, крім випадків, коли такий продаж здійснюється за згодою іпотекодавця, викладеною у формі заяви, справжність підпису на якій

засвідчено нотаріально, або предметом іпотеки є нерухоме майно, визначене абзацом другим пункту 5⁻² Прикінцевих положень Закону України “Про іпотеку”;

- **забороняється** нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна до закінчення одного місяця з дня державної реєстрації права власності відчужувача нерухомого майна, крім випадків набуття відчужувачем права власності у порядку спадкування або у результаті визначення розміру часток у праві спільної сумісної власності;

- **забороняється** нотаріальне посвідчення договорів щодо відчуження нерухомого майна, цінних паперів, корпоративних прав, іпотеки, про задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно (у тому числі договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), а також нотаріальне засвідчення справжності підпису на актах приймання-передачі частки (частини частки) у статутному (складеному) капіталі (статутному фонді) юридичної особи, які укладаються (підписуються) від імені фізичної особи - відчужувача (іпотекодавця, довірчого засновника) **на підставі довіреності**;

- нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно здійснюється виключно за місцезнаходженням такого майна, крім нерухомого майна, розташованого у м. Києві або Київській області. Нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно, розташоване у м. Києві або Київській області, здійснюється виключно нотаріусом, робоче місце (контора) якого розташовано у м. Києві або Київській області, за місцезнаходженням такого майна, або місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи - однієї із сторін відповідного договору.

Воєнний стан в Україні запровадив не лише звуження прав громадян, а й частково їх розширив, зупинивши перебіг строків на прийняття та відмову

від спадщини, що є дієвим заходом щодо забезпечення реалізації спадкоємцями права на спадщину.

З метою забезпечення територіальної цілісності, державного суверенітету, прав, свобод та законних інтересів громадян держава пішла на дуже м'яку форму обмеження вище вказаних прав осіб, зберігши при цьому можливість проведення господарських операцій.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р., № 389-VIII / Верховна Рада України/ Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250
2. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія / В. Я. Настюк, В. В. Бєлєвцева. – Х. : Право, 2009. – 128 с.
3. Коссе Д. Д. Значення та сутність правового режиму в правовій системі України / Д. Д. Коссе // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 25–29.
4. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.03.2020).
5. Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005 (справа про постійне користування земельними ділянками). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05> (дата звернення: 12.03.2020)
6. Коссе Д. Д. Правовий режим та механізм правового регулювання: ознаки та співвідношення [Електронний ресурс]/ Д. Д. Коссе. – Режим доступу : adnuk.info/statti/249-tiorua-gov/3468-2010-01-20-23-17-44.html.
7. Постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 року № 167 / Кабінет Міністрів України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>

Додаток 1

Нотаріальні дії в умовах воєнного стану вчиняються з урахуванням постанови КМУ від 28.02.2022 № 164, якою запроваджено можливість вчинення окремих нотаріальних дій без використання спеціальних бланків нотаріальних документів на білих аркушах паперу з нанесеними на них за допомогою комп'ютерної техніки реквізитами нотаріуса: зображення Державного Герба України, ПІБ, найменування ДНК (для державного нотаріуса), назва нотаріального округу (для приватного нотаріуса), номер свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю, адреса робочого місця, номер телефону, адреса електронної пошти.

Без використання спецбланків (на білому аркуші паперу) в умовах воєнного стану вчиняються такі нотаріальні дії:

- із 28.02.2022 по 05.03.2022 – заява про надання дозволу на виїзд дитини за кордон строком до 3-х місяців, на якій справжність підпису засвідчена нотаріально;

- із 06.03.2022 по 27.04.2022 – довіреності; заповіти; документи, на яких справжність підпису засвідчена нотаріально;

- із 28.04.2022 – довіреності (*крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва або майновими правами щодо майбутнього нерухомого майна, коштами на рахунках у банківських та інших фінансових установах, а також транспортними засобами на строк більше 3-х місяців, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа*); заяви про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон, на яких справжність підпису засвідчена нотаріально.

Нотаріальний документ	Період, протягом якого певні нотаріальні документи викладалися на білому аркуші паперу	Примітка
заява про надання дозволу на виїзд дитини за кордон строком до трьох місяців, на якій справжність підпису засвідчена нотаріально	з 28.02.22 по 05.03.22 (включно)	Усі нотаріально посвідчені довіреності до 05.03.2022 (включно) викладалися на спеціальних бланках нотаріальних документів.
довіреності; заповіти; документи, на яких справжність підпису засвідчена нотаріально	з 06.03.22 по 27.04.22 (включно)	У цей період <i>будь-яка</i> нотаріально посвідчена довіреність могла бути викладена на білому аркуші паперу.
<u>довіреності (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва або майновими правами щодо майбутнього нерухомого майна (далі - нерухоме майно), коштами на рахунках у банківських та інших фінансових установах, а також транспортними засобами на строк більше трьох місяців, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа);</u> заяви про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон, на яких справжність підпису засвідчена нотаріально	з 28.04.2022	З цієї дати для нотаріально посвідчених довіреностей встановлюються певні обмеження щодо їх викладення на білих аркушах паперу. Звертаємо увагу, що <i>всі довіреності на управління транспортними засобами</i> можуть бути викладені на білих аркушах паперу. Обмеження щодо викладення довіреностей на спеціальних бланках нотаріальних документів стосуються лише розпорядження відповідним майном.

Довіреності, посвідчені без використання спецбланків, підлягають обов'язковій реєстрації у Єдиному реєстрі довіреностей. Разом з тим, в умовах воєнного стану, за відсутності доступу до Єдиного реєстру довіреностей, посвідчення довіреності (припинення її дії) здійснюється без використання

цього реєстру з подальшим внесенням до нього відповідних відомостей протягом 5 робочих днів з дня відновлення такого доступу.

Для перевірки дійсності довіреності, посвідченої на білих аркушах паперу, заінтересована особа звертається з її копією до відповідного нотаріуса, який зобов'язаний протягом 2-х робочих днів видати довідку про підтвердження або спростування посвідчення ним такої довіреності.

ЗАХИСТ СУМІЖНИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Орел Л. В.,

доктор юридичних наук,

професор кафедри публічного

та приватного права

Київського університету імені Бориса Грінченка,

Хаджиогло М.М.,

студентка 2 курсу

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка відносин

Актуальність теми дослідження зумовлена економічною, культурною та соціальною значущістю результатів творчості, поширеністю шахрайства у сфері авторського права та суміжних прав, зростанням необхідності захисту законних прав та інтересів суб'єкта авторського права та суміжних прав, для того, щоб запобігти збиткам на внутрішньому та зарубіжному ринках. Сьогодні питання правової охорони інтелектуальної власності є серйозним питанням, оскільки ефективність охорони сприяє економічному розвитку та захисту національно-культурної могутності.

Суміжні права охороняють виконання, фонограми, відеограми, програми організацій мовлення, особисті немайнові та майнові права відповідних суб'єктів. Суміжні права часто називають залежними від

авторського права: спочатку з'являється твір, а демонстрації, аудіо-, відео- та трансляційні програми роблять твір доступним для сприйняття, тому права пов'язані з розповсюдженням та отриманням твору, тобто суміжні права, залежні від авторського права. Насправді, безпосередній зв'язок з авторським правом має лише виконання, оскільки воно одержує правову охорону в силу виконання твору.

Національна нормативно-правова база питання регулювання авторських та суміжних прав охоплює коло наступних нормативно-правових актів: Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України "Про авторське право і суміжні права", Закон України "Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав", Закон України "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних". Окремі питання, що стосуються авторського права і суміжних прав, регулюються законами «Про телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про культуру», «Про кінематографію», «Про театри і театральну справу», «Про архітектурну діяльність», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Питання неоднозначності визнання сфери суміжних прав в системі цивільного права полягає в тому, що Закон не дає однозначної відповіді на це, тому наука забезпечує існування різних точок зору щодо цього. На основі аналізу елементів суміжних прав – об'єкта, суб'єкта та сукупності прав – логічним є відокремлення норм, які регулюють ці відносини, у самостійний інститут "суміжні права"[1, с.5].

Інститут суміжних прав є відносно незалежним та самостійним, тісно пов'язаним з інститутом авторського права. Перш за все, між ними існує міцний взаємозв'язок, у якому суміжні правовідносини проявляються, як правило, за допомогою використання авторських творів. По-друге, існує юридичний зв'язок, який виявляється у загальних принципах і методах

регулювання. Обидва дають підстави для об'єднання двох інститутів в одну підгалузь «авторські та суміжні права», яка обумовлена наявністю загальних положень, що регламентують захист авторських та суміжних прав і колективне управління майновими правами [1]. Крім функції охорони, суміжні права також гарантують використання об'єктів суміжних прав та забезпечують засоби їх захисту [2, с. 8].

Суб'єктами суміжних прав є виконавці творів, виробники фонограм, виробники відеограм, організації мовлення, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права. Суб'єкти суміжних прав можуть бути первинними і похідними. Первинними суб'єктами вважаються особи, що безпосередньо своєю діяльністю виготовили фонограму, відеограму, програму мовлення або виконали будь-який твір, а вторинними суб'єктами суміжних прав є особи, які набули таких прав згідно з угодою чи законом [3, ст.435].

Об'єктами суміжних прав є виконання творів, фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення, які мають творчий (або) технічний характер, об'єктивну форму вираження і в більшості випадків походять від об'єктів авторського права. Об'єкти суміжних прав класифікуються на дві категорії: похідні (вторинні) та самостійні. Вторинні створюються на основі авторських творів і виконань, охоронюваних Законом. Виникнення вторинних об'єктів суміжних прав вимагають наявності двох юридичних фактів: факт створення об'єкта та факт дозволу особи/осіб, чиї твори і виконання при цьому використовувались. Самостійні об'єкти суміжних прав не містять у собі інших об'єктів, що охороняються. Момент виникнення охорони таких об'єктів пов'язаний тільки з фактом їх створення.

Згідно зі ст.418 Цивільного кодексу України особа має особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності [3, ст.418]. Особисті немайнові права включаються в зміст авторських та суміжних прав. Вони визнаються, охороняють та захищаються відносно творів: право авторства, право на ім'я, на псевдонім та

на збереження цілісності твору; та відносно виконань. Виробники фонограм, відеограм та організації мовлення мають право на ім'я (назву) на кожному запису відповідного об'єкту та при кожному його використанні.

Цивільний кодекс України у ст. 452 окреслює загальні майнові права інтелектуальної власності на об'єкт суміжних прав. Так, вони включають у себе: право використовувати об'єкти суміжних прав; виключне право дозволяти комусь використовувати об'єкти суміжних прав; право протистояти неправомірному використанню об'єкта суміжних прав, у тому числі забороняти його та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом [3, ст.452]. Майнова цінність авторського права та суміжних прав розкривається через можливість власника прав здійснювати безпосередній контроль за використанням його творчості, але важливим є те, що можливості контролювати використання передують можливостям, якими володіє сам власник прав у галузі їх охорони, які й забезпечують автору його виключну правомочність самостійно використовувати твір, дозволяти або забороняти використання твору іншим особам.

Не дивлячись на розгалуженість майнових прав суб'єктів суміжних прав, існують деякі обмеження щодо них, дія яких полягає у згоді чи незгоді виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення. Ст.42 Закону України «Про авторські та суміжні права» окреслює обмеження майнових прав, які діють для виконавців, виробників фонограм, відеограм і організацій мовлення. Так, використання виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення, їх фіксація, відтворення і доведення до загального відома без згоди суб'єктів суміжних прав дозволяється лише за дотриманням наступних умов: відтворення зазначених об'єктів відбувається виключно з ціллю навчання чи наукових досліджень (не поширюється на експорт за межі митної території України); суб'єкти суміжних прав закріплюють за собою право справедливої винагороди, яка рахується відповідно до кількості відтворених примірників [4, ст. 42].

Особисті немайнові права виконавців охороняються безстроково, коли майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання. Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу. Права організацій мовлення охороняються протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення програми (передачі). Строк правової охорони суміжних прав закінчується 1 січня року, в якому закінчується 50-річний період.

Зміст суміжних прав виявляється не тільки в тому, що за суб'єктами суміжних прав визнано комплекс прав особистого немайнового і майнового характеру, а й в тому, що законодавство України визнає, охороняє його та відновлює у разі його порушення. Слід уважно розглянути питання правової охорони інтелектуальної власності, оскільки здатність до досконалої якості захисту та охорони сприяє успішному економічному та соціальному розвитку країни. Створення цивілізованого ринку інтелектуальної власності вимагає встановлення кращої правової безпеки відповідно до міжнародних стандартів, сприяння дотримання верховенства права. Успішне вирішення цих завдань відповідає інтересам не тільки осіб, що володіють виключними правами на об'єкти інтелектуальної власності, але й інтересам суспільства в цілому, його соціально-економічним та духовним потребам [5, с. 2].

Захист прав являє собою сукупність заходів, метою яких є відновлення та визнання прав у разі їх порушення, що включає передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів поновлення та визнання прав, а також усунення перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів їх суб'єктів.

Існують дві форми захисту суміжних прав, а саме — юрисдикційна та неюрисдикційна.

Юрисдикційний захист передбачає судовий розгляд справ та захищає випадки порушення суміжних прав, пов'язаних із діяльністю інших державних

органів, сприяючи перевірці фактів справи, проведенню слідчих розслідувань та вжиття заходів щодо запобігання злочинам у відповідних сферах.

Неюрисдикційний захист передбачає, насамперед, самостійне вирішення та відновлення свого порушеного права, створюючи середовище, сприятливе для правових і юридичних можливостей, відстоюючи законну безпеку, без втручання у державні, приватні та громадянські справи.

Захистити свої авторські чи суміжні права можна двома шляхами: звернутися до порушника права або звернутись з позовом до суду для того, щоб визнати та поновити свої законні права і припинити незаконні дії; відшкодувати завдані збитки та моральну шкоду; припинити порушення авторського права та (або) суміжних прав, в першу чергу, незаконні митні процедури; отримати повну інформацію про осіб, які порушують авторське права та (або) суміжні права. Найбільш важливе значення для захисту порушених суміжних прав мають компенсаційні способи захисту (відшкодування збитків, вилучення на користь суб'єкта суміжних прав незаконних прибутків порушника, виплата компенсації), оскільки тільки вони в повній мірі здатні поновити порушене суміжне право і компенсувати майнові втрати.

Авторське право і суміжні права належать до сфер, які перебувають у постійному бурхливому розвитку. Основоположні засади цих галузей беруть початок ще з середини XX століття, тому той факт, що вони не в повній мірі відповідають реаліям розвинутого й модернізованого сьогодення, є цілком виправданим. З кожним днем суспільство дедалі більше зазначає на собі процес інформатизації через появу нових розвинутих технологій, зміни форм і способів використання творів, виконань, фонограм, відеограм, програм (передач) організацій мовлення. Все це зумовлює необхідність вдосконалення діючого національного законодавства, яке регулює авторське і суміжні права, а також осучаснення механізмів захисту з урахуванням норм європейського права, які б мали можливість відповідати викликам сучасності.

Соціально-економічний розвиток в Україні буде вважатися неприйнятним та неможливим допоки зневажати інноваційними процесами, які відбуваються в країні в умовах нинішньої глобалізації. Однією з найважливіших речей у боротьбі з ринковою капіталізацією є розуміння сенсу економічної сутності, багатства та адекватного захисту прав інтелектуальної власності як невід'ємної частини інтелектуального потенціалу країни.

Список використаних джерел

- 1.Яркіна Н.Є. Суміжні права в авторському праві: автореферат дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.03 «Цивільне право, сімейне право, цивільний процес, міжнародне приватне право» / Н.Є.Яркіна. — Х., 2002.
- 2.Штефан А.С. Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія / НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, ТОВ “НВП Інтерсервіс”, 2017 — 150с.
- 3.Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.12.2021 р.)
- 4.Закон України «Про авторське право та суміжні права» від 23.12.1993. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 19.12.2021 р.)
- 5.Боярчук О.М. Цивільно-правова охорона суміжних прав в Україні : автореферат дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.03 «Цивільне право, сімейне право, цивільний процес, міжнародне приватне право» / О.М. Боярчук. — К., 2002.

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Уложенко В. М.,

*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри адміністративного та фінансового права
Київського національного економічного університету імені Вадима
Гетьмана*

24.02.2022 р. у зв'язку з військовою агресією російської федерації в Україні було введено воєнний стан на підставі Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 2102-IX [1] та Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 [2]. Наразі строк дії правового режиму воєнного стану продовжено до 23.08.2022 р. відповідно до Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 22.05.2022 р. № 2263-IX [3] та Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 17.05.2022 р. № 341/2022 [4]. Ситуація, яка склалася в країні, актуалізує питання публічного адміністрування закладами вищої освіти в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Національна система закладів вищої освіти складається згідно із Законом України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [5] з різних за типами, формою власності, статусом як суб'єкта господарювання та іншими ознаками закладів вищої освіти, які функціонують у взаємозв'язку та взаємодії. Публічне адміністрування закладами вищої освіти як врегульована нормами права діяльність відповідних суб'єктів публічного адміністрування, насамперед публічної адміністрації, зазнає змін у період дії правового режиму воєнного стану. Наразі система суб'єктів публічного адміністрування

зкладами вищої освіти в Україні є розгалуженою, складається з суб'єктів із загальними та спеціальними повноваженнями. Основними суб'єктами публічного адміністрування закладами вищої освіти є Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України, галузеві державні органи, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, Державна служба якості освіти України та Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Публічне адміністрування закладами вищої освіти здійснюється через засоби публічного адміністрування, якими є прийоми та способи упорядкованого впливу уповноважених суб'єктів публічного адміністрування на заклади вищої освіти з метою забезпечення їх відповідності законодавчим вимогам щодо якості вищої освіти та належного провадження освітньої, наукової (науково-технічної) та інноваційної діяльності. В контексті теми дослідження проаналізуємо особливості публічного адміністрування закладами вищої освіти в період воєнного стану на основі діяльності центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки – Міністерства освіти і науки України.

Адаптація публічного адміністрування закладами вищої освіти до реалій воєнного стану відбувалася в Україні поступово. Спершу Міністерство освіти і науки України рекомендувало закладам вищої освіти, як й іншим закладам освіти, зупинити освітній процес та відправити здобувачів вищої освіти і професорсько-викладацький склад на двотижневі канікули. Відновлення навчання розпочалося з 14.03.2022 р. поступово, в залежності від безпекової ситуації в конкретному регіоні України. Серед найважливіших рішень стосовно закладів вищої освіти, які були прийняті з того часу за участю Міністерства освіти і науки України, виокремимо наступні:

запровадження національного мультипредметного тесту замість зовнішнього незалежного оцінювання. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти» від 24.03.2022 р. № 2157-IX [6] до п. 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про

вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [5] було внесено п. п. 23, відповідно до якого у 2022 р. прийом на навчання для здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра та магістра здійснюється в особливому порядку, визначеному Міністерством освіти і науки України без дотримання вимог цього Закону. На підставі внесених до законодавства про вищу освіту змін Міністерством освіти і науки України видано наказ «Про організацію та проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту» від 12.05.2022 р. № 434 [7], згідно з яким Українському центру оцінювання якості освіти доручено організувати впродовж липня-вересня 2022 р. проведення національного мультипредметного тесту для здійснення конкурсного відбору абітурієнтів на навчання для здобуття ступеня молодшого бакалавра або бакалавра;

організація закінчення 2021-2022 навчального року. Міністерство освіти і науки України рекомендувало закладам вищої освіти після закінчення вимушених двотижневих канікул відновити освітній процес у дистанційному або змішаному форматі з урахуванням стану безпечності навчання у конкретному регіоні й встановити особливі умови навчання (індивідуальні графіки, академічні відпустки) для окремих категорій здобувачів вищої освіти, які перебувають в лавах Збройних Сил України або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю [8];

надання закладам вищої освіти повноважень щодо організації атестації здобувачів вищої освіти. Наказом «Про проведення атестації випускників закладів фахової передвищої, вищої освіти» від 21.03.2022 р. № 265 [9] Міністерство освіти і науки України дозволило керівникам закладів вищої освіти самостійно визначати у 2022 р. форми атестації здобувачів вищої освіти, крім спеціальностей галузі знань 22 «Охорона здоров'я», а постановою Уряду України «Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497» від 27.03.2022 р. № 376 [10] вирішено питання атестації здобувачів вищої освіти за спеціальностями, за якими передбачено складання єдиного державного кваліфікаційного іспиту, шляхом його

скасування та надання закладам вищої освіти права визначати іншу форму атестації;

переміщення закладів вищої освіти із регіонів, де відбуваються активні бойові дії, в безпечніші регіони. Зауважимо, що перший такий досвід національна система закладів вищої освіти отримала у зв'язку з подіями, що відбулися в 2014 р., – анексією Автономної Республіки Крим та тимчасовою окупацією частини Донецької та Луганської областей, що призвело до переміщення двадцяти закладів вищої освіти державної форми власності із зазначених територій (перелік таких закладів вищої освіти затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції» від 13.10.2015 р. № 935 [11]). Проте термін «тимчасово переміщений заклад вищої освіти (наукова установа)» було введено до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII [5] лише у 2019 р. Наразі з Харкова до Закарпаття переміщено Державний біотехнологічний університет, із Севєродонецька до Кам'янець-Подільського – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, з Рубіжного до Рівного – Луганський медичний університет (обидва у попередній період були евакуйовані з Луганська) [12]. На жаль, на сучасному етапі цей процес може набути більш масового характеру, що потребує розробки відповідного порядку переміщення таких закладів вищої освіти та пошуку придатних умов для їх розміщення.

Отже, на основі викладеного можемо зробити висновок, що органам публічного адміністрування вдалося адаптувати діяльність закладів вищої освіти, які знаходяться у відносно безпечних регіонах країни, до функціонування в умовах воєнного стану. Однак попереду новий виклик – підготовка до наступного навчального року з урахуванням прогнозів щодо припинення або скасування воєнного стану в країні.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
3. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 22.05.2022 р. № 2263-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2263-20#Text>
4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 17.05.2022 р. № 341/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#n2>
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014. р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top>
6. Про внесення змін до деяких законів України у сфері вищої освіти: Закон України від 24.03.2022 р. № 2157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#n6>
7. Про організацію та проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 р. № 434. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-u-2022-roci-nacionalnogo-miltipredmetnogo-testu>
8. Сергій Шкарлет розповів про організацію освітнього процесу у закладах освіти / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sergij-shkarlet-rozpoviv-pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-u-zakladah-osviti>
9. Про проведення атестації випускників закладів фахової передвищої, вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.03.2022 р. № 265. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-provedennya-atestaciyi-vipusknikiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-vishoyi-osviti>

10. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 497: постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2022 р. № 376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2022-%D0%BF#Text>
11. Деякі питання державних вищих навчальних закладів, переміщених з району проведення антитерористичної операції: постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 р. № 935. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/935-2015-%D0%BF#top>
12. Освіта і війна в Україні (24 лютого – 1 квітня 2022) / Аналітичний центр Cedos. URL: https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/#visa_osvita

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Фукс Н. А.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Київського національного економічного університету імені Вадима

Гетьмана, м. Київ, Україна

Становлення правового регулювання банківської системи в особливий період відбувається в Україні перманентно впродовж останніх восьми років (2014-2022 рр.) під впливом подій, які виникали в наступному хронологічному

порядку: анексія Криму (2014 р.), тимчасова окупація частини Донецької та Луганської областей (2014 р.), введення воєнного стану в Україні у 2018 р. на період з 26 листопада до 26 грудня згідно із Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 26.11.2018 р. № 2630-VIII через загрозу широкомасштабного вторгнення в Україну збройних сил російської федерації і нарешті введення воєнного стану з 24 лютого 2022 р. відповідно до Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 2102-IX у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, яка триває досі. Нині діяльність банківської системи в умовах воєнного стану регулюється нормативно-правовими актами різних видавників – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та Національного банку України.

Визначаючи особливості правового регулювання національної банківської системи в умовах воєнного стану, необхідно, з одного боку, розглядати її як сукупність Національного банку України та інших банків, а з іншого, розмежовувати специфіку, яка проявляється в таких умовах в діяльності центрального банку держави як органу, що реалізує державне регулювання на ринку банківських послуг, та банків – суб'єктів господарювання. Щодо останніх варто також звернути увагу на окремі відмінності, обумовлені формою власності або іншими статусними характеристиками вітчизняних банків. Так, за даними Національного банку України, станом на 1 травня 2022 р. в країні налічується 69 банків, з них 31 банк з іноземним капіталом (або 44,9 % від загальної кількості банків), з яких 22 – банки зі 100 % іноземним капіталом (або 31,9 %) [1]. В Україні працює 4 банки державного сектору, серед яких 3 – державні (Ощадбанк, Приватбанк, Укресімбанк) та 1 банк, в якому державі належить 94,94 % статутного капіталу (Укргазбанк). По завершенню «банкопаду», який призвів до скорочення кількості банків в Україні з 180 на 1 січня 2014 р. до 82 на 1 січня 2018 р. або у 2,2 рази, банкам державного сектору належить домінуюча частку

за багатьма показниками. Зокрема, на 1 лютого 2022 р. їм сукупно належить 49 % активів, 46 % зобов'язань, 44 % власного та 65 % статутного капіталу банківської системи [2]. Ці банки є системно важливими, тобто їх діяльність впливає на стабільність банківської системи. Загалом станом на 1 січня 2022 р. Національний банк України визнав системно важливими 14 банків (або 20,3 % від загальної кількості банків) [3]. Також на 2021 р. в Україні діяло 25 банківських груп [4, с. 44].

Отже, на основі аналізу наглядової статистики Національного банку України виявлені наступні особливості національної банківської системи: 1) суттєва частка банків з іноземним капіталом (44,9 %); 2) переважання за показниками активів, зобов'язань, власного та статутного капіталу – 49 %, 46 %, 44 % і 65 % відповідно; 3) значна частка в банківській системі України системно важливих банків (20,3 %) та банківських груп (25). Зазначені особливості можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на розвиток банківської системи та вітчизняної економіки в залежності від середовища функціонування, що доводить важливість визначення особливостей правового регулювання банківської системи України в період воєнного стану.

Так, згідно з преамбулою Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII [5] даний Закон визначає «правові засади діяльності органів державної влади, ... підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану». Отже, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389-VIII [5] містить загальні положення й щодо правового регулювання банківської системи в умовах воєнного стану в частині діяльності Національного банку України – особливого центрального органу державного управління та банків – суб'єктів господарювання. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 10 цього Закону в умовах воєнного стану є неприпустимим припинення повноважень органів державної влади та інших державних органів, серед яких названо й Національний банк України, основною функцією якого згідно з ч. 2 ст. 99 Конституції України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [6] та ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Національний

банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV [7] є забезпечення стабільності національної грошової одиниці – гривні.

Для здійснення основної функції центральний банк держави виконує низку інших значимих функцій відповідно до ст. 7 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV [7], серед яких в контексті обраної для дослідження теми виокремимо функцію, яка полягає у визначенні особливостей функціонування банківської системи України у разі введення воєнного стану чи особливого періоду. Зважаючи на значення регулятивно-наглядової діяльності центрального банку України для забезпечення стабільної роботи банків, а, отже, й економіки та держави, у період воєнного стану, Голова Національного банку України (за згодою) входить до складу Ради національної безпеки і оборони України» згідно із Указом Президента України від 15.12.2014 р. № 929/2014 [8].

Зауважимо також, що нещодавно Верховна Рада України прийняла низку законів, які вносять зміни до банківського законодавства, у тому числі тимчасового характеру, на період дії правового режиму воєнного стану, враховуючи роль банківської системи в сучасних умовах. Мова, зокрема, йде про Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX [9], яким зупинено окремі положення щодо застосування Національним банком України критеріїв для прийняття рішення про віднесення банку до категорії проблемних або неплатоспроможних, та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки» від 01.04.2022 р. № 2182-IX [10] в частині управління державними банками, функції з управління корпоративними правами держави в яких згідно з ч. 3 ст. 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III [11] здійснює Кабінет Міністрів України.

Сформовані законодавчі засади банківського регулювання та нагляду, у тому числі в період дії правового режиму воєнного стану, слугують основою

для прийняття Національним банком України та Кабінетом Міністрів України, у передбачених законодавством випадках, підзаконних нормативно-правових актів, які визначають особливості функціонування банківської системи або окремих видів банків згідно з наведеною вище наглядовою статистикою Національного банку України. Зокрема, серед документів поточного року виокремимо такі, як: Постанови Правління Національного банку України «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 18, «Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану» від 24.02.2022 р. № 22, «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» від 25.02.2022 р. № 23, «Про діяльність банків у територіальних громадах, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)» від 05.05.2022 р. № 94, Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення основних (стратегічних) напрямів діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» від 07.05.2022 р. № 356-р та інші.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що в Україні сформована система законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів для регулювання діяльності національної банківської системи в період дії правового режиму воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Основні показники діяльності банків України / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>
2. Державні банки України в умовах війни / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavni-banky-ukrayiny-v-umovakh-viyny>

3. Про визначення системно важливих банків: Рішення Правління Національного банку України від 09.03.2002 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_09032022_120_rsh
4. Річний звіт Національного банку України 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf?v=4
5. Про правовий режим воєнного стану: Закони України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#top>
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>
7. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#top>
8. Про склад Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 15.12.2014 р. № 929/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929/2014#top>
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#top>
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо здійснення моніторингу потенційних загроз національній безпеці України у сфері економіки: Закон України від 01.04.2022 р. № 2182-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2182-20#Text>
11. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Римаренко Ігор Васильович,

старший викладач кафедри економіки та

соціально-гуманітарних дисциплін,

Київського університету ринкових відносин

Війна – це акт насильства, який має на меті змусити противника виконати нашу волю [1, с.8]. Зараз в нашій державі відбувається військове протистояння між Росією та Україною. Позаяк війна є актом насильства, то вона неминуче заповнює сферу почуттів [1,с.11]. Сімейні відносини, в період війни, перебувають в стані екстремального, це період ненормативної сімейної кризи. Її створюють зовнішні обставини, які здатні заподіяти руйнівний вплив на розвиток сімейних відносин [2, с.157]. Це надсильні стресори, що виникають раптово і негативно впливають на процес сімейних відносин. Період війни це система негативних факторів, таких як конфлікт, суперечка, криза соціально-економічного характеру, втрата джерел прибутку, смерть членів сім'ї. Може відбутися розрив внутрішніх стратегічних орієнтирів в сім'ї, може початися повна перебудова сім'ї. Члени сім'ї можуть змінити свої погляди, вони тяжко емоційно переживатимуть події війни. Переїзд в іншу місцевість, втрата житла, роботи може призвести до шоку, початку депресії. В деяких випадках, це може підштовхнути до розпаду сім'ї, розлучення, відбувається брак емоційної підтримки членів родини. Це призведе до конфліктності, вибухів гніву, сльозливості, порушення комунікацій в родині [3, с.111-112].

В країні, з початку війни, відбувається реєстрація шлюбу за скороченим строком згідно ч.2 ст.32 СК України – у разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого, шлюб реєструється у день подання відповідної заяви або у будь-який інший день за бажанням наречених протягом одного місяця [4, с.14]. Для державної реєстрації шлюбу жінка та чоловік повинні особисто подати спільну заяву за встановленою формою до виконавчого органу чи до державного органу реєстрації актів цивільного стану [4, с.13].

Підтверджуючим документом для скорочення місячного строку реєстрації шлюбу сьогодні є Мобілізаційне розпорядження територіального центру комплектування та соціальної підтримки, або Повідомлення територіального центру комплектування та соціальної підтримки керівнику підприємства (установи) [5, с.1].

За даними Міністерства юстиції України від початку російсько-української війни одружилися майже 22000 українських пар.

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 року р.№213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» встановлено, що на період воєнного стану державна реєстрація шлюбу проводиться, якщо один із наречених є військовослужбовцем ЗСУ, Служби безпеки, Служби зовнішньої розвідки, Державної прикордонної служби, Управління Державної охорони, Національної гвардії, іншого утвореного відповідно до законів України військового формування та поліцейським без присутності нареченого(нареченої) та може засвідчуватися актом про укладення шлюбу, який складається безпосереднім командиром військового формування або керівником закладу охорони здоров'я, в якому перебувають або працюють наречені (або один із них) [6,с.1].

Як ми бачимо, в період російсько-української війни сімейні відносини активно змінюються, надаючи одночасно позитивні та негативні риси українському суспільству.

Список літератури та джерел.

1. Карл фон Клаузевіц. Природа війни. – Х.: видавництво Vivat, 2018. – 412 с.
2. Боярина В. Стосунки в парі. – К.: YakabooPublishing, 2021. – 320 с.
3. Чепмен Г., Ворен Ш. Збудуй міцну сім'ю. – К.: Форс Україна, 2020. – 256 с.
4. Сімейний Кодекс України (станом на 01.09.2019). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2019. – 108 с.
5. <http://yur-gazeta.com/golovna/pravo-na-shlyub-pid-chas-viyni-rozasnennya-ombudsmana.html>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року, №213, “Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану”. – К.: 1 с.

**ПРО ОКРЕМІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ ЩОДО
ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ, ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА,
БІЖЕНЦІВ І МІГРАНТІВ В ПЕРІОД ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО
СТАНУ В УКРАЇНІ**

***Баклан Олег Володимирович**
професор кафедри публічного та приватного права
Київського університету імені Бориса Грінченка
доктор юридичних наук, професор*

Основи правового статусу іноземців та осіб без громадянства, а також біженців і мігрантів порівняно зі статусом громадян України закладені у ст. 26 Конституції України, згідно з якою іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами, а також несуть ті самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземцям та особам без громадянства також може бути надано притулок у порядку, встановленому законом.

В Конституції та Законі України "Про правовий статус іноземців" в Україні законодавець пішов по шляху зрівняння у правах своїх громадян і іноземців, за винятками, встановленими Конституцією України, законами або міжнародними договорами України. Здійснення іноземцями своїх прав і свобод не повинно завдавати шкоди національним інтересам України, правам, свободам і законним інтересам її громадян та інших осіб, які проживають в Україні [1].

Нині поряд із регулюванням правового статусу громадян України актуальним питанням залишається визначення аналогічного статусу іноземців та осіб без громадянства, біженців і мігрантів тощо. Адже в умовах сучасних міжнародних відносин рух людей між державами за останні десятиліття значно збільшився. Однією з насущних світових проблем, якій сьогодні приділяється підвищена увага, є біженство як результат військових та міжетнічних конфліктів, політичних репресій, стихійних лих та інших факторів. За офіційними даними Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, кількість людей, які бажають отримати статус біженця в розвинутих країнах, дедалі збільшується. Дана проблема не оминула й Україну. Приєднавшись до Конвенції про статус біженців 1951 року, наша держава взяла на себе обов'язок привести у відповідність до неї національне законодавство, забезпечити можливості для реалізації прав цих осіб [2].

В той же час незадовільний стан економіки і нестабільний соціально-політичний лад окремих країн призвели до активізації міграційних процесів

серед населення планети. Сучасна міграція поряд із позитивними тенденціями має і негативні: мігрантами стають особи, які змушені залишати свої країни через громадянські війни, соціально-політичну нестабільність, дискримінацію тощо. Проблеми, пов'язані, зокрема, з біженцями, актуальні і для України. Її географічне положення, за висновками центру збору й обміну інформацією ЄС, сприяло створенню основних маршрутів незаконного переміщення мігрантів у Західну і Центральну Європу. В Україні також наявні внутрішні проблеми, які створюють додаткові труднощі в забезпеченні захисту біженців, вимагає вдосконалення вітчизняного законодавства щодо правового статусу біженців для того, щоб воно відповідало міжнародним стандартам і сучасному змісту міграційних правовідносин. Зважаючи на актуальність зазначених проблем, багато вітчизняних науковців досліджували їх загальнотеоретичні та прикладні аспекти [3]. Насамперед, ці дослідження стосувалися мирного часу.

Так, значний доробок у розробку міграційної проблематики внесли, зокрема, такі як О. Піскун, І. Прибиткова, А. Ручка, А. Шлепаков та інші. Деякі аспекти проблеми біженців були висвітлені у працях вчених-правників: В. Андрієнко, Ю. Битяка, С. Бритченка, Ю. Бузницького, І. Гарної, В. Колпакова, О. Кузьменко, О. Малиновської, Т. Мінки, А. Мозоля, С. Мосьондза, О. Негодченка, В. Олефіра, В. Палька, Ю. Римаренка, І. Серова, Н. Тиндик, С. Чеховича та інших, де регулювання правового статусу іноземців розглядалося переважно фрагментарно. Але саме відсутність комплексного юридичного аналізу правового статусу біженця викликає необхідність вивчити та дослідити його юридичну природу, діяльність органів державного управління, що уповноважені регулювати статус біженців через відповідні адміністративні процедури, визначені чинним законодавством України. Нині, на жаль, набуває актуальності дослідження, що стосуються періоду запровадження воєнного стану, насамперед, в Україні.

Варто погодитися з такими сучасними обставинами, які обумовлюють реальні потреби та очікування, у першу чергу, біженців в умовах численних воєн та конфліктів, що вимагає від урядів держав розвитку системи захисту,

наближення такого до європейських стандартів. Також разом з цим, досліджуючи питання правового статусу іноземців, не можна також оминати увагою категорію осіб, яка виникла відносно недавно, у зв'язку з тимчасовою окупацією окремих територій України, це внутрішньо переміщені особи. Актуальність обраної тематики дослідження підтверджена висвітленням проблематики забезпечення гарантій реалізації основних прав та свобод особи з метою створення належних умов їх безперешкодної реалізації. Значна частина держав не тільки у рамках Європейського Союзу, а й у США та країнах Африки, дозволяють залишатися на своїй території іноземцям, повернення яких до країни походження є небажаним або неможливим. Але, тут відразу варто відрізнити становлення інституту субсидіарного захисту у країнах Європи, а також Латинської Америки та Африки, де цей правовий інститут дістав своє відображення шляхом розширеного визначення поняття «біженець». Європейська правова система у свою чергу підтримала ідею основоположного характеру захисту, створеного у рамках Конвенції 1951 р., проте обрала шлях створення паралельного субсидіарного захисту. Слід відмітити, що субсидіарний захист почав надаватися за таких ознак, що не характерні для поняття «біженець», як: збройні конфлікти, економічні та екологічні лиха. А також, в основу такого, не було закладено посягання на життя чи свободу спричинене діями держави, що характерно для біженців [4].

У контексті зазначеного хотілось би звернути увагу на питання адміністративного розсуду (а саме адміністративного розсуду з боку СБ України) щодо правового статусу іноземців, осіб без громадянства, біженців і мігрантів в період запровадження воєнного стану в Україні. Чого, зокрема, стосується положення статті 15 Постанови Правління Національного Банку України № 18 від 24.02.2022 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану”. За цією нормою передбачено “Зупинити здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів Російської Федерації/Республіки Білорусь, за рахунками юридичних осіб (крім банків), кінцевими бенефіціарними власниками яких є

резиденти Російської Федерації/Республіки Білорусь, за винятком здійснення на території України:

1) переказу коштів з таких рахунків на спеціальний рахунок Національного банку України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України та/або на рахунки Кабінету Міністрів України, міністерств та інших державних органів України;

2) соціальних виплат, виплат заробітної плати, оплати комунальних послуг, сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів;

3) видаткових операцій з таких рахунків фізичних осіб - резидентів Російської Федерації та Республіки Білорусь, що містяться в переліках Служби безпеки України та/або державних органів України, попередньо погоджених Службою безпеки України, щодо можливості здійснення банками таких операцій (далі - Переліки); ” [4] та далі по тексту.

Розуміючи спрямованість змісту зазначеної норми та враховуючи регулюючу функцію та роль СБУ в упорядкуванні та оптимізації подібних правовідносин в період запровадження воєнного стану автор дослідження все ж таки задається деякими запитаннями відносно зупинки здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками суб'єктів-адресатів положень статті 15 Постанови Правління Національного Банку України. Це такі запитання як, наприклад: чи варто б було диференціювати у подібних правових нормах спрямованість на рахунки резидентів країни-агресора та рахунки юридичних осіб (крім банків), кінцевими бенефіціарними власниками яких є резиденти країни-агресора:

- в залежності від правового статусу цих резидентів, а саме у випадках коли рахунки належать: лише фізичним особам-резидентам країни-агресора; чи особам, що потребують захисту, але є резидентами країни-агресора; чи особам-політімігрантам, деяким іншим?

- в залежності від терміну проживання в Україні іноземців-нерезидентів країни-агресора?

- в залежності від виду спрямованості професійної діяльності; стану здоров'я; інших чинників, що характеризують правовий статус осіб, які є адресатами правових норм, подібних положенням статті 15 Постанови Правління Національного Банку України тощо?

Автор буде вдячний всім читачам, які можливо знайдуть час для того, що б висловити зауваження, пропозиції та рекомендації, або братимуть участь в публічному обговоренні окресленої проблематики на сторінках науково-популярних видань.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 29.04.2022).

2. Захист прав, свобод та законних інтересів іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві України [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Коваль Вікторія Олександрівна ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2017. 16 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page//aref/07_2017/Koval_aref-pdf.pdf (дата звернення: 29.04.2022).

3. Адміністративно-правове забезпечення статусу біженців в Україні [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Грабар Наталія Михайлівна ; Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. Л., 2007. 226 арк. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/95/1/grabar.pdf> (дата звернення: 29.04.2022).

4. Конституційно-процесуальний статус біженця, як вид правового статусу іноземця : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Турецька, Яна Павлівна. Конституційне право; муніципальне право Ужгород, 2019. 18 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/22731> (дата звернення: 29.04.2022).

5. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану. Постанова Правління Національного Банку України № 18 від 24.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text> (дата звернення: 29.04.2022).

**ОБґРУНТОВАНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНОПРОЄКТУ ЩОДО
ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕРЕВАЖНОГО ВИКОНАННЯ ВІЙСЬКОВО-
ТРАНСПОРТНОГО ОBOB'ЯЗКУ В УMOBAX BOЄHHOГO CTAHY:
ПІДСТАВИ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДИСКУСІЇ**

Буличева Н.А.,

*доцент кафедри публічного та приватного права Київського
університету імені Бориса Грінченка, к.ю.н., доцент*

За результатами юридичної експертизи проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (реєстр. № 7260 від 05.04.2022), поданого народними депутатами України Неклюдовим В.М. та іншими, щодо задоволення потреб Збройних сил України, інших військових формувань на особливий період транспортними засобами (далі – Законопроект № 7260), робочою групою, до складу якої входили співробітники ДНДІ МВС України, зокрема Буличев А.О., Ірха Ю. Б., та інших установ, були винесені висновки про не підтримання зазначеного проекту нормативно-правового акту виходячи з наведеного нижче.

Законопроектом пропонується внести зміни до частини першої статті 6 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21 жовтня 1993 року № 3543-ХІІ, доповнивши її абзацами другим – чотирнадцятим про введення переважного виконання військово-транспортного обов'язку серед громадян – власників транспортних засобів, що є службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, та які під час

дії режиму воєнного стану перебувають за межами території України, окрім певної низки категорій осіб.

Вважаємо, що норма законопроекту щодо необхідності введення переважного виконання військово - транспортного обов'язку громадянами-власниками транспортних засобів, а саме службовими особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, та під час дії воєнного стану перебувають за межами території України, призведе до порушення принципу рівності громадян перед законом, гарантованої статтею 24 «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» Конституції України, де визначено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Тут йдеться про захист права приватної власності, порушення якого дозволене згідно із статтею 41 Конституції України лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Водночас, наголошуємо на неможливості виокремлення із загальної кількості громадян окремої категорії осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, для яких вводиться переважне виконання військово-транспортного обов'язку. Це суперечить вимогам статті 64 «Конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України», згідно частини другої статті 64 Конституції України принцип рівності громадян, передбачений статтею 24 Основного Закону України, не може бути обмежений навіть в умовах воєнного стану.

Крім того, на нашу думку, фактична реалізація ініційованого нововведення необґрунтовано і суттєво ускладнить та уповільнить процедуру

реалізації військово-транспортного обов'язку у зв'язку з, по-перше, необхідністю виявлення, встановлення введеної законопроектом нової категорії осіб, для яких встановлюється переважне виконання такого обов'язку, до речі, законотворець не пропонує визначення поняття, кого саме слід відносити до таких осіб, та ще й з обширним переліком виключень з цієї категорії, іншими словами вводячи черговість, тобто першочергове та другочергове виконання військово - транспортного обов'язку.

Також вважаємо недоречною дану законодавчу ініціативу у зв'язку з тим, що не буде досягнута визначена у пояснювальній записці мета та необхідність прийняття цього законопроекту, бо, з одного боку, запропоновані зміни не містять важелів, які б підвищили свідомість і відповідальність службових осіб, які перебувають за межами України під час дії воєнного стану, навпаки, стають підставою для подальшого оскарження такого відмінного ставлення для службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. Та, з іншого боку, не вводять дієвого механізму розвантаження територій вокзалів, аеропортів, доріг тощо, де сконцентрована значна кількість покинутих власниками транспортних засобів, навпаки, це призведе до необхідності залучення покинутого транспорту для військових цілей на вибірковій основі, чим лише ускладнить сам процес.

Водночас, як зазначалося вище, вбачається досить нечітким, суперечливим, таким, що в одних місцях містить повторення, а в інших – може не охопити повністю вразливу категорію, запропонований у Законпроекті № 7260 перелік виключень з категорії «службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище», а саме:

- осіб, відряджених за межі території України з метою виконання службових завдань; - жінок, які виховують дитину (дітей) віком до 18 років;
- чоловіків, які самотійно виховують дитину (дітей) віком до 18 років; - осіб, які визнані особами з інвалідністю;
- осіб, які виховують дитину, хвору на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні

захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, що підтверджується документом, виданим лікарськоконсультативною комісією закладу охорони здоров'я в порядку та за формою, встановленими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

- осіб, які зайняті постійним доглядом за хворою дружиною (чоловіком), дитиною, а також батьками своїми чи дружини (чоловіка), що підтверджується відповідним медичним висновком медико-соціальної експертної комісії або лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я;

- осіб, які мають дружину (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи; - осіб, які здійснюють опіку (піклування) за особою з інвалідністю, визнаною судом недієздатною або обмежено дієздатною;

- осіб, які зайняті постійним доглядом за особою з інвалідністю I групи;

- осіб, які зайняті постійним доглядом за особою з інвалідністю II групи або за особою, яка за висновком медико-соціальної експертної комісії або лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я потребує постійного догляду; - осіб, які зайняті постійним доглядом за особами, що його потребують, відповідно до законодавства України, в разі відсутності інших осіб, які можуть здійснювати такий догляд;

- вагітних жінок.

На нашу думку, такий перелік мав би бути скорельований з положеннями статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», де визначено осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації та мають право виїхати за кордон у період воєнного стану.

Крім того, вважаємо, що вищезазначений перелік виключень суперечить вимогам частини 1 статті 6 Військово-транспортний обов'язок Закону України Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», яка розповсюджується на усіх громадян України та виключень не передбачає. Що ще раз підкреслює застосування принципу рівності всіх перед законом, гарантованим статтею 24 Конституції України, щодо неможливості привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Разом з тим, повертаючись до питання фактичної реалізації нововведення, запропонованого Законопроектом № 7260, залишається незрозумілим, яким чином відповідальні фахівці по номерному знаку покинутого транспортного засобу будуть з'ясовувати хвороби, сімейний стан власників транспортного засобу, та особливо, наявність вагітності у жінок-власниць такого автотранспорту.

А складність і нечіткість підстав для застосування особливого порядку виконання військово-транспортного обов'язку, у вигляді запропонованого Законопроектом № 7260 переважного виконання для службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, поряд з іншими громадянами містить, окрім вищезазначеного, ще й корупційні ризики.

Вважаємо, що реалізація військово-транспортного обов'язку має відбуватись на основі конституційного принципу рівності, тобто всі громадяни України – власники транспортних засобів мають зазнавати однакових обмежень їх права власності з метою задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань транспортними засобами і технікою на особливий період.

РОЗМИТНЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сергієнко Н.А.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри публічного та приватного права

Київського університету імені Бориса Грінченка

Війна, яку розв'язала росія проти України, стала викликом всім сферам суспільного життя в Україні. Наразі держава та суспільство функціонують в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1].

Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Законом України «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX затверджено Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні". До вказаного Указу Президента України внесені

зміни згідно Указом Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14 березня 2022 року № 133/2022, відповідно до яких, частково змінено статтю 1 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, продовжено строк дії воєнного стану в Україні з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб. Указ Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні" від 14 березня 2022 року № 133/2022 затверджено Законом України «Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"» від 15 березня 2022 року № 2119-IX. Відповідно до Указу Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022, частково змінено статтю 1 Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX (зі змінами, внесеними Указом від 14 березня 2022 року № 133/2022, затвердженим Законом України від 15 березня 2022 року № 2119-IX), продовжено строк дії воєнного стану в Україні з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 року строком на 30 діб. Законом України «Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"» від 21 квітня 2022 року № 2212-IX затверджено Указ Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022 "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні". Указом Президента України від 17 травня 2022 року № 341/2022 "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні", строк дії воєнного стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 року строком на 90 діб. Законом України «Про затвердження Указу Президента України "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні"» від 22 травня 2022 року № 2263-IX затверджено Указ Президента України від 17 травня 2022 року № 341/2022 "Про продовження строку дії воєнного стану в Україні".

Неабиякої актуальності в умовах воєнного стану набуває своєчасне забезпечення доставки гуманітарної допомоги. Але оперативність в доставці

не може відбуватись у збиток законності такої доставки. Одним з елементів, який суттєво впливає на оперативність забезпечення гуманітарною допомогою, є проведення оперативного розмитнення такої гуманітарної допомоги.

Постановою КМУ від 1 березня 2022 р. № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» встановлено, що на період дії воєнного стану пропуск через митний кордон України гуманітарної допомоги ... від донорів (у значенні Закону України “Про гуманітарну допомогу”) здійснюється за місцем перетину митного кордону України шляхом подання в паперовій або електронній формі декларації, заповненої особою, що перевозить відповідний товар, за формою згідно з додатком 1 до цієї постанови без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності [2]. Приписи п. 2 і 3 вищенаведеної постанови КМУ передбачають, що Державна митна служба та Державна прикордонна служба на період воєнного стану мають забезпечити невідкладний пропуск через державний кордон України гуманітарної допомоги. Керівники митниць, прикордонних загонів мають сприяти якнайшвидшому одержанню державою військової допомоги та гуманітарної допомоги [2]. Приписами вищевказаної постанови КМУ визначена і специфіка пропуску через митний кордон України товарів гуманітарної допомоги, які належать до товарів подвійного використання.

Таким чином, держава забезпечує оперативність митного оформлення гуманітарної допомоги, зокрема через створення ефективного нормативного механізму її розмитнення, що, вочевидь, сприятиме її швидкій доставці отримувачам / набувачам гуманітарної допомоги.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. Електронний

ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

2.Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 174. Верховна Рада України. Законодавство України. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-п#n14> (дата звернення: 19.05.2022).

ДОПИТ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Удовенко Ж. В.,

доктор юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінального та кримінального процесуального

права,

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ;

Галаган В. І.,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри кримінального та кримінального процесуального

права,

Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ

«Розкажи мені, що сталося, або зізнайся».

Допит - слідча (розшукова) дія, яка дає можливість зібрати інформацію щодо обставин кримінального провадження. Але успіх його проведення залежить від певних навиків, якими повинен володіти слідчий. Комунікація є надзвичайно важливою у його професійному житті, оскільки робота слідчого

полягає у спілкуванні з різними учасниками кримінального провадження, зокрема, адвокатами, прокурорами, оперативними співробітниками, суддями, спеціалістами, експертами, потерпілими свідками, підозрюваними тощо. До кожного з них необхідний свій підхід, стиль спілкування для отримання необхідної інформації. При цьому професійне спілкування слідчого повинно відбуватися за процесуальною процедурою, порушення якої може призвести до отримання недостовірної інформації.

Наразі популярне процесуальне інтерв'ю, як одна з методик проведення допиту, суть якої мінімізує ризики зробити хибні висновки та порушити права учасників досудового розслідування. Процесуальне інтерв'ю використовується в таких країнах світу як США, Британія, Канада, Нова Зеландія. В Україні впровадженням процесуального інтерв'ю займається команда детективів НАБУ.

Інтерв'ю визначається як структурована бесіда, коли одна особа (інтерв'юер) прагне зібрати інформацію від іншої (інтерв'юований або опитуваний) у межах розслідування кримінального провадження. Різниця між інтерв'ю та допитом полягає, по-перше, у меті. Під час першого є виявлення та встановлення фактів, достовірної інформації, а під час допиту отримання зізнання. По-друге, в атмосфері проведення, зокрема встановлення психологічного контакту, а не психологічних маніпуляцій і криміналістичних хитрощів, як під час допиту. І по-третє, використання відкритого опитування, постановка запитань таких як «Поясніть мені», «Скажіть мені». А також ставлення уточнюючих запитання.

Наразі Україна перебуває у воєнному стані, що був введений указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. Застосування такої методики під час розслідування воєнних злочинів є на наш погляд доцільним та ефективним.

Допит свідків і потерпілих передбачений в статті 224 КПК України. Якщо протокол допиту буде використано в Міжнародному кримінальному суді (МКС), то допитуваній особі пояснюють права, передбачені статтею 55

Римського Статуту (право не свідчити проти себе, право не піддаватися примусу і право на допит мовою, яку особа розуміє).

Щодо допиту підозрюваного, то встановлено дещо ширший перелік прав, про які слід його повідомити (право зберігати мовчання, користуватися правовою допомогою тощо) [1]. Цей документ хоча на сьогодні не ратифікований Україною. Водночас з огляду на ініційоване прокурором МКС розслідування воєнних злочинів в Україні, врахування правил доказування МКС та відповідних положень Римського статуту є вкрай доцільним.

Слідчий повинен стратегічно готуватися до інтерв'ю, бути відкритим, неупередженим, підтримувати контакт, водночас вміти слухати, дотримуйтесь міжнародного законодавства про права людини, взаємодіяти з опитуваним та адвокатом опитуваного. Доцільно найбільш суттєві питання перекласти тією мовою, якою будуть даватися показання, й можливо впевнитися у якості і відповідності перекладу тощо.

В умовах суттєвого збільшення кількості матеріалів, що знаходяться у провадженні слідчих органів досудового розслідування слідчий повинен володіти ґрунтовними знаннями щодо тактики проведення окремих слідчих (розшукових), зокрема допиту. Основні проблеми, що виникають під час допиту, це встановлення психологічного контакту, надання ним завідомо неправдивих показань; замовчування важливих фактів.

Нами розроблений приблизний перелік запитань, які необхідно ставити підозрюваному у зв'язку із вчиненням ним злочинних дій. Це дасть шанс слідчому, навіть у без належної його підготовки, в алгоритмічному порядку установити важливі обставини кримінального провадження. До такого переліку належать наступні питання, розташовані у доцільній послідовності їх постановки:

П.І.Б.

Рік та місце народження.

Місце проживання

Чи є військовозобов'язаним?

Звання та посада?

Чи дає він свої показання добровільно та без здійснення будь-якого тиску;

Що робить в Україні?

Чи знав куди їде?

В якій військовій частини служить?

Де розташовується військова частина?

Де колона дислокувалася перед тим, як наступати?

Скільки бойових машин у колоні, яка чисельність людей?

Старший колони?

Яке число військовослужбовців увійшли на територію України?

Яка мета, завдання ставилося йому від командування?

Через який кордон перетинали територію України?

Яке рішення ухвалили під час перетину кордону?

Де був перший бій на території України?

Які команди давалися?

П.І.Б. командира БТР, його звання

Де лишили колону?

Яке озброєння було в наявності?

Що було в машині із озброєння?

Де залишили бронетехніку?

Ваші дії коли залишили бронетехніку?

Навігація, карти були в наявності?

Як Ви спілкуєтеся між собою та за допомогою чого?

Як до Вас ставляться?

До Вас застосовували фізичне або психічне насильство?

Під час перегляду допиту осіб в відкритих джерелах встановлено, що підозрювані, які були взяті в полон зазвичай заявляли: «Ми їхали на навчання», «Зброю не застосовував», «Прагнув здатися ЗСУ, але боявся....» тощо.

Отже, тактика проведення допиту не може бути стала для всіх ситуацій, що виникають під час допиту. Криміналістика розробляє систему рекомендацій, що дозволяють обрати саме ту, що відповідає реальній ситуації.

Список використаної літератури

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

РЕФОРМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕАЛІЇ СУЧАСНОСТІ

Чаплик О.І.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного та приватного права
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Зовсім нещодавно об'єктом гострих наукових дискусій була реформа місцевого самоврядування, децентралізація та всі інші супровідні процеси, які впливали і визначали вектори подальшої трансформації місцевого самоврядування і зміна світогляду територіальних громад. Реформування місцевого самоврядування, яке тривало протягом останніх восьми років було найефективнішою та найуспішнішою «інвестицією» діяльності української влади чим забезпечила можливість по-новому визначити зміст взаємовідносин та перерозподіл повноважень між органами центральної влади, органами місцевого самоврядування та територіальних органів державної влади. Разом з цим нового «обличчя» отримала і інфраструктура сіл, селищ та міст, адже почалася розбудова, відновлення та покращення багатьох ланок, які

забезпечують потреби та інтереси громадян в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Безумовно, що проведення реформи мало забезпечити за словами, М. Маньзи, створення ефективної, дієздатної системи місцевого самоврядування, яка відповідає цінностям демократичного суспільства й забезпечує здійснення прав і свобод людини і громадянина на місцевому рівні [1, с. 177-178]. З упевненістю можна стверджувати, що далекоглядні стратегічні плани крок за кроком наближали демократизоване українське суспільство до реалізації та досягнення мети, яка була визначена Концепцією реформування місцевого самоврядування та організації територіальної влади в Україні, а також загальноєвропейських принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування. Так, передбачалося формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад [2]. Слід погодитися з представниками неурядового позапартійного аналітичного центру, що до основних результатів реформи місцевого самоврядування в Україні можна віднести проведену величезну роботу щодо підготовки до реальної передачі повноважень від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, забезпечення та проведення реальної кількості об'єднання громад тощо [3]. На інші результативні досягнення звертають увагу і представники вищих органів державної влади, зокрема Д. Шмигаль акцентував увагу на продовженні подальшої децентралізації повноважень на принципах субсидіарності, синхронізації мережі територіальних органів центральних органів виконавчої влади з новим адміністративно-територіальним устроєм, осучаснення служби місцевого самоврядування врегулювання питань комунальної власності [4]. Як не прикро зазначати, проте маркером та критерієм оцінки ефективності проведення реформування

місцевого самоврядування України стали події 24 лютого, що пов'язані із широкомасштабним і в той же час жорстоким та цинічним вторгненням військ Російської Федерації на територію України, що призвело до докорінного зміни життя населення та усіх державних і самоврядних інститутів. Саме місцеве самоврядування поряд з усіма іншими державними, недержавними, правоохоронними та військовими інституціями ефективно боронить та захищає незалежність та суверенність, а також територіальну цілісність держави. Критична складність ситуації, довга тривалість воєнних дій, цинічне нищення ворогом не лише військових об'єктів, а в першу чергу руйнація критичних об'єктів цивільної інфраструктури, культурної спадщини українського народу не звела нанівець досягнуті результати проведеної реформи, а навпаки консолідувала територіальні громади та органи державної влади, громадські та волонтерські організації, Збройні Сили України у боротьбі проти ворога.

Така ефективна синергія між усіма представниками державних, недержавних та самоврядних інституцій вказує на якісну характеристику самоорганізації сучасного українського суспільства та його прерогативу перед центральним управлінням як результату реформи місцевого самоврядування. В цьому контексті слід погодитися із представниками Центру спільних дій, які стверджують, що після децентралізації влада на місцях «розпорошилася» в хорошому сенсі, адже навіть за умови захоплення обласних центрів росіяни не зможуть втримати контроль над територіями громад [5]. Воєнні події не стали перепорою у продовженні реформування місцевого самоврядування. Зважаючи на наслідки руйнації в межах територіальних громад представники влади розуміють масштабність відновлювальних робіт та подолання наслідків, які завдають війська РФ, а тому продовжують законодавчу роботу спрямовану на розробку правових механізмів участі населення територіальних громад до вироблення рішень на місцевому рівні. Прикладом цього слугує розробка законопроекту «Про народовладдя на рівні місцевого самоврядування» тощо.

Слід звернути увагу і на проблеми з якими стикаються органи місцевої влади під час воєнного стану. Зокрема, це і питання міграційного, економічного, фінансового та культурного характеру, адже на сьогодні уже існує і буде існувати дисбаланс у різноманітних сферах життєдіяльності між різними територіальними громадами. Наприклад, на сьогодні, проведено переведення частини бізнесу з зони бойових дій, окупованих територій, прилеглих до них територій до інших територіальних громад, що безумовно забезпечить надходження податків до іншої територіальної громади, натомість позбавить іншу територіальну громаду відповідних надходжень. Це питання міграційного характеру, адже на сьогодні спостерігаємо внутрішню міграцію зі східних територій України до центральних та західних. Відповідно «на плечі» цих територіальних громад ляжуть питання створення належних умов перебування/проживання внутрішньо переміщених осіб, а також впровадження довгострокових напрямів та стратегій розвитку умов для тих осіб, які виявлять бажання залишитися проживати назавжди. Тому це призведе до появи дещо нових напрямів регіональної економічної та податкової політики, а це в свою чергу призведе до змін соціального і демографічного характеру. Тому відповідні проблемні питання мають бути враховані при провадженні нових етапів відповідної реформи та розробки стратегії подальшого розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Доцільно відмітити, що військова агресія в свою чергу активізувала та в той же час розширила співробітництво між територіальними громадами нашої держави та іноземних держав, а таким чином це відкрило для нас й інші можливості створення стратегічних перспектив у розвитку місцевого самоврядування. Доволі відомою є створення онлайн-платформи Cities4Cities, основною метою чого є можливість укладати нові партнерські зв'язки з органами місцевого самоврядування різноманітних регіонів Європи тощо. Це пошуки «країни - патроната» або «міста-патроната», що передбачає відновлення тієї чи іншої постраждалої територіальної громади за допомогою підвищення їх фінансової спроможності. На сьогодні участь у відповідних

пілотних проектах по відновлення постраждалих регіонів готові взяти ряд країн, зокрема Велика Британія, Греція, Данія, Швеція, Іспанія, Естонія, Туреччина тощо.

Посилаючись на джерела Громадської мережі публічного права та адміністрації можемо констатувати, що самоорганізація населення показала свій неабиякий потенціал навіть у критичний період розгортання гострої фази війни. Зокрема й в тих територіальних громадах, які потрапили у зону бойових дій. Тому після завершення воєнного стану використання її потенціалу має стати запорукою стрімкої відбудови економіки нашої держави. А також - подальшої інтеграції до грона цивілізованих держав світу, включаючи вступ в ЄС [6].

Список використаних джерел

- 1.Манзя М. Шляхи реформування системи місцевого самоврядування України в умовах трансформаційних змін в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 2(29). С. 176-182.
- 2.Концепція реформування місцевого самоврядування та організації територіальної влади в Україні від 01.04.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.05.2022 р.).
- 3.Горобчишина С., Дуда А. Успішна реформа під час війни. Приклад децентралізації. УНЦПД. Research Update. 2017. №12. (764). URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/med-a/research-updates/usp-shna-reforma-p-d-chas-v-yuni-priklad-decentral-zac> (дата звернення: 17.05.2022 р.).
- 4.Шмигаль Денис. Результати реформи децентралізації має відчутти кожен громадянин. Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-rezultati-reformi-decentralizaciyi-maye-vidchuti-kozhen-gromadyanin>. Дата публікації: 25.02.2021. (дата звернення: 17.05.2022 р.).

5.Шокало К. Чому імперська Росія не вистойть проти українських громад. Центр спільних дій. URL : <https://centreua.org/publikatsiyi-golovna/chomu-imperska-rosiya-ne-vystoyit-proty-ukrayinskyh-gromad/>. Дата публікації: 01.02.2022 р. (дата звернення: 16.05.2022 р.).

6.Борщевський В., Матвеев В., Куропась І., Микита О. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. URL : <https://uplan.org.ua/analytics/viina-hromady-detsentralizatsiia-iak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnia-hromadamy-v-suchasnykh-heopolitychnykh-realiakh/>. Дата публікації: 28.04.2022 р. (дата звернення: 18.05.2022 р.).

«РАДЯНСЬКА ПЕРЕМОГА»: УКРАЇНА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Андрій Чернега,

*Факультет права та міжнародних відносин,
Київський університет імені Бориса Грінченка
кандидат юридичних наук, доцент*

Минуло 77 років відколи країни антигітлерівської коаліції перемогли у Другій Світовій війні. Наслідки війни вражаючі, а її жертви приголомшують. Вона втягла в свою орбіту понад як 1 млрд. населення з 61 країни світу і докорінно змінила глобальну геополітичну ситуацію. За кількістю жертв, особливо серед мирного населення, за розмахом жорстокості та ступенем здичавіння й руйнувань набагато перевершила Першу Світову війну. Найбільш болючі і тяжкі наслідки цієї війни виявилися для України та її народу, оскільки епіцентр воєнних дій, протягом майже 6 років знаходився на Східному фронті. Українцям доводилося воювати на два фронти, з німецьким

та радянським окупаційними режимами. З останнім у народу України особливі стосунки, які призвели до геноциду української нації.

Радянський корабель затонув ще на початку 90-х років, український народ зміг вирватися з 400-річного російського імперського ярма та здобути довгоочікувану незалежність. 24 роки самостійного розвитку України були перервані, у 2014 році, нападом Росії на Україну. Восьмий рік, поспіль, йде відкрита війна Росії проти України, внаслідок якої десятками тисяч гинуть військове і цивільне населення, мільйони українців депортовані у найвіддаленішій куточки радянської імперії, руйнуються цілі міста, а їхня інфраструктура, промисловість, сільськогосподарська продукція зазнали тотального знищення та пограбування. Методи ведення війни, наслідки окупації Східних та південних областей України, Криму нагадали нам про моторошний комуністичний режим 20-40 років радянської доби. Як таке могло статися, як таке могло повторитися ? Відповідь одна, не знання історії власного народу, неминуче тягне за собою приречення на її повторення та відсутність майбутньої стратегії на саморозвиток і самовдосконалення. Про це говорили видатні українські метри культури світового рівня – Іван Франко, Максим Рильський та Олександр Довженко.

Початок війни для українського народу. Для українців війна розпочалася у березні 1939 року на Закарпатті, коли угорські війська, союзники нацистів, вдерлися на територію Карпатської України. Остання, скориставшись хаосом, який охопив Чехословаччину, щойно проголосила незалежність. Це був перший бій з нацистами у Європі. Загалом під час березневої кампанії збройні сили Карпатської України провели понад 20 боїв. За оцінкою сучасників, втрати у них становили від 1 до 1,5 тисячі осіб убитими та пропалими безвісти [1; 2]. За іншими даними від 2 до 6,5 тис. людей, що стали на захист української державності, загинули – ще до початку Другої світової [3; 4].

1 вересня 1939 року, коли літаки Люфтваффе почали бомбардували Польщу (Галичину та Волинь), український народ на момент початку Другої Світової війни – у вересні 1939, був розділеним між 5 країнами: Радянським

Союзом, Польщею, Румунією, Угорщиною та Словаччиною. З перших днів війни біля 250 тис. українців воювали у складі Війська Польського проти Вермахту. Після поразки Польщі у 1939 українці продовжили воювати у складі польських збройних сил під радянським і британським командуванням, а 17 вересня 1939 вже перетнули східний кордон Польщі у лавах Червоної армії. Чимало українців змушені були воювати на боці СРСР проти Фінляндії у 1939-1940 рр.

Кількість українців мобілізованих до лав Червоної армії та втрати на Радянсько-Німецькому фронті. Від 9 до 12 млн. українців було мобілізовано до радянської армії, кожен другий з яких загинув. Впродовж 1941-1945 років сталінським режимом здійснювався в Україні достроковий призов до збройних сил 16-17-річних юнаків. На березень 1945 року по чотирьох військових округах України їх було мобілізовано понад 265 000. Всього до лав Червоної армії було мобілізовано – 47,7 млн. радянського населення / 31 млн загинув. Для порівняння у збройні сили Німеччини було мобілізовано в тричі менше солдат – близько 18 млн. людей. Загальні втрати радянського військового і цивільного населення сягають до 50 млн. людей, точної цифри ніхто не знає. Українців (цивільного і військового населення) загинуло у мясорубці Другої Світової війни понад 10 млн [5]. Загалом радянський режим з моменту його поширення територією України з 1918 і до завершення у 1945 році Війни – знищив близько 25 млн. українців.

Українці у складі різних армій у боротьбі проти нацизму. Українці воювали проти гітлеровської Германії у складі збройних сил Польщі – 250 тис. українців; у складі збройних сил Канади – від 35 до 100 тис. українців; у складі збройних сил США – 80 тис. українців; у складі збройних сил Чехословачії – 11 тис. українців; у складі Французького «Іноземного легіону» - 5 тис. українців. Тімоті Снайдер, американський історик - «У Другій світовій війні загинуло більше мешканців Радянської України ніж Радянської Росії», У Червоній армії, наголошує він, «...українців через географію війни було пропорційно більше» ніж росіян [6; 7].

ОУН-УПА у боротьбі проти радянсько-німецького режиму. Німецьке керівництво після проголошення 30 червня 1941 року у Львові незалежної Української держави, розпочало проти націоналістів репресії, тому що не мало планів й не бажало відновлення державності українців. З початку 1942 року ОУН, а згодом створена нею УПА перейшли до збройної боротьби проти німецьких окупантів. За даними німецьких і радянських силових структур чисельність загонів УПА становила від 80 до 280 тис. бійців. Окремі українські джерела називають цифру від 400 тис. до 2 млн. В УПА воювали не тільки українці, серед повстанців були кримські татари, німці, бельгійці, голландці, вірмени, узбеки, грузини та росіяни. «Знищити Москву, як велику імперію, зможемо лише тоді, коли на всіх московських землях постануть самостійні національні держави. Іншої дороги немає», – зазначалося в інструкції ОУН [8; 9].

Україна в планах нацистського та сталінського режимів. Україна була ключовою ланкою гітлерівського «плану голоду» (Der Hungerplan). Цей план передбачав голодування жителів окупованих територій Радянського Союзу для того, щоб отримати додаткові харчові продукти для німецьких військ і населення Німеччини. Генштаб нацистів у серпні 1940 року дійшов висновку, що Україна «у сільськогосподарському й промисловому плані — найцінніша частина Радянського Союзу». Герберт Бакке (Herbert Ernst Backe), один із чільних цивільних економістів, у січні 1941 року доповів Гітлеру, що «окупація України звільнить нас від усіх економічних проблем» [10]. Значення сільськогосподарського потенціалу УРСР добре розуміли як радянське, так і німецьке керівництво. Цей фактор, серед іншого, дозволяє стверджувати, що війна Німеччини з СРСР була також і війною за Україну. 22 липня 1942 року мрія нацистів збулася: вони отримали всю українську землю, разом із людьми, що на ній працювали, оскільки радянська влада насамперед намагалася евакуювати з села важливіші для неї ресурси – врожай, трактори та худобу. Сталінський режим, а сьогодні путінський в Росії безпідставно звинувачують українців у колабораціонізм, натомість з окупантами співпрацювали більше

членів Компартії України, серед яких було значне число росіян, ніж українських націоналістів. Сам Сталін у липні 1941 року наказав Молотову та Берії вийти на зв'язок з Гітлером через болгарського посла і «благати про мир» фюрера, віддавши Німеччині «совєтські балтійські республіки, Молдавію, велику частину України та Білорусію», за що їх висміяв представник Болгарії [11].

Україна – епіцентр європейського театру воєнних дій. На її землях з 22 червня 1941 року і до визволення 28 жовтня 1944 року Червоною Армією було проведено 29 з усіх 76 стратегічних і фронтових наступальних і оборонних операцій. Український південний напрям був основним і саме там вирішувалася доля народів Європи. Протягом 1941-1945 роках на українському театрі воєнних дій були зосереджені від 57,1 до 76,7 % загальної кількості дивізій ворога, 60,5 % з них було розгромлено саме на цьому фронті, тоді як на інших фронтах зазнали поразки 176 дивізій вермахта [12]. *Едгар Сноу – американський журналіст, відвідавши Україну наприкінці 1944 року напише статтю «Почему побеждает Советский Союз» де зазначить: «Україна сплачує за своїм рахунком. Вся титанічна боротьба з фашизмом не була «славою Росії», а запеклою війною України, яка коштувала їй життя понад 10 млн. людей... Жодна інша країна Європи не зазнала такого руйнування міст, промисловості, сільськогосподарських угідь, загибелі стількох людей» [13].*

Воєнно-промислові потужності України. До кінця 1941 року з республіки в глибокий тил було перевезено понад 550 великих підприємств, 1,934,3 тис. робітників, спеціалістів, працівників сільського господарства, партійних і радянських органів та членів їх сімей. Впродовж 1941-1945 років за їх участі там було збудовано три з половиною тис. великих заводів і фабрик, що працювали для фронту. Виробничі потужності Української РСР справили вирішальний вплив не лише на розширення індустріального виробництва в тимових районах РРФСР, Казахській РСР, Киргизькій РСР і республіках Середньої Азії, а і стали базовою основою для створення нових важливих

промислових галузей і районів. Урал, Сибір і Поволжя, що займали майже половину території Радянської Росії і де проживало 23 % населення держави, виробляли до війни менше 1/6 усієї промислової продукції, то за 1941-1945 рр. її обсяги збільшилися на Уралі в 3,6 разів, у Сибіру - в 2,8 разів, на Поволжі - в 3,4 рази. У першій половині 1945 року у східних регіонах виробляли воєнної продукції у 5,6 разів більше ніж за відповідний період 1941 року [14; 15; 16; 17; 18; 19].

Плата сталінського режиму за перемогу – українцям. Після вигнання ворога з України наш народ доклав неймовірних зусиль, щоб підняти з попелу і згарищ заводи і фабрики, сільське господарство. З вересня і до кінця 1945 року було відбудовано 95 заводів машинобудівної та оборонної промисловості, відновлено роботу 3 тис. великих промислових підприємств, на яких працювало 4 млн. трудящих. З українців було зібрано різного роду податків на відбудову ВПК і це тільки грошима – 859 млн. крб. і переплачено державної позики та грошово-речової лотереї на суму понад 6128 млн. крб. А в цей період понад 1 млн. дітей-сиріт і напівсиріт, десятки тис. інвалідів, зазнавали великих поневірянь і злиднів, голодували; епідемії хвороб забирали тисячі людських життів. За безпосередньої участі українського населення в республіці була організована робота 262 госпіталів, а для їх обслуговування було залучено 57 тис. медичних працівників і допоміжного персоналу. Мешканці України допомагали в забезпеченні їх обладнанням, продуктами харчування, тощо. У відповідь 22 червня 1944 року Наркомат внутрішніх справ і Наркомат оборони СРСР, за вказівкою Сталіна, видали наказ про «виселення в окремі регіони Союзу всіх українців що мешкали під владою німецьких окупантів», але «після того як буде зібраний урожай і зданий державі для потреб Червоної армії» [20].

Список використаних джерел

- 1.80 років Карпатської України: II Світова війна для України почалася на Красному Полі. ВІДЕО // <https://novynarnia.com/2019/03/15/80-rokiv-karpatskoyi-ukrayini-ii-svitova-viyna-dlya-ukrayini-pochalasya-na-krasnomu-poli-video/>
- 2.Офіцинський Р. З Карпатської України для нас почалася Друга світова // <https://www.istpravda.com.ua/articles/514318a85ab9f/>
- 3.Окупація: Втрати України під час Другої світової, завдані нацистами та комуністами// <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3268440-okupacia-vtrati-ukraini-pid-cas-drugoi-svitovoi-zavdani-nacistami-ta-komunistami.html>
- 4.Вегеш М. Карпатська Україна (1938-1939). Соціально-економічний і політичний розвиток. – Ужгород: УВБК «Патент», 1993. – 125 с.
- 5.Кучер В. І., Чернега П. М. Україна у Другій світовій війні (1939-1945). Посібн. для вчителя. – К.: Генеза, 2004. – 272 с.
- 6.Снайдер Т. Історична відповідальність Німеччини перед Україною. – День. – 2017. - 7-8 липня.
- 7.Снайдер Т. Крижаві землі. Європа поміж Гітлером та Сталіним. – К.: Грані-Т, 2011. – 448 с.
- 8.Білас І. Протистояння. Акції репресивного апарату тоталітарного режиму проти національно-визвольного руху українського народу. // Літературна Україна. – 1992. – 29 жовтня.
- 9.Літопис УПА. Т. 7. Кн. 2: УПА в світлі німецьких документів. Торонто. – 1983.
- 10.Дроздова Є., Шаповал Ю. та ін. Окупація. Втрати України під час Другої світової, завдані нацистами та комуністами // <https://texty.org.ua/projects/103853/pole-bytvy-ukrayina-druha-svitova-vijna/>
- 11.Геллетлі Р. Ленін, Сталін і Гітлер. Доба соціальних катастроф. Пер. А. Тарашук. – К.: ТОВ «Темпфа», 2011. – 663 с.
- 12.Великая Отечественная война Советского Союза 1941-1945. Краткая история. – М.: Политиздат, 1970. – 638 с.

- 13.Сноу Эдгар. Почему побеждает Советский Союз // Ровесник. – 1983. № 5. – с. 6-7.
- 14.Перковський А. Л. Пирожков С. І. Демографічні втрати населення Української РСР у 40-х рр. // Укр. іст. журнал.- 1990. - №2. – с. 15-25
- 15.Симонов Н. С. Военно-промышленный комплекс СССР в 1920 – 1950-е годы: темпы экономического роста, структура, организация производства и управления. – М.: РОССПЭН, 1996. – 336 с.
- 16.Чадаев Я. Е. Экономика СССР в годы Великой Отечественной войны. – М.: Мысль, 1985. – 493 с.
- 17.Чернега П. М. Профсоюзы Украинской ССР в годы Великой Отечественной войны (1941-1945). – К.: Вища школа, 1987. – 175 с.
- 18.Чернега П. М. Вклад робітників України у зміцнення воєнно-економічної могутності СРСР в роки Другої світової війни (1939-1945). – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 426 с.
- 19.Яковлев А. Войну надо очистить от вранья // Аргументы и факты. – 2005. - № 8.
- 20.Криворотько А. «Джентельменська» угода головорізів. // Українське слово. 1999. – 18 лютого.

ПОРЯДОК СТЫГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Орел Л. В.,

доктор юридичних наук,

професор кафедри публічного

та приватного права

Київського університету імені Бориса Грінченка,

Хоменко А. О.,

студентка 2 курсу

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

В умовах війни стягнення аліментів є найпоширенішою проблемою серед інших у сфері сімейного права. 26 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження». На період до припинення або скасування воєнного стану на території України тимчасово припиняється звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника (крім рішень про стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни РФ).

З 26 березня 2022 року можливим є проведення відрахувань із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника лише на виконання рішень про стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни російської федерації. Зазначене обмеження не застосовується до громадян РФ, які проживають на території України на законних підставах.

Також забороняється відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіальних одиниць, які тимчасово окуповані внаслідок військової агресії РФ, у період такої окупації.

За рішеннями про стягнення аліментів підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи – підприємці, які здійснюють відрахування з заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника, перераховують стягнуті кошти на визначений у заяві або зверненні стягувача рахунок, а у разі відсутності реквізитів рахунка стягувача – на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, приватного виконавця [4].

Після закінчення війни та скасування воєнного стану питання стягнення аліментів буде вирішуватися за законами звичайного часу, тож варто акцентуватися на майбутньому розв'язанні проблеми.

Важливу роль у забезпеченні реалізації вирішення проблеми аліментного забезпечення надається інституту аліментних зобов'язань батьків та дітей. На жаль, законодавство не має єдиного та чіткого визначення поняття

аліменти, але є дюжина наукових підходів та фахівців які висловлюють своє бачення у дослідженні аліментів, тим самим свідчать про актуальність та важливість цієї теми, серед них такі : Афанасьєва Л.В., Сапейко Л. В., Кройтор В. А., Червоний С. Ю., Таш'ян Р. І., Шершньова О. А., Красицька Л. В., Розгон О. В., Фурса С. Я., Єфіменко Л. В., та інших.

Загалом, якщо співвіднести усі думки дослідників, то можна узагальнити, що Інститут аліментних зобов'язань складає з себе складну та водночас важливу конструкцію інституту сімейного права, регулює процес утримання неповнолітніх дітей батьками та непрацездатних членів сім'ї їх родинами, а аліменти – це певні зобов'язання осіб, які на добровільних чи примусових засадах (за рішенням суду) повинні виплачувати передбачені законом грошові суми задля утримання неповнолітніх дітей або непрацездатних членів сім'ї, тим самим ці особи вправі вимагати виконання цього зобов'язання. Окрім того, що аліменти мають обов'язковий, майновий та особистий характер, є підконтрольні відповідним органам, то серед характерних ознак виділяється їх виникнення « в силу закону», тобто під час певних обставин (непрацездатності члена сім'ї, потреб дитини), виконання на добровільних або примусових підставах, аліменти містять й моральний аспект, оскільки питання турботи про дітей та непрацездатних осіб – це основа моральних засад будь-якого суспільства, а питання гідного їх утримання – це показник розвитку.

Щодо виокремлення аліментів, то думки Л. В. Афанасьєвої у своїх працях, у яких вона досліджувала види аліментних правовідносин, збігаються з нинішнім розподіленням видів. Вона поділяє їх на три основні групи за суб'єктами. До першої групи відносяться зобов'язання подружжя щодо взаємного утримання, до другої групи – аліментні зобов'язання батьків і дітей, яка в свою чергу поділяється на дві підгрупи. До третьої групи – аліментні зобов'язання інших членів сім'ї та родичів [3]. Діють такі правовідносини, як на добровільній так і на примусовій основі, регулюються Конституцією України та Сімейним кодексом України.

Вирішення матеріального конфлікту на добровільній основі є нечастим явищем у нашій країні, тому сумлінність батьків є одним з проблемних питань у сфері аліментів. Особи нехтують, хитрують, вигадують різні махінації за для уникнення виконання своїх обов'язків перед своїми ж дітьми, стають боржниками та все одно примусово залучаються до виконання своїх зобов'язань. Внаслідок цього, доволі важко адвокатам даються подібні справи, адже потрібно зібрати усі необхідні документи, які враховуються судом при визначенні розміру аліментів, задля подальшого правильного всебічного розвитку дитини.

Законодавство у сфері аліментного забезпечення налаштовано рішуче, держава підтримує особливі відносини, розробляє спеціальні механізми, допомагаючи у врегулюванні проблем нормами сімейного законодавства та забезпеченні виконання аліментних зобов'язань перед дитиною, бо діти це поки що беззахисні майбутні реформатори нашої країни, яким на разі державі потрібно допомагати відстоювати їх права та пояснювати обов'язки батькам.

Сімейний кодекс з прогнозував уникнення особою сплати аліментів та ще колосальну кількість ситуацій, тому у таких випадках законодавець передбачив ймовірну кількість санкцій. Уряд намагається забезпечувати права і можливості інвалідів нарівні з іншими громадянами у зв'язку з цим держава надає пенсії, державні допомоги, компенсації та інші виплати, пільги, соціальні послуги, допомагає у здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки або забезпеченні стороннього догляду. Конституція України, а саме стаття 46, включає в себе право на соціальний захист, та право на забезпечення осіб у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості[2]. Сімейний кодекс також регулює достатньо чималий об'єм зобов'язань, починаючи від аліментних зобов'язань на дітей, закінчуючи утриманням інших членів сім'ї та родичів.

Станом на сьогоднішній день, проблема несплати аліментів стоїть дуже гостро, цьому свідчить сумна статистика: за останні 10-15 років кількість

жінок, які самі виховують дітей, зростає у 20 разів. На мою думку, вдосконалення системи та встановлення санкцій на аліментних боржників є дієвим та правильним рішенням. Я підтримую ідеї: про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України; про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві управління транспортними засобами; Дієвими є й запровадження фінансових санкцій, а саме штрафи за не сплату аліментних заборгованостей. При цьому позитивним є те, що стягнуті суми штрафу перераховуються стягувачу. Завдяки цьому впродовж 2020 р. було стягнуто 13,3 млн грн штрафних санкцій з боржників, які перераховані стягувачам. Особисто я маю такі пропозиції щодо Шляхів вдосконалення законодавства України в частині аліментного забезпечення я бачу такі: підняття штрафів за несплату аліментів залежно від суми заборгованості у статті 71 Закону України "Про виконавче провадження". Запровадити в законодавстві функцію детальної перевірки виконавцями банківських рахунків боржників, відслідковування розрахунків особи. Внести зміни щодо підвищення відсотку стягнення пені у ч. 1 ст. 196 Сімейного кодексу України [2]. З кожним роком, наша країна розвивається у сфері технологій, попереду, ще багато буде створено програм, які будуть полегшувати, прибирати блокувати махінації, та в решті вирішувати проблеми аліментних зобов'язань задля щасливого та гідного життя громадян.

Таким чином, стягнення аліментів в умовах воєнного часу має суттєві обмеження, тож деякі проблеми будуть вирішені після завершення війни. Спори можуть розв'язуватися судом і в умовах воєнного стану, проте виконання рішення у примусовому порядку, у більшості випадків, буде можливим після скасування такого стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996, № 36.
2. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002, № 2947-III.

3.Афанасьєва Л. В. Аліментні правовідносини в Україні: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.03 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2003 р.

4.Про внесення зміни до розділу XIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону України "Про виконавче провадження": Закон України від 15.03.2022, № 2129-IX.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Байталюк О.М.

старший викладач кафедри

публічного та приватного права

факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

24 лютого 2022 року Російська Федерація завдала ракетних ударів по території України. Після чого російські війська зайшли на територію нашої держави.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України Президент України В. Зеленський видав Указ про «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб (пізніше воєнний стан було подовжено) [1].

Перші удари було здійснено по воєнним об'єктам, наступні – по об'єктам цивільної інфраструктури та житловим будинкам. Крім зазначеного

ракетні та артилеристські атаки російських військ зазнали об'єкти культурної спадщини як загальнодержавного так і місцевого значення.

З початку XX століття світовою спільнотою було прийнято ряд міжнародних нормативно-правових актів які мали на меті убезпечити від руйнувань, під час воєнних дій, пам'ятки культури та мистецтва.

Одним з перших прийнятих документів є IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року (в Україні документ було ратифіковано 24 серпня 1907 р.). Відповідно до ст. 27 Конвенції при облогах і бомбардуваннях повинні бути вжиті всі необхідні заходи для того, щоб уберегти, наскільки це можливо, зокрема, будівлі, призначені для цілей релігії, мистецтва, науки чи благодійності, історичні пам'ятки, за умови, що вони не використовуються в цей час для військових цілей. Зазначена стаття покладає обов'язок на тих, хто знаходиться під облогою, належить позначення наявності таких будівель або місць відмітними та видимими знаками, які повідомляються супротивнику заздалегідь. Крім того ст. 56 Конвенції визначає, що власність муніципалітетів, релігійних, благодійних, освітніх, мистецьких і наукових установ, навіть якщо вона належать державі, визнається як приватна власність, а будь-яке захоплення, знищення чи навмисне пошкодження установ такого типу, історичних пам'яток, творів мистецтва та науки забороняється та повинно підлягати судовому переслідуванню. Так само забороняється і мародерство (по відношенню до пам'яток культури – розкрадання творів мистецтва) [2].

Конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року та Протоколу до неї, ратифікованих Указом Президії Верховної Ради УРСР від 9 січня 1957 року визначає, що культурними цінностями вважаються цінності, рухомі чи нерухомі, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, такі як пам'ятники архітектури, мистецтва або історії, релігійні або світські, археологічні розташування, архітектурні ансамблі, які як такі представляють історичний

або художній інтерес, твори мистецтва, рукописи, книги, інші предмети художнього, історичного або археологічного значення, а також наукові колекції чи важливі колекції книг, архівних матеріалів або репродукцій цінностей; будівлі, головним та дійсним призначенням яких є збереження або експонування рухомих культурних цінностей, такі як музеї, великі бібліотеки, сховища архівів, а також укриття, призначені для збереження у разі збройного конфлікту рухомих культурних цінностей тощо.

Захист зазначених культурних цінностей включає охорону та повагу до них. Високі Договірні Сторони, відповідно до Гаазької конвенції, зобов'язуються забороняти, попереджати і, якщо необхідно, припиняти будь-які акти крадіжки, пограбування або незаконного присвоєння культурних цінностей будь-якій формі, а також будь-які акти вандалізму в щодо зазначених цінностей. Вони забороняють реквізицію рухомих культурних цінностей, розташованих на території іншої Високої Договірної Сторони.

Проте, визначення культурних цінностей має національні особливості і специфіку. Тому важливим є те, що Високі Договірні Сторони зобов'язуються підготувати ще мирний час охорону культурних цінностей, розташованих на них власної території, від можливих наслідків озброєного конфлікту, вживаючи заходів, що вони вважають за необхідне. Гаазькою конвенцією встановлено Відмітний знак Конвенції . Ним є щит, загострений знизу, розділений на чотири частини синього та білого кольору (щит складається з квадрата синього кольору, один із кутів якого вписаний у загострену частину щита, та синього трикутника над квадратом; квадрат і трикутник розмежовуються з обох сторін трикутниками білого кольору). Цей знак може використовуватися одноразово або триразово у вигляді трикутника.

Потрібно звернути увагу на те, що відмітний знак застосовується триразово для ідентифікації лише: нерухомих культурних цінностей, що знаходяться під спеціальним захистом; транспортів з культурними цінностями; імпровізованих укриттів.

Одноразово відмінний знак використовується для ідентифікації лише: культурних цінностей, що не перебувають під спеціальною захистом; осіб, на яких покладено функції контролю; персоналу, призначеного для охорони культурних цінностей; посвідчень особи [3].

Другим Протоколом до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 від 26 березня 1999 року передбачено, що без шкоди для інших застережних заходів, яких відповідно до міжнародного гуманітарного права необхідно вживати під час проведення військових операцій, кожна Сторона конфлікту має робити усе практично можливе, щоб пересвідчитися в тому, що об'єкти нападу не є культурними цінностями, які перебувають під захистом. Сторони мають вживати практично всіх можливих застережних заходів під час вибору засобів і методів нападу для уникнення або зведення до мінімуму завдання випадкової шкоди культурним цінностям, що перебувають під захистом. Для цього вони мають утримуватися від прийняття рішень про скоєння будь-якого нападу, який може завдати випадкової шкоди культурним цінностям, які перебувають під захистом і який був би надзвичайним порівняно з конкретною та прямою військовою перевагою, яку передбачається отримати. Крім того сторони конфлікту повинні скасувати чи призупинити напад, якщо стає очевидним, що об'єкт є культурною цінністю, яка перебуває під захистом і що цей напад може, навіть випадково, завдати шкоди культурним цінностям.

Превентивними заходами для запобігань негативних наслідків військових дій є вивезення рухомих культурних цінностей з місць, що знаходяться поблизу військових об'єктів, чи передбачають належний захист на місцях, а також уникнення розташування військових об'єктів поблизу культурних цінностей.

В окремих випадках культурні цінності можуть бути взяті під посилений захист, якщо вони відповідають таким трьом умовам. Перша - вони є культурною спадщиною, що має величезне значення для людства (в Україні зареєстровано 7 пам'яток, віднесених до Списку всесвітньої спадщини). Друга

- вони охороняються завдяки прийняттю на національному рівні належних правових та адміністративних заходів, що визнають їхню виняткову культурну й історичну цінність і забезпечують захист на найвищому рівні. Третя - вони не використовуються для військових цілей або прикриття військових об'єктів і Сторона, яка здійснює контроль над культурними цінностями, зробила заяву на підтвердження того, що вони не використовуватимуться подібним чином особи [4].

Правове регулювання охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану, крім міжнародних нормативно-правових актів, базується й на національному законодавстві: Кодексі цивільного захисту України, від 2 жовтня 2012 р, Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р., Законі України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р., Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року № 841 тощо.

Відповідно до ст. 5 Кодексу цивільного захисту війна є надзвичайною ситуацією державного рівня. З метою збереження матеріальних і культурних цінностей проводиться у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, які можуть заподіяти їм шкоду, за наявності часу на її проведення проводиться їх евакуація.

Перелік, обсяг матеріальних і культурних цінностей та черговість проведення їх евакуації визначаються органами державної влади, суб'єктами господарювання, у віданні або власності яких перебувають зазначені цінності, та враховуються під час планування заходів з евакуації [5].

Відповідно до «Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 року № 841 культурні цінності (об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та

охороні відповідно до законодавства України), визначені ст. 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 р. [6], зокрема ті, що включені до Музейного фонду України, внесені до Державного реєстру національного культурного надбання України, та документи Державного бібліотечного фонду України здійснюється Міністерством культури і інформаційної політики, іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, Національною академією наук [7].

В наслідок збройного нападу Російської Федерації частина території України опинилась під тимчасовою окупацією. Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. відповідальність за охорону культурної спадщини на тимчасово окупованій території покладається на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію, відповідно до норм і принципів міжнародного права [8].

Станом на 14 травня 2022 р. Міністерством культури та інформаційної політики задокументовано 331 епізоди воєнних злочинів Російської Федерації проти культурної спадщини України.

За даними, розміщеними на офіційному сайті Міністерства культури і інформаційної політики злочини проти культурної спадщини, скоєні Російською Федерацією, було зафіксовано на території 13 областей України та в м. Києві *.Кількість злочинів проти культурної спадщини за регіонами* [9]:

Регіон:	Кількість зафіксованих епізодів
Харківська область	90
Донецька область	70, з них 52 у Маріуполі
Київська область	62 об'єкти, з них 37 в Бучанському районі
Чернігівська область	37
Луганська область	22

Сумська область	20
Запорізька область	8
Житомирська область	6
Херсонська область	5
м. Київ	5
Миколаївська область	3
Дніпропетровській, Одеській та Львівській областях	по 1-2

Кількість злочинів проти культурної спадщини за значенням пам'яток
[9]. :

Культурне значення пам'ятки	Кількість пошкоджених об'єктів культурної спадщини
пам'яток національного значення	20
місцевого значення	83
щойно виявлених об'єктів культурної спадщини.	7
<i>Всього зруйновано та пошкоджено:</i>	<i>110</i>

Кількість злочинів проти культурної спадщини за видами пам'яток
[9]. :

Вид пам'ятки	Кількість зруйнованих або пошкоджених
релігійні споруди	114, з них 42 – перебувають на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування.

меморіальні пам'ятники на честь історичних особистостей та подій XIX – початку XXI ст.	41
будівель та комплексів музеїв і заповідників	26
споруди будинків культури, театрів та бібліотек, а також деякі інші об'єкти цінної історичної забудови.	62

Таким чином воєнна агресія Російської Федерації порушила норми щодо охорони культурної спадщини як міжнародного так і національного права, спричинивши велику кількість руйнувань пам'яток культури та мистецтва.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2> (дата звернення: 19.05.2022 р.).
2. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі (офіційний переклад) від 18.10.1907 URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 19.05.2022 р.).
3. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку війни від 14.05.1954 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157#Text (дата звернення: 19.05.2022 р.).
4. ДРУГИЙ ПРОТОКОЛ до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року (офіційний переклад) від 26.03.1999 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text (дата звернення: 19.05.2022 р.).

5.Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 19.05.2022 р.).

6.Закон України « Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21.09.1999 № 1068-XIV URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення: 19.05.2022 р.).

7.Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій» від 30.10.2013 № 841 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2013-%D0%BF#top> (дата звернення: 19.05.2022 р.).

8.Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1207-18> (дата звернення: 19.05.2022 р.).

9.Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики URL : <https://mkp.gov.ua/news/7142.html> (дата звернення: 19.05.2022 р.).

РОЛЬ РЕЗОЛЮЦІЙ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН У БОРОТЬБІ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ

Олена Доценко,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри права,

Приватний вищий навчальний заклад

«Європейський університет»,

Сьогодні міжнародний тероризм став викликом безпеці міжнародного співтовариства. Це явище визначається як «найтяжчий кримінальний злочин міжнародного характеру, об'єктом посягання якого є стабільність

міжнародних відносин, територіальна цілісність, суспільна безпека, життя та здоров'я людей, їхнє майно, права та законні інтереси» [2]. Діяльність терористів стає все жорсткішою, а засоби та методи вчинення терористичних актів постійно вдосконалюються, що зумовлює необхідність розробляти інструменти протидії тероризму, зокрема правові, не тільки на рівні окремих держав, але й регіональному та універсальному рівнях. У свою чергу, Організація Об'єднаних Націй, будучи головною інституцією підтримання міжнародної безпеки, робить значний внесок у вироблення інструментів боротьби з міжнародним тероризмом. У цьому аспекті варто відзначити правотворчу діяльність Ради Безпеки ООН (далі по тексті – РБ ООН), діяльність якої, як зазначає Л. В. Новікова, хоча і не спрямована виключно на боротьбу з тероризмом, але антитерористичний вектор є одним з напрямів її діяльності з підтримання миру та безпеки [3, с. 26].

Отже, метою дослідження є визначити роль резолюцій РБ ООН у боротьбі з міжнародним тероризмом.

Перш за все слід відзначити, що Резолюції № 1368 від 12 вересня 2001 року [4] і № 1373 від 28 вересня 2001 року [8] стали відповіддю на вчинені «Аль-Каїдою» терористичні акти в Нью-Йорку 11 вересня 2001 року. Так, у Резолюції № 1368 ООН засудила ці напади та визнала міжнародний тероризм загрозою для міжнародного миру та безпеки, а також закликала міжнародне співтовариство подвоїти свої зусилля щодо запобігання та припинення терористичних актів, в тому числі шляхом розширення співробітництва та забезпечення повного здійснення відповідних міжнародних антитерористичних конвенцій та резолюцій Ради Безпеки [4].

Резолюцією 1373 (2001) було встановлено ряд обов'язків для держав-членів у сфері протидії тероризму, серед яких обов'язки, спрямовані проти фінансування тероризму, на запровадження кримінальної відповідальності за надання ресурсів для скоєння терористичних актів, на здійснення взаємодії щодо обміну інформацією про терористичну діяльність між органами влади

різних країн, а також на взаємодію у галузі кримінального переслідування осіб, які причетні до фінансування тероризму тощо [8].

Крім того, Резолюцією № 1373 було створено Комітет з протидії тероризму з метою контролю за її виконанням, а держави-члени мають надавати йому доповіді про ті кроки, що були вчинені ними на виконання обов'язків, встановлених Резолюцією. У рамках Комітету створено Виконавчий директорат, який виконує його політичні рішення та проводить експертні оцінки в державах-членах ООН. Так, на січень 2021 року було здійснено понад 160 візитів до приблизно 100 країн, а Резолюцією РБ ООН № 2617 (2021) мандат Комітету було продовжено до кінця 2025 року [12; 13].

Важливим є те, що, по суті, зазначеними Резолюціями № 1368 та 1373 було визнано право на колективну та індивідуальну оборону у разі вчинення терористичних актів, що суперечить ст. 51 Статуту ООН [6].

У Резолюції № 1456 (2003) РБ ООН закликала держави-учасниці приєднатися до всіх чинних міжнародних конвенцій та протоколів, що стосуються боротьби з тероризмом, та підтримати всі міжнародні ініціативи, що приймаються з цією метою, максимально надавати одне одному підтримку щодо попередження розслідування, кримінального переслідування та покарання за всі види тероризму, де б вони не вчинялися, а також взаємодіяти з метою здійснення в повному обсязі санкційних дій, що направлені проти терористів та їх посібників та позбавити їх доступу до фінансових ресурсів [5].

У Резолюції № 1624 (2005) було висловлено заклик щодо необхідності поглиблення співпраці між державами-учасницями, зокрема з метою посилення безпеки міжнародних кордонів, у тому числі шляхом боротьби з підробкою проїзних документів та проведенням перевірок осіб при їх перетині [9].

Резолюція № 2178 (2014) стала каталізатором змін та розвитку міжнародної політико-правової протидії тероризму, розширивши рамки боротьби з тероризмом шляхом накладення на держави-члени зобов'язання реагувати на загрозу іноземних бойовиків-терористів. Зокрема, вона закликає

держави-члени, щоб вони, діючи відповідно до своїх зобов'язань з міжнародного права, співпрацювали у сфері боротьби з загрозою, яку представляють іноземні бойовики-терористи, в тому числі шляхом недопущення радикалізації до рівня, що породжує тероризм, та вербування іноземних бойовиків-терористів, включаючи дітей, недопущення перетину іноземними бойовиками-терористами національних кордонів, запобігання та припинення надання фінансової допомоги іноземним бойовикам-терористам та розроблення і здійснення стратегій притягнення до відповідальності, реабілітації та реінтеграції іноземних бойовиків-терористів, що повертаються [10]. Як зазначає П. Хілполд, саме з прийняттям Резолюції № 2178 (2014) РБ ООН набула ролі центру поширення норм, що спрямовані на регулювання протидії тероризму в світі, що має позитивне значення для зближення та уніфікації норм різних правових систем [7, с. 534; 1, с. 97].

Також слід відзначити й наступні Резолюції РБ ООН в сфері протидії тероризму: 2195 (2014) – щодо ролі транснаціональної організованої злочинності в підтримці тероризму; 2322 (2016) – про міжнародне судове співробітництво у боротьбі з тероризмом; 2341 (2017) – про захист критичної інфраструктури від терористичних загроз; 2354 (2017) – про «всеосяжну міжнародну структуру» для наративів боротьби з тероризмом; 2370 (2017) – щодо недопущення придбання зброї терористами; 2396 (2017) – щодо загроз від іноземних бойовиків терористів; № 2462 (2019) – про боротьбу з фінансуванням тероризму тощо [14].

Однією з останніх прийнятих РБ ООН резолюцій у сфері протидії тероризму слід назвати Резолюцію 2482 (2019), у якій порушено питання зв'язку між тероризмом та міжнародною організованою злочинністю. Зокрема, в ній міститься заклик до держав-членів продовжувати проведення досліджень та збір інформації з метою більш повного з'ясування та розуміння характеру та масштабу зв'язків, які можуть існувати між тероризмом та організованою злочинністю, чи то внутрішньою чи транснаціональною, активізації та прискорення своєчасного обміну відповідними відомостями

оперативного характеру та даними фінансової розвідки, що стосуються дій, переміщень та закономірностей переміщення терористів або терористичних мереж, включаючи іноземних бойовиків-терористів, відповідно до національних правових норм та міжнародного права [11].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що тероризм сьогодні набув міжнародного характеру та став глобальною проблемою людства, а отже для ефективної протидії йому необхідною є вжиття відповідних заходів (правових, політичних, економічних та ін.) на національному, регіональному та універсальному рівнях. ООН вносить свій вклад у боротьбу з тероризмом в тому числі шляхом прийняття Радою Безпеки резолюцій, у яких аналізуються досягнення та недоліки щодо протидії тероризму та на підставі цього встановлюються зобов'язання для держав-членів вживати конкретні заходи для ефективного попередження та припинення тероризму, а також кримінального переслідування та покарання осіб, винних у вчиненні терористичних актів.

Список використаних джерел

1. Громовенко К. В. Сучасні організаційно-правові засади протидії міжнародному тероризму з боку світової спільноти. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. № 3(38). С. 94–101. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v3_2021/22.pdf (Дата звернення: 18.05.2022).
2. Міжнародний тероризм. *Велика українська енциклопедія* : веб-сайт. URL: https://vue.gov.ua/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC (дата звернення: 20.05.2022).
3. Новікова Л. В. Рада Безпеки Організації Об'єднаних націй як інституція протидії тероризму. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2014. Т. 2. Випуск 4. С. 25–28.

- 4.Резолюція 1368 (2001), ухвалена Радою Безпеки на її 4370-му засіданні, 12 вересня 2001 року : Резолюція № 1368(2001) від 12 вересня 2001 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/995_896#Text (Дата звернення: 18.05.2022).
- 5.Резолюція 1456 (2003), ухвалена Радою Безпеки на її 4688-му засіданні, 20 січня 2003 року : Резолюція № 1456(2003) від 20 січня 2003 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b22#Text (Дата звернення: 18.05.2022).
- 6.Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : Міжнародний документ від 26 червня 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010/stru#Stru (Дата звернення: 18.05.2022).
- 7.Hilpold P. The fight against terrorism and SC Resolution 2178: Towards a more Hobbesian or a more Kantian international society? *Indian journal of international law*. 2015. Vol. 55. № 4. P. 535–555.
- 8.Resolution 1373 (2001) Adopted by the Security Council at its 4385th meeting, on 28 September 2001. S/RES/1373 (2001). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> (Last Accessed: 18.05.2022).
- 9.Resolution 1624 (2005) Adopted by the Security Council at its 5261st meeting, on 14 September 2005. S/RES/1624 (2005). URL: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20SRES%201624.pdf> (Last Accessed: 18.05.2022).
- 10.Resolution 2178 (2014) Adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014. S/RES/2178 (2014). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/547/98/PDF/N1454798.pdf?OpenElement> (Last Accessed: 18.05.2022).
- 11.Resolution 2482 (2019) Adopted by the Security Council at its 8582nd meeting, on 19 July 2019. S/RES/2482 (2019). URL: [https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/S_RES_2482\(2019\)_E.pdf](https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/S_RES_2482(2019)_E.pdf) (Last Accessed: 18.05.2022).

12. Resolution 2617 (2021) Adopted by the Security Council on 30 December 2021. S/RES/2617 (2021). URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/424/08/PDF/N2142408.pdf?OpenElement> (Last Accessed: 18.05.2022).

13. Security Council - Counter-Terrorism Committee (CTC). About us. *United Nations* : web-site. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ctc/content/about-us-0> (Last Accessed: 18.05.2022).

14. UN Documents for Terrorism: Security Council Resolutions. *Security Council Report* : web-site. URL: https://www.securitycouncilreport.org/un_documents_type/security-council-resolutions/page/1?ctype=Terrorism&cbtype=terrorism#038;cbtype=terrorism (Last Accessed: 18.05.2022).

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кривопускова К.Л.,

*аспірантка відділу проблем кримінального права, кримінології та
судоустрою Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України*

Реалізація державою функції заборони певної діяльності людини під загрозою кримінального покарання повинна бути соціально обумовленою. У зв'язку із цим необхідним є дослідити питання соціальної обумовленості кримінально-правових норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, якому у науці кримінального права не приділяється належної уваги. Вказане питання набуло

особливої актуальності у зв'язку з ухваленням Закону України від 03.03.2022 р., положеннями якого встановлено кримінальну відповідальність за: 1) публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора (ч. 1 ст. 111¹ КК України); 2) публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та (або) окупаційною адміністрацією держави-агресора (ч. 1 ст. 111¹); 3) публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111¹); 4) публічні заклики до проведення незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території (ч. 5 ст. 111¹ КК України). Зазначені кримінально-правові заборони слід визнати виправданими і доцільними в сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України.

Як відомо, передбачено відповідальність за публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (ч. 2 ст. 109 КК України) та публічні заклики до вчинення дій, метою яких є зміна меж території (державного кордону) України (ч. 1 ст. 110). О.В. Шамара з цього приводу слушно зазначає, що стосовно публічних закликів до вчинення таких дій і поширення матеріалів із подібними закликами доцільність встановлення кримінальної відповідальності за такого роду прояви зумовлена необхідністю боротьби зі спеціальним підбурюванням у широкому розуміння слова, коли, на відміну від звичайного підбурювання (ч. 4 ст. 27 КК України), винний намагається схилити до вчинення злочину невизначене широке коло осіб. Оскільки подібного роду спеціальне підбурювання становить підвищену суспільну небезпеку, законодавець виділив його в окремі форми злочинної діяльності (у злочинах проти основ національної безпеки України відповідальність за спеціальне підбурювання передбачена в ст. 109 і ст. 110 КК України) [1, с. 48].

В умовах сучасної об'єктивної дійсності, коли загроза зовнішній і внутрішній безпеці України, як ніколи, актуальна, на переконання О.А. Чувакова, саме кримінально-правові засоби уявляються найбільш

ефективними інструментами захисту основ політичної системи суспільства як невід'ємної складової сучасної української демократичної державності від різного роду антидемократичних злочинних проявів (сепаратизму, екстремізму, політичного тероризму тощо) [2, с. 387]. Кримінально-правові засоби є вкрай необхідними для захисту української державності від збройної агресії Росії. Крім того, підстави для криміналізації відповідних діянь закладені історично.

О.О. Пащенко запропонував поняття обставин соціальної обумовленості кримінально-правових норм – це явища, події, факти і т. ін., що відображають залежність кримінально-правових норм від умов суспільного життя [3, с. 166]. На його думку, до загальних обставин соціальної зумовленості кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність) належать: суспільна корисність; системно-правова несуперечливість; чіткість і ясність мови; історичні традиції та зміна умов життя суспільства. Водночас до обставин соціальної зумовленості охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність) вчений відносить: наявність можливості боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових засобів; наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування; співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони; повнота і ненадмірність заборони; повнота складу злочину [4, с. 385].

Вважаємо обґрунтованою позицію І.Б. Газдайка-Василишиної, яка до основних чинників (обставин), що характеризують соціальну обумовленість кримінальної відповідальності, відносить суспільну небезпеку діяння, його відносну поширеність, доцільність протидії цьому посяганню саме за допомогою кримінально-правових засобів, традиції національної законодавчої практики, іноземний правовий досвід кримінально-правових засобів протидії цьому посяганню [5, с. 64].

В.К. Матвійчук зазначає, що правовою підставою (соціальною обумовленістю) криміналізації діяння, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК України, є положення ч. 2 ст. 5 Конституції України, яка закріплює усталені суспільні

відносини і відповідно до якої право визначати конституційний лад України належить виключно народові України [6, с. 29].

У статті 28 Закону України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. передбачено, що інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України тощо (ст. 28). Частиною першою статті 34 Конституції України встановлено, що кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Разом з тим здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку. З цього приводу М.Б. Стиранка зазначає, що «в такому разі особа, протиправно закликаючи до вчинення дій із метою зміни меж території чи державного кордону України або насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, так би мовити, виходить (зловживає) за межі наданого їй права, що відповідно тягне за собою кримінально-правові наслідки» [7, с. 109-110].

У широкому розумінні про соціальну обумовленість, на думку А.Г. Крігера та Н.Ф. Кузнецової, свідчать заподіяння діянням суттєвої шкоди об'єкту, антисуспільна орієнтація особи, яка його вчинила, поширеність такого діяння, його підвищена небезпека для особи, держави й суспільства, а також, що найголовніше – неможливість застосування до суб'єкта некримінально-правових заходів впливу [8, с. 34, 52]. Основні причини криміналізації публічних закликів до вчинення тих чи інших кримінальних правопорушень, на думку М.А. Рубашенка, є такими: 1) особливі природа і характер суспільної небезпечності; 2) непридатність норм про співучасть для притягнення суб'єктів заклику за їх учинення; 3) слабкіший тягар доказування для сторони обвинувачення, оскільки відсутня потреба доводити співучасть [9, с. 53]. Очевидно, що криміналізація законодавцем зазначених дій обумовлена необхідністю присікти вже на ранніх стадіях готовність інших осіб до

вчинення більш рішучих кроків, зокрема безпосереднього посягання на зміну меж території або державного кордону України [7, с. 110].

Криміналізація публічних закликів до здійснення екстремістської діяльності обумовлена необхідністю припинення на ранніх стадіях дій, спрямованих на формування у інших осіб бажання та готовності вчинити ці протиправні діяння [10, с. 164].

При публічних закликах до здійснення екстремістської діяльності винний звертається до інших осіб, здійснюючи на них інформаційний вплив з метою схилити їх до здійснення такої діяльності, чим заподіює шкоду суспільним відносинам у сфері недопущення екстремістської діяльності та забезпечення стану захищеності особи, суспільства та держави від загроз екстремістського характеру, оскільки винний намагається змінити належну поведінку суб'єктів цих відносин [10, с. 57].

В кримінально-правовій літературі поширеною є думка про те, що умовою криміналізації будь-якого суспільно небезпечного діяння є його достатня ступінь поширеності [11, с. 149]. Статистичні показники злочинів проти основ національної безпеки вказують на негативні тенденції. Зокрема, протягом останніх років (2014-2021 рр.) спостерігається стабільно високий рівень вчинення злочинів проти основ національної безпеки України [12, с. 195]. За даними Офісу генерального прокурора обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді: за січень 2022 р.: ст. 109 КК України – 15, ст. 110 – 23; за лютий 2022 р.: ст. 109 – 29, ст. 110 – 220; за березень 2022 р.: ст. 109 – 53, ст. 110 – 1427; за квітень 2022 р.: ст. 109 – 61, 110 – 2891 [13]. Серед наведених кримінальних правопорушень значна питома вага належить публічним закликам до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. При цьому відсутні дані по публічним закликам до різноманітних колабораційних дій (ст. 111¹ КК України).

Суспільна небезпечність публічних закликів до повалення конституційного ладу (ст. 109 КК) полягає в тому, що певні суб'єкти суспільного життя, які мають потребу в суспільно-політичній інформації щодо

можливостей розвитку країни, будуть введені в оману стосовно доцільності розв'язання нагальних соціальних проблем шляхом насильства. У свою чергу наявність значної кількості таких суб'єктів становитиме загрозу національній безпеці країни [14, с. 240]. Як зазначає М.А. Рубашенко, «визначальним моментом в оцінці суспільної небезпечності публічних закликів виступає не можливість ознайомлення багатьох осіб із змістом закликів, а можливість того, що вже ознайомлені із закликами особи можуть учинити дії, до яких вони закликалися» [15, с. 127-128].

Питання соціальної обумовленості кримінально-правових норм про публічні заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України не може бути вирішене без урахування іноземного досвіду кримінальної відповідальності за такі кримінальні правопорушення. Спеціальні склади злочинів, які передбачають відповідальність за публічні заклики чи підбурювання до тих чи інших державних злочинів, передбачені кримінальним законодавством пострадянських держав, Албанії, Алжиру, Бельгії, Великобританії, Данії, Замбії, Ізраїлю, Іраку, Ірану, Іспанії, Канади, КНДР, Коста-Ріки, Македонії, Нігерії, Панами, Португалії, Республіки Корея, Словенії, Судану, Таїланду, Тунісу та Франції [16, с. 428-429].

Отже, визначивши суспільну небезпечність публічних закликів до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, є підстави стверджувати, що встановлення кримінальної відповідальності за вказані діяння є цілком виправданим, необхідним і доцільним, тобто повною мірою соціально обумовленим.

Список використаних джерел

1. Бантишев О.Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації): монографія / О.Ф.

Бантишев, О.В. Шамара. [3-е вид., перероб. та доп.]. Луганськ, ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. 240 с.

2.Чуваков О.А. Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 468 с.

3.Пащенко О.О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, Одеса, 2019. 449 с.

4.Пащенко О.О. Соціальна обумовленість закону про кримінальну відповідальність: монографія / О.О. Пащенко. Харків: Юрайт, 2018. 446 с.

5.Газдайка-Василишин І.Б. Некорисливі злочини проти власності: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 212 с.

6.Матвійчук В.К. Об'єктивні ознаки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 109 КК України. *Юридична наука*. 2013. № 12. С. 28-43.

7.Стиранка М.Б. Кримінально-правова характеристика сепаратизму в Україні: дис. ... д-ра філософії. Львів, 2020. 264 с.

8.Кригер Г.А., Кузнецова Н.Ф. Проблемы социальной обусловленности уголовного закона. М.: 1977. 181 с.

9.Рубащенко М.А. Публічні заклики до кримінальних правопорушень в Україні та деяких європейських країнах. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2021. Том 1. № 15. С. 51-75.

10.Хлебущкин А.Г. Уголовно-правовая политика Российской Федерации в сфере охраны основ конституционного строя: дис. ... д-ра юрид. наук. Санкт-Петербург, 2016. 480 с.

11.Кудрявцев В.Н., Дагель П.С., Злобин Г.А. и др. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация / Отв. ред. В.Н. Кудрявцев, А.М. Яковлев. М.: Наука, 1982. 304 с.

12.Сисоєва В.П., Зубко Є.В. Кримінологічний аналіз показників злочинів проти основ національної безпеки України. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник. Повітряне і космічне право»*. 2021. № 2. С. 191-197.

- 13.Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2022 рік. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 10.05.2022)
- 14.Карчевський М.В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України: дис. ... д-ра юрид. наук. К., 2012. 396 с.
- 15.Рубашенко М.А. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України: монографія / М.А. Рубашенко. Х.: Право, 2016. 286 с.
- 16.Сравнительное уголовное право. Особенная часть: Монография / Додонов В.Н., Капинус О.С., Щерба С.П.; Под общ. и науч. ред.: Щерба С.П. М.: Юрлитинформ, 2010. 543 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЇ АБО ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОДАТКОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Хатнюк Наталія Сергіївна**
професор кафедри публічного та
приватного права, д.ю.н., професор
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

***Волошин Леонід Вячеславович**
Студент II курсу
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Актуальність теми зумовлена героїчною боротьбою України, яка продовжує своє героїчне протистояння російському вторгненню. Багато українців боронить нашу державу зі зброєю в руках, вступивши до лав ЗСУ

або територіальної оборони. Водночас, окрім безпосереднього фронту бойових дій, не менш важливим є фронт економічний. Адже війна коштує Україні мільярдів доларів, які необхідні для забезпечення оборони та підтримання (а в подальшому і відновлення) нашої інфраструктури. Мета дослідження зумовлена актуальністю та ступенем розробленості обраної теми і полягає у комплексному аналізі теоретико-правових основ та змісту податкових правовідносин, визначенні концептуальних засад становлення та розвитку податкових відносин в Україні, розкритті змін та нововведень до законодавства у зв'язку з теперішніми подіями, розробці конкретних пропозицій щодо вдосконалення та внесення змін для поліпшення економічної ситуації у країні . Завданнями дослідження безпосередньо будуть: проаналізувати поняття та сутність податкових правовідносин, виявити їх основні нововведення; охарактеризувати сучасний стан конституційно-правового, адміністративно-правового, договірної регулювання податкових правовідносин в Україні в сучасних умовах воєнного стану; класифікувати податкові правовідносини за різними критеріями на види та форми; Об'єктом дослідження є система податкових правовідносин як правове явище. Предметом дослідження є інновації (трансформації) податкових правовідносин в умовах воєнного стану. Теоретичною базою дослідження будуть слугувати чинні НПА, наукові роботи, література, науково-практичні коментарі. Якщо конкретніше взяти до уваги законодавчу базу дослідження, то це будуть чинні НПА, видані Верховною Радою України, які мають юридичну силу. Методом дослідження буде метод пізнання, порівняння, дослідження, дедукція. Структура дослідження буде мати такий вигляд: формулювання теми; формулювання мети і задач дослідження; теоретичні дослідження; аналіз і оформлення наукових досліджень; впровадження і розрахунок ефективності наукових досліджень.

Якщо під час дії воєнного стану в особи немає можливості своєчасно сплатити податки та збори, подати звітність (за винятком податкової), зареєструвати податкові та акцизні накладні тощо - вона звільняється від

фінансової та адміністративної відповідальності. Таке звільнення поширюється як на фізичних так і на юридичних осіб. Водночас такі обов'язки необхідно виконати протягом 3 місяців після припинення або скасування воєнного стану. На цей період також зупиняється перебіг строків, контроль за дотриманням яких покладено на податкові органи. Податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються (за виключенням камеральних перевірок декларацій або уточнюючих розрахунків, до яких додано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування та фактичних перевірок). Операції з надання благодійної допомоги на користь ЗСУ, ТрО, сил цивільного захисту та лікарень та суми відшкодування вартості пального, витраченого на перевезення такої допомоги, не оподатковуються. При цьому не лише компанії зможуть в повному обсязі включити їх до своїх витрат без жодних обмежень, але й самозайняті особи та ФОП на загальній системі оподаткування [1]. На період воєнного стану : знижено ставку ПДВ з 20% до 7% для операцій з постачання та ввезення на митну територію України бензинів, важких дистилятів та скрапленого газу, на які встановлено нульову ставку акцизного податку, а також нафти або нафтопродуктів; не оподатковуватимуться ПДВ товари знищені (втрачені) внаслідок дії обставин непереборної сили у період дії воєнного, а також товари передані в державну чи комунальну власність, у тому числі на користь добровольчих формувань територіальних громад, а також надані на користь інших осіб для потреб забезпечення оборони України у період дії воєнного стану; не оподатковуватимуться ПДВ передача (надання) товарів, у тому числі пального, на потреби Армії для забезпечення оборони України у період дії воєнного стану [2]; не оподатковуватиметься ПДВ ввезення товарів на митну територію України у митному режимі імпорту суб'єктами господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, крім платників, які залишилися платниками ПДВ; не оподатковуватиметься ПДВ ввезення фізичними особами на митну територію України автомобілів легкових, кузовів до них, причепів та напівпричепів, мотоциклів,

транспортних засобів, призначених для перевезення 10 осіб і більше, транспортних засобів для перевезення вантажів у митному режимі імпорту [3]; Зазначені звільнення від ПДВ застосовуються за умови, що товари не мають походження з РФ. На період воєнного стану суттєво розширено можливість платників податків застосовувати спрощену систему оподаткування. Тепер на третю групу із ставкою 2% зможуть перейти платники податків без врахування ліміту обсягу доходу, а також дозволено перебувати продавцям підакцизних товарів; При цьому для таких платників єдиного податку реєстрація платником податку на додану вартість буде призупинена; Фізичні особи - підприємці - платники єдиного податку першої та другої групи мають право не сплачувати єдиний податок, та відповідно не подавати звітність за ті періоди, який не буде сплачуватись податок [2]. У період воєнного стану для початку діяльності підприємцю необхідно подати декларацію встановленої форми до Міністерства економіки, а у випадках здійснення охоронної діяльності – до Міністерства внутрішніх справ. Отримання дозвільних документів не вимагається, за окремими винятками (діяльність, пов'язана з радіоактивними та іншими небезпечними речовинами, видобуток корисних копалин, виробництво лікарських засобів, зовнішньоекономічна діяльність, організація та проведенням азартних ігор, оцінка відповідності щодо технічних регламентів тощо). Подати декларацію можна онлайн через Єдиний державний веб-портал електронних послуг “Портал Дія” чи в найближчому ЦНАПі. Після закінчення воєнного стану необхідно не пізніше 1 місяця звернутися до органу ліцензування та отримати дозвільні документи на загальних умовах, передбачених законодавством. Якщо за ліцензію не сплачено черговий платіж або її термін дії закінчився, така ліцензія все одно вважається діючою. Продовжити ліцензію буде необхідно протягом 30 днів після припинення або скасування воєнного стану [8]. З 01.03.2022 до завершення 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати ЄСВ за себе: ФОПи, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування; особи, які

провадять незалежну професійну, релігійну (місіонерську) або іншу подібну діяльність; члени фермерського господарства. З 01.04.2022 до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану ФОПи 1-ї та 2-ї груп мають право не сплачувати єдиний податок. Декларація не заповнюється за період несплати податку. Протягом того ж самого періоду часу ФОПи 3-ї групи та юридичні особи мають право, перейти на особливий режим оподаткування і сплачувати ставку єдиного податку — 2% (замість 5%), фізичні особи - підприємці, які належать до другої та третьої груп платників єдиного податку, а також юридичні особи, які належать до третьої групи платників єдиного податку, мають право за власним рішенням не сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, призваних під час мобілізації на військову службу до Збройних Сил України [2]. Під час воєнного стану та протягом 30 днів після його завершення роботодавці мають змогу отримувати компенсацію в розмірі 6500 грн щомісячно за кожного працевлаштованого вимушеного переселенця. Для цього роботодавець має: сплачувати ЄСВ за працевлаштовану особу; подати податкову звітність за IV квартал 2021 року або річну звітність за 2021 рік; подати заяву до центру зайнятості не раніше, ніж через 5 днів після працевлаштування переселенця. Це можна зробити у паперовій формі або через Портал Дія [9]. Програму «Доступні кредити «5-7-9%» розширено для того, щоб будь-який бізнес України, незалежно від обсягів річного доходу, протягом дії воєнного стану та 1 місяця після його припинення міг отримати кредит під 0% на суму до 60 млн грн. Після спливу зазначеного строку і до кінця строку кредиту кредитна ставка становитиме 5%. Кінцевий строк залежить від призначення кредиту: 5 років для інвестиційних кредитів на придбання основних засобів, 3 роки для кредитів на поповнення обігових коштів для здійснення підприємницької діяльності. Розмір кредитної гарантії становить 50% від суми кредиту [10]. Додаткові нововведення до Програми «Доступні кредити 5-7-9%» для сільськогосподарських товаровиробників: ціль кредитування - інвестиційний кредит на придбання сільськогосподарської техніки або кредит на поповнення обігових коштів для придбання насіння,

добрих та паливно-мастильних матеріалів; строк кредиту - 6 місяців; термін подачі заявки на участь у програмі – до 31.05.2022; розмір кредитної гарантії - 80% від суми кредиту суб'єкта мікро, малого та середнього підприємництва (крім суб'єктів великого підприємництва) [10]. Строк дії допусків (посвідчень) на право роботи, пов'язаної з транспортуванням, зберіганням, застосуванням та торгівлею пестицидами і агрохімікатами, дійсних станом на 01.01.2022 р., продовжується на період дії воєнного стану в Україні та на 90 днів, наступних за днем його припинення або скасування [7]. Дозволяється введення в обіг бензину та дизельного пального екологічних класів Євро-3 і Євро-4. Спрощено проходження митних процедур для постачання нафтопродуктів [6]. Автоматично реєструються податкові накладні/розрахунки коригування, які одночасно відповідають таким вимогам: показують виключно операції з продукцією/товарами груп 1-24 УКТЗЕД; та складені мікро- або малим підприємством з основним видом діяльності відповідно до вичерпного переліку КВЕД, зазначеного у постанові [5]. Працівника без його згоди можна перевести на іншу, не обумовлену трудовим договором роботу, якщо така робота не протипоказана йому за станом здоров'я. Це дозволяється робити лише для відвернення чи ліквідації наслідків бойових дій та інших обставин, що становлять або можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам. Працівник має право розірвати трудовий договір у той строк, який він вказує в своїй заяві, якщо місце роботи знаходиться в зоні ведення бойових дій, за умови, що такий працівник не залучений до робіт на об'єктах критичної інфраструктури або до суспільно-корисних робіт. Дopusкається звільнення працівника в період його тимчасової непрацездатності (перебування на лікарняному) та відпустки (крім відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами та по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку). Дopusкається збільшення тривалості робочого часу до 60 годин на тиждень (для загальної категорії працівників) і до 50 годин (для працівників, яким передбачена скорочена тривалість). Це право роботодавця, а не обов'язок. Роботодавець встановлює 5-ти чи 6-ти денний робочий тиждень за рішенням військового

командування разом із військовими адміністраціями. Якщо виплачувати заробітну плату неможливо через воєнні дії, її виплату може бути відтерміновано до моменту відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність. Тривалість оплачуваної відпустки становить 24 календарні дні, строк неоплачуваної відпустки - необмежений. Роботодавець може відмовити працівнику у наданні відпустки, якщо працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури. У разі неможливості з боку роботодавця забезпечити працівника роботою або з боку працівника - виконувати трудові обов'язки, сторони мають право призупинити дію трудового договору. На час такого призупинення за працівником зберігається робоче місце. Заробітну плату та інші виплати, які нараховуються працівнику, має відшкодувати держава-агресор [4]. За сприяння державних і місцевих органів влади створюються умови для: безоплатного переїзду підприємств; підбору відповідних площ для розміщення виробництва, переміщення і розселення персоналу; підбору працівників у місцях дислокації після переїзду [11]. Головною умовою для такого переїзду є наявність логістичної можливості без надмірної загрози для водіїв та залізничників. Тому в зоні безпосередніх бойових дій та через гуманітарні коридори релокація не проводиться. ФОПи, які працюють на підприємство, що здійснює релокацію, мають подавати заявки на переїзд окремо. Після прибуття на нове місце фахівці обласних адміністрацій, Державна служба зайнятості та Державна служба з питань праці допомагають компанії у облаштуванні.

Таким чином, державою було запроваджено значні зміни щодо зменшення податкового навантаження як на бізнес, так і на громадян. Проте, враховуючи, що від сплати податків до державного чи місцевого бюджету залежить і фінансування обороноздатності держави, рекомендую за наявності можливостей, сплачувати такі податкові зобов'язання вчасно. Як видно з аналізу вище, Держава докладас значних зусиль, щоб запустити економіку, яка стала на hold із початком повномасштабного вторгнення "сусідів", що не

можуть змиритися з тим, щоб хтось прагне кращого життя, незважаючи на постійний тиск, і має успіх на цьому шляху. Утім Україна має (і буде) квітнути, незважаючи ні на що, а тому, – бізнесе, до роботи!

Список літературних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 03.03.2022 р. №2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (Дата звернення 27.04.2022);
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 №2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (Дата звернення 27.04.2022);
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24.03.2022 №2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (Дата звернення 27.04.2022);
4. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (Дата звернення 27.04.2022);
5. Постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 163 «Про внесення зміни до пункту 3 Порядку зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2022-п#Text> (Дата звернення 27.04.2022);
6. Постанова КМУ від 16 березня 2022 р. № 292 «Про внесення змін до Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/292-2022-п#Text> (Дата звернення 27.04.2022);

7.Постанова КМУ від 16 березня 2022 р. № 297 про «Деякі питання перевезення (транспортування), зберігання, застосування та торгівлі пестицидами і агрохімікатами» . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2022-п#Text>(Дата звернення 27.04.2022);

8.Постанова КМУ від 18 березня 2022 р. №314 «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text>(Дата звернення 27.04.2022);

9.Постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 331 «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-п#Text> (Дата звернення 27.04.2022);

10.Постанова КМУ від 18.03.2022 р. № 312 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 і 29» . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2022-п#Text>(Дата звернення 27.04.2022);

11.Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-р#Text>(Дата звернення 27.04.2022).

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Хатнюк Наталія Сергіївна

*Професор кафедри публічного та
приватного права, доцент юридичних наук
професор Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Данилюк Юрій Олександрович

*Студент III курсу
Факультету права та міжнародних відносин
Київський університет імені Бориса Грінченка*

Довготривала збройна агресія російської федерації, об'єктивна загроза життям людей, сепаратизм, окупація та анексія територій України, які її супроводжують, стали поштовхом до створення норм, що регулюють особливі суспільні відносини – захист осіб, які постраждали внаслідок бойових дій. Ця тема була актуальна всі вісім років з 2014 року по сьогоднішній день, але нова хвиля збройного протистояння, відкрите повномасштабне військове вторгнення, поглинуло ще більше територій та областей України, чим викликало суттєве кількісне збільшення осіб, які потребують державної допомоги. Це, в свою чергу спонукає до подальшого юридичного дослідження порушених в ході цих подій прав та свобод, поліпшення існуючого механізму надання підтримки та забезпечення постраждалих людей.

Вагомих наукових досліджень в ході підготовки статті не було знайдено, тому весь подальший матеріал є моїм власним аналізом переважно положень вітчизняного законодавства. Зокрема в законах не міститься визначення поняття особи, яка постраждала внаслідок бойових дій. Проблемою визначення таких осіб є не локальний, а загальний характер війни, що не дає

змоги прив'язати цей статус лише до осіб, які проживали на території, яка була під окупацією. Також визначення ускладнюється і тим, що бойові дії довготривалі і лінія фронту не є сталою. У статті такими особами будуть вважатись люди, які жили в зоні військового конфлікту, або були вимушені покинути своє житло та майно, особи, що зазнали психологічних, моральних або фізичних страждань, утиску своїх прав і свобод, та родичі військовослужбовців і самі військові, якщо ті отримали серйозні травми, каліцтво, або загинули. Також інші особи, чиє майно було пошкоджене або знищене у зв'язку із збройним конфліктом. Тобто це поняття не можна звести лише до внутрішньо переміщених осіб, оскільки багато людей просто не мають змоги покинути небезпечні території, але при тому вони все ще продовжують відчувати на собі наслідки окупації.

Найвищим елементом ієрархії нормативно-правових актів країни є Конституція, у ній і закріплюється визначення України як соціальної держави. Поняття соціальності держави розкривається в Рішенні Конституційного Суду України № 3-рп/2012 від 25.01.2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1. У пункті 2.1 рішення зазначено: «Україна як соціальна держава визнає людину найвищою соціальною цінністю, розподіляє суспільне багатство згідно з принципом соціальної справедливості та піклується про зміцнення громадянської злагоди у суспільстві» [1]. Це означає, що держава спрямовує свою діяльність задля створення можливості та сприяння реалізації людьми своїх соціальних, культурних та економічних прав, а також їх самостійності та відповідальності за свої рішення, надання допомоги громадянам, які не зі своєї волі, а через невідкладні для них обставини не можуть забезпечити достатній рівень власного життя. Люди на території України користуються наступними конституційними соціальними правами: право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, громадянам, які потребують соціального

захисту, право на житло, що надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону, кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло, кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Закони України конкретизують та розширяють ці права, але у зв'язку із військовими діями доступ до їх реалізації значно ускладнюється або і зовсім стає неможливим як і взагалі в державі так і на якійсь конкретній території.

Іншим важливим актом національного законодавства, який регулює відносини із соціального забезпечення людей, які є постраждалими внаслідок бойових дій, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 2015 року. Закон визначає поняття внутрішньо переселеної особи, процес отримання цього статусу та права і правові гарантії таких осіб. Зокрема, в статті 14 вказано, що забороняється їх дискримінація, вони користуються рівно всіма тими ж правами та свободами громадян, які містяться в Конституції [2]. Крім того, така особа має і особливі права: єдність родини, сприяння на об'єднання родини, безпечні умови життя і здоров'я, оплату вартості комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення, забезпечення лікарськими засобами та інші права, притаманні їх правовому стану та зазначені в статті 9 [2]. Також існує і Закон України «Про охорону дитинства», який забезпечує реалізацію прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні. У статті 30¹ зазначається, що держава має вжити всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї [3].

Іншим законодавчим актом, що регулює відносини із забезпечення соціальних прав, є Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [4], який визначає основні права

військовослужбовців на лікування та надання їм психологічної допомоги, встановлює розміри одноразової виплати у разі загибелі військового, або каліцтва. Також цим Законом розкриваються і основні права членів родин військових, зокрема на першочергове прийняття на роботу, а також пільги.

Важливою складовою підтримки осіб, які постраждали внаслідок бойових дій є надання та сприяння їх доступу до гуманітарної допомоги. Відносини, які виникають із цих підстав, регулюються Законом України «Про гуманітарну допомогу» [5], згідно якого гуманітарною допомогою визнається безоплатна допомога, що надається із гуманних мотивів особам, які з її потребують у зв'язку із своєю соціальною незахищеністю, зокрема у випадку збройної агресії іншої держави.

Окрім національного законодавства, соціальні права громадян закріплюють також і міжнародно правові акти, до яких відноситься Загальна декларація прав людини від 1948 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення та інші. Суть цих документів можна звести до того, що вони відсилають до поняття територіальної юрисдикції держави, і закріплення її обов'язку докладати максимальних зусиль, щоб здійснювати соціальні права для всіх осіб, що перебувають на її території, як це зазначено в четвертому Маастрихтському принципі [6, с. 1096].

Висновки. Отже, вимушене переселення, майнові втрати і шкода здоров'ю, спричинені війною, кардинально змінили життя багатьох людей та зумовили зобов'язання держави щодо їх захисту. Соціальне становище осіб, які постраждали від бойових дій, визначається багатьма як національними, так і міжнародними нормативно-правовими актами, які надають їм спеціальні права задля відновлення їх становища в суспільстві. Норми міжнародних актів є загальними, такими, що не встановлюють чітких дій, обов'язкових до виконання, лиш закріплюють основні засади політики щодо постраждалих, зокрема їх недискримінацію за будь-якими ознаками та рівність із іншими

громадянами. Міжнародні норми конкретизує національне законодавство, що вже детально прописує усі обов'язки органів як виконавчої, так і місцевої влади по відношенню до таких осіб.

Список використаної літератури

- 1.Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2012 від 25.01.2012 у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [Офіційний веб портал] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#n54>, вільний
- 2.Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [Офіційний веб портал] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#n102>, вільний
- 3.Закон України «Про охорону дитинства» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [Офіційний веб портал] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#n249>, вільний: – Назва з екрана.
- 4.Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [Офіційний веб портал] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>, вільний
- 5.Закон України «Про гуманітарну допомогу» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [Офіційний веб портал] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#n9>, вільний
- 6.Коментар до Маастрихтських принципів [Електронний ресурс] : [Веб-сайт] – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2012/12/HRQMaastricht-Maastricht-Principles-on-ETO.pdf>, вільний

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВВЕЗЕННЯ ТА ВИВЕЗЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ І УКРАЇНИ І УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету ім. Б. Грінченка,

n.khatniuk@kubg.edu.ua

Науменко Яна Віталіївна

студентка 4 курсу, групи ПРб-1-18-40.д

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету ім. Б. Грінченка

yuнауменко.fpmv18@kubg.edu.ua

Правові, організаційні, соціальні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням гуманітарної допомоги на сьогодні регулюються Законами України "Про гуманітарну допомогу", "Про благодійництво та благодійні організації", постановами Кабінету Міністрів України від 16 березня 2000 р. № 514 "Про затвердження Порядку списання товарів (предметів) гуманітарної допомоги, які мають певний термін експлуатації", від 22 березня 2000 р. № 542 "Про затвердження Порядку використання гуманітарної допомоги у вигляді коштів в іноземній валюті з рахунків в іноземній валюті отримувачів гуманітарної допомоги", від 22 березня 2000 р. № 543 "Про затвердження Порядку реєстрації отримувачів гуманітарної допомоги", від 22 березня 2000 р. № 544 "Про Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги", від 22 березня 2000 р. № 553 "Питання Комісії з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України", від 28 квітня 2000 р. № 728 "Про затвердження Порядку вивезення

за межі України або знищення неякісних та непридатних до споживання товарів (предметів) гуманітарної допомоги", від 21 лютого 2001 р. № 161 "Про затвердження Порядку надання Україною гуманітарної допомоги" та іншими нормативно-правовими актами.

Приписи ЗУ «Про гуманітарну допомогу» встановлюють, що такою визнається цільова адресна безоплатна безповоротна допомога в грошовій/ натуральній формі, або у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гуманітарної допомоги, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Гуманітарна допомога є різновидом благодійництва і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог статті 4 Закону України "Про благодійництво та благодійні організації".

Суб'єктами, що мають відношення до гуманітарної допомоги є донори, отримувачі та набувачі.

Донори (іноземні, вітчизняні) - юридичні та фізичні особи в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами.

Отримувачі гуманітарної допомоги - такі юридичні особи, яких зареєстровано в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги.

Набувачі гуманітарної допомоги - фізичні та юридичні особи, які її потребують і яким вона безпосередньо надається.

Щоб започаткувати процедуру визнання допомоги гуманітарною, необхідно письмова пропозиція донора про її надання. Підставою для здійснення гуманітарної допомоги в Україні є письмова згода отримувача гуманітарної допомоги на її одержання. Отримувач гуманітарної допомоги має такі самі права на її використання, що і набувач гуманітарної допомоги.

На сьогодні спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги є: Комісія з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України; комісія з питань гуманітарної допомоги при Раді міністрів Автономної Республіки Крим; комісії з питань гуманітарної допомоги при обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях. Визнання, гуманітарною допомогою вантажів (товарів), здійснюється Комісією з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів України.

За наявності рішення відповідних комісій з питань гуманітарної допомоги про визнання вантажів (товарів) гуманітарною допомогою, митне оформлення здійснюється митними органами України без сплати митних зборів.

Товари (предмети), що ввозяться (пересилаються) як гуманітарна допомога, підлягають першочерговому безкоштовному спрощеному декларуванню митним органам України відповідними установами та організаціями незалежно від форми власності, з обов'язковим проставленням у товаросупровідних документах, вантажних митних деклараціях клейма "Гуманітарна допомога. Продаж заборонено", завіреного печаткою митника. Установи та організації незалежно від форми власності, що здійснюють декларування митним органам України, у разі відмови декларування вантажів гуманітарної допомоги позбавляються права на декларування митних вантажів. Митне оформлення гуманітарної допомоги здійснюється за місцезнаходженням її отримувача. Допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, у грошовій або натуральній формі (крім підакцизних товарів), яка надається, ввозиться, пересилається в Україну, звільняється від оподаткування.

На період дії воєнного стану пропуск через митний кордон України гуманітарної допомоги від донорів здійснюється за місцем перетину митного кордону України шляхом подання декларації, заповненої особою, що перевозить відповідний товар, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Товари визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом без вимоги прийняття спеціального рішення уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги, у тому числі спеціальні засоби індивідуального захисту (каска, бронежилети та матеріали для їх виготовлення). Запроваджується спрощений порядок пропуску через митний кордон України та визнання товарів гуманітарною допомогою для окремих категорій товарів подвійного використання:

пластин для бронежилетів;

бпла нецивільного призначення;

біноклі, монокуляри та інші оптичні труби, магніфери (збільшувачі) нецивільного призначення;

приціли нецивільного призначення;

тепловізори, прилади нічного бачення.

Зазначені товари визнаються гуманітарною допомогою за умови подання митному органу гарантійного листа кінцевого отримувача.

На сьогодні відповідні комісії з питань гуманітарної допомоги та органи державної податкової служби здійснюють контроль щодо використання гуманітарної допомоги за цільовим призначенням.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про гуманітарну допомогу» від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14/stru#Stru>

2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 5 липня 2012 року № 5073-VI - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5073-17>

3. Саволайнен В.І. ОТРИМАННЯ, НАДАННЯ, ОФОРМЛЕННЯ, РОЗПОДІЛ І КОНТРОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_35969

4. Постанова КМУ від 01.03.2022 № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#Text>

5. Постанова КМУ від 22.03.2000 р. № 544 "Про Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги"

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ МІЖУРЯДОВИХ ВІЙСЬКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ РОСІЄЮ І УКРАЇНОЮ

Хатнюк Наталія Сергіївна
професор кафедри публічного та
приватного права, д.ю.н., професор
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка
Ткаченко Катерина Богданівна
студентка III курсу
Факультет права та міжнародних відносин
Київський університет імені Бориса Грінченка

24 лютого 2022 року росія почала повномасштабне вторгнення на територію України, що спричинило ескалацію конфлікту не лише в Донецькій та Луганській областях (які знаходились в умовах затяжного конфлікту з 2014 року), а і на території м. Києва, Київської, Чернігівської, Житомирської та інших областей, варто також зазначити, що від ракетних ударів постраждала майже кожна область України.

Відповідно до Статуту ООН, однією з цілей Організації Об'єднаних Націй є підтримання міжнародного миру і безпеки. Стаття 2 Статуту говорить, що всі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються у міжнародних стосунках від загрози силою або її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так у інший спосіб, несумісний з цілями ООН. [8]

Вторгнення було майже одноголосно засуджено усіма урядами світу, так само як і Генеральним секретарем ООН, екстренне засідання Ради Безпеки ООН було призначено 24 лютого на 4:30 за київським часом (ще до початку обстрілів о 4:00), Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш заявив, що російське вторгнення було «найсумнішим моментом за час мого перебування на посаді», і закликав Путіна вивести свої війська «в ім'я людства».

25 лютого Рада Безпеки ООН не змогла ухвалити резолюцію, яка б засудила вторгнення росії в Україну. З 15 держав - членів Ради Безпеки 11 підтримали, а 3 утрималися від голосування. Резолюція була відхилена через вето Росії. [1]

Статут ООН вимагає від членів Ради Безпеки утримуватися від голосування, коли Рада розглядає суперечку, стороною якої вони є. Однак цей обов'язок обмежується главою VI Статуту, яка стосується мирного врегулювання спорів; дії, пов'язані з міжнародним миром і безпекою відповідно до глави VII, не підпадають під дію вимоги щодо утримання сторін конфлікту від голосування.

Питання щодо права вето росії є дискусійним вже протягом досить довгого часу, Росія заявила про своє правонаступництво СРСР в міжнародних організаціях. Нотою МЗС рф від 1992-го була зафіксована наступність рф щодо міжнародних зобов'язань СРСР на міжнародних майданчиках. Однак хоча Статут ООН тричі редагувався з моменту свого ухвалення, нова назва рф так і не була внесена у Статут.

При цьому, станом на сьогодні, в Статуті ООН не знайшов закріплення механізм вилучення постійного члена Ради Безпеки ООН. Можливо вилучити державу з ООН взагалі, проте для цього потрібно голосування Генеральної Асамблеї ООН на основі рекомендації Ради Безпеки, що не є можливим, поки держава-агресор має право вето.

Генасамблея ООН 7 квітня 2022 призупинила членство Російської Федерації в Раді ООН з прав людини через повномасштабну війну в Україні і прийняла відповідну резолюцію. [2]

НАТО – Організація Північноатлантичного договору – міжнародна організація, створена 4 квітня 1949 року для колективної оборони країн Західної Європи та Північної Америки згідно з принципами 51 статті Статуту ООН.

Відповідно до Вашингтонського договору кожна держава-член Альянсу несе додаткову відповідальність та користується перевагами від участі у системі колективної безпеки. У Ст. 5 ведеться про те, що збройний напад на одного або на кількох членів НАТО розглядатиметься як напад на всіх членів і що «вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них ... надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні». [6] Те, що Україна не є членом НАТО і не має гарантій «колективної» безпеки, на жаль, створює для росії кращі умови для ведення війни проти України. За словами Президента України Володимира Зеленського «Якби ми були в НАТО – цієї

війни не було б. Або вона б інакше розгорталася». [3] І ця думка цілком реальна.

НАТО засуджує найбільш рішучим чином повномасштабне вторгнення Росії в Україну, проте це може бути не зовсім ефективно. Альянс не розпочав ніяких операцій на території України, в тому числі і введення безпольотної зони, побоюючись прямого зіткнення з Росією і початку ведення бойових дій в країнах НАТО. За словами Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга «Альянс несе відповідальність за те, щоб уникнути ескалації цієї війни і її поширення за межі України, внаслідок чого вона стала б ще більш руйнівною і небезпечною». [7] Говорячи також про те, що з 2014 р. Альянс займався навчанням Збройних Сил України, чим посилив їх бойову спроможність.

8 березня Польща запропонувала передати Україні 28 винищувачів МіГ-29, "готових негайно і безкоштовно розмістити всі свої літаки МіГ-29 на авіабазі Рамштайн" під контролем США в Німеччині. Таке рішення було заблоковано, тому що це «високоризиковано» для країн НАТО.

24 березня 30 глав держав НАТО провели зустріч у Брюсселі, і одним із результатів стала заява, яка частково звучала так:

«На Росію було накладено масові санкції та великі політичні витрати, щоб покласти край цій війні. Ми як і раніше сповнені рішучості підтримувати скоординований міжнародний тиск на Росію... Ми залишаємось відданими основоположним принципам, що лежать в основі європейської та глобальної безпеки, зокрема тому, що кожна нація має право вибирати власні заходи безпеки, вільні від зовнішнього втручання. Ми підтверджуємо нашу відданість політиці відкритих дверей НАТО згідно зі статтею 10 Вашингтонського договору... Ми продовжуватимемо вживати всіх необхідних заходів для захисту та захисту безпеки нашого населення Альянсу та кожного дюйма території Альянсу... Ми також встановлюємо чотири додаткові багатонаціональні бойові групи в Болгарії, Угорщині, Румунії та Словаччині...

Вибір президента Путіна атакувати Україну є стратегічною помилкою, що має серйозні наслідки також для Росії та російського народу». [5]

НАТО (або країни-члени) надають підтримку Україні озброєнням. Протягом двох місяців повномасштабної війни з росією Україна отримала від країн НАТО, а також партнерів з усього цивілізованого світу, озброєння, боєприпасів, амуніції та розвідувальних систем на більш як \$8 млрд.

Висновок

Таким чином, залишається відкритим питанням щодо ефективності досліджуваних організації, саме на прикладі війни в Україні, оскільки як ООН так і НАТО, не в змозі забезпечити мир та безпеку, які передбачені їх установчими документами. ООН надає гуманітарну підтримку Україні, проте потребує реформування сама його система, особливо, потребує виключення з Ради Безпеки ООН держава-агресор – рф. НАТО уникає прямого конфлікту з росією, проте має надавати подальшу підтримку Україні на міжнародній арені та озброєнням, зокрема важким.

Список використаних джерел

1. Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Ending Ukraine Crisis, as Russian Federation Wields Veto, URL: <https://www.un.org/press/en/2022/sc14808.doc.htm>
2. Suspension of the rights of membership of the Russian Federation in the Human Rights Council, URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3967950?ln=en>
3. The AP Interview: Zelenskyy seeks peace despite atrocities by ADAM SCHRECK and MISTYSLAV CHERNOV April 10, 2022 – URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-zelenskyy-kyiv-boris-johnson-business-24cd8742435251d9dd46bcc29302bd13>

4. US dismisses Polish plan to provide fighter jets to be sent to Ukraine. 9 March 2022. <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/08/poland-mig-29-jets-us-ukraine>

5. Заява глав держав і урядів НАТО Брюссель, 24 березня 2022 року. Прес-реліз (2022) 061 URL:

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm?selectedLocale=uk

6. Північноатлантичний договір. Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р. – URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.htm

7. Пресконференція Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга перед позачерговим самітом глав держав і урядів НАТО 24 березня 2022 р. – URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_193610.htm

8. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. [Електронний ресурс]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВНУТРІНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ПРОЦЕДУРА ОТРИМАННЯ ДОПОМГИ ВІД ДЕРЖАВИ

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Халабузар Еліна Володимирівна

студентка III курсу

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

Російська збройна агресія стала причиною актуалізації питань щодо забезпечення прав та свобод вимушених внутрішніх переселенців, які стали учасниками міграційних процесів у пошуках безпечного перебування,

Питання правового захисту внутрішньо переміщених осіб залишається одним із найважливіших в українському суспільстві.

Внутрішньо переміщена особа (*ВПО*) — в українському законодавстві це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Як відомо, внутрішньо переміщеними особами є люди, які мали вимушено тікати зі своїх осель у результаті небезпеки збройного конфлікту, систематичних порушень прав людини або стихійних лих, але знаходяться на території власної країни.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014), громадянин пенсійного віку, особа з інвалідністю, дитина з інвалідністю та інша особа, яка перебуває у складних життєвих обставинах, що зареєстрована, як внутрішньо переміщена особа, мають право на отримання соціальних послуг відповідно до законодавства України за фактично зареєстрованим місцем проживання. [3]

Згідно законодавства України внутрішньо переміщені особи мають право на: безпечні умови життя і здоров'я; забезпечення її прав і свобод; сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення; єдність родини; створення належних умов для її постійного чи тимчасового проживання; забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості

безоплатного тимчасового проживання протягом шести місяців з моменту взяття на облік внутрішньо переміщеної особи; для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено; сприяння у поверненні на попереднє місце проживання; забезпечення лікарськими засобами; надання необхідної медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я; влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; отримання соціальних та адміністративних послуг за місцем перебування; проведення державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання за місцем перебування; безкоштовний проїзд для повернення до свого покинутого постійного місця проживання у всіх видах громадського транспорту у разі зникнення обставин, що спричинили таке переміщення; отримання гуманітарної та благодійної допомоги; інші права, визначені Конституцією та законами України [3].

З початку агресії Російської Федерації у 2014 р. чимало людей виїхали з окупованої території в більш безпечні регіони України, де вони намагались продовжити своє життя. Проте, у 2022 році розпочалося повномасштабне вторгнення в Україну, що, в свою чергу, змусило багатьох з них знову їхати подалі від бомбардувань та агресії росіян, стаючи подвійно внутрішньо переміщеними особами, вимушеними переселенцями.

Отже, ВПО залишаються в межах власної країни, на відміну від біженців. Юридичне визначення «біженця» може дещо відрізнятися у різних країнах світу, однак його ключовою характеристикою є вимушена міграція за межі своєї країни походження і пошук притулку за кордоном. Зобов'язання держави щодо допомоги біженцям і їх захисту конкретизуються внутрішнім законодавством та впливають, зокрема, із Конвенції ООН 1951 року «Про біженців» [4].

З метою надання допомоги на проживання особам, які перемістилися з ТОТ АР Крим та з територій, де проводяться бойові дії, Кабінетом Міністрів України 20.03.2022 року була прийнята постанова № 332, якою введено в дію

новий Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (далі – допомога) – на заміну Порядку, що існував з 01.10.2014 року за Постановою Кабміна України № 505, а також внесені зміни в Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (Постанова Кабміна України № 509 від 01.10.2014 року) [5][6].

Юристи відзначають, що виникають певні питання у деяких переселенців, які знаходились на обліку ВПО ще до початку повномасштабної війни. у той же час, фахівці підкреслюють прозорість процедури отримання довідки ВПО та оформлення допомоги «новими» переселенцями.

Так, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України на чолі з Віцепрем'єр-міністром України Іриною Верещук розробило план заходів, що орієнтовані на полегшення отримання статусу ВПО; затвердило Перелік територіальних громад, що розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 25 квітня 2022 року (наказ від 25.04.2022 р. №75) [7].

Відповідний наказ було розроблено на виконання вимог постанови КМУ від 16.04.2022 р. №457 «Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України» [8].

Таким чином, починаючи з травня 2022 року, процедура отримання допомоги від держави на проживання ВПО відбуватиметься за прозорою, зрозумілою та врегульованою процедурою.

Отже, отримати допомогу зможуть ВПО, які перемістилися з територіальних громад, що були затверджені зазначеним наказом Мінреінтеграції, а також ВПО, у яких житло зруйноване або непридатне внаслідок пошкодження і які подали заявку на відшкодування, зокрема через Єдиний державний вебпортал електронних послуг.

З метою підтримки ВПО держава гарантує, що Внутрішньо переміщені особи, які покинули місце постійного проживання у зв'язку з

широкомасштабним вторгненням РФ в Україну, отримають допомогу на проживання у розмірі 2 тисячі гривень на кожну особу та 3 тисячі гривень на кожну дитину або людину з інвалідністю.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 505 ФПО, які станом на 1 березня 2022 року отримували щомісячну адресну допомогу для покриття витрат на проживання (в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг) отримають допомогу автоматично, тобто вони не повинні звертатися повторно.

Висновки

Таким чином, правовий статус внутрішньо переміщених осіб на території України надається відповідно до зазначених норм та гарантує захист ВПО у достатній мірі. Подальші наукові дослідження будуть присвячені актуальним проблемам забезпечення прав дітей, які набули статусу ВПО.

Список використаної літератури

1. UNHCR Україна. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) [сайт]. URL: <https://www.unhcr.org/ua/idps-ua>
2. Зміни у законодавстві щодо внутрішньо переміщених осіб - роз'яснення експертів [сайт]. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14669>
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 07.05.2022 [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
4. Конвенції ООН 1951 року «Про біженців» [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text

5.Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

6.Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#п9>

7.Наказ Про затвердження Переліку територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні) станом на 25 квітня 2022 року [сайт]. URL: <https://www.minre.gov.ua/doc/doc/66>

8.Постанова Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України [сайт]. URL: <https://docs.dtkr.ua/doc/457-2022-%D0%BF#pn2>

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Орел Л. В.

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Бабяк М. О.

студент II курсу

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

Опіка та піклування є найбільш поширеною формою турботи за дітьми як у світі, так і в Україні. Поява опіки та піклування як інституту зумовлена

тим, що діти зазнають порушення прав, свобод та законних інтересів з боку батьків, родини, сім'ї, які виконують неналежним чином, або зовсім не виконують покладені на них обов'язки.

Конституція України закріплює важливий принцип статтею 52, а саме: утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Також зазначено, що держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей [1]

Основними міжнародними документами, які регулюють це питання є такі нормативні акти, як: Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 року, Європейська конвенція про визнання та виконання рішень стосовно опіки над дітьми та про поновлення опіки над дітьми 1980 року, Конвенція ООН про права дитини 1989 року.

Що стосується національного законодавства, то правовими актами, що регулюють державну політику у сфері опіки та піклування, є такі Закони України: «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про основні засади молодіжної політики», «Про соціальну роботу з дітьми і молоддю», «Про соціальні послуги», «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо Центру з усиновлення дітей» та ін.

Для реалізації вищезгаданих законів державою, в особі відповідних органів, було видано низку розпоряджень і постанов Кабінету Міністрів України, указів Президента України, що регулюють питання захисту прав та інтересів дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Слід вказати такі акти, як: Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і

виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми реформування системи закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо захисту прав та законних інтересів дітей»; Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту «Порядок ведення Єдиного електронного банку даних дітей, які опинились у складних життєвих обставинах»; Постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження 45 діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей» та ін.

Цивільний кодекс України, ухвалений ВР України 16 січня 2003 р., Главою 6 закріплює основні засади державної політики у сфері опіки і піклування, зокрема ст. 58 і 59 дають чітке розмежування понять «опіки» і «піклування» за віковим критерієм. Опіка встановлюється над малолітніми особами (особи, які не досягли 14 років), які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними. Піклування встановлюється над неповнолітніми особами (особи віком від 14 до 18 років), які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена [2].

Сімейний кодекс України, ухвалений ВР України 10 січня 2002 року, Главою 19 визначені права опікуна та опікуваного, а також особи, які мають право стати опікуном чи піклувальником. Зазначається, що опіка або піклування над дитиною встановлюється органом опіки і піклування за умови, що дитина є сиротою, або позбавлена батьківського піклування (ч.ч. 1-3 ст. 243) [3].

Опіка (піклування) є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без піклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів [4].

Законом України «Про охорону дитинства» було виокремлено вперше такі поняття, як «дитина-сирота» та «діти, позбавлені батьківського піклування»:

дитина-сирота - дитина, в якій померли чи загинули батьки (абзац шостий статті 1);

діти, позбавлені батьківського піклування, - діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти (абзац сьомий статті 1) [5].

Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» полягає у наданні грошової допомоги цій групі населення а саме: допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (п. 4 ст. 3) [6].

Однією зі сфер благодійної діяльності є опіка і піклування, законне представництво та правова допомога, що зазначено в Законі України «Про благодійну діяльність» (п. 5 ч. 2 ст. 3) [7]. Заохочення та підтримка благодійної

діяльності щодо дітей з боку держави проявляється насамперед у зменшенні балансового прибутку, що підлягає оподаткуванню, на суму грошових коштів, матеріальних цінностей та нематеріальних активів підприємств, перерахованих до відповідних дитячих установ, установ; у звільненні коштів, що надходять у вигляді пожертвувань від юридичних та фізичних осіб фондам, дитячим установам та установам, від оподаткування. Таким чином, благодійна діяльність як форма суспільної діяльності не тільки визнається Конституцією України, а й має заохочувальний режим реалізації [8, с. 134].

Висновки

Встановлення опіки та піклування – це складний за правовою природою юридичний факт, який передбачає волевиявлення опікуна або піклувальника – фізичної особи. Побажання малолітньої або неповнолітньої дитини на встановлення опіки та піклування не входить до складу юридичних фактів, які породжують опіку та піклування, але може враховуватися органом опіки та піклування при призначенні опікуна (піклувальника), якщо це відповідає інтересам (п. 2 ч. 4 ст. 63 ЦК України) [9, с. 86-91].

Проаналізувавши значний перелік нормативних актів, можна стверджувати, що чинне законодавство України не містить конкретного визначення терміну «опіки» та «піклування, що може сприяти появі певних колізій, непорозумінь, а тому відноситься до дискусійних питань.

Додамо, що поняття «опіки» та «піклування» взаємопов'язані між собою, звертаючи увагу на Наказ «Про правила опіки та піклування», але мають певну різницю за змістом, тому що опіка встановлюється з метою охорони малолітніх осіб, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними, а метою піклування є соціалізація неповнолітніх осіб, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, цивільна дієздатність яких обмежена.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01. 03. 2022 р.).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n364> (дата звернення: 01. 03. 2022 р.).
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002 р. – № 21. – Ст. 135.
4. Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді про Правила опіки та піклування від 26.05.1999 р. № 34/166/88. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99> (дата звернення: 01. 03. 2022 р.).
5. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III // Урядовий кур'єр – 2001. – № 98.
6. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 р. № 2811-XII // Відомості Верховної Ради України – 1993. – №5. – Ст. 21.
7. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-VI // Відомості Верховної Ради України – 2013 р. – № 25. – Ст. 252.
8. Демешко М.В. Адміністративно-правове регулювання меценатства і спонсорства в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М. В. Демешко. - Київ, 2019. - ст. 248.

9.Галунов М. І., Галунова В. В. Проблемні аспекти правового регулювання опіки та піклування дітей в Україні // Право і суспільство. – 2010. – № 6. – С. 86-91.

ВІДМІННІСТЬ МАЙНОВИХ І НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Орел Л. В.

*професор кафедри публічного та
приватного права, д.ю.н., професор
Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Волошин Л.В.,

*студент II курсу
спеціальність «Право» 081
Факультет права та міжнародних відносин
Київський університет імені Бориса Грінченка*

Перехід України на рейки ринкових відносин, спричинив розвиток галузі цивільного права, що стимулювало активний розвиток підприємницької діяльності, а також зумовило значення інституту юридичної особи в цивільних

відносинах. Роль особи як правової категорії безпосередньо складається в тому, що вона є формою існування організацій як колективних суб'єктів права.

У цивільному законодавстві більшості пострадянських країн поняття об'єкта цивільних прав безпосередньо відсутнє, але, якщо звернутися до відповідної статті «Види об'єктів цивільних прав», то можна виокремити певний перелік. [1, ст. 93-94]. (ст. 177 Цивільного кодексу України, ст. 7 Цивільного кодексу Республіки Грузії. Нормами статті 115 Цивільного кодексу Республіки Казахстан законодавець передбачив у колі об'єктів цивільних прав та виділив спочатку майнові й особисті немайнові блага і права, а далі вже відповідно йде певний їх перелік [2].

Перш за все, хотілося б сказати та підкреслити, що тема різниці майнових та особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб серед науковців та взагалі в цивілістиці є доволі малодослідженою. Що можна побачити насправді, це відсутність глибинного аналізу різниці майнових та особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб. Але варто зазначити наукову роботу, де висвітлено питання окремих особистих немайнових прав, а саме їх регулювання в цивілістичному процесі, проведеному Бондарем І.В. Також можна зазначити Комісаренко В.Д., яка розкрила питання застосування практики ЄСПЛ при захисті особистих немайнових прав батьків і дітей. Зважаючи на все викладене вище можна сказати цивілістика та саме ця тема не стоять на місці, результати та досягнення цих науковців будуть зараховані в майбутньому та зараз стануть підґрунтям для написання нових робіт та дослідження інших актуальних питань сьогодення.

Варто зазначити, що правова природа особистих немайнових прав юридичної особи має свою унікальну особливість, а саме це зумовлено в правовій природі безпосередньо юридичної особи. На думку професора Ромовської З. В., що саме через суспільні інтереси юридична особа встала в один ряд з фізичною особою, як суб'єкт цивільних відносин, що безумовно зумовило саме її правову природу. Виходячи з цього можна сказати, що, посилаючись на частину 1 статті 91 Цивільного кодексу України, юридична

особа має таку саму цивільну правоздатність, як і безпосередньо фізична особа. Але слід зауважити певні винятки, такі як: право на життя, здоров'я, свободу, створення сім'ї. Слід лише зауважити, що ці права повинні забезпечувати природне існування виключно людини, тобто фізичної особи.

Беручи до уваги погляди науковців, то, як приклад, Л. В. Федюк виділяє інститут особистих немайнових прав інтелектуальної власності в окрему групу прав на рівні з особистими немайновими правами, що забезпечують природне існування фізичної особи, та особистими немайновими правами, що забезпечують соціальне буття. З чим я цілком погоджуюся адже класифікація повинна бути точною, доречною та правильно розрізняти ту чи іншу групу прав [3, ст. 9].

Досліджуючи питання особистих немайнових прав юридичних осіб, вважаю за доцільне було би згадати зміст абзацу першого частини 1 статті 94 Цивільного кодексу України, а саме, що юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати [4].

Серед них можна виокремимо найцікавіші. Тож розпочнемо з права на недоторканість до ділової репутації. Цивільний кодекс України не має тлумачення поняття «ділової репутації юридичної особи», том слід звернутися до НПА, які містять тлумачення цього поняття. Щодо практики застосування цього поняття є досить чітке визначення ділової репутації, що знаходиться в постанові Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». Під діловою репутацією юридичної особи, а саме : підприємницьких товариств, фізичних осіб-підприємців, адвокатів, нотаріусів та багатьох інших, мається на увазі оцінка їх підприємницької, професійної, громадської чи іншої якоїсь діяльності, яку чинить така особа як учасник цивільних відносин.

Переходячи до суті розгляду цієї теми, вважаю за доречне розпочати порівнянні із найпростішого – право на ім'я у фізичної особи та право на

найменування у юридичної особи. Тут слід більш детально розібрати це питання, розгорнувши статтю 90 Цивільного кодексу України, де зазначені дозволи, тобто те найменування, яке засновники можуть зазначити в установчих документах. Як приклад, Юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування [4]. Найменування юридичної особи аж ніяк не може бути тотожним найменуванню вже існуючої юридичної особи. У найменуванні юридичної особи забороняється використовувати символіку тоталітарних режимів, таких як: комуністичний, націонал-соціалістичний (нацисткий), тощо. У фізичної особи є також вимоги до імені. При державній реєстрації може бути надано не більше двох імен, відповідно до роз'яснення Міністерства Юстиції України «Про порядок присвоєння прізвища, імені по батькові дитині при державній реєстрації народження». Також присутні вимоги, що змінити ім'я, прізвище та з нещодавніми змінами по батькові можливо лише після досягнення певного віку.

Право вибору роду занять. Щодо фізичних осіб усе визначено положенням статті 312 Цивільного кодексу України, де зазначено, що фізична особа має безпосереднє право, яке зазначено вище. Можна зауважити, що в диспозиції цієї статті є й певні заборони, такі як: заборона обіймати певні посади та виконувати певну роботу у випадках і порядку, встановлених законом; є заборона використання примусової праці. Якщо мова іде про юридичну особу, то це право прямо не прописано, але його можна вивести, спираючись на норми Цивільного кодексу України. Відповідно до частини 3 статті 87 Цивільного кодексу України, Юридична особа створюється на підставі установчого акту, який у свою чергу може бути індивідуальним або спільним, складеним засновником або засновниками. Спираючись на частину 3 статті 88 Цивільного кодексу України, у вищезгаданому установчому акті вказується мета юридичної особи, визначається майно, передане установі задля досягнення мети визначеною засновником або засновниками.

Досліджуючи це питання, перш за все слід проаналізувати зміст статті 316 Цивільного кодексу України, де говориться про те, що під правом власності розуміється безпосереднє право певної особи на майно, тобто річ, яке вона реалізує виходячи із власного волевиявлення, не спираючись на думки інших осіб, у спосіб не заборонений законом. Щодо змісту права власності, то він закріплений статтею 317 Цивільного кодексу України. Особі (власнику) притаманне право володіти, користуватися і розпоряджатися майном, яке йому належить. На це ніяким чином не впливає місцезнаходження майна та місце проживання власника.

Щодо цього питання існує також величезна практика, викладена в Постанові Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав». Оскільки право власності є абсолютним правом, яке включає право володіння, користування та розпорядження майном, якого ніхто не може бути позбавлений, крім випадків, передбачених законом (стаття 41 Конституції України, статті 316-319 Цивільного кодексу України), то власник на підставі статті 391 ЦК не може бути визнаний таким, що втратив право користування своїм майном, зокрема жилим приміщенням або виселений із нього, оскільки це не відповідає характеру спірних правовідносин, й такі вимоги регулюються, зокрема, статтями 71, 72, 109, 110, 116 Житлового кодексу Української РСР. У зв'язку із цим під час розгляду позовів про визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням, судам необхідно чітко розмежовувати правовідносини, які виникають між власником та попереднім власником житла, і правовідносини, які виникають між власником житла та членами його сім'ї, попередніми членами його сім'ї, а також членами сім'ї попереднього власника житла. Так, власник житла має право вимагати визнання попереднього власника таким, що втратив право користування житлом, що є наслідком припинення права власності на житлове приміщення (пункт 3 частини першої статті 346 ЦК) із зняттям останнього з реєстрації [5].

Беручи до уваги статтю 329 Цивільного кодексу України, Юридична особа публічного права набуває право власності на майно, передане їй у власність, та на майно, набуте нею у власність на підставах, не заборонених законом. Тобто можна сказати, що спочатку підчас створення юридичну особу наділяють майном власники, що фіксується в установчому документі. Це майно передається задля реалізації мети, яку зазначили та переслідують власники (власник). Тобто це майно передається з конкретною ціллю. Фізична особа набуває майно за власним бажанням та волевиявленням, переслідуючи хіба що бажання володіти цією річчю.

Щодо цієї тематики можна також додати цікавий факт, Юридична особа публічного права має своє власне майно, відокремлене, по-перше, від майна її засновників та учасників; по-друге, від майна інших юридичних осіб, у тому числі вищих за підлеглистю органів. Формою правового режиму майна даної юридичної особи є право власності. Юридична особа публічного права стає власником майна, переданого їй засновником (засновниками), подарованого майна та іншого майна, набутого на законних підставах. Ризик випадкової загибелі або пошкодження майна несе сама юридична особа як власник [6].

Можна ще додати, що станом на 1.10.2021, у місті Києві було зареєстровано 350873 юридичних осіб [7].

До того ж населення Києва, станом на 1.10.2021, складало майже 2 954,6 мільйони, не рахуючи агломерацію. Тобто кількість юридичних осіб з кожним роком росте пропорційно з ростом населення міста [8].

Проаналізувавши усе вищезазначене, можна ще додати, що законодавство України дає чіткі визначення вищезазначених понять у своєму ЦК України. Майнові та особисті немайнові права закріплені як в Конституції (основоположні), так і в ЦК України.

Отже, різниця між майновими та особистими немайновими правами фізичних і юридичних осіб насамперед полягає в тому, що фізичні особи користуються усіма правами зазначеними в Конституції України, а саме розділом другим, юридичні особи, якщо мова йде про особисті немайнові

права, лише статтею 94 ЦК України та всіма майновими правами, крім тих, які належать фізичній особі за її природою. Однією з головних відмінностей буде правоздатність, яка з'являється у фізичної особи у момент її народження, а у юридичної особи з моменту її створення. У ході дослідження мені вдалося провести ту чітку межу та з'ясувати різницю між особистими немайновими та майновими правами фізичних та юридичних осіб. Якщо мова іде про різницю, то можна зазначити право на ім'я (найменування); інститут ділової репутації; право на свободу вибору роду занять та інші особисті немайнові права. Що стосується майнових прав, то можна згадати право на набуття та припинення права власності, які чудово висвітлені у відповідному розділі цієї наукової роботи.

Список використаних джерел

1. Севрюкова І. Ф. Формування системи речових прав у цивільному праві України та деяких країн Європи: порівняльний аналіз та проблемні питання / І. Ф. Севрюкова // Правова держава. – 2017. – № 28. – С. 241-248.
2. Скрипник В. Л. Речі з родовими ознаками як об'єкти цивільних прав / В. Л. Скрипник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2017. – Вип. 42. – С. 93-97.
3. Федюк Л. В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Федюк Л. В.; КНУТШ. – Київ, 2006. – 16 с
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 17.05.2022р.).
5. Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» від 07.02.2014 №5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14#Text>

6.Юристконсульт: народный правовой портал. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/690-329.html> (дата звернення: 23.01.2022р.).

7.Головне управління статистики в місті Києві. URL: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=950&lang=1> (дата звернення: 23.01.2022р.).

8.Мінфін про населення України, м. Києва URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/kiev/> (дата звернення: 23.01.2022р.).

ПОНЯТТЯ ПОНОВЛЕННЯ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса
Грінченка, адвокат*

Дмитренко А.В.,

*студент III курсу Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Дотримання процесуальних строків у цивільному процесі є надважливою тематикою, оскільки ефективність цивільного судочинства, зокрема, полягає у швидкому та вчасному дотриманні всіх його етапів. Тим не менш, Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) у статті 127 визначає, що суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли ЦПК України встановлено

неможливість такого поновлення. Також встановлений судом процесуальний строк може бути продовжений судом за заявою учасника справи, поданою до закінчення цього строку, чи з ініціативи суду [1].

Поновлення процесуального строку являє собою відновлення первісного строку для вчинення відповідної процесуальної дії, а продовження такого строку – додавання конкретного додаткового часу для вчинення відповідної процесуальної дії.

Суд поновлює, тобто надає втрачене право, після чого строк знову починає спливати спочатку або продовжує строк – збільшує строк до певної нової дати або події у разі, якщо особа доведе поважність причин, що спонукали її до пропуску строку [2, с. 179]. Тобто у разі спливу відповідного процесуального строку, визначеного законом або призначеного судом, конкретне право на вчинення процесуальної дії стає втраченим, однак, особа не втрачає суб'єктивного процесуального права, яке передбачене ЦПК України, а відповідно і строк, встановлений законом, не може знову спливати спочатку [3, с. 85].

Так, наприклад, строк в один місяць у позовах про поновлення на роботі й оплату за час вимушеного прогулу або різниці в заробітку за час виконання нижче оплачуваної роботи з дня вручення копії наказу про звільнення або з дня видачі трудової книжки на основі статей 232 та 235 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) працівник може пропустити з поважної причини. У такому разі працівника підтримає стаття 234 КЗпП України. Керуючись цією нормою, суд може відновити пропущений для звернення строк, виходячи з поважних причин відповідного клопотання, яке працівник додає до поданого у пропущений строк позову [4]. Варто зазначити, що закон не встановлює переліку таких причин, оскільки їх поважність визначається судом в кожному окремому випадку залежно від конкретних обставин. Зокрема, на практиці такими поважними причинами вважаються: хвороба працівника, перебування його у відрядженні, відпустці, на навчальних зборах, виконання ним державних або громадських обов'язків.

Отже, поновленню або продовженню підлягають процесуальні строки лише в разі їх пропуску з поважної причини, тобто коли суд може вказати про початок перебігу та закінчення відповідного процесуального строку, згодом про поновлення або продовження процесуального строку суд постановляє ухвалу. Якщо ж суд не може встановити, що процесуальний строк пропущено, поновлення або продовження процесуального строку не застосовується.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 19.05.2022 року).
2. Цивільний процес України : підручник / за ред. Є. О. Харитонова, О.І. ХаритонОВОЇ, Н.Ю. Голубєвої. – К. : Істина, 2011. – 472 с.
3. Скобелев В.П. Поняття поновлення та продовження процесуальних строків. Цивільний процес на зламі століть : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю заснування каф. цив. процесу (м. Харків, 20–21 жовт. 2016 р.) / за заг. ред. К.В. Гусарова. – Х. : Право, 2016. – 164 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11647/1/Rognov_84-87.pdf (дата звернення: 19.05.2022 року).
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 19.05.2022 року).

АЛЬТЕРНАТИВНІ ШЛЯХИ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри

публічного та приватного права

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка, д.ю.н., доцент

Дмитренко Андрій Валерійович

студент III курсу

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Господарське процесуальне право передбачає два альтернативні правові способи вирішення господарських спорів – в досудовому та у судовому порядку. На сьогодні досудовий спосіб вирішення господарських спорів є доволі актуальним, адже у разі взаємної згоди сторін цей порядок є досить швидким, простим, а також не потребує великої кількості витрат, при цьому, без взаємної домовленості, – у випадку пред'явлення претензії до одної зі сторін, значна частина змісту претензії у будь-якому разі буде виступати основою для складання позовної заяви до суду.

Так, на думку Балюка І. А., урегулювання спору до звернення до господарського суду в першу чергу зменшує тягар навантаження на господарський суд та зайві витрати часу й коштів для учасників спору. По-друге, під час звернення до такого способу вирішення господарського спору, поряд з іншими його перевагами, у разі невдалого врегулювання можна без зволікань звернутися до господарського суду. По-третє, за умов невирішення господарського спору під час його досудового врегулювання зацікавлена сторона може звернутися до господарського спору [1, с. 174].

Сьогодні виділяють такі основні способи та шляхи досудового врегулювання господарського спору:

- звернення з письмовою претензією;
- звернення з пропозицією щодо зміни та розірвання господарських договорів (додатковий договір, пролонгація договору тощо);
- ведення переговорів;
- медіація;
- окремі (спеціальні) способи досудового вирішення господарських спорів.

Так званий досудовий порядок реалізації господарсько-правової відповідальності або порядок звернення з письмовою претензією до порушника прав та інтересів врегульований статтею 222 Господарського кодексу України (далі – ГК України).

Згідно частини другої вищезазначеної статті ГК України, у разі необхідності відшкодування збитків або застосування інших санкцій суб'єкт господарювання чи інша юридична особа - учасник господарських відносин, чії права або законні інтереси порушено, з метою безпосереднього врегулювання спору з порушником цих прав або інтересів має право звернутися до нього з письмовою претензією, якщо інше не встановлено законом [2].

Водночас, закон не встановлює окремого переліку спорів щодо яких дотримання претензійного порядку є обов'язковим так, як це було у редакції ГПК України до 03.10.2017, на противагу цьому, суб'єкт господарювання, інша юридична має право звернутися до порушника його прав, законних інтересів з претензією у разі, коли необхідним є відшкодування збитків або застосування інших санкцій, якщо інше не встановлено законом.

Стаття 222 ГК України встановлює наступні вимоги до змісту претензії, серед них:

- повне найменування і поштові реквізити заявника претензії та особи (осіб), якій претензія пред'являється;

- дата пред'явлення і номер претензії;
- обставини, на підставі яких пред'явлено претензію;
- докази, що підтверджують ці обставини;
- вимоги заявника з посиланням на нормативні акти;
- сума претензії та її розрахунок, якщо претензія підлягає грошовій оцінці;
- платіжні реквізити заявника претензії;
- перелік документів, що додаються до претензії.

Водночас документи, що підтверджують вимоги заявника, додаються в оригіналах чи належним чином засвідчених копіях. Документи, які є у другої сторони, можуть не додаватися до претензії. Претензія підписується повноважною особою заявника претензії або його представником та надсилається адресатові рекомендованим або цінним листом або вручається адресатові під розписку. У місячний строк з дня одержання претензії має бути розглянута, якщо інший строк не встановлено ГК України або іншими законодавчими актами.

Стаття 222 ГК України також встановлює можливість сторін при розгляді претензії у разі необхідності звірити розрахунки, провести експертизу або вчинити інші дії для забезпечення досудового врегулювання спору. Про результати розгляду претензії заявник має бути повідомлений у письмовій формі – у відповіді на претензію, яка підписується повноважною особою або представником одержувача претензії та надсилається заявникові рекомендованим або цінним листом або вручається йому під розписку.

Наступним способом досудового вирішення господарського спору є звернення з пропозицією щодо зміни та розірвання господарських договорів.

Порядок зміни/розірвання господарського договору передбачений ст. 188 ГК України, виглядає наступним чином:

направлення другій стороні пропозиції про зміну/розірвання господарського договору за договором;

прийняття пропозиції шляхом повідомлення сторони, що надіслала пропозицію, другу сторону про результати її розгляду у 20-денний строк після одержання пропозиції;

в іншому випадку (якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору або у разі неодержання відповіді у встановлений строк) – звернення до суду. Якщо судовим рішенням договір змінено або розірвано, договір вважається зміненим або розірваним з дня набрання чинності даним рішенням, якщо іншого строку набрання чинності не встановлено за рішенням суду.

Варто зазначити, що до пропозиції про зміну договору (на практиці такі пропозиції надсилають у формі додаткової угоди) додають супровідний лист з обґрунтуванням запропонованих змін, якщо такі пояснення не містяться пропозиції або недостатньо описують причини зміни господарського договору, при цьому необхідно визначити розумний строк для підписання додаткової угоди контрагентом, якою вносяться відповідні зміни до основного договору. Водночас такий строк згідно зі ст. 188 має перевищувати двадцятиденний строк повідомлення другої сторони про результати розгляду додаткової угоди.

Крім того, додаткову угоду можна розглядати і застосовувати як окремий самостійний договір, за умови, що вона містить істотні умови, яких достатньо для того, щоб такий договір вважати укладеним [3].

Також додаткову угоду можна розглядати як угоду пролонгації (продовження дії основного договору), але за умови дотримання положень ст. ст. 530, 653 ЦК України, в яких встановлено, що зобов'язання, передбачені основним договором, можуть продовжувати свою дію у разі, коли на день укладення додаткової угоди за основним договором існують невиконані зобов'язання. При цьому виконані зобов'язання зміні не підлягають.

Наступним способом досудового врегулювання господарських спорів є ведення переговорів – спілкування між сторонами, що відбувається за їх вільного волевиявлення, під час якого вони самостійно вирішують спір

шляхом знаходження компромісу, який вони визначають під час цього процесу.

При цьому варто зазначити, що процедура проведення таких переговорів є ефективним способом у межах претензійного порядку вирішення спорів або іншого способу, який базується на правовій домовленості сторін. Зазвичай звернення заявника-суб'єкта господарювання з претензією до порушника майнових прав та інтересів – підприємства, установи, організації є приводом до проведення переговорного процесу, метою якого є знаходження компромісу між сторонами, який згодом відображається в договорі (мировій угоді) між сторонами, що є результатом таких переговорів. Метою укладення договору є закріплення за сторонами договору взаємовизначених зобов'язань, що зазвичай є кінцевим етапом досудового врегулювання господарського спору, за цим уже слідує виконання обов'язків, взятих кожною стороною у межах договору.

Медіація як альтернативний спосіб досудового вирішення господарського спору – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів (п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію») [4].

Під час медіації рішення приймаються сторонами самостійно і спрямовані на задоволення їхніх потреб та інтересів, а медіатор не пропонує варіанти і не приймає рішення замість сторін.

Досудове врегулювання господарських спорів шляхом медіації відбувається у такій поетапній послідовності:

- підготовка до процедури проведення медіації;
- вступне слово медіатора або вступ до медіації;
- етап пояснення кожної зі сторін;
- етап вирішення конфлікту (спору);
- погодження та підписання угоди між сторонами.

Кожен з цих етапів є невід'ємною складовою роботи медіатора. При цьому ключовим для медіатора та сторін серед всіх цих стадій є стадія вирішення конфлікту (спору). Так, Гутгарц К. вдало зазначає, що важливим елементом етапу вирішення спору є визначення переліку проблем. Варто пам'ятати, що сторони повинні спочатку досягти згоди у визначенні проблем, а потім намагатися розробити рішення. Не варто відразу «зациклюватися» на якомусь одному варіанті рішення. Обговорення шляхів вирішення конфлікту передбачає визначення переваг і недоліків кожного із запропонованих варіантів. Крім того, доречно визначити реалістичність виконання зазначених способів виходу з конфліктної ситуації для обох учасників. Також варто обговорити до яких наслідків призведе виконання того чи іншого плану для сторін [5].

У результаті дотримання усіх цих етапів сторони переходять до виконання договірних зобов'язань, при цьому розуміючи, що медіація, на відміну від багатьох інших способів врегулювання господарського спору (у т.ч. звернення до суду), зекономить їх час, не буде вимагати від них витрачання величезних коштів, дасть змогу сторонам самим вплинути на результат врегулювання спору, що безперечно стане запобіжником для виникнення подібних конфліктних ситуацій у майбутньому.

Окремі (спеціальні) способи досудового врегулювання – шляхи вирішення господарських спорів, порядок проведення яких окремо визначений в законодавстві. Так, проведення санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство є одним з таких способів, по-іншому – досудова санація, є спеціальною процедурою, метою якої є відновлення платоспроможності боржника перед кредитором, що включає в себе реструктуризацію боргового майна до моменту відкриття провадження у справі про банкрутство. Окрім досудової процедури санації боржника, існують й інші окремі способи вирішення господарських спорів перед зверненням до суду в таких галузях як транспортне право, міжнародне морське

торговельне право, у сфері надання послуг поштового зв'язку, надання та отримання телекомунікаційних послуг тощо.

Отже, враховуючи наявність вищезгаданих різноманітних механізмів досудового врегулювання спорів, сьогодні неабиякого значення на сьогодні набуває їх важливість, в порівнянні з господарським судовим процесом.

У підсумку важливість досудового вирішення господарських спорів можна пояснити через наступні його прояви [6, с. 32-37]:

- по-перше, досудове врегулювання господарських спорів покликане забезпечити якомога швидше відновлення порушених прав підприємств та організацій;
- по-друге, воно сприяє виявленню й усуненню причин та умов виникнення господарських правопорушень;
- по-третє, сприяє організації та підвищенню рівня укладання та виконання господарських договорів.

Список використаної літератури

1. Балюк І. А. Досудове врегулювання господарського спору: обов'язок чи право. ISSN 2519-4216. *Ůridiĉnij ĉasopis Naĉional'noĉ akademĉii vnutriřnih sprav*. 2018. № 2 (16). Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – Вип. 1. – С. 172–185. – URL: <http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/13730/1/16.pdf> (дата звернення: 01.02.2022 р.).
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Персональний сайт Олександра Єфімова [Електронний ресурс] – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://yefimov.com.ua/?p=4469> (дата звернення: 04.05.2022 р.).
4. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

- 5.Гутгарц К. Що таке медіація в бізнесі і в господарському процесі / Prostopravo.com.ua. — 2022. — URL: https://ua.prostopravo.com.ua/prava_biznesu/dogovirni_vidnosini/statti/scho_take_mediatsiya_v_biznesi_i_v_gospodarskomu_protsesi (дата звернення: 01.02.2022 р.).
- 6.Щербина В. С. Господарське право України: навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2001. 384 с. (дата звернення: 01.02.2022 р.).

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА МЕХАНІЗМУ СУДОВОГО ЗАХИСТУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса*

Грінченка, адвокат

Левковець В.О.,

*студентка III курсу Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Однією з головних умов ефективності здійснення правосуддя є дієвий механізм виконання судових рішень, якісна законодавча база його регулювання, яка ґрунтується на останніх теоретичних розробках та враховує

всі потреби сучасності. У п. 9 ч. 2 ст. 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є обов'язковість судового рішення. Забезпечення виконання судових рішень у цивільних справах має бути одним із пріоритетних напрямів державної політики, а відтак потребує комплексного його вивчення та удосконалення.

Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) також закріплює положення щодо судових рішень, зокрема у ст. 18 ЦПК України судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами.

Питанням виконання судових рішень в рамках цивільного процесу у своїх наукових роботах та дослідженнях займалася низка вчених, серед яких варто виокремити Ю.В. Білоусова, С.В. Васильєва, В.В. Комарова, С.В.Ківалова, В.І. Тертишнікова, М.І. Тітова, С.Я. Фурсу, В.М. Шерстюка, М.Й. Штефана та інших.

Хоча на сьогодні у науковій юридичній літературі дослідники і не дійшли єдиного висновку стосовно кількості стадій цивільного судочинства, але найчастіше виконавче провадження розглядається як окрема стадія цивільного процесу. Науковці, що дотримуються цієї точки зору, виходять із міркувань єдності цілей, які закріплені законодавством для всього судочинства, а саме: захист прав та охоронюваних законом інтересів [3, с. 168], а також однорідності правовідносин, що, на їхню думку, складаються при судовому розгляді справи та при виконанні рішень.

Вдалою є позиція Л. Г. Талана, який зазначає, що правосуддя і процес захисту права завершує діяльність по здійсненню виконання рішень суду. Отже правосуддя в широкому змісті необхідно розуміти не тільки як діяльність суду з розгляду спору, а й виконання судового рішення. Тому в

даному випадку мова йде про заключну стадію цивільного процесу, в якій реалізується судові рішення і в якій державний виконавець функціонує під контролем суду [5, с. 15].

В.О. Кучер розуміє конструкцію виконавчого провадження як сукупність дій спеціально уповноважених державних органів, спрямованих на примусове виконання рішень судів, а також інших органів (посадових осіб) у випадках, передбачених законом [4, с. 637].

Отже, з аналізу наведених вище підходів до визначення виконавчого провадження стає зрозумілим, що досліджуваний процесуальний інститут є стадією судового провадження. Цей інститут має важливе значення для загального процесу реалізації захисту суб'єктивних цивільних та інших прав виходячи з наступного:

1) завдання цивільного судочинства, закріплене у ст. 2 ЦПК України, в повній мірі досягається лише в результаті виконання приписів судового рішення. Виконавче провадження є логічним продовженням судового розгляду та не може без нього існувати, як і сам судовий розгляд втрачає сенс без можливості звернення судового рішення до примусового виконання;

2) суд залишається головним і активним учасником виконавчого провадження, оскільки в окремих випадках належна реалізація приписів судового рішення неможлива без втручання суду в процес його виконання;

3) закріплення у ЦПК України спеціальної процедури щодо здійснення контролю з боку суду за законністю діяльності державних виконавців свідчить про нерозривний зв'язок між ухваленням судового рішення та його виконанням;

4) провадження щодо примусового виконання судового рішення є проявом процесуального принципу обов'язковості судового рішення, без нього даний принцип перетворюється на просту декларацію;

5) Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на те, що виконання судових рішень є частиною судових

процедур, а їх невиконання є невиконанням судовою владою своїх функцій щодо захисту прав, свобод та інтересів громадян;

б) існування тісного зв'язку між інститутами цивільного процесу та виконавчого провадження.

Таким чином, можна дійти висновку, що процес виконання судових рішень у цивільних справах необхідно розглядати як невід'ємну частину механізму судового захисту права в порядку цивільного судочинства. Рішення суду має бути виконаним, адже без цього судовий процес є незавершеним, оскільки кінцевим і головним результатом будь-якого судового процесу є поновлення порушених прав і свобод чи відшкодування завданої шкоди. Цей етап, безумовно, має важливе значення, адже реальне виконання судового рішення є, насамперед, показником справедливого вирішення конфлікту, життєвості застосування судом закону, авторитетності правосуддя та важливим механізмом впорядкування суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.11.2021 року).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.11.2021 року).
3. Комаров В.В., Баранкова В.В., Бігун В.А. Виконавче провадження. Х. 2014. 717 с.
4. Кучер В.О. Цивільний процес України. ЛьвДУВС. 2016. 768 с.
5. Талан Л.Г. Реалізація судових рішень у виконавчому провадженні. Х. 2016. 19 с.

ПОНЯТТЯ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса*

Грінченка, адвокат

Лисенко Л.О.,

*студентка III курсу Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Під час вивчення навчальної дисципліни «Цивільне процесуальне право», ми ознайомились із таким видом цивільного судочинства, як «Окреме провадження». Воно має свої особливості, які визначені у розділі четвертому ЦПК України.

Досконале дослідження питань окремого провадження є дуже актуальним, адже окреме провадження є особливим видом непозовного цивільного судочинства, у порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав [1].

Проблематика цього питання полягає, здебільшого, у неправильному трактуванні поняття та ознак окремого провадження.

Метою мого дослідження є аналіз та чітка побудова поняття та ознак окремого провадження.

ЦПК України чітко роз'яснює нам поняття окремого провадження. Так, окреме провадження - це вид непозовного цивільного судочинства, в порядку якого розглядаються цивільні справи про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод

та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав [1]. Окреме провадження - це самостійний вид цивільного судочинства, у якому суд при розгляді безспірних справ встановлює юридичні факти або обставини з метою захисту охоронюваних законом інтересів громадян і організацій [2].

Суд, відповідно до ЦПК України, розглядає в порядку окремого провадження справи про: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи; обмеження фізичної особи у відвідуванні гральних закладів та участі в азартних іграх; надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності; визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою; усиновлення; встановлення фактів, що мають юридичне значення; відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі; передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність; визнання спадщини відумерлою; надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу; розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб [2]. У порядку окремого провадження розглядаються також справи про надання права на шлюб, про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, за заявою будь-кого з подружжя, якщо один з нього засуджений до позбавлення волі, про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя та інші справи у випадках, встановлених законом. У випадках, коли стосується безпосередню долі особи, розгляд справ проводиться судом у складі одного судді і двох присяжних [3].

Кожна із перелічених категорій справ має певні особливості, але для них характерні спільні ознаки: у порядку окремого провадження може вирішуватися спір про факт, про стан, але не спір про право; мета судового розгляду - встановлення наявності або відсутності юридично-значущого факту; факт, що встановлюється судом у порядку окремого провадження,

повинен мати юридичне значення; факт повинен мати безспірний характер (якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах); закон у більшості випадків точно встановлює коло осіб, які можуть порушити справу; справи окремого провадження розглядаються судом за участю заявника, заінтересованих осіб або організацій (справи порушуються на підставі заяви, а тому - немає позовної заяви, немає і позову; немає сторін, тому що не вирішується спір про право, а є заявники, заінтересовані особи); немає окремих інститутів і категорій, властивих позовному провадженню (співучасті, зустрічного позову, забезпечення позову, мирової угоди, третіх осіб і т. д.) [4].

Тож, якщо узагальнити все вищесказане, то окреме провадження являє собою вид непозивного цивільного судочинства, яке розглядає цивільні справи, які підтверджують або спростовують наявність певних майнових або немайнових юридичних фактів, неоспорюваних прав, встановлення наявності або відсутності цього належного юридичного факту. справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених ЦПК України, загальний порядок розгляду справ окремого провадження закріплений у ст. 235 ЦПК України.

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 29.10.2021 року).
2. Науково-практичний коментар до статті 234 Цивільного процесуального кодексу України від 01.09.2012 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK003583> (дата звернення: 19.10.2021 року).

3.Цивільне право та процес: навч. посіб. / Л. В. Орел, О. М. Калашник. – Харків: Право, 2021. – 424 с.

4.Про окреме провадження, матеріали із сайту. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/29-tsivilne-protse-sualne-pravo/129-spravi-okremogo-provadžhennya-poryadok-jikh-rozglyadu> (дата звернення: 19.10.2021 року).

СУТНІСТЬ СТАДІЇ РОЗГЛЯДУ СПРАВИ ПО СУТІ

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса

Грінченка, адвокат

Нікітін Н.В.,

студент III курсу Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Розгляд справи по суті є однією із головних та, одночасно, центральних стадій, яку проходять учасники справи. Характерною особливістю цієї стадії є те, що під час неї безпосередньо досліджують справу на основі зібраних доказів під час підготовчого провадження.

Для того щоб розгляд справи по суті відбувся, потрібна ухвала суду про призначення справи, яка розглядається до судового розгляду. Цю ухвалу оголошують на підготовчому засіданні, де суддя на основі отриманих доказів

приймає таку ухвалу. В ухвалі суд зазначає строк, протягом якого повинне бути проведене це засідання, приміщення у якому здійснюється розгляд справи по суті, а також інші, не менш важливі, процесуальні особливості розгляду справи.

При розгляді справи по суті, кожна особа має право бути присутня на цьому судовому засіданні, крім випадків визначених законом. Саме це правило реалізує принцип гласності та усності судового розгляду [2]. А також явка вільних слухачів забезпечує учасникам справи рівне ставлення судді до кожного із них, адже, не зважаючи на те, що суддя повинен бути «не зацікавлений у розгляді справи», на практиці трапляється різне і присутність сторонніх осіб є стимулом «чесного», «безпристрасного» судового розгляду.

Надзвичайно важливими є етапи судового розгляду цивільної справи по суті. Виділяють такі основні етапи: відкриття розгляду справи по суті; з'ясування обставин справи та дослідження доказів даної справи; судові дебати та ухвалення рішення по справі.

На першому етапі відбувається ознайомлення учасників справи із складом суду, що розглядає справу, із самою справою, із вимогами учасників справи. На цій стадії роз'яснюються права та обов'язки учасників справи, а також встановлюється присутність учасників справи у судовому засіданні.

Так, встановлення присутності учасників у судовому засіданні, на перший погляд, не є важливою складовою даної стадії, але насправді вона є надзвичайно важливою на практиці. У справі № 161/16800/15-ц Касаційний цивільний суд наголосив, що розглядаючи справу за відсутності позивача, враховуючи відсутність доказів повідомлення належним чином про час та місце розгляду справи, суд апеляційної інстанції порушив його право на участь у судовому розгляді, не забезпечив можливості обґрунтувати апеляційну скаргу та заперечення щодо зустрічного позову, а отже, порушив статтю 6 Конвенції статтю про захист прав людини і основоположних свобод, а саме: право особи на справедливий судовий розгляд [1].

На другому етапі надається слово учасникам справи, які в усній формі викладають зміст своїх вимог або заперечень та, вразі необхідності, надають пояснення. Потім, з дозволу головуючого сторони обмінюються питаннями за визначеною черговістю. Першим ставлять запитання позивачу, та особі яка звернулася в інтересах іншої особи, другим ставлять питання відповідачу і наостанок ставлять питання іншим учасникам справи.

Суд надає можливість дати додаткові пояснення, які мають значення для справи. На цій стадії суд виносить ухвалу про закінчення з'ясування обставин справи та перевірку їх доказами, і переходить до судових дебатів.

На етапі судових дебатів учасники справи виступають із власними промовами у яких вони мають право посилатися лише на ті докази і обставини, які були дослідженні у судовому засіданні.

Після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати. Під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати у нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу [5].

Суд може залишити позовну заяву без розгляду з підстав, передбачених у ст. 257 ЦПК України, зокрема: позов подано особою, яка не має цивільної процесуальної дієздатності; позовну заяву від імені заінтересованої особи подано особою, яка не має повноважень на ведення справи; належним чином повідомлений позивач повторно не з'явився в судове засідання або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає розгляду справи, тощо. Вирішуючи питання про залишення заяви без розгляду ЦПК України не вказує на необхідність врахування судом поважності причин повторної неявки позивача до суду, значення має лише належне повідомлення позивача про день та час розгляду справи [3]. Про це також наголошує Цивільний касаційний суд, який у справі № 310/12817/13, де вказано, що оскільки неявка позивача (його представника) у судове засідання є повторною, а заяви про розгляд справи за відсутності позивача до суду, на момент

ухвалення відповідного процесуального рішення, не надходило, суд дійшов обґрунтованого висновку про залишення позову без розгляду [4].

Отже, як бачимо, стадія розгляду справи по суті є головною стадією цивільного судочинства. У ній найбільш повно і точно реалізуються головні принципи цивільного судочинства. Під час цієї стадії на суд покладається обов'язок повно, об'єктивно дослідити обставини справи та вирішити спір.

Список використаних джерел

- 1.Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 07 листопада 2018 року у справі № 161/16800/15-ц.
- 2.Феннич В.П. Судове засідання як процесуальна форма стадії розгляду справи по суті в цивільному процесі. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26241/1B5%D1%81%D1%96.pdf> (дата звернення: 20.11.2021 року).
- 3.Терещук Г. А. Цивільне процесуальне право. Конспект лекцій для студентів усіх напрямів денної та заочної форм навчання / Галина Андріївна Терещук. – Луцьк: ЛНТУ, 2017. – 88 с. URL: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/cpp_lekciy.pdf (дата звернення: 20.11.2021 року).
- 4.Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 22 травня 2019 року у справі № 310/12817/13.
- 5.Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 20.11.2021 року).

РОЗГЛЯД ЗАЯВИ ПРО НАДАННЯ ОСОБІ ПСИХІАТРИЧНОЇ ДОПОМОГИ У ПРИМУСОВОМУ ПОРЯДКУ

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса*

Грінченка, адвокат

Обремський М.О.,

*студент III курсу Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

У час активного захисту людьми своїх законних прав, свобод та інтересів питання застосування тих чи інших заходів примусового характеру дуже гостро стоїть як перед науковцями, так і перед юристами-практиками. На сьогодні існує чимало різних заходів примусу: медичні, процесуальні, виховні та ін. Проте особливе місце серед заходів медичного характеру займає саме надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Розгляд таких справ відбувається виключно в окремому провадженні, оскільки мова йде про встановлення факту наявності або відсутності психічного розладу у потенційно хворої особи.

Згідно ст. 1 Закону України «Про психіатричну допомогу» психіатрична допомога - це комплекс спеціальних заходів, які мають на меті обстеження стану психічного здоров'я осіб на підставах та в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами України, профілактику, діагностику психічних розладів, лікування, нагляд, догляд, медичну та психологічну реабілітацію осіб, які страждають на психічні розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин [1].

Заява про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку повинна бути письмовою. Відповідно до визначення психіатричної допомоги можна зрозуміти, що повинні бути вагомі підстави для проведення саме примусової психіатричної допомоги. До таких підстав можуть входити: ризик, що особа завдасть собі або оточуючим значної шкоди (життю) у зв'язку з психічним розладом; ризик погіршення стану здоров'я особи з психічним розладом через неусвідомлення своїх дій та, як наслідок, неможливість задоволення життєнеобхідних потреб тощо.

На жаль, законодавство не містить навіть приблизного переліку невідкладних випадків, відтак, це питання у кожній конкретній ситуації вирішуватиме лікар-психіатр, виходячи зі складених обставин [2].

За умов, визначених Законом України «Про психіатричну допомогу», заява лікаря-психіатра про проведення психіатричного огляду особи у примусовому порядку, про надання особі амбулаторної психіатричної допомоги та її продовження в примусовому порядку подається до суду за місцем проживання особи, а заява представника закладу з надання психіатричної допомоги про госпіталізацію особи до закладу з надання психіатричної допомоги у примусовому порядку та заява про продовження такої госпіталізації подаються до суду за місцезнаходженням зазначеного закладу [3].

Заява особи, якій за рішенням суду надається амбулаторна психіатрична допомога у примусовому порядку, або її законного представника про припинення цієї допомоги подається до суду за місцем проживання особи, а про припинення госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги у примусовому порядку - до суду за місцезнаходженням закладу з надання психіатричної допомоги [3].

Варто зазначити, що й сама хвора особа або її законний представник можуть звернутися до психіатра, проте якщо ж вони не вчиняють необхідних дій для цього законодавцем і було введено надання психіатричної допомоги у примусовому порядку.

Відповідно до ч. 2 ст. 340 Цивільного процесуального кодексу України, до заяви про психіатричний огляд або надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку додається висновок лікаря-психіатра, а про продовження примусово амбулаторної психіатричної допомоги, про примусову госпіталізацію, її продовження - висновок комісії лікарів-психіатрів та інші відповідні матеріали [3].

З вищезазначеного ми можемо зробити висновок, що існує декілька видів примусової психіатричної допомоги, а саме: психіатричний огляд особи, амбулаторна психіатрична допомога, примусова госпіталізація хворого.

Цікавою є позиція Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду в рамках справи № 127/25395/18 відносно питання щодо надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку. У цій справі було порушено один з основоположних принципів Закон України «Про психіатричну допомогу» - презумпцію психічного здоров'я [4].

Підсумовуючи, слід додати, що у останні десятиліття все більше набирає обертів тенденція приділення уваги та лікування осіб з психічними розладами. У свою чергу, надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку є одним з інструментів підтримки її здоров'я та безпеки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22.02.2000 № 1489-III (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 19, ст.143) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення: 17.01.2022 року).
2. Сенюта І., Клапатий Д. Психіатрична допомога: механізми забезпечення прав пацієнтів та їхніх законних представників в Україні. Медицина і право. 2013. С. 30-32.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.01.2022 року).

4.Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28 лютого 2018 року у справі № 2-1/07 (провадження № 14-9свц18, ЄДРСРУ № 72757030). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72757030> (дата звернення: 17.01.2022 року).

ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО СТЫГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ПОВНОЛІТНІХ ДІТЕЙ

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса*

Грінченка, адвокат

Швець К.І.,

*студентка ІІІ курсу Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Інститут внутрішньо сімейного утримання здійснив тривалий та тернистий шлях розвитку, починаючи із підтримки нужденних зі сторони усієї громади Стародавньої Русі , закінчуючи сучасним диференційованим підходом до питань щодо аліментів. Сьогоденні умови аліментних правовідносин носять доволі конфліктний характер, а тому потребують пильної уваги зі сторони держави. Судові спори у відповідній сфері сімейних правовідносин постійно потребують знаходження правильного рішення, оскільки, від цього, найчастіше, залежать забезпечення життєвих потреб та благополуччя найменш соціально-захищених громадян.

Аліментними зобов'язаннями називаються правовідносини щодо надання утримання, основу яких складають родинні зв'язки між членами сім'ї. Нормами чинного Сімейного Кодексу України (далі – СК України) [1] визначено, що аліменти сплачуються на дитину, тим із батьків, хто проживає

окремо від неї; на одного із подружжя, як у чинному шлюбі, так і після його розірвання, а також у «цивільному» шлюбі; непрацездатних батьків повнолітніми дочкою/сином [1].

Один із поширених видів стягнення у цій категорії справ це стягнення на повнолітніх дітей. Такі стягнення можна умовно поділити на такі категорії: витрати на навчання дітей, опісля досягнення ними повноліття, покладаються на обох батьків незалежно від того, з ким із них проживає дитина; стягнення аліментів щодо утримання повнолітньої дитини, яка продовжує навчання, припиняються із закінчення/відрахуванням з навчального закладу, однак не у зв'язку із канікулами; одержання повнолітнім непрацездатним дочкою/сином доходів, що є більшими за прожитковий мінімум, автоматично не свідчить, що вони не потребують матеріальної допомоги [2].

Так, 21 лютого 2018 року Верховний Суд в складі колегії суддів Касаційного цивільного суду розглянув справу в порядку спрощеного позовного провадження за позовом щодо стягнення аліментів на утримання сина, що продовжує навчання. У результаті розгляду Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду прийняв постанову, яка містила інформацію за правилами ч. 1 ст. 199 СК України (якщо повнолітні дочка/син продовжують навчання та відповідно до цього потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення 23 років за умовою, що вони можуть надавати матеріальну допомогу). Також, за змістом ст. ст. 191, 200 СК України [1] аліменти присуджуються рішенням суду від дня пред'явлення позову, власне суд визначає розмір аліментів на повнолітніх дочку/сина у твердій грошовій сумі і/або у частці від заробітку (доходу) платника аліментів. Однак, при визначенні розміру аліментів обов'язково мають бути враховані: вартість навчання, вартість підручників, проїзду до навчального закладу та проживання за місцем його знаходження [2].

Ще один приклад можна привести: 23 січня 2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду розглянув справу у порядку спрощеного позовного провадження за позовом стосовно стягнення аліментів

на утримання повнолітньої дитини, що продовжує навчання. Результатом розгляду Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду стало прийняття постанови, в якій зазначався обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку/сина, що продовжують навчатися опісля досягнення повноліття, незалежно від форми навчання, наявний за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів, як: досягнення дочкою/сином віку, що перевищує 18 років, однак є меншим 23 років, продовження ними навчання, необхідність відповідно до зазначеного матеріальної допомоги та спроможність батьків надавати таку допомогу [2].

12 вересня 2019 року Верховним Судом у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянуто справу у порядку письмового провадження за позовом стосовно стягнення матеріальної допомоги щодо утримання повнолітнього непрацездатного сина, з врахуванням уточнених позовних вимог. Позивач просив стягнути з відповідача майнову допомогу на утримання в розмірі $\frac{1}{4}$ частини від його доходу (заробітку) щомісячно, починаючи з дня звернення до суду пожиттєво. Судом було встановлено, відомості, відповідно до яких відповідач (батько позивача) є особою з інвалідністю III групи, однак, батько матеріальну допомогу сину не надає. Апеляційний суд ухвалою задовільнив позов частково, а саме, стягнув з відповідача на користь позивача аліменти у розмірі $\frac{1}{6}$ частини з усіх видів заробітку. Такого рішення дотримується й Верховний Суд, згідно з ч. 8, 9 ст.7 СК України [1] та врегулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї [2].

Останнім часом спостерігається позитивна тенденція з боку законодавця, спрямована на посилення відповідальності за невиконання або неналежне виконання обов'язку батьками сплачувати аліменти на дитину. Безперечно, є необхідність подальшого вдосконалення законодавства у сфері стягнення аліментів. Підбиваючи підсумки можна констатувати, що практика Верховного Суду щодо стягнення аліментів є багатоманітною, однак, завжди

з дотриманням чинного законодавства. Найчастіше, Верховний Суд підтримує рішення судів першої та апеляційної інстанції. Дослідження відповідних питань є досить актуальним та необхідним задля правильного розгляду справ зазначеної категорії. На власну думку, Верховний Суд, створюючи свої правові позиції у такій категорії справ, запобігає конфліктним ситуаціям на етапі розгляду аналогічних справ у судах першої та апеляційної інстанцій.

Список використаних джерел

- 1.Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
- 2.Офіційний сайт Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/Oglyad_alimentu.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Калашник О.М.,

к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка, адвокат, член Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ

Шульженко А. Г.,

студентка III курсу Факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

Одне із найзначніших місць у гарантуванні реалізації захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правничу допомогу, яке закріплено статтею

59 Конституції України. Це право є конституційним, невід'ємним правом людини та має загальний характер. Держава забезпечує громадян можливістю одержати професійну допомогу у потрібному обсязі та формі [1].

Під час реалізації власного права на отримання правничої допомоги учасники судового розгляду загалом несуть відповідні витрати на послуги професійних представників-адвокатів. Норми цивільного процесуального законодавства забезпечують право учасників справи на компенсацію витрат за надані оплатні послуги професійної правової допомоги [2].

Отож, до складу витрат, пов'язаних із розглядом справи, входять витрати на оплачувані послуги компетентної правничої допомоги, які також компенсуються на основі рішення суду за умови, якщо сторона заявляє вимоги про відшкодування таких. У цьому випадку оплачувана правова допомога надається адвокатами на підставі договору, умови якого передбачають розмір витрат, пов'язаних із розглядом справи, у тому числі, розмір гонорару адвоката, порядок його обчислення, обсяг послуг, які будуть надані тощо [2; 3].

Але незважаючи на те, що право на відшкодування витрат закріплено в усіх процесуальних кодексах, а граничний розмір компенсації таких витрат законом не є обмежений, розмір витрат підлягає доказуванню, а право на їхнє відшкодування не є абсолютне.

Одне з найважливіших питань є саме встановлення обсягу тих видів правової допомоги, вартість яких компенсується. Наприклад, до числа витрат, які підлягають компенсації, законодавець включає представництво в суді, а також іншу правову допомогу, яка пов'язана зі справою, наприклад, підготовка до її розгляду, збір доказів і т.п. У цивільних справах відшкодування здійснюється, зважаючи на час, впродовж якого надавалась допомога під час судового засідання, коли вчинялися окремі процесуальні дії, адвокат ознайомлювався із матеріалами справи в суді, складав процесуальні документи, надавав інші необхідні для захисту прав замовника послуги [2; 4].

Велика Палата Верховного Суду визначила докази, які є необхідними для компенсації витрат на правничу допомогу: «договір про надання правової допомоги, документи, що свідчать про оплату гонорару та інших витрат, пов'язаних із наданням правової допомоги, оформлені у встановленому законом. Зазначені витрати мають бути документально підтверджені та доведені. Відсутність документального підтвердження витрат на правову допомогу, а також розрахунку таких витрат є підставою для відмови у задоволенні вимог про відшкодування витрат» [6].

Судова колегія вказує на те, що КАС України вже імплементував нову процедуру компенсації витрат на професійну правову допомогу, однією з особливостей якої є те, що компенсуватися можуть ті витрати, навіть які вже фактично були сплачені стороною/третьою особою або ж тільки мають бути сплачені [5].

Відповідно до положень ЦПК України розмір витрат на оплату послуг адвоката має бути співмірним із: складністю справи та виконаних адвокатом робіт; часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт; наданих адвокатом послуг та виконаних робіт; ціною позову та значенням справи для сторони, у тому числі впливом вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи [2].

«Співмірність» як підстава для оцінки суми витрат на правову допомогу тлумачиться різними суддями по-різному, що й спричиняє найбільшу складність на практиці. Наприклад, Верховний Суд зазначає, що визначаючи суму відшкодування, суд повинен брати за основу такий критерій як доцільність адвокатських послуг, а також критерій розумності їхньої вартості, виходячи з конкретних обставин справи. Окрім того, Верховний Суд також пропонує брати до уваги й фінансовий стан кожної зі сторін справи [7].

Європейський суд з прав людини, при вирішенні проблеми відшкодування витрат на розгляд справи, вказує на те, що заявник має право на компенсацію судових та інших витрат лише у тому випадку, якщо ці витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. У

рішенні «Лавентс проти Латвії» (п. 154) від 28 листопада 2002 року зазначено, що відшкодовуються лише витрати, які мають справедливий розмір і супроводжуються відповідними документами як їх підтвердження [8].

Якщо ми проаналізуємо судову практику, то можемо побачити, що вирішуючи проблему відшкодування судових витрат, судді перевіряють доцільність часу, який було витрачено адвокатом, дають оцінку співмірності та справедливості вартості його послуг, проводять аналіз відповідності кваліфікації адвоката та складності справи і т.д. [9].

У результаті вивчення наданих стороною доказів на підтвердження суми понесених витрат, судді, здебільшого, зменшують заявлені суми чи навіть зовсім відмовляють у компенсації витрат на правничу допомогу. Наприклад, суди нерідко відмовляються відшкодовувати витрати за роботу декількох адвокатів, які працювали над справою одночасно, також суд необґрунтовано скорочує суми заявлених витрат, спираючись на аргумент нібито завищеної вартості послуг адвоката і т.п.

Отже, таке ставлення суддів не є справедливим і за рахунок цього втрачається сенс прийнятих на цю тему законодавчих норм. Але навіть незважаючи на це, той факт, що у нашій державі у звичайних громадян є можливість відшкодувати витрати на правничу допомогу вже є прогресом та осучасненням процесуального законодавства України, завдяки чому може бути забезпечена реалізація конституційного права громадян на правничу допомогу. Але щоб остаточно вирішити всі поточні проблеми, потрібно доповнити деякі глави ЦПК України чіткішими критеріями та ознаками співмірності витрат на правничу допомогу, що може забезпечити більш правильне застосування закону, а учасники справи зможуть отримати реальну, а не теоретичну можливість відшкодувати понесені витрати.

Список використаних джерел

- 1.Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.01.2022 року).
- 2.Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 19.01.2022 року).
- 3.Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435- IV// Відомості Верховної Ради України , 2003, № 40-44. – Ст.356.
- 4.Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 2. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09> (дата звернення: 19.01.2022 року).
- 5.Постанова Верховного Суду України у справі №280/2635/20 від 21 січня 2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94296537> (дата звернення: 19.01.2022 року).
- 6.Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 826/1216/16 від 27.06.18 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75149541> (дата звернення: 19.01.2022 року).
- 7.Ухвала Касаційного цивільного суду у справі № 335/9780/15 від 11 лютого 2019 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80036151> (дата звернення: 19.01.2022 року).
- 8.Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Урядовий кур'єр. – 2010. - №215.
- 9.Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 18.07.2020 № 51, ст.577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення: 19.01.2022 року).

РОЛЬ КОМІТЕТУ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АДАПТАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса
Грінченка, адвокат, член Комітету захисту прав адвокатів та гарантій
адвокатської діяльності НААУ*

Левицька А. А.,

*студентка III курсу Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Інститут адвокатури посідає важливе місце у нашому суспільстві. Усвідомлюючи винятковість правового статусу адвокатури, що визначається її значенням як правозахисного інституту держави та, водночас, частини державного механізму відправлення правосуддя, функціонування судової влади, що контролює діяльність органів публічного управління щодо забезпечення конституційних прав, свобод особи, адвокатська спільнота прагне адаптувати в національне профільне законодавство кращі стандарти функціонування адвокатури, що наявні в розвинутих державах, серед яких держави-члени Європейського Союзу (далі - ЄС).

Адвокатська професія перебуває на новому перехідному етапі, коли передові технології, такі як комп'ютеризація і технології штучного інтелекту, істотно впливають на професійну діяльність адвокатів. Ми спостерігаємо розвиток процесу відновного правосуддя. Сторони все частіше обирають онлайн-вирішення спорів, а справи в судах все частіше розглядаються в режимі відеоконференції.

Адвокати захищають права клієнтів у судах, представляють їх інтереси в державних органах, перед фізичними та юридичними особами. Але, як показала практика, права адвоката та гарантії його діяльності теж потрібно комусь відстоювати. Для цього Національна Асоціація адвокатів України (далі - НААУ) створила Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності (далі - Комітет).

Загалом адвокатське самоврядування є важливою частиною функціонування адвокатської спільноти, що цілком відповідає міжнародним стандартам, у тому числі, європейським. Відповідно до чинного законодавства, реалізація права адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури здійснюється на зборах та конференціях адвокатів регіонів, з'їздах адвокатів України, входячи до складу кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, здійснюючи повноваження як члени рад адвокатів регіонів, Ради адвокатів України (далі - РАУ) та інших органів адвокатського самоврядування.

Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності існує вже багато років і спектр його повноважень є досить широким: від участі у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у галузі захисту прав та інтересів адвокатів, забезпечення гарантій адвокатської діяльності; виявлення, облік, аналіз і систематизація випадків порушення професійних прав та інтересів адвокатів, а також порушення гарантій адвокатської діяльності, які відбулись на території України; до здійснення профілактичної роботи, яка направлена на попередження порушень прав та інтересів адвокатів, а також порушення гарантій адвокатської діяльності [1].

Правовий статус, компетенцію (права, завдання), організаційну структуру Комітету визначає Положення про Комітети Національної асоціації адвокатів України, затвердженого розпорядженням Голови НААУ, РАУ від 13 липня 2021 року №110 [2] та Розпорядження НААУ, РАУ «Про встановлення спеціальних (додаткових) завдань та прав Комітету захисту прав адвокатів та

гарантій адвокатської діяльності, затвердження інституційної структури Комітету» № 139 від 25.08.2021 року [1].

Комітет організовує різноманітні освітні заходи, готує публікації до друку, проводить круглі столи та спільні заходи, але головне завдання Комітету - захищати права адвокатів та гарантії адвокатської діяльності.

Кожного року до Комітету надходить до 200 звернень про порушення прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, кожне з яких належним чином опрацьовується. Зокрема, Комітетом надсилаються звернення керівництву правоохоронних органів з вимогами припинити порушення прав адвокатів, провести службові розслідування щодо порушників та притягнути винних до дисциплінарної відповідальності; складаються правові висновки щодо порушення прав адвокатів та гарантій їх адвокатської діяльності та інше [3].

Сам Комітет поділений на 4 профільні секції: секція аналітичної роботи, стратегічного планування та інформаційного забезпечення; секція оперативної роботи, взаємодії з правоохоронними органами та судовою владою; секція роботи з регіонами та зверненнями до Комітету; секції взаємодії з Верховною Радою України, органами державної влади, професійними організаціями та об'єднаннями юристів та адвокатів. Кожна секція відповідно до своєї назви виконує свої певні функції. Це забезпечує швидку і злагоджену роботу Комітету. Так, робота Комітету відповідає європейським цінностям у сфері адвокатури.

У ряді країн адвокатам не ефективно і не безпечно працювати над правами людини, оскільки органи влади порушують багато ключових гарантій їхньої роботи. Це включає порушення владою принципу конфіденційності між адвокатом і клієнтом, а також перешкоджає клієнтам здійснювати право на захист. Відсутність виконання судових рішень також зменшила довіру до документів з прав людини та міжнародних судів. Нажаль, такі порушення спостерігаються і в Україні. Саме із такими порушення бореться Комітет,

пришвидшуючи адаптацію нашого національного законодавства до міжнародних стандартів.

Цікаво те, що ще у 1988 році, підписавши «Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства», були закладені основи співпраці адвокатів. Адже пункт 5.2 Кодексу зазначає: «Він зобов'язаний допомогти колезі одержати необхідні відомості про адвокатів, чий професійний рівень дозволяє надати дану послугу» [4].

Найважливіше значення для розвитку спільного ринку адвокатських послуг мають прийняті на наднаціональному рівні директиви, котрі визначають загальні правила надання юридичних послуг в умовах спільного європейського ринку. Це специфічні форми правотворчості інституцій ЄС, визначені в Договорі про Європейський Союз [5]. Такі нормативні акти наднаціонального рівня відзначаються загальнообов'язковістю, проте форма і способи втілення їх положень визначаються державами-членами ЄС самостійно, відповідно до підходів та стандартів, характерних для конкретної держави [6].

Підводячи підсумок, слід зазначити, що Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, захищаючи права адвокатів та гарантії їх діяльності, відіграє важливу роль в адаптації національного законодавства до права ЄС. Враховуючи прагнення України вступити до ЄС, доцільно використовувати європейський досвід правового регулювання діяльності адвокатів, однак, зважати на позитивні і негативні наслідки адаптації нашого українського законодавства до законодавства ЄС.

Список використаної літератури

1.Розпорядження НААУ, РАУ «Про встановлення спеціальних (додаткових) завдань та прав Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, затвердження інституційної структури Комітету» № 139 від 25.08.2021 року.

2. Положення про Комітети Національної асоціації адвокатів України, затвердженого розпорядженням Голови НААУ, РАУ від 13 липня 2021 року №110. URL: <https://unba.org.ua/news/6792-zatverdzheno-polozhennya-pro-komiteti-naau.html> (дата звернення: 19.05.2022 року).

3. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності за 2021 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/c80276feb6ac85f7b4f2_file.pdf (дата звернення: 19.05.2022 року).

4. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 19.05.2022 року).

5. Договір про Європейський Союз: Договір, міжнародний документ від 07.02.1992 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029. (дата звернення: 19.05.2022 року).

6. Личенко І. О., Костюк У. І. Правове регулювання діяльності адвоката в країнах Європейського Союзу. *The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права*. – 2021. – No 89. С. 31-36. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/lychenko_kostiuk_89.pdf (дата звернення: 19.05.2022 року).

7. Коваль Т. О., Кулак Н. В. Адаптація законодавства України про адвокатуру до Європейських стандартів. In: *Юридична наука: проблеми та перспективи розвитку*. Київський національний університет технологій та дизайну. - 2018 р. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/10688/1/YuridScience2018_P054-057.pdf (дата звернення: 19.05.2022 року).

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИСВОЄННЯ ДИПЛОМАТИЧНОГО РАНГУ В УКРАЇНІ

Задорожний Юрій,

Національний транспортний університет,

м. Київ, Україна

В Україні існує державна служба, рівний доступ до якої гарантується громадянам держави (частина друга ст. 38 Конституції України) [1].

Різновидом державної служби є дипломатична служба.

Правову основу дипломатичної служби, діяльності її органів та посадових осіб дипломатичної служби становлять Конституція України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, закони України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, інші акти законодавства України.

Закон України «Про дипломатичну службу» від 7 червня 2018 року № 2449-VIII [2] (далі – Закон № 2449-VIII) є профільним. За ст. 1 Закону № 2449-VIII дипломатична служба – це вид державної служби особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності посадових осіб дипломатичної служби, пов'язаній з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном.

Дипломатичним службовцям присвоюється дипломатичний ранг. Дипломатичні ранги та інші спеціальні звання відповідно до п. 6 частини другої ст. 92 Конституції України встановлюються виключно законами України. Порядок присвоєння та позбавлення дипломатичних рангів визначається Законом № 2449-VIII. Дипломатичний ранг – спеціальне звання,

яке присвоюється дипломатичним службовцям відповідно до Конституції України та Закону № 2449-VIII (частина перша ст. 24).

Дипломатичний службовець – це громадянин України, який займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій, а також дотримується принципів дипломатичної служби (п. 4 частини першої ст. 2 Закону № 2449-VIII).

Отже, дипломатичний ранг присвоюється дипломатичному службовцю, який обіймає в органі дипломатичної служби дипломатичну посаду.

Дипломатична посада – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця органу дипломатичної служби з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками з виконання дипломатичних або консульських функцій (п. 3 частини першої ст. 2 Закону № 2449-VIII).

Органи дипломатичної служби становлять єдину систему органів дипломатичної служби, якими є: Міністерство закордонних справ України, представництва Міністерства закордонних справ України на території України, закордонні дипломатичні установи України.

Наведений перелік органів дипломатичної служби відповідно до частини першої ст. 5 Закону № 2449-VIII є вичерпним.

Вичерпний перелік органів дипломатичної служби не порушує й частина п'ята ст. 5 Закону № 2449-VIII, за якою: «У системі органів дипломатичної служби можуть утворюватися спеціальні місії, а також делегації на сесії статутних органів міжнародних організацій, статус, завдання та функції яких залежно від рівня місії визначаються відповідно Президентом України або Міністром закордонних справ України» тощо.

Закон № 2449-VIII дозволив посадовим особам дипломатичної служби проходити дипломатичну службу (зі збереженням усіх статусних гарантій) на

відповідних посадах (наприклад, дипломатичні радники та ін.) у державних органах, що не належать до системи органів дипломатичної служби.

Ними за частиною третьою ст. 16 Закону № 2449-VIII є:

структурні підрозділи Адміністрації Президента України, що забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері;

структурні підрозділи Апарату Верховної Ради України, що забезпечують здійснення заходів з міжнародного співробітництва Верховної Ради України та представництво голови Верховної Ради України у зносинах з органами влади інших держав і міжнародними організаціями;

структурні підрозділи Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечують здійснення заходів з міжнародного співробітництва Кабінету Міністрів України та представництво Прем'єр-міністра України у зносинах з органами влади інших держав і міжнародними організаціями;

державні органи, до завдань яких віднесено протидію зовнішнім загрозам національній безпеці України, життю, здоров'ю її громадян за межами України.

Отже, право на присвоєння дипломатичного рангу має обмежене коло громадян України, належність до яких визначена таким:

мають статус дипломатичного службовця;

обіймають дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби відповідно до вимог ст. 5 Закону № 2449-VIII;

або проходять службу в інших державних органах відповідно до вимог ст. 16 Закону № 2449-VIII;

здійснюють професійну діяльність у дипломатичній службі

України на постійній основі (тобто мають відповідний запис у трудовій книжці, отримують заробітну плату як за основним місцем роботи і т. д.).

Таким чином, наведене свідчить, що будь-які інші особи не мають права на присвоєння дипломатичного рангу, зокрема й ті, що не працюють за основним місцем роботи у наведених вище органах дипломатичної служби і

не проходять службу на відповідних посадах у державних органах, визначених положеннями статей 5, 16 Закону № 2449-VIII.

Порядок присвоєння дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла визначено законодавством України.

Пункт 24 частини першої ст. 106 Конституції України визначає, що Президент України присвоює вищі військові звання, вищі дипломатичні ранги та інші вищі спеціальні звання і класні чини [1].

За частиною першою ст. 25 Закону № 2449-VIII дипломатичний ранг присвоюється згідно з посадою, яку займає дипломатичний службовець.

Президент України відповідно до частини четвертої ст. 25 Закону № 2449-VIII присвоює за поданням Міністра закордонних справ України дипломатичні ранги Надзвичайного і Повноважного Посла, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника другого класу шляхом видання ним відповідного Указу.

Відповідно до Указу Президента України «Про перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів» від 21 грудня 2018 року № 434/2018 [3] (далі – Указ Президента № 434/2018) дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла Президент України може присвоїти лише тим громадянам України, які обіймають одну із дипломатичних посад, визначених цим Указом. Такий перелік дипломатичних посад є вичерпним.

Таким чином, Президент України відповідно до вимог національного законодавства уповноважений присвоювати дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла лише тим громадянам України, які згідно з законодавством мають на це право та обіймають посаду, визначену Указом Президента України № 434/2018. Президент України зобов'язаний діяти в межах законодавчо визначеної процедури – присвоювати дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла за поданням Міністра закордонних справ України. Недотримання цієї процедури ставить під сумнів легітимність Указу Президента України.

Правові акти Президента України є підзаконними, тому вони мають бути видані лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга ст. 19 Конституції України). Ні Конституція України, ні будь-які інші нормативно-правові акти не встановлюють заборону щодо скасування чинним главою держави указів Президента України. І це є логічним і виправданим, позаяк інакше правове регулювання призведе до обмеження конституційних повноважень Президента України в аспекті реалізації ним нормотворчої, установчої, контрольної компетенції тощо.

Отже, глава держави наділений Конституцією України повноваженнями ухвалювати на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України (частина друга ст. 19) правові акти, юридичними наслідками яких є скасування правових актів Президента України або ж внесення до них змін та/чи доповнень.

Узагальнюючи наведене, доходимо таких положень:

Президент України як глава держави має демонструвати суспільству високий рівень правової культури, толерантності й поваги до конституційних прав і свобод людини і громадянина;

укази Президента України, як і будь-які правові акти інших державних органів, мають бути законними, об'єктивними, обґрунтованими і мотивованими, що вимагає від нормотворця певного формату їх змістовного викладу;

формат змістовного викладу указу Президента України має: а) містити посилання на законодавчі норми, на підставі яких він дійшов висновку про порушення порядку присвоєння дипломатичного рангу і пов'язану з цим необхідність скасування дипломатичних рангів; б) або необхідно зазначити підставу «невідповідність присвоєного рангу займаній посаді» (і далі зробити посилання на статтю закону).

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про дипломатичну службу: Закон України від 7 червня 2018 року № 449-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 26. Ст. 219.
3. Про перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів: Указ Президента України від 21 грудня 2018 року № 434/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434/2018#Text>.
4. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 14–15, № 6–17. Ст. 133.

ПІДСТАВИ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Волкова Альона Сергіївна

студентка 3-го курсу Державного податкового університету

Вирішення проблем перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами на сьогодні має не лише науково-теоретичну значущість, але також відіграє вагомий роль у житті кожного окремого громадянина, оскільки йдеться про ступінь захищеності від можливих проявів судових помилок, від недостатності доказів, та про рівень забезпечення прав за допомогою вказаного інституту.

Проблемам підстав здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами присвячено не так багато вагомих досліджень. Зокрема, до них слід віднести праці таких авторів як В. М. Беднарська,

Н. Р. Бобечко, В. Н. Кубальський, В. П. Лобач, Г. П. Середа, М. І. Сірий, О. Ю. Татаров, В. Д. Фінько, О. А. Шурина та інші.

Проте наразі в Україні відбуваються суттєві зміни концептуального характеру в правовому устрою держави, правовій системі, що знайшло своє втілення у реформуванні вітчизняного законодавства, зокрема, щодо підстав здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

Мета роботи полягає у аналізі підстав здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами, та виявленні основних проблем, які виникають у цій практиці.

У кримінальному провадженні перевірка судових рішень вищестоящими судами має на меті не тільки піклування про істинність судових рішень, а також і забезпечення однаковості розуміння та застосування закону.

Початок здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами повинен мати певні, визначені законом, підстави, зокрема, наявність самих нововиявлених обставин. Такими обставинами відповідно до ч. 2 ст. 459 КПК України визнаються штучне створення чи підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві показання та інші [3]. Як зазначив Індустріальний районний суд м. Дніпро в ухвалі у справі № 202/6786/18, обов'язковою умовою розгляду справи за нововиявленими обставинами відповідно до ч. 2 ст. 459 КПК України є те, що обставини, які наводяться як підстава для поновлення справи, повинні бути абсолютно новими, раніше невідомими слідчим органам і суду, що у матеріалах справи не висвітлені і потребують окремого розслідування [6]. Так, підроблення доказів знаходить свій негативний зовнішній прояв у впливі на правильність винесення судового рішення. Висновок експерта – важливий доказ у кримінальному провадженні, тому неправильність перекладу висновку однозначно є підставою здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

Зі змісту статей КПК України та Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [4], видно, що експертам роз'яснюють їх права і обов'язки, попереджають про кримінальну відповідальність за відмову від виконання покладених на них обов'язків та про відповідальність за дачу завідомо неправдивого висновку.

Показання свідків – це найбільш поширений вид джерел доказів. За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених КПК України, свідок несе кримінальну відповідальність. Це, однак, не виключає саме необ'єктивності показань свідка, а не їхньої неправдивості, а також не виключає неправильного висвітлення та оцінки фактів у результаті добросовісної омани, що також є підставою здійснення провадження за нововиявленими обставинами.

Щодо інших обставин, які на час судового розгляду не були відомі для суду при ухваленні ним судового рішення, та які самі чи разом з раніше виявленими обставинами доказують неправильність вироку, ухвали, які слід переглянути, то О. М. Дроздов, аналізуючи прийняття судом нових матеріалів, робить висновок, що це охоплюється поняттям «матеріали» і встановлюється матеріалами досудового розслідування [2, с. 648–649]. Н. Р. Бобечко також відзначає, що існують випадки, коли істотні для справи відомості хоч і не знаходяться у її матеріалах, але можуть бути почерпнуті з інших джерел, одержання яких не пов'язане з порушенням провадження за нововиявленими обставинами. Такі джерела інформації називаються новими (додатковими) матеріалами [1, с. 451].

Отже, під іншими обставинами, які не були відомі суду, зокрема, новими (додатковими) матеріалами слід розуміти не тільки письмові документи, але й певні речі, предмети, електронні документи тощо.

З іншої сторони, не можна розглядати певні обставини як підстави здійснення кримінального провадження за нововиявленими. Так, Ізяславський районний суд Хмельницької області, розглянувши заяву засудженого

ОСОБА_1 про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, встановив, що у заяві ОСОБА_1 вказав, що Ізяславським районним судом взято до уваги неправильний (неавтентичний) переклад судових рішень судових органів Угорщини, на підставі яких він відбуває покарання. Проте суд вказав, що про неправильність (неавтентичність) перекладу рішень судових органів Угорщини, якими засуджено ОСОБА_1, останнім повідомлялось Ізяславському районному суду в клопотанні, ході судового розгляду, про що ним вказано в судовому засіданні при розгляді заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Самі ж офіційні переклади зазначених судових рішень судів Угорщини наявні в матеріалах справи та їм судом надана оцінка. Тому вказана обставина не є новою [5].

Отож, незрозумілість судового рішення, його неправильне тлумачення, неправильність (неавтентичність) перекладу рішень судових органів зарубіжних країн не є підставами здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами.

Також у літературі наявні пропозиції відмежовують нові та нововиявлені обставини, за такими критеріями: часовим чинником (нововиявлені обставини існували на момент розгляду справи судом, нові виникли після набрання рішенням суду законної сили); зв'язком з предметом доказування (нововиявленні обставини повинні були в нього включатись, нові ж не могли, бо не існували на той момент і не могли бути прихованими від суду) [7, с. 335]. Проте, на наш погляд, ці пропозиції мають суто теоретичний, а не практичний характер, і у провадженнях за нововиявленими обставинами безпосередньо не застосовуються.

У свій час були пропозиції щодо визнання нововиявленими обставинами прийняття Конституційним Судом України закону чи іншого акту, який застосується судом у кримінальному провадженні таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), а також і установа подібних актів Європейським Судом з прав людини. Проте наразі у ч. 5 ст. 459 КПК України чітко зазначено про недопустимість визнання таких рішень

підставами здійснення провадження за нововиявленими обставинами – це є відповідно до ч. 3 ст. 459 КПК України виключна обставина.

Таким чином, основними підставами для здійснення кримінального провадження за нововиявленими обставинами на сьогодні є: недостовірність доказів, висновку і пояснень експерта, інших показань, на яких ґрунтується вирок чи ухвала; скасування судового рішення, яке суттєво вплинуло на рішення суду, яке переглядається; інші важливі для ухвалення рішення обставини, що не були з об'єктивних причин відомі суду на час ухвалення рішення.

Список використаної літератури

- 1.Бобечко Н. Р. Нові (додаткові) матеріали та нововиявлені обставини : питання розмежування. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : Матеріали Х регіональної наук.-практ. конф. (м. Львів, 5-6 лютого 2004 р.) / ред. колегія : П. М. Рабінович (голова) та ін. Львів : Юрид. факультет Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2004. С. 451-452.
- 2.Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2014. 824 с.
- 3.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.
- 4.Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (в редакції Наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року № 1950/5). *Офіційний вісник України*. 2013. № 3. Ст. 91.
- 5.Ухвала Ізяславського районного суду Хмельницької області від 13 травня 2020 року. Справа № 675/1828/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89260864>.

6. Ухвала Індустріального районного суду м. Дніпро від 14 листопада 2019 року. Справа № 202/6786/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85621555>.

7. Шурин О. А. Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами : проблемні аспекти. *Актуальні питання державотворення в Україні очима молодих учених* : Зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 квітня 2010 р.) / ред. колегія : І. С. Гриценко та ін. Київ : КНУ, 2010. Ч. II. С. 335–336.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИПТОВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ЯК ВИДУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Хатнюк Н. С.

*професор кафедри публічного та
приватного права, д.ю.н., професор*

*Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка*

Бабяк М. О.

студент II курсу

*Факультет права та міжнародних відносин
Київський університет імені Бориса Грінченка*

У зв'язку з появою криптовалют та проникненням їх у наше життя, з'являється нагальна потреба в правовому регулюванні. Ще не так давно регулятори вбачали в Bitcoin ознаки фінансової піраміди, а вже сьогодні прирівнюють криптовалюту до однієї з видів фінансових послуг. Технологія блокчейн, на якій побудовані цифрові/віртуальні акти, вже впроваджується в різні сфери життя: від бізнесу до визнання криптовалют на державному рівні як засобу платежу (Японія, Сальвадор та Південно-Африканська Республіка).

Регулятори, перш за все, Центробанки різних країн світу: США, ЄС, РФ, КНР, Великої Британії та інші вивчають це питання та опрацьовують законодавчі механізми для регулювання цієї нової суспільної ланки.

Хочу зазначити, що питання регулювання криптовалюти українським законодавством виникало ще в 2014 році. Наприклад, Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin від 10.11.2014. Цим Роз'ясненням НБУ розглядає "віртуальну валюту/криптовалюту" Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства [1].

У 2017 році спільною заявою фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні зазначено, що Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, переконані, що складна правова природа криптовалют не дозволяє визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом [2].

Протягом тривалого часу все ж таки в 2022 році було ухвалено Закон України "Про віртуальні активи" [3], який на сьогоднішній день ще не набрав чинності. Згідно з цим Законом віртуальний актив – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про віртуальні активи") (далі – Закон).

Прикінцеві та перехідні положення цього Закону вказують на внесення змін у Законі України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" [4], а саме: закріплюється ще одна послуга, яка вважається фінансовою – "послуги, пов'язані з оборотом фінансових віртуальних активів". Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", фінансова послуга - операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Отже, законодавці через досить тривалий термін визнають та легалізують криптовалюти/віртуальні активи у ролі виду фінансової послуги.

Зазначимо, що законодавство України про віртуальні активи складається з Конституції України, міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, Цивільного кодексу України, Закону України "Про віртуальні активи", Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" та інших законів, а також прийнятих на їх виконання нормативно-правових актів.

Правовий статус віртуальних активів визначено статтею 4 Закону, що віртуальні активи можуть бути незабезпеченими або забезпеченими. Оскільки ст. 99 Конституції України говорить про те, грошовою одиницею України є гривня [5], то, таким чином, віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги) (ч. 7 ст. 4 Закону України "Про віртуальні активи").

Відповідно до ст. 5 цього Закону, головними регуляторами щодо обороту на території України забезпечений віртуальними активами, що забезпечені валютними цінностями є Національний банк України (ст. 17 цього Закону) та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (ст. 16

цього Закону), в порядку встановленому законодавством. Слід зазначити, Моментом створення віртуального активу є момент, з якого перший власник отримує можливість володіти, користуватися та розпоряджатися віртуальним активом у системі забезпечення обороту відповідного віртуального активу, якщо немає можливості достовірно встановити інший момент створення віртуального активу, виходячи з технічних особливостей системи забезпечення обороту віртуальних активів.

Існує перелік прав учасників ринку віртуальних активів, зокрема: самостійно обирати контрагента серед учасників ринку віртуальних активів для здійснення операцій з віртуальними активами; отримувати від постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, необхідну, доступну та достовірну інформацію про такого постачальника послуг, правила його роботи, вичерпний перелік умов здійснення ним операцій, а також наявні можливості захисту своїх прав; право на належну якість послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів; відкривати та використовувати для здійснення розрахунків за операціями з віртуальними активами рахунки в банках; на судовий та інші способи захисту своїх прав на віртуальні активи з боку держави та з боку інших учасників ринку віртуальних активів; на захист своїх персональних даних у порядку, передбаченому Законом України "Про захист персональних даних"; самостійно визначати та встановлювати вартість віртуальних активів, за якими здійснюються операції з віртуальними активами. Перелік обов'язків виглядає таким чином: добросовісно та на свій ризик здійснювати операції з віртуальними активами; до проведення операцій з віртуальними активами ознайомитися з особливостями функціонування систем забезпечення обороту віртуальних активів, в яких планується проведення операцій з віртуальними активами; під час здійснення операцій з віртуальними активами дотримуватися вимог цього Закону, законів України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення", "Про валюту і валютні операції",

міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів, що регулюють оборот віртуальних активів (ст. 9 Закону України "Про віртуальні активи").

22 жовтня 2015 року Європейський суд ухвалив рішення, що операції обміну Bitcoin на фіатні гроші звільняються від ПДВ. Транзакції в Bitcoin було віднесено до платіжним операціям з валютами, монетами і банкнотами, і тому підлягають оподаткуванню ПДВ. Суд рекомендував усім країнам — членам ЄС виключити криптовалюти з-поміж активів, що підлягають оподаткуванню[6].

Починаючи з березня 2017 року Японія визнала Bitcoin законним засобом платежу[7].

У вересні 2021 року Сальвадор надав статусу Bitcoin як офіційний засіб платежу [8].

У квітні 2022 року Центральноафриканська Республіка також визнала Bitcoin законним платіжним засобом, прирівнюючи криптовалюту до своєї національної валюти – ранду [9].

Висновок

Таким чином, криптовалюти поступово з року в рік підлягають регулюванню в усьому світі, а у вищезазначених країнах Азії, Африки, Америки вже є законним засобом платежу. Україна намагається не здавати позицій у цій сфері, що є позитивним моментом у вигляді ухвалення закону та зміною позиції Національного банку України щодо віртуальних активів. Додамо, що позитивним моментом може бути оподаткування в розмірі не більше 5% від доходу, щоб якомога більше людей сплачувала податків у бюджет країни від заробітку на трейдингу чи інвестиціях у цій ніші, а не старалась приховати та уникнути оподаткування. Також, вкрай важливою повинна бути позиція Верховного Суду щодо спірних питань, які вже виникають у сфері криптовалютного регулювання. Відзначимо, що віртуальні

активи станом, коли основний закон про криптовалюти набере чинність, будуть мати статус однієї з видів фінансових послуг.

Список використаної літератури

- 1.Роз'яснення Національного банку України щодо правомірності використання в Україні "віртуальної валюти/криптовалюти" Bitcoin від 10.11.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14#Text> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 2.Спільна заява фінансових регуляторів щодо статусу криптовалют в Україні від 30.11.2017. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 3.Закон України "Про віртуальні активи" № 2074-IX від 17.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 4.Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" № 2664-III від 12.07.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 5.Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 6.Court of Justice of the European Union № 128/15 22 October 2015. URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2015-10/cp150128en.pdf> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 7.NikkeiAsia: Virtual money poses accounting dilemma for Japan's early adopters. URL: <https://asia.nikkei.com/Business/Trends/Virtual-money-poses-accounting-dilemma-for-Japan-s-early-adopters> (дата звернення: 09.05.2022 р.).

- 8.Reuters: El Salvador's world-first adoption of bitcoin endures bumpy first day. URL: <https://www.reuters.com/business/finance/el-salvador-leads-world-into-cryptocurrency-bitcoin-legal-tender-2021-09-07/> (дата звернення: 09.05.2022 р.).
- 9.Forbes: First African Country Adopts Bitcoin Currency. URL: <https://forbes.mc/article/first-african-country-adopt-bitcoin-legal-currency-central-african-republic> (дата звернення: 09.05.2022 р.).

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДОМАШНІХ ТВАРИН

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Левицька Анастасія Андріївна

студентка III курсу

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

Хоч у нашому суспільстві і набирає обертів тенденція гуманізації та екологізації, все ж в Україні існують проблеми у сфері поводження з тваринами, серед них – забезпечення добробуту тварин, утримання й ветеринарне обслуговування безпритульних тварин, захист їх від жорстокого поводження, збереження вимираючих видів. Усі ці напрями є однаково важливими та потребують чіткого законодавчого врегулювання, щоб покращити становище тварин. Актуальності проблема набуває ще й у рамках європейського вектору інтеграції України, що супроводжується гармонізацією

національного законодавства із правом ЄС, а також ратифікацією та імплементацією європейських стандартів у відповідній сфері.

Стаття 180 Цивільного Кодексу України визначає тварин як особливий об'єкт права, на який поширюється правовий режим речі. Правила поводження з тваринами встановлюються в нормативно-правових актах, які мають юридичну силу закону. До них передусім належать такі норми Кодексу:

- у ст. 12 ЦК вказано, що відмова від права власності на тварину здійснюється в порядку, встановленому актами цивільного законодавства;
- відносини щодо права власності на бездоглядну домашню тварину регулюються статтями 340, 341, 342 ЦК;
- утримання деяких тварин (дикі звірі, службові собаки та собаки бійцівських порід) віднесено до джерела підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК) і покладає на їх власників додаткові обов'язки. [1]

Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження» визначено, що домашні тварини – собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі. [2]

Стаття 9 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», що особа яка утримує домашню тварину зобов'язана забезпечити домашній тварині необхідні умови, що відповідають її біологічним, видовим та індивідуальним особливостям та дотримуватися санітарно-гігієнічних норм експлуатації жилого приміщення, де утримується домашня тварина (місце постійного утримання), та норм співжиття. [2]

Стаття 10 цього ж Закону регламентує надання ветеринарної допомоги тваринам та зазначає, що ветеринарну допомогу може надавати лише та особа, яка має відповідну фахову освіту. Окрім того дана стаття дозволяє евтаназію

для тварин, в той час як для людей така послуга є неможливою. Самі вимоги та підстави для умертвіння тварин визначаються статтею 17 цього Закону. [2]

Європейська конвенція про захист домашніх тварин визначає основні принципи благополуччя тварин, принципи їх утримання, розведення та дресирування, встановлює обмеження використання тварин у комерційних цілях, заходи, які можуть застосовуватися щодо безпритульних тварин, зокрема, з метою зменшення їхньої кількості. Ця конвенція була ратифікована Верховною Радою України ще у 2013 році, проте її імплементація в національне законодавство триває і дотепер. [4]

Україна намагається реалізовувати положення даної Конвенції на усіх рівнях: на національному впроваджуються освітні та інформаційні кампанії про гуманне поводження з тваринами, а на місцевому рівні приймаються правила утримання тварин в домашніх умовах.

Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність у вигляді обмеження волі на строк від одного до трьох років або позбавлення волі на строк від двох до трьох років з конфіскацією тварини за жорстоке поводження з тваринами. [4]

Під час з'ясування змісту поняття жорстокого поводження слід зазначити, що воно може вчинятися як шляхом активної жорстокості (це умисні дії, що полягають у намірі завдати тварині шкоду, яка викликає біль і страждання, так і шляхом пасивної жорстокості (шкода, що завдається шляхом навмисного нехтування своїми обов'язками по догляду за тваринами і викликає тривалі страждання тварини).

Висновок

Отже, варто зазначити, що питання прав домашніх тварин активно підіймається на суспільному та екологічному рівні. Саме ому воно гостро потребує чіткого законодавчого регламентування та впровадження у практику. Окрім того є необхідність наявності судового врегулювання таких

питань, проте така практика не є поширеною у нашій країні. І хоч Цивільний Кодекс визначає тварин як об'єкт прав, проте потрібно розуміти, що такий об'єкт є особливим, оскільки це живі істоти, які потребують належних умов утримання, ветеринарної допомоги, відповідного харчування та догляду. Тварини теж можуть відчувати біль, та страждати від неналежного ставлення, проте вони на відміну від людей не можуть про це сказати та захистити себе. Саме тому вони дуже потребують нашого захисту та захисту їхніх прав на законодавчому та правозастосовному рівнях.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» від 21.02.2006 р. № 3447-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
3. Яценко, І. В., Ключев, О. М., Дереча, Л. М., Сімакова-Єфрем'ян, Е. Б., & Булавіна, В. С. (2020). ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДОМАШНІХ І СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН ТА ЇХ ЗАХИСТ ВІД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. *ВВК* 79, 869.
4. Європейська конвенція про захист домашніх тварин від 13.11.1987 №994_a15 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text
5. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/find?text=%F2%E2%E0%F0%E8%ED>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Оболонська Юлія Сергіївна

студентка II курсу

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

За перше півріччя 2021 року в Україні почали роботу понад 31 тисяча нових фізичних осіб-підприємців (ФОП). Ще у січні того року загальна кількість фізичних осіб-підприємців становила 1 млн 900 тисяч, а вже у червні сягнула 1 млн 931 тисячі. Усі без винятку фізичні особи-підприємці сплачують податки в бюджет України. Наприклад, у 2020 році вони перерахували суму в 27,5 мільярда гривень. Хтось сплатив тільки єдиний податок і єдиний соціальний внесок, хтось – усе, що передбачено Податковим кодексом.

Окремими питаннями оподаткування доходів фізичних осіб-підприємців є:

Внесення ФОПом готівки як виручки на підприємницький рахунок.

Якщо ФОП-єдинник 1-ї, 2-ї чи 3-ї групи отримав виручку за продаж товарів чи надані послуги готівкою і відобразив суму в книзі обліку доходів у момент отримання такої виручки, а потім вирішив внести ці гроші на свій підприємницький рахунок, чи включається ця сума у дохід повторно?

До доходу фізичної особи-підприємця належать усі кошти, які отримуються на поточний рахунок, відкритий для підприємницької

діяльності. Навіть якщо ФОП вносить власні кошти для поповнення підприємницького рахунку (тобто кошти отримані не від підприємницької діяльності), то усі такі кошти включаються до доходу ФОП-єдинника. Разом з тим, якщо ФОП вносить на свій підприємницький рахунок суму готівки, яка на момент отримання виручки вже була врахована в обліку та при цьому в платіжному документі зазначено призначення платежу – виручка за певний період, тоді така сума готівки повторно не включається до доходу звітного податкового періоду платника єдиного податку.

Щодо обліку доходів і витрат на підставі первинних документів, то відповідно до п. 12 ст. 3 Закону України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або в безготівковій формі (із застосуванням платіжних карток, платіжних чеків, жетонів тощо) при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, а також операції з приймання готівки для подальшого її переказу, зобов'язані вести в порядку, встановленому законодавством облік товарних запасів на складах та/або за місцем їх реалізації, здійснювати продаж лише тих товарів (послуг), що відображені в такому обліку [1].

У випадку повернення виручки, чи вважатимуться доходом кошти, повернені покупцю?

Якщо покупець повернув реалізований товар, а ФОП повернув покупцю гроші, чи вважатимуться повернуті кошти частиною доходу і чи потрібно сплачувати з них єдиний податок?

Повернення грошей покупцеві фактично означає, що з ним розірваний договір. Але при визначенні, чи є повернуті кошти частиною доходу, потрібно враховувати один нюанс:

якщо ФОП повертає кошти за товари/послуги у цьому ж податковому періоді, коли й отримав виручку, тоді ці гроші не вважаються доходом. А

значить у податкову декларацію не записуються і єдиний податок з них не сплачується;

якщо ж повернення здійснюється вже в іншому звітному податковому періоді, то ФОП має включити отриману виручку в дохід у звітному періоді, відобразити це в декларації та сплатити з неї податок. А після повернення коштів у наступному звітному періоді ФОП має перерахувати дохід, врахувати такі зміни у податковій декларації вже наступного звітного періоду та перерахувати суму податку, що підлягає сплаті [2].

Кошти, отримані за послуги не від споживачів, а від третіх осіб.

Візьмемо для прикладу ситуацію, якщо ФОП працює в медичній галузі й надає медичні послуги населенню, а виручку отримує не тільки напряму від пацієнтів, а ще й за програмами медичних гарантій, чи оподатковується такий дохід?

Оскільки гроші в рамках програм медичних гарантій надходять фізичній особі-підприємцю як оплата за надані послуги (в тому числі це підкріплюється відповідним договором про медичне обслуговування населення), також ці кошти не мають цільового призначення (підприємець може використати їх на будь-які власні цілі), відповідно такі кошти є доходом, який оподатковується єдиним податком.

ФОПу повертаються його ж кошти, сплачені як завдаток.

Якщо ФОП, наприклад, бере участь в аукціоні й сплачує для цього гарантійний внесок, чи вважається сума повернутого на підприємницький рахунок завдатку доходом?

Якщо ФОП бере участь у цільовому аукціоні, сплачує для цього гарантійний внесок, але переможцем не стає, сума внеску за вирахуванням комісії за переказ повертається на рахунок підприємця протягом 5 банківських днів з дня підписання протоколу. Але ці гроші не є оплатою за продані товари чи надані послуги. Відповідно, вони не становлять частину доходу ФОП і не оподатковуються [3].

Висновок

Дані питання є розповсюдженими в оподаткуванні доходів фізичних осіб-підприємців. Відповіді на питання потрібно знати, оскільки вони займають важливі аспекти у сфері надання послуг, у випадках повернення коштів від покупця, зокрема, коли повертаються кошти, сплачені як завдаток.

Список використаної літератури

1. Закон України "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" № 265/95-ВР від 06.07.1995 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265/95-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Роз'яснення Державної податкової служби «У разі розірвання договору фізична особа – підприємець – платник єдиного податку повертає кошти покупцю за товари у тому числі якщо їх отримання і повернення відбувається в різних податкових періодах» URL: <https://od.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/470974.html>
3. Позиція Державної податкової служби, яка викладена в ЗІР в категорії 107.01.03 URL: <https://zir.tax.gov.ua/main/bz/view/?src=ques&id=30059>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОЇ АМНІСТІЇ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Орехов О. І.,

студент II курсу

спеціальність «Право» 081

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

Сукупність кризових явищ що відбувалися як в національній, так і в міжнародній економіці останніх років, призвели до загальносвітової проблеми як залучення додаткових ресурсів в економіку кожної країни світу.

Достатньо високі національні показники рівню розвитку тіньової економіки в країні, негативно впливають та відображаються на загалом усіх макроекономічних показниках розвитку держави.

Наразі це не секрет, що і до сьогодні тіньовий сектор економіки є найважливішим джерелом доходів населення – витрати якого значної мірою перевищують офіційні доходи такого.

Загальна тінізація економіки призводить та загалом викликана явищем значного обігу готівки поза банківською системою. Відтак тіньовий сектор економіки не тільки негативно впливає на залучення додаткових ресурсів в економіку країни, а і викликає досить високий рівень корупційний явищ, як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні.

Одним із шляхів вирішення та протидії зазначених вище проблем національної економіки і є проведення податкової амністії, до проведення якої зверталось багато країн світу, які відносяться як країни, що розвиваються або країни із низькою податковою дисципліною.

Дослідженнями питання легалізації тіньових доходів та зокрема питанням проведення податкових амністій займалися такі як І. Безпалько, З. Варналій, В. Предборський, Ю. Іванов та інші.

Загальною метою проведення податкової амністії є легалізація капіталу та детінізація економіки.

З цією метою, з 1 вересня 2021 року до 1 вересня 2022 року в Україні було запроваджено податкову амністію, внесенням відповідних змін до Податкового кодексу та інших законів України, для стимулювання детінізації доходів і підвищення податкової культури громадян [1].

У законодавстві України, даний механізм отримав визначення як «одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету».

За словами багатьох експертів-економістів, як серед теоретиків, так і серед практиків, в Україні вже досить давно назрівало питання проведення податкової амністії. Доказом цього є неабиякі масштаби тіньової економіки України набутті протягом років її незалежності. За результатами дослідження, проведеного у 2020 р. Ernst & Young та Mastercard [2], близько чверті української економіки перебуває в тіні.

При цьому варто звернути увагу, що близько 20 відсотків внутрішнього валового продукту України становить тіньова готівка. Зважаючи на існуючу процедуру методів обрахунку внутрішнього валового продукту України, результати можуть бути набагато гірші.

Відповідно до офіційних даних Міністерства економіки України, у попередні роки обсяги тіньової економіки були ще більшими досягаючи значення 40 відсотків.

Розглядаючи дане питання у поточній реальності в Україні, мотивацією щодо проведення податкової амністії у короткостроковій перспективі є досить значний розмір бюджетного дефіциту.

Аналізуючи питання амністії у довгостроковій перспективі, необхідно звернути увагу на її неоднозначність. Так не зважаючи на поставлену довгострокову мету в самій назві Закону України яким було внесено зміни до Податкового кодексу України, яка пояснюється підвищенням податкової культури громадян – вона може мати також і негативні наслідки навпаки негативно впливаючи на податкову культуру, як таку.

Таким чином, сумлінні платники податків можуть бути демотивованими у майбутньому сплачувати податки, зважаючи на те що поступка тим хто раніше ухилявся від сплати податків, не сприятиме покращенню взаємовідносин між законослухняним бізнесом та владою у цілому[3].

Проведення податкових амністій досить часто співвідносять із амністією капіталів, яка в свою чергу спрямована на легалізацію активів, які у свій час були придбані і некоректно задекларовані або не були задекларовані взагалі.

Здебільшого переважна частина проведених податкових амністій останніх десятиліть, у світі загалом представляє собою суміш амністій податків та капіталів. Податкова амністія в Україні не є виключенням із такої світової тенденції.

Так, відповідно до абзацу 1 частини 1 підрозділу 9-4 розділу XX Перехідних положень Податкового кодексу України, одноразове (спеціальне) добровільне декларування - це особливий порядок добровільного декларування фізичною особою, визначеною пунктом 3 цього підрозділу, належних їй активів, розміщених на території України та/або за її межами, якщо такі активи фізичної особи були одержані (набуті) такою фізичною особою за рахунок доходів, що підлягали в момент їх нарахування (отримання) оподаткуванню в Україні та з яких не були сплачені або сплачені не в повному обсязі податки і збори відповідно до вимог законодавства з питань оподаткування та/або міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та/або які не були задекларовані в порушення податкового та валютного законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, протягом будь-якого з податкових періодів, що мали місце до 1 січня 2021 року [4].

Аналізуючи певні ризики та очікування від податкової амністії, вважаю за необхідне звернути увагу на суб'єктний склад цих відносин. Першим суб'єктом виступає держава як ініціатор впровадження даного одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету та особисто самих платників податків, участь яких супроводжується як певними ризиками, так і позитивними наслідками у подальшій перспективі.

В дійсних умовах, глобального прагнення міжнародної спільноти до впровадження фінансової прозорості та боротьбою з ухиленням від оподаткування, Україна прагне досягнення двох цілей:

швидкого залучення коштів до Державного бюджету України, з метою покриття бюджетного дефіциту

надання можливості, громадянам та іноземцям, які на момент отримання активу були податковими резидентами, попередньої добровільної фіксації власних активів перед здійсненням наступного етапу контролю доходів та витрат через непрямі методи, з метою подальшого забезпечення прозорості їх співпраці з банками та фінансово-інвестиційними компаніями.

Наразі спрогнозувати ефективність даного механізму досить таки важко зважаючи на фактичне перебування в умовах глобальної пандемії COVID-19 та існуючої відсутності фактичної можливості реалізації даного механізму в умовах воєнного стану, з їх усіма сукупними негативними соціально-економічними ефектами.

Незважаючи на це, держава очікує результат від запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування і сплати одноразового збору біля 25 мільярди гривень [5]. Необхідно зазначити аби такі очікування реалізувалися, щомісяця до Державного бюджету України має надходити не менше аніж 2 мільярди гривень.

Перші 2 місяця втілення даного механізму були зустрінуті невтішно, так українці задекларували 150 млн грн, а до бюджету від цієї суми надійшло 6,9 млн грн [6].

При цьому всьому, під час дії воєнного стану у рамках кампанії одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб було задекларовано 1 060 млн гривень. Сума задекларованого до сплати одноразового збору за період дії воєнного стану склала 81 млн гривень [7].

Так, зазначені суми, безумовно не є значними, проте як ми можемо бачити її темпи набирають обертів. Міжнародний досвід впровадження податкової амністії свідчить, що значна частина декларацій у рамках податкової амністії надходять в останні місяці визначеного періоду для здійснення добровільного декларування.

До допустимих ризиків одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів можна віднести:

при легалізації валютних цінностей їх необхідно розмістити на спеціальному рахунку в банку, сплативши одноразовий збір за ставкою 5%. Відповідно даний спосіб аж ніяк, не виключає процедури фінансового моніторингу, а саме ідентифікації джерел походження коштів, що в свою чергу будуть вноситись на зазначений спеціальний рахунок, через направлення банком запитів Державній податковій службі, іншим державним органам, реєстраторам і правоохоронцям про платника податків із ймовірними наслідками для декларанта у разі негативних результатів такого моніторингу;

відсутність регламентованих чітких вимог щодо оцінки належних активів платнику податків в історичному аспекті, зокрема що стосується об'єктів нерухомого майна;

обґрунтовані сумніви, щодо збереження конфіденційності інформації про доходи та джерела їхнього походження, наведеної у спеціальній декларації, зумовлені традиційного для України високого показника недовіри до влади;

ризики репутації бізнесу перед їх контрагентами та міжнародними партнерами, у разі демонстрації значних обсягів «амністованих» доходів як основного джерела свого капіталу, тощо.

Існування вищезазначених ризиків та відсутність чіткого розуміння у громадян можливих наслідків ігнорування ними одноразового (спеціального) добровільного декларування своїх активів, через дозвільний, а не повідомний порядок амністії значно стримують та гальмують кампанію декларування, що потребує необхідних офіційних роз'яснень та прискорення.

На фінансовому ринку розраховують, що Національний банк України, дещо змінить певні правила і затвердить максимально лояльні умови для тих, хто відкриває спеціальні рахунки для декларування валютних цінностей, у тому числі і рахунки під покупку облігацій внутрішньодержавної позики.

При усьому вищезгаданому, безумовними перевагами податкової амністії є надання можливості підприємцям та іншим громадянам легалізувати свої активи, фіксуючи їх обсяг за певною датою, із метою подальшого

інвестування, у тому числі і закордон, накопичення заощаджень у легальній площині, отримання доступного фінансування у майбутніх періодах.

Варто відзначити, що участь у податковій амністії звільняє декларанта від відповідальності за ухилення від сплати податків, єдиного соціального внеску, порушень у сфері валютного законодавства та захисту економічної конкуренції протягом попередніх податкових періодів, але не повністю.

Підбиваючи підсумки необхідно зауважити, що кожному платнику податків варто завчасно розглянути та проаналізувати переваги й відповідні ризики одноразового (спеціального) добровільного декларування активів, зіставляючи свій обсяг доходів із наявними активами за попередні роки – приймаючи відповідне рішення, щодо доречності участі у податковій амністії.

Фінальну оцінку впровадженого інструменту добровільного декларування, можливо дати лише після закінчення відповідного періоду щодо пільгового добровільного декларування. Проте необхідно звернути увагу на міжнародний досвід впровадження податкових амністій, який показує що якщо держава погоджується прощати несплату податків, їй здебільшого доводиться повторювати це згодом знову і знову, при тому що кожна наступна спроба стає менш ефективною, в умовах відсутності різких змін політики уряду щодо умов легалізації доходів.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» від 15.06.2021 № 1539-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>. (дата звернення: 19.05.2022р.).

2. Дослідження тіньової економіки в Україні: майже чверть ВВП – або 846 млрд гривень – перебуває в тіні. Національний банк України: офіційний веб-сайт. URL: <http://surl.li/cadqw>. (дата звернення: 19.05.2022р.).

3. Серветник А. Податкова амністія: як вона вплине на сімейний бізнес, якщо буде запроваджена в Україні? URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/podatкова-amnistiya-chi-spracyuye-v-ukrajini-yak-vpline-na-simeyniy-biznes-novini-ukrajini-50129223.html>. (дата звернення: 19.05.2022р.).

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n17185>. (дата звернення: 19.05.2022р.).

5. Лисенко О. Податкова амністія: чому люди не хочуть нести гроші в банк. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/10/12/73342108/>. (дата звернення: 19.05.2022р.).

6. Гетьманцев Д. Поточні результати добровільного декларування. URL: <https://t.me/getmantsevdanil/2009>. (дата звернення: 19.05.2022р.).

7. Під час дії воєнного стану громадяни задекларували активів на понад 1 млрд грн у рамках «податкової амністії». Державна податкова служба України: офіційний веб-сайт. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/583025.html>.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСУЛЬСЬКОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА ТЕРИТОРІЇ рф

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Тропешко Анна Володимирівна

студентка III курсу

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

Міжнародна практика припинення дипломатичних відносин свідчить, що рішення про розрив дипломатичних відносин зазвичай є наслідком порушення державою своїх міжнародно-правових зобов'язань, вчинення недружнього акту, початку збройного конфлікту тощо.

Розрив дипломатичних відносин здійснюється за допомогою офіційної заяви або видання спеціального нормативного акту від найвищих органів державної влади країни. Так, 24 лютого 2022 року Міністерство закордонних справ України опублікувало офіційну заяву щодо розриву дипломатичних відносин з російською федерацією [1]. Таке рішення було ухвалене після визнання росією незалежності самопроголошених "ДНР" і "ЛНР" та початком вторгнення в Україну.

«Наша держава пішла на такий крок у відповідь на акт збройної агресії рф проти України, вторгнення російських військ задля знищення Української держави, захоплення силою української території та встановлення окупаційного контролю

Наголошуємо, що російська наступальна операція є нападом на суверенітет та територіальну цілісність України, грубе порушення Статуту ООН та основоположних норм і принципів міжнародного права», - повідомляє МЗС [1].

Це означає що, у разі оголошення розриву відносин обидві сторони залишаються без двосторонньої комунікації у дипломатичній площині, також припиняють свою діяльність українські та російські дипломати. При тому, дипломатичні відносини між країнами відбуваються за посередництва третіх країн. Також кожна держава має забезпечити безперешкодний і безпечний виїзд зі своєї території дипломатів посольства та членів їхніх родин, а також інших осіб, які користуються відповідним імунітетом. Понад те, забезпечити у разі збройного конфлікту охорону дипломатичних установ, зберігши майно та архіви.

З точки зору міжнародного права розірвання дипломатичних відносин може відбуватися без розірвання консульських відносин, а також не зачіпає дії міжнародних договорів, укладених між цими державами. Так стаття 63 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року визначає наступне: «Розрив дипломатичних або консульських відносин між учасниками договору не впливає на правові відносини, встановлені між ними договором, за винятком випадків, коли наявність дипломатичних або консульських відносин потрібна для виконання договору». Водночас, відповідно до статті 74 конвенції: «Розрив або відсутність дипломатичних або консульських відносин між двома чи кількома державами не перешкоджає укладенню договорів між цими державами. Укладення договору саме по собі не впливає на стан в галузі дипломатичних або консульських відносин» [2].

При розгляді питання правового захисту осіб на території держави-агресора, варто звернути увагу на те, що Україна розірвала дипломатичні відносини без розриву консульських відносин, відповідно до статті 2 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року [3]. Це означає, що на

російській території мають право залишитись українські консульства, які займатимуться виконанням передбачених їх функціоналом повноважень.

Проте у випадку, якщо ж дійде до призупинення консульських відносин, українськими питанням перейматиметься країна обрана як посередник двосторонніх відносин. Тут можемо сказати, що у світі є відпрацьована юридична схема. У 2008 році Грузія та росія домовилися зі Швейцарією, щоби та була посередником. У швейцарському посольстві в Грузії наразі функціонує відповідна російська дипломатична секція і навпаки, у посольстві в Москві – грузинська. Також Швейцарія є посередником між США та Іраном і має, відповідно, відділ представлення цих держав у Тегерані та у Вашингтоні [4]. Більш давнім прикладом є ситуація, коли після розриву дипломатичних відносин між Ісландією та Великою Британією у 1976 р. захист інтересів останньої (та її громадян) на території першої забезпечувала створена у структурі посольства Франції у Рейк'явіку секція з питань інтересів Великої Британії [5].

«Ми будемо продовжувати захищати права та інтереси українців в Росії, у тому числі українських політичних в'язнів», - зазначено у офіційній заяві МЗС [1].

Висновок

У росії, наразі, діють п'ять консульських установ, що допомагають українцям: відділ при посольстві в Москві, генконсульства в Ростові-на-Дону та Санкт-Петербурзі, а також консульства в Новосибірську та Єкатеринбурзі. Вони допомагають політв'язням, бранцям Кремля, а також пересічним громадянам, яким потрібно отримати паспорт, інші документи, довідки тощо. Також українськими дипломатами було зазначено про те, що у разі необхідності надання невідкладної консульської допомоги громадянам України, які перебувають на території рф, треба звертатися на «гарячу лінію» МЗС [6].

Таким чином ми можемо казати про те, що інструменти для правового захисту і відстоюванню інтересів громадян України на території РФ залишатимуться у будь-якому випадку, але обставини можуть бути ускладненні відповідними діями російської сторони.

Список використаної літератури

1. Кабінет Міністрів України - Заява МЗС України щодо розриву дипломатичних відносин з Російською Федерацією. *Головна | Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-rozrivu-diplomatichnih-vidnosin-z-rosijskoyu-federaciyeyu>
2. Віденська конвенція про право міжнародних договорів : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 23.05.1969 р. : станом на 14 квіт. 1986 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
3. Віденська Конвенція про консульські зносини : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 24.04.1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text
4. Демченко О. Україна розірве дипломатичні зносини з РФ? Схема та наслідки. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/world/2022/02/22/506395_ukraina_rozirve_diplomatichni.html
5. Шуміленко А. П. Сучасна міжнародно-правова практика здійснення функцій дипломатичних представництв // Публічне право. – 2013. – №. 3. – С. 119-126.
6. Європейська правда. Війна без посольства: що означає та на що вплине розірвання дипвідносин України та РФ. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/02/23/7134502/>

**SOME ISSUES OF ADMISSION AND STUDYING OF UKRAINIAN
STUDENTS IN FOREIGN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN
MODERN CIRCUMSTANCES, ILLUSTRATED AND THE UNITED
STATES**

Хатнюк Наталія Сергіївна

професор кафедри публічного та

приватного права, д.ю.н., професор

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету ім. Б. Грінченка,

n.khatniuk@kubg.edu.ua

Kateryna-Antonina Brantiuk

2nd year student

Faculty of Law

Ivan Franko National University of Lviv

katiabrantukk@gmail.com

The legislation of Ukraine provides the opportunity for pupils and students to enter and study abroad. This question is becoming extremely relevant today. Due to the circumstances caused by Russian full-scale invasion of Ukraine by land, air and sea, many national universities were forced to suspend or terminate their work. That is why especially today more and more young people are wondering how to enter a foreign university.

In accordance with the Law of Ukraine "On Higher Education", in order to develop international cooperation in higher education and integrate higher education system into the world educational space, the government promotes and strengthens mutually beneficial international cooperation in higher education and science according to bilateral and multilateral international agreements. The main direction

of foreign economic activity of the higher education institution is the preparation of individuals from Ukraine who wish to study abroad.

The process and system of entering the university or college abroad is quite similar all over the world, but each country has their own specific legal and procedural aspects, in some countries it requires a visa, or to pass some additional exams or enter into a contract. We invite you to consider in more detail the process of admission and studying in Ireland and the United States.

Ireland

Ireland is famous for its excellent achievements in a variety of fields, such as education, science and advanced technology. Nowadays, the reason that Ireland is called the Silicon Valley of Europe, is many of the technological giants such as Apple, Google, Facebook, Microsoft, Dropbox and others have their head office based there. Ireland is also known for its acceptance of overseas students and its openness and friendliness.

Ireland's education system includes universities and colleges. It is worth noting that diplomas from Irish colleges are viewed in the same way as university diplomas. In addition, colleges in Ireland may have different administrative statuses: they can be both independent educational institutions and part of a university.

The education system in Irish universities is based on the British model:

- Undergraduate programs: after 3 years of study the graduate receives the degree of Ordinary Bachelor's Degree, after 4 years of study - Honors Bachelor Degree - a bachelor's degree with honors
- Master's programs - from 1 to 2 years
- Doctoral studies - after 1-2 years of research work

The academic year at the universities of Ireland lasts from September to June: two or three semesters and holidays for Christmas and Easter. The learning process consists of lectures, seminars, blended learning, practical classes and laboratory work, as well as individual classes with a tutor (supervisor).

The following documents are required for admission:

certificate of completed secondary education (average score of the certificate is not lower than 9, or even higher depends on the rating of the university)

or a diploma of already received higher education

IELTS certificate (minimum 6.0), which confirms the level of language proficiency.

However, not all universities in Ireland consider the Ukrainian certificate of completed secondary education to be a sufficient basis for enrollment, so in some cases Ukrainian graduates need to take a special preparatory course - Foundation course, lasting 1-2 semesters. (which makes it possible to improve the indicators on the admission criteria). Training takes place at an international college or at the language center of the university. Upon successful completion of the program, the student receives a guaranteed enrollment in the 1st year of the bachelor's degree

It also should be mentioned that admission to the university is possible after the entrant reaches 18 years of age, the Foundation programs are accepted from 17.5 years.

There are currently two types of visas that you can use:

Less than 90 days

If you wish to attend a short course of study of 90 days or less and if you are from a country that requires a visa, you will need to apply for a short stay 'C' visit (Study) visa.

More than 90 days

If you are staying for more than 90 days you must apply for a "D" long-stay visa.

Until recently, Ireland required a study visa, but nowadays due to the war, entry requirements for Ukrainians has been simplified. Many innovations are being introduced, one of which is a temporary protection program that provides permits for residence, work and study (children under 18 will be supported in access to attend state primary or post-primary education provided by the state as needed) for one year with possible further extension. However, as of today, there is no clear news on the abolition of visas and nothing about higher education, in our opinion there may be

prospects that Ukrainian citizens who have received temporary protection in Ireland are to be allowed to continue their education at a cost to the taxpayer.

Tuition fee:

For international students, the Foundation's program for admission to the university costs € 7000-9000 per year. Tuition for bachelor's programs is € 9000-15000 per year, for master's programs - € 12000-17000 per year. The most expensive tuition fees can be as high as € 25,000-40,000 per year. However, permanent residents of Ireland pay about € 3,500 a year.

Work while studying in Ireland:

International students are entitled to engage in casual work for a period of 20 hours during the academic year and 40 hours from June to September (inclusive) and from 15th December to 15th January inclusive.

Work after studying in Ireland:

Salaries of young professionals in Ireland range from 15,000 to 50,000 euros per year. Therefore, international students will have a chance to find their place of development in a professional and economic sense. IT professionals, after graduating from university with good knowledge, earn an average of 26,000 euros, programmers - from 22,000 to 40,000 euros. The salaries of novice managers average - 25,000 euros.

In conclusion, the diversity of curriculum, the relatively low cost of quality education and the open immigration policy of Ukrainian students with possible further employment make Ireland an extremely attractive country to study.

United States

US universities have their own individual admission standards.

US higher education institutions are divided into:

Colleges

Universities (private, public)

If you want to start your academic year in the States in September, you should start preparing for admission in the previous year. You will be enrolled in

November-December and after that you will start all the procedural work related to visas and university studies.

Package of documents for admission:

Certificate of completed secondary education or extract of grades.

Essays or questionnaires (These may include a “personal statement” as to why you are considering this particular university.)

Motivation letter

Letters of recommendation from teachers.

- Certificate of English language proficiency, the requests should be checked in each university separately, as they vary (approximate result: TOFEL PBT - 570-600; TOFEL iBT - 88-100; IELTS 6.5-7.0)

- Guarantee of funds for the provision and payment of education, accommodation. (account statement, sponsorship letter)

Also, to enter a prestigious university, you will probably have to pass SAT or ACT exams (similar to ZNO, test language - English)

When considering your application, great attention will be paid to social activities in addition to studying. To gain additional benefits when enrolling, you need to be active in public organizations, clubs, and your activity in school or university student council and volunteering will also be an important factor.

Student visa:

There are three types of student visas in the United States that differ from the programme you choose to study.

F-1, Academic Visa

J-1, participants in exchange programs

M-1, non-academic or vocational training.

Visa requirements:

- Visa fee (a certain amount that is not refundable regardless of the decision on your visa)

- Passport valid for entry into the United States (expiration date must be at least six months before the date of leaving country)

- Standard size photo
- Interview with an Embassy employee.

To sum up, the process of entering higher education in the United States is procedurally long and difficult, but the education you get is definitely worth it.

References

1. Law of Ukraine "On Higher Education" of May 12, 2022 № 1556-VII - [Electronic resource]. - Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. gov.ie [Official site] // <https://www.gov.ie/en/publication/0f773-temporary-protection/>
3. Irishimmigration.ie [Official site] // <https://www.irishimmigration.ie/>
4. Immigrantcouncil.ie [Official site] // https://www.immigrantcouncil.ie/rights/international-students?gclid=Cj0KCQjwpv2TBhDoARIsALBnVnnRBR6K8Dpjo04DDFqvcBPlfVDYXzZ8FvECNCQbE-Qfs633HeF_ayIaAsq6EALw_wcB
5. State.gov [Official site] // <https://www.state.gov/>
6. Educationusa.state.gov [Official site] // <https://educationusa.state.gov/your-5-steps-us-study/apply-your-student-visa> iua.ie [Official site] // <https://www.iua.ie/for-students/international-students/> uic.edu [Official site] // <https://www.uic.edu/> edusteps.com.ua [online resource] // <https://edusteps.com.ua/ua/osvita-za-kordonom/>

OSTENSIBLE REFUSAL SPEECH ACT IN THE CHINESE LINGUAL CULTURE

Jiang Qingchuan

Ph.D, student

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University

qingchuanjiang6@gmail.com

Alexandrovna Irina Golubovska

Doctor of Philology, Professor, Supervisor

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University

igolubovska777@gmail.com

Refusal is the act of directly or indirectly denying the other party's wishes when the communicator faces the four verbal acts of request, invitation, offer, and suggestion. It is a very common phenomenon of verbal communication in daily life. In recent years, with the development of pragmatics and the in-depth study of speech act theory, many studies on refusal speech act have appeared throughout the world. According to previous researches, refusal speech act is deeply culturally engaged what is characteristic for the other kinds of speech acts. In different lingual cultures, it has different manifestations and characteristics. Refusal speech act comprises two types: a sincere refusal speech act and insincere refusal speech act (also called ostensible refusal). Lu Zhifang pointed out that an ostensible refusal or other speech acts that express other intentions in the form of refusal violate the rules of good faith, being not sincere in its basis [1, c. 5].

As for the ostensible refusal speech act, which is widespread in the Chinese culture, it might be regarded as a typical special form of refusal speech act in the Chinese lingual culture [2, c. 101]. This phenomenon is extremely characteristic for the Chinese culture. However, there are a few relevant studies. The previous studies

are mainly connected with the sincere refusals and there is a relative paucity of researches on ostensible refusals.

Regarding the study on politeness in Chinese, Chinese scholar Gu Yueguo was the first person who discussed the relationship among politeness, pragmatics and Chinese culture. His article also traced back the historical origin of modern Chinese politeness concept, and the author came up with five politeness principles of Chinese culture, which are: self-denigration maxim, address term maxim, refinement maxim, agree maxim and maxim of virtue [3, c. 10]. In the article it is also emphasized that politeness is an important factor which puts a certain restrictions on pragmatics. In addition, politeness and pragmatics have obvious cultural characteristics.

The formation and development of Chinese culture is deeply influenced by Confucianism. The ‘Ren’ and ‘Li’ which were advocated by Confucianism have had a significant impact on the development of Chinese culture and society (‘Ren’ as the highest moral principle, moral standard and moral realm. ‘Li’ is the code of conduct to maintain the current social inequality). What’s more, being as the typical representative of ‘high context’ culture, Chinese culture focuses on ‘the beauty of implicitness’, that is, in Chinese people’s conscious, it is not necessary to say everything, because the most part of information can be obtained from the environment, and the roundabout expressions when communicating is highly focused.

According to the traditional Chinese etiquette and courtesy, when someone sincerely offers you an invitation or help, its immediate acceptance is regarded as a very superficial and impolite behavior. Therefore, people usually practise the act of pretending to refuse the proposal one or more times before accepting the other’s kindness. Respectively, in the Chinese culture, the cultural communicative pattern process of ‘invite-refuse-invite again-refuse again-persistently invite-accept the invitation...’, is often used in order to finally succeed in interpersonal communication.

Scene: A is inviting her friend B and his wife to have dinner in her house by telephone [4, c. 21].

A: Bring your wife to my house for dinner!

B: Too much troublesome! No need!

A: No trouble, we will just prepare some home-cooked dishes.

B: That would take you half a day, and it would cost you a lot of money! Just meet and chat, no need to eat!

A: It's very simply! You and your wife must come!

B: Well then! The simpler the better!

To sum up, the ostensible refusal speech act is a special manifestation of the Chinese culture. Although it goes about verbalized refusal, ostensible refusal speech act definitely does not belong to the Face-Threatening Act (FTA) in the Chinese culture, instead it serves the politeness function in the communication and meets the needs of social ritual, phatic politeness.

Reference

1. Lu Zhifang. A Study on False Refusal Speech Act in Modern Chinese [D]. Guangxi Normal University, 2003:5.
2. Wang Hui. An Analysis of the Pragmatic Functions of Ostensible Refusals in Chinese [J]. Journal of Minjiang University, 2014:101—106
3. Gu Yueguo. Politeness, Pragmatics and Culture [J]. Foreign Language Teaching and Research, 1992:10—17.
4. Liu Bao. Study on the Politeness of sincere and Ostensible Refusals in Chinese [D]. Northeast Normal University, 2006:21.

СТРАТЕГІЯ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ КИТАЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ЗАКЛАДІВ І УСТАНОВ НА ОСНОВІ ТЕОРІЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ

Гао Цзінси,

аспірант 2-го курсу КНУ імені Тараса Шевченка

Переклад відіграє надзвичайно важливу роль у сучасній міжкультурній комунікації, особливо у закордонних справах. Зовнішня політика Китаю підкреслює, що країни повинні мати рівноправні відносини між собою. Тому в діяльності із закордонних справ одним із ключових питань, що мають вирішувати перекладачі, є те, чи може переклад назв китайських та українських інституцій відображати їхні функції та статус, задля того, щоб обидві сторони могли зробити відповідні дипломатичні протоколи.

Зазвичай при перекладі назв різних інституцій існують основні три види перекладу за ознакою характеру і якості відповідності тексту-перекладу до тексту-оригіналу: точний переклад, дослівний переклад і вільний переклад. У зв'язку з обмеженою популярністю китайської та української мови, мало інституцій самостійно перекладають назви цими мовами, тому у процесі дослівного та вільного перекладу відмінності в ієрархічній структурі та концепт китайських та українських установ створюють великі труднощі для перекладачів.

Американський лінгвіст Юджин А. Ніда у 1969 р. висунув теорію «функціональної еквівалентності» відповідно до природи перекладу. Ніда вважає, що, по суті, існують дві різні форми еквівалентності: перша — формальна еквівалентність, друга — переважно динамічна еквівалентність (Nida, 1964, 159). Формальна еквівалентність стосується форми та змісту інформації, що передається (фокусує увагу на самому повідомленні як за формою, так і за змістом), а динамічна еквівалентність — це еквівалентність значення ефекту (принцип еквівалентного ефекту) [3, с. 159].

Для вирішення суміжних проблем перекладу, виходячи з теорії еквівалентності Ніді, завдяки комбінації динамічної та статичної еквівалентності, ми пропонуємо три стратегії перекладу для назв китайських та українських установ, з метою визначення чіткого та адекватного перекладу назв установ відповідно до культурних та політичних відмінностей між Китаєм та Україною.

1. Стратегія «правозастосовної еквівалентності».

У принципах перекладу закордонних справ дотримання та повага законів обох сторін є одним із перших основних принципів. Таким чином, при перекладі назви відповідної установи в першу чергу слід дотримуватися вимог законів і нормативних актів обох сторін, якщо такі є.

Наприклад, зазвичай перекладачі звикли перекладати «Верховну Раду» як «最高拉达» (zuì gāo lādá), але згідно зі Статтею 39 українського законопроекта «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «власною назвою єдиного органу законодавчої влади в Україні є "Верховна Рада України". Ця назва передається іншими мовами шляхом транслітерації слів - «Верховна Рада» за допомогою літер відповідного алфавіту згідно із звучанням українською мовою та перекладу слова «України» відповідною мовою» [2].

Отже, за принципом правозастосовної еквівалентності «Верховна Рада України» має бути перекладена на китайську мову як «乌克兰韦尔霍夫那拉达» (wūkèlán wéiěrhòfūnà lādá). Хоча цей переклад не відповідає принципу дотримання точного перекладу, але він може відобразити повагу китайської сторони до національного законодавства України.

2. Стратегія «ієрархічної еквівалентності».

Еквівалентність ієрархічних відносин є ще одним важливим принципом, якого необхідно дотримуватися у сфері закордонних справ. Стратегія «ієрархічної еквівалентності» тісно пов'язана з упорядкуванням протокольних послідовностей. Неправильне впорядкування протокольної послідовності або невідповідність міжнародній практиці призведе до непотрібних суперечок, і

навіть може вплинути на відносини між державами, тому перекладачам слід приділяти цьому аспекту особливу увагу. Наприклад:

У процесі перекладу, слово «національний» слід перекладати як «国立» (guólì), якщо воно означає «університет, створений центральним урядом України, безпосередньо підпорядкований державі, не під юрисдикцією місцевих та автономних органів влади». Наприклад, «Київський національний університет імені Тараса Шевченка» слід перекласти як «基辅国立塔拉斯-舍甫琴科大学» (jīfǔ guólì tālāsī-shěfǔqínkē dàxué).

Слово «національний» слід перекладати як «国家» (guójiā), коли воно стосується рівня українських державних органів. Наприклад, «Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку» слід перекласти як «国家证券股票市场委员会» (guójiā zhèngquàn gǔpiào shìchǎng wěiyuánhùi).

3. Стратегія «еквівалентності сфери діяльності».

Чітке відображення сфери діяльності учасників закордонних справ у перекладі сприятиме порозумінню двох сторін, точний переклад сфери діяльності допоможе двом сторонам сприяти поглибленню співпраці.

Візьмемо для прикладу «інститут» вищого навчального закладу.

У «Статті 33. Структура закладу вищої освіти» законодавства України «Про вищу освіту» передбачено, що «інститути» можуть діяти у складі закладу вищої освіти як його структурні підрозділи, зокрема можуть бути:

1. Навчально-наукові інститути — структурні підрозділи університету, академії, інституту, що об'єднує відповідні кафедри, лабораторії, науково-дослідні центри та експериментальні лабораторії, які провадять освітню діяльність і проводять наукові дослідження;

2. Наукові, навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проєктні інститути, що забезпечують практичну підготовку фахівців певних спеціальностей та/або проводять наукові дослідження;

3. Інститути післядипломної освіти [1].

У першому та другому випадках слово «інститут» слід перекладати як «研究院» (yánjiūyuàn), що означає «науково-дослідні установи, які проводять наукові експерименти в академічних кола, також є передовими навчальними дослідницькими закладами після університетів».

А у третьому випадку, його слід перекладати як «学院» (xuéyuàn), вказуючи на його функції освіти.

Отже, наведені вище три стратегії є основними стратегіями перекладу назв китайських та українських установ та інститутів. У перекладацькій практиці використання цих стратегій значно допоможе учасникам закордонних справ краще розуміти один одного та поглибити співпрацю між країнами.

Список використаної літератури

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18> (дата звернення: 23.05.2022)
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2704-19> (дата звернення: 23.05.2022)
3. Nida, Eugene A.. (1964). *Toward a science of translating*. Leiden: E. J. Brill

ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Морозюк Марія Валентинівна

студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету,

науковий керівник:

Лазебний Анатолій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального

процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права

Державного податкового університету.

Воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводять у країні або в окремих її місцевостях у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності.

Розпочнемо з того, що здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану передбачає суттєве збільшення процесуальних можливостей сторони обвинувачення та спрощення ряду процедур.

Так, у випадку відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, прокурору та слідчому дозволено оформлювати рішення про початок досудового розслідування шляхом винесення відповідної постанови. Дані, зазначені у постанові, підлягають внесенню до ЄРДР за першої можливості.

В умовах воєнного стану збір доказів та оформлення процесуальних рішень здійснюються з дотриманням загальних норм та з обов'язковим використанням технічних засобів. Виключенням з цього правила є неможливість використання технічних засобів, яке, на наш погляд, має бути обґрунтованим у відповідних процесуальних документах.

В період воєнного стану сфера національної кримінальної юстиції опинилася перед викликом поєднання безперервного здійснення правосуддя для реалізації принципу невідворотності відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення з одночасним забезпеченням безпеки осіб, задіяних у кримінальному провадженні.

З однієї сторони, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставах, у межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені. Згідно ст. 26 названого закону, правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, де введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів.

З іншої сторони, незважаючи на фактично триваючий з 2014 р. в Україні збройний конфлікт (окупація Криму та частини Донецької і Луганської областей), підстави, повноваження та спосіб, про які йдеться в законі, не відповідають реаліям воєнного стану. Адже чинний на момент повномасштабного вторгнення російських військ в Україну Кримінальний процесуальний кодекс виявився неготовим для забезпечення належного функціонування кримінальної юстиції під час війни.

Під час дослідження судових рішень, пов'язаних з запобіжними заходами, у першу чергу суд звертає на себе увагу імперативність розгляду клопотань у дистанційному режимі або без участі підозрюваного, обвинуваченого, який тримається під вартою[1].

З точки зору розгляду клопотань, які стосуються запобіжних заходів, за відсутності особи, якої вони стосуються, наявні в реєстрі судові рішення можна умовно поділити на 2 основні типи: 1) постановлені без участі підозрюваного, обвинуваченого, 2) постановлені за участю підозрюваного, обвинуваченого в дистанційному режимі, але незалежно від його згоди на це.

Суд вважає, що порушення встановленої нормами КПК України процедури розгляду питання щодо доцільності продовження дії запобіжного заходу, зокрема, його вирішення поза межами судового засідання за відсутності як сторони захисту, так і сторони обвинувачення, а саме суддею одноособово, обумовлене воєнним станом, зокрема реальною обстановкою у Києві, яка на момент вирішення зазначеного питання є такою, що загрожує життю, здоров'ю та безпеці сторін і учасників кримінального провадження, працівників суду та установ тимчасового ув'язнення, неможливістю відповідно до вимог ст. 187 КПК України забезпечення прибуття особи до суду, а також відсутності технічної можливості забезпечення проведення відеоконференцз'язку з СІ, де утримується обвинувачений, та спрямоване на забезпечення досягнення завдань кримінального провадження і неможливість обмеження повноважень суду [2].

Суд вважає, що розгляд клопотання захисника обвинуваченого про скасування запобіжного заходу в умовах воєнного стану за відсутності сторін кримінального провадження, за умови, що обидві сторони мали можливість письмово висловити свої заперечення та думку щодо клопотання, не суперечитиме вимогам КПК та загальним засадам кримінального провадження. До того ж, це не призведе до обмеження прав і свобод людини і громадянина, обмеження яких згідно зі ст. 64 Конституції України заборонені навіть в умовах воєнного стану, а забезпечить оперативний і об'єктивний судовий контроль в умовах воєнного стану на виконання завдань кримінального провадження [3].

Враховуючи, що в Україні запроваджено воєнний стан, що ускладнює етапування обвинуваченого до суду, а в судовому засіданні присутній захисник

обвинуваченого, враховуючи відмову обвинуваченого від відеоконференції та вимоги ст. 331 КПК України, суд вважає за можливе розглянути клопотання прокурора про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за відсутності обвинуваченого за участю захисника [4].

Другим моментом, який звертає на себе увагу при дослідженні судової практики, пов'язаної з запобіжними заходами під час війни, є значна кількість судових рішень, постановлених за наслідками розгляду клопотань (переважно сторони захисту) про зміну застосованого раніше запобіжного заходу. Проведений аналіз свідчить, що звертаючись з клопотанням про зміну тримання під вартою або домашнього арешту, захист переважно апелює до 1) наміру підозрюваного, обвинуваченого захищати Батьківщину та 2) небезпеки застосованого запобіжного заходу для життя і здоров'я підозрюваного, обвинуваченого в умовах воєнного стану. Великий масив складають судові рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання та зменшення суми раніше внесеної застави. У цьому випадку слідчі судді та суди істотно частіше задовольняють подані клопотання за умови перерахування застави або суми, на яку її зменшено, на спеціальний рахунок Збройних сил України.

Аналіз судової практики дозволяє виокремити умовні критерії, які враховуються суддями при вирішенні питання про зміну запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або домашнього арешту на особисте зобов'язання. Крім загальних обставин, передбачених КПК України, це також 1) перебування на території, де ведуться (не ведуться) активні бойові дії, 2) наявність сім'ї і необхідність вивезення її на безпечну територію, 3) чи є підозрюваний, обвинувачений військовозобов'язаним та чи підлягає мобілізації, 4) спроможність особи захищати Україну з огляду на характер правопорушення, за яке її притягнуто до відповідальності, 5) чи отримував підозрюваний, обвинувачений повістку до військкомату, 6) дотримання умов запобіжного заходу тощо.

З набуттям чинності ст. 616 КПК України нормативно закріплені підстави скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміни запобіжного заходу з інших підстав. Як вбачається з реєстру судових рішень, до судів почала надходити велика кількість клопотань сторони захисту про зміну запобіжного заходу на підставі ст. 616 КПК України. І практика в цьому питанні неоднозначна: деякі клопотання розглядаються й вирішуються, а інші повертаються заявнику чи направляються для вирішення прокурору.

Викликана війною еволюція процесуального законодавства призвела до того, що на сьогоднішній день паралельно існують два порядки зміни запобіжного заходу: загальний, передбачений ст. 201 КПК України, та особливий під час здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану, закріплений у ст. 616 КПК України. При загальному порядку з клопотанням про зміну запобіжного заходу безпосередньо до суду можуть звернутися як підозрюваний, обвинувачений, так і його захисник. У другому випадку захисник нормативно не включений законодавцем до переліку суб'єктів, які мають ставити питання про скасування запобіжного заходу. В екстраординарній процедурі відповідне звернення має бути адресоване прокурору, який, у свою чергу, має право (а не зобов'язаний) звернутися до слідчого судді або суду з клопотанням про скасування запобіжного заходу. Єдиним випадком прямого звернення до слідчого судді, суду є необхідність зміни запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на особисте зобов'язання у місцях ведення активних бойових дій. При цьому, якщо в порядку ст. 201 КПК України слідчий суддя, суд зобов'язаний розглянути клопотання підозрюваного, обвинуваченого, то при застосуванні ч. 6 ст. 616 КПК України мова йде про право слідчого судді, суду розглянути це питання.

При розгляді під час воєнного стану питань, пов'язаних з запобіжними заходами, виникають проблемні питання, обумовлені фізичною відсутністю матеріалів кримінального провадження. В листі від 03.03.2022 р. Верховний Суд загалом окреслив процесуальний режим оцінки відсутніх документів. У

разі, коли територіальну підслідність кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування змінено, а матеріали кримінальних проваджень через воєнні дії не було передано або передано не в повному обсязі, оцінюючи ризики, які обґрунтовують доцільність застосування запобіжних заходів загалом та тримання під вартою зокрема, слідчий суддя (суд) керується всіма наявними матеріалами клопотання про застосування (продовження) запобіжного заходу. На практиці зустрічаються різні підходи до оцінки відсутніх документів: фактичне задоволення клопотання та залишення без розгляду з посиланням на те, що застосований запобіжний захід вважається продовженим.

Окреме місце в новітній судовій практиці воєнного часу займають рішення про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою — можна стверджувати про фактично автоматичне його продовження. Причому за час воєнного стану реєстр наповнений двома видами судових рішень: про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та про визнання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою продовженим, що можна пов'язати з законодавчими змінами (ч. 6 ст. 615 КПК України).

Оскільки суд позбавлений можливості забезпечити участь обвинуваченої особи у розгляді питання про продовження дії запобіжного заходу через збройну агресію російської федерації, у даному випадку підлягають застосуванню правила ч. 6 ст. 615 КПК України, якою передбачено, що у разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою та неможливості розгляду судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому цим Кодексом порядку обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше, ніж на 2 місяці. Оскільки за відсутності обвинуваченого розгляд судом питання про продовження строку тримання під вартою в установленому цим Кодексом

порядку неможливий, запобіжний захід слід вважати продовженим до вирішення відповідного питання судом, але не більше, ніж на 2 місяці [9].

Список використаної літератури

1. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», який був проголосований Верховною Радою 14 квітня 2022 р., але станом на час винесення аналізованих рішень і підготовки цього дослідження не набрав чинності, ч. 2 ст. 336 КПК України запропоновано доповнити словами «крім випадків здійснення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану».

1. Ухвала Голосіївського районного суду Києва від 11.03.2022 р. у справі №752/6119/21

3. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 11.03.2022 р. у справі №991/6646/20

4. Ухвала Тарутинського районного суду Одеської області від 09.03.2022 р. у справі №514/908/21

5. Ухвала Жовтневого районного суду Кривого Рогу Дніпропетровської області 14.04.2022 р. №212/1967/22]

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРЕНДИ ЖИТЛА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Волинець Валерія Володимирівн,

Студентка 3 курсу Державного податкового університету (м. Ірпінь)

Лазебний Анатолій Миколайович

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінальної юстиції

На сьогоднішній день в умовах війни доступ до житла є критично важливим, адже наявність дому може врятувати життя. Російське вторгнення вигнало з домів понад 10 млн українців, свідчать дані ООН.

Метою роботи є розгляд актуальних проблем з якими стикаються люди у сфері оренди житла під час військових дій та пошук шляхів їх вирішення.

Основними методами дослідження є метод дефініційного аналізу – був застосований для того, щоб пояснити сутність поняття «житло» та описово-аналітичний метод застосований для підбиття підсумків.

З початку повномасштабної війни в Україні безліч людей були змушені покинути свій дім. Досить багатьом громадянам нашої держави взагалі немає куди повертатися, адже житло повністю зруйноване.

Житло — квартири багатоквартирних будинків, одноквартирні будинки, кімнати в квартирах чи одноквартирних будинках, а також інші приміщення, призначені для постійного або тимчасового проживання людей, що завершені будівництвом та віднесені у встановленому порядку до житлового фонду. Житлом є не будь-яке приміщення, а саме таке, що призначено для постійного чи тимчасового проживання людей. [3].

Після початку повномасштабної війни мільйони українців вимушено покинули свої домівки й стали переселенцями, більшість в межах нашої країни. Одних радо зустрічали, надавали безплатне житло та іншу необхідну

допомогу. Інші винаймали квартири або будинки за звичайними цінами. Найбільше не пощастило тим, хто стикнувся з недобросовісними власниками житла, які вирішили нажитися на війни, в рази піднявши ціну за орендну плату. В деяких західних регіонах їх ціна збільшилася більш як на 70%. Збільшення вартості оренди ускладнює доступ до житла для людей, які не мають достатньо фінансових ресурсів або втратили постійне джерело доходу через війну. Це може бути перешкодою не лише для людей, які були змушені переїхати, а й для тих, хто не змінював місця проживання й орендує житло.

Оскільки підняття цін на житло відбулося зовсім нещодавно, то досліджень, які б стосувались цієї теми є недостатньо і вона потребує подальшого вивчення.

На сайті Бюро економічної безпеки України вказано про те, що ними відпрацьовано майже 400 з 700 повідомлень щодо необґрунтованого завищення цін. Частина скарг стосується завищення цін на оренду житла [2].

На онлайн-сервісі для пошуку квартир OLX нині є близько 200 оголошень для тривалого винайму у Львові. Середня вартість однокімнатної квартири – від 8 до 12 тис. грн. На порталі DOM.RIA – є лише близько 30 пропозицій. Орендувати однокімнатну квартиру через цей сайт пропонують від 7 до 17 тис. грн. Портал «Нерухомість Львова» налічує майже тисячу пропозицій оренди. Ціни на однокімнатні квартири тут коливаються від 7500 до 15 тис. грн.

Важливо також бути уважним, адже Договір найму житла укладається на строк, встановлений договором. Якщо у договорі строк не встановлений, договір вважається укладеним на п'ять років.

Під час війни складно планувати довгостроково. Події змінюються щогодини, а рішення, залишатися у місті чи поїхати з нього, люди можуть приймати раптово, з огляду на особисті обставини і безпекову ситуацію. З одного боку, багатьом людям важко гарантувати, що вони житимуть в своїй теперішній квартирі чи будинку протягом наступного місяця. Можливо, гроші, які вони сьогодні витратять на оренду, завтра знадобляться їм для

переїзду. З іншого боку, власники нерухомості не можуть обіцяти її збереження протягом наступних чотирьох тижнів.

Не меншою проблемою є й ухилення від сплати податків. Власники квартир і орендарі свідомо не укладали договори оренди, хоча тим самим наражали себе на неабиякі ризики. Адже без такого договору власник житла не міг довести, скажімо, факт псування майна орендарем. А той, хто винаймав житло, — факт незаконного виселення. Але здаючи квартиру без договору, власник економив на податках: з грошей, отриманих легально у якості орендної плати, доводиться платити ПДФО за ставкою 18%.

Якщо факт несплати податків буде встановлено, винний може підпасти і під кримінальне переслідування. Згідно із ст. 212 Кримінального кодексу України умисне ухилення від сплати податків особою, що має їх сплачувати, тягне за собою накладення штрафу в розмірі від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 85 тис грн до 170 тис грн) [1].

За те, щоб у орендодавців-бариг забирати квартири, виступив і міський голова Львова Андрій Садовий. Він попередив, що інформацію про недобросовісних орендодавців він передає у військову адміністрацію і запропонував використати приміщення, яке здають за захмарними цінам, для поселення військових та людей, які потребують прихистку.

І це не варто сприймати, як порожні загрози: у період воєнного стану військове командування та військові адміністрації мають право примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній чи комунальній власності, а також вилучати для потреб держави майно державних підприємств та державних господарських об'єднань.

Хоча власнику і мають відшкодувати вартість вилученого майна або повернути його згодом. Втім, навіть якщо не дійде справа до вилучення майна, проблем у корисливих власників квартир вистачатиме.

Отже, наживатися на війні і людському горі – неприпустимо, саме тому аби не відбувалося зростання цін ми пропонуємо створити тимчасовий орган,

який міг би контролювати лише цю сферу. Щоб люди розуміли куди їм звертатися у разі підняття цін необхідно створити гарячу лінію, де б звичайні громадяни допомагали фіксувати завищення цін. У Львові та на Закарпатті вже створені такі гарячі лінії. Для ефективної боротьби необхідно створення таких гарячих ліній по всій Україні. Бюро економічної безпеки України (БЕБ) запустило телеграм бот для прийому повідомлень про необґрунтоване підвищення цін. Таким чином, БЕБ консолідує інформацію щодо необґрунтованого підвищення цін на проживання, товари та послуги зі сторони недобросовісних підприємців та компаній. Також на нашу думку заходи місцевих органів влади з протидії підвищенню цін на оренду житла є позитивним і необхідним кроком.

Список використаної літератури

- 1.Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
- 2.Про Бюро економічної безпеки України: Закон України за редакцією від 01.01.2022р. №1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 10.05.2022)
- 3.Бібліографія : [Електронний ресурс]. Вікіпедія – вільна енциклопедія.
- 4.URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D1%82%D0%BB%D0%BE> (дата звернення: 10.05.2022)

ВТРАТА ЖИТЛА ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ ТА АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІКСАЦІЇ НАНЕСЕНИХ ЗБИТКІВ

Шмигельська Ольга Дмитрівна,

Студентка 3 курсу Державного податкового університету (м. Ірпінь)

Лазебний Анатолій Миколайович

канд. юрид. наук, доцент,

доцент кафедри кримінальної юстиції

На сьогоднішній день втрата житла чи будь-якого іншого майна в умовах війни є чи не найактуальнішим питанням. Від початку військової агресії Росії проти України 24 лютого, за розрахунками KSE, в Україні було пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 411 закладів освіти, 36 закладів охорони здоров'я та не менше 1600 житлових будинків. Ці цифри продовжують зростати щодня.

Метою роботи є розгляд актуальних проблем фіксації збитків, що були нанесені майну, зокрема житлу під час військових дій.

Основними методами дослідження є метод дефініційного аналізу – був застосований для того, щоб пояснити сутність поняття «збитки» та описово-аналітичний метод застосований для підбиття підсумків.

Після перемоги України Росія буде виплачувати репарації, щоб відновити пошкоджену інфраструктуру, тож варто за можливості фіксувати усі випадки руйнувань.

Збитки — суми втрачених активів (через шкоду втрати, крадіжки тощо), або зобов'язання, які виникли, наприклад, у результаті правопорушення [2].

Законодавство України виділяє такі види збитків:

витрати, зроблені кредитором;

втрата або пошкодження його майна;

не одержані кредитором доходи, які він отримав би, якщо б зобов'язання було виконане боржником [2].

Кримінально процесуальним кодексом України передбачено відшкодування (компенсація) шкоди потерпілому, але, на жаль, механізму пов'язаного саме із відшкодуванням збитків нанесених військовими діями поки що нема. Однак уряд вже почав працювати над цим питанням і затвердив основні показники, які будуть оцінюватися при визначенні шкоди:

вартість зруйнованого та пошкодженого житла, яке потребує відновлення;

фактичні витрати, здійснені для відновлення пошкодженого житлового фонду і об'єктів житлово-комунального господарства;

фактичні витрати на здійснення грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації;

вартість зруйнованих та пошкоджених об'єктів малоповерхового житлового будівництва, у тому числі дачного та садибного типу, а також їх частини;

вартість зруйнованих та пошкоджених об'єктів незавершеного житлового будівництва [1].

Основною проблемою громадян в яких було зруйновано житло є те, що вони мають дочекатися відшкодування і правильно зафіксувати все зруйноване, але це зробити не так просто як здається, більше того станом на сьогодні потрібно розуміти, що швидкого відшкодування збитків за житло чи інше майно не варто чекати, особливо від держави-агресора.

Для об'єктивної оцінки заподіяної шкоди і визначення розміру компенсації варто зібрати докази, які могли б підтвердити вартісну оцінку втраченого майна.

Україна не несе відповідальності за зруйноване житло під час військових дій, цю відповідальність несе держава-агресор, яка згодом повинна буде в

повній мірі все відшкодувати. Саме тому необхідно запастися терпінням і чекати кінця військових дій, щоб процес репарації почався.

Більше того, стає очевидним факт, що якщо на території проходять військові дії, людина не буде посеред поля бою фіксувати свої збитки, а буде намагатися якнайшвидше виїхати. Якщо житло було застраховане страховики не виплачуватимуть збитків, завданих майну внаслідок військових дій — обстрілів, бомбардувань тощо. Це стандартний виняток у договорах страхування майна. Постає питання, що робити в таких ситуаціях?

Уряд країни, попри продовження військових дій, вже готується до вирішення проблеми зруйнованого житла після завершення війни. Що є дуже правильним кроком. Усі представники сфери будівництва мають сьогодні консолідуватись та підтримати зусилля уряду направлені на швидке відновлення житлового фонду.

Урядом вже спрощено процедуру імпорту будівельної продукції, мінімізовано митні платежі, що дозволить завозити усі необхідні матеріали швидше, дешевше, зводити об'єкти оперативніше, анонсовано ряд кроків направлених на спрощення процедури будівництва капітальних споруд для тимчасового проживання осіб, які втратили житло.

На спеціально створеному сайті під назвою «Росія заплатить» кожен, хто втратив майно, зможе надати інформацію про шкоду, завдану в результаті війни проти України. У подальшому ця інформація буде використана українським урядом як докази в міжнародних судах для відшкодування Росією завданих збитків.

За заявою Володимира Зеленського у державному сервісі «Дія» стартував прийом заявок на компенсацію за зруйновану нерухомість наших громадян. Держава поверне нашим людям все, що зруйнували окупанти — будинки, квартири.

У Верховній раді підготували законопроект №7198, який передбачає, що українці мають право на компенсацію за зруйноване чи пошкоджене під час

війни житло. Якщо власник помешкання загинув, відшкодування отримають його спадкоємці.

Отже, на нашу думку в першу чергу обов'язково необхідно зберегти документи про право власності на майно, технічний паспорт. За можливості краще зробити з них копії, а також актуальний витяг щодо перебування майна у власності з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Це надасть можливість навіть без фото підтвердження довести, що ваш будинок було зруйновано.

Необхідністю є і зібрання квитанцій на рухоме майно (наприклад, побутову техніку, що знаходилась в будинку). Державою поки, що не передбачено можливості відшкодування вартості майна, що було саме в житлі, саме тому, ми пропонуємо відшкодувати середню вартість заявленого такого майна.

Також державі необхідно внести зміни до КПК України та інших законодавчих актів щодо доведення та процесу реалізації відшкодування шкоди військовими діями.

Список використаної літератури

- 1.Безоплатна правова допомога: [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані.
URL:https://zoippo.net.ua/zapowiki/index.php/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0_%D0%BE%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%8C
(дата звернення: 09.05.2022)
- 2.Бібліографія : [Електронний ресурс]. Вікіпедія – вільна енциклопедія.
- 3.URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B1%D0%B8%D1%82%D0%BA%D0%B8> (дата звернення: 09.05.2022)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Корольчук Катерина Русланівна

студентка 3 курсу

Навчально-наукового інституту права

Державний Податковий Університет

Лазебний Анатолій Миколайович

к. ю. н., доцент,

доцент кафедри кримінальної юстиції

Протягом останніх років в Україні зростає кримінальна активність, тому якісне проведення слідчих дій займає важливе місце під час розслідування кримінальної справи, а також є головною умовою процесуальної результативності як досудового розслідування, так і судового провадження. При проведенні правосуддя специфіка встановлення правди полягає в тому, що досліджуються факти, дії, події, що відбувалися в минулому. Вони отримуються, здебільшого, шляхом використання свідчень осіб, які їх безпосередньо спостерігали.

Відповідно до ч. 1 ст. 65 КПК України: «Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань». У кримінальному провадженні участь свідка займає важливе місце, так як правдиві показання свідків стають фундаментом для перевірки фактів та відомостей, які отримані у ході досудового розслідування, а також дають можливість виявити нові докази [1].

Як правило, свідок є учасником кримінального провадження, який не перебуває під підозрою, не є постраждалою стороною та не є обвинуваченим

у вчиненні кримінального правопорушення, при цьому він приєднується до кримінального провадження. Інформація, яку він надасть, є унікальним джерелом, від якого залежить перебіг розслідування кримінального правопорушення.

Так як свідок належить до учасників кримінального провадження, то його процесуальні права та обов'язки, відповідальність, а також вимоги до нього як суб'єкта кримінального провадження, встановлено в законодавстві України.

Права свідка зазначені у ч. 1 ст. 66 КПК України. Можна виділити такі його основні права:

знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він допитується;

користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката;

відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення;

користуватися нотатками і документами при даванні показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті;

ознайомлюватися з протоколом допиту та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноручно робити такі доповнення і зауваження [1].

Характеристика цих прав дає змогу стверджувати, що в законодавстві України встановлені нормативні приписи, які:

створюють умови, що забезпечують свідку якісну підготовку та викладення даних щодо обставин, які є предметом допиту;

забезпечують можливість бути вільним у прийнятті рішення щодо змісту показань у морально складних ситуаціях, коли предметом допиту

виступають обставини, які наведені у п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК, або коли є загрози його безпеці;

забезпечують контроль свідком точності сприйняття суб'єктом, котрий здійснює допит, відомостей, які повідомляє свідок.

Аналіз слідчо-судової практики показує наявність проблеми несвоєчасного інформування свідка про його права, що може вплинути на повноту і точність показань. Відповідно до результатів опитування слідчих, вони на виконання вимог ч. 3 ст. 224 КПК повідомляють права свідку під час допиту безпосередньо перед початком з'ясування питань, які становлять інтерес для кримінального провадження, що, безумовно, правильно [2].

Однак на уточнювальні запитання щодо того, як, наприклад, без попереднього інформування свідка про його право користуватися нотатками і документами при даванні показань у тих випадках, коли показання стосуються якихось розрахунків чи інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті, свідок може скористатися цим правом і прийти до слідчого підготовленим, із такими нотатками чи документами, – більшості опитаних слідчих складно було відповісти.

У ч. 2 ст. 66 КПК України встановлено, що свідок зобов'язаний:

прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду;

давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду;

не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються під час нього, і які стали відомі свідку у зв'язку з виконанням його обов'язків [1].

Реалізація свідком своїх обов'язків знаходиться у складовій його правосвідомості. Але зважаючи на те, що поведінка свідка може бути як соціально корисною, так і соціально шкідливою, то законодавець передбачив кримінальну відповідальність свідка [3, с. 457].

Відповідно до ст. 67 КПК України: «За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом, свідок несе кримінальну відповідальність». А також свідок несе відповідальність за злісне ухилення від явки до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду [1].

Важливо зазначити, що згідно з ч. 2 ст. 65 КПК України не можуть бути допитані як свідки такі особи:

1) захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника;

2) адвокати - про відомості, які становлять адвокатську таємницю;

3) нотаріуси - про відомості, які становлять нотаріальну таємницю;

4) медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю;

5) священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

6) журналісти - про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

7) судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали;

8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення;

9) особи, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо дійсних даних про їх особи;

10) особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо цих даних;

11) експерти - щодо роз'яснення наданих ними висновків [1].

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що діючий Кримінальний процесуальний кодекс України регулює базові підходи до розуміння проведення слідчих дій. Свідок у кримінальному процесі є важливим джерелом відомостей про факти, які мають обов'язкове значення для встановлення обставин, що входять у предмет доказування по кримінальній справі. Ключовою особливістю процесуального статусу свідка порівняно з іншими учасниками кримінального провадження є наявність законодавчо закріпленого обов'язку давати правдиві показання по суті справи, адже показання свідків визнаються одним з головних видів доказів.

Не зважаючи на це, є аспекти, які потребують вдосконалення. Наприклад, з метою забезпечення умов для більш якісної підготовки осіб до участі у процесуальних діях, зокрема й до допитів свідків, необхідно п. 5 ч. 1 ст. 112 КПК та п. 5 ч. 1 ст. 137 КПК доповнити приписом про наведення у повідомленні, повістці щодо участі особи у процесуальній дії її процесуальних прав та обов'язків.

Список використаної літератури

1.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, №13. Ст. 88.

- 2.Лозинська Ю. І., Шехавцов Р. М. Достовірність показань свідка та її з'ясування у кримінальному провадженні : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.
- 3.Скрябін О. М. Забезпечення прав свідків у кримінальному процесі // Юридичний науковий електронний журнал 2020. №8. С. 455-457.
- 4.Харітонова М. В. Специфіка правового статусу свідка в кримінальному процесі України // Південноукраїнський правничий часопис 2019. Ч. 3. С. 73-77.

**ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТОННИХ ДОКАЗІВ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ФІКСУВАННЯ ТАКИХ
ДОКАЗІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

*Булківська Віолетта Андріївна,
студентка III курсу*

*Навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет*

Лазебний Анатолій Миколайович

*к. ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінальної юстиції*

Розвиток інформаційних технологій охоплює все більше сфер життя, не є виключенням і кримінальні процесуальні відносини. Інтернет простір часто стає місцем або засобом вчинення кримінальних правопорушень, виходячи з цього дані, які мають орієнтуюче чи доказове значення для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зберігаються в електронній формі та є єдиною можливістю здійснити правосуддя у таких ситуаціях.

Вперше законодавством України електронні докази були віднесені до системи джерел доказів в 2017 році у Цивільному процесуальному кодексі

України, Господарському процесуальному кодексі України та Кодексі адміністративного судочинства України. Щодо питання нормативного регулювання електронних доказів КПК України дещо відстає від трьох інших процесуальних кодексів, проте Верховною Радою України було подано проєкт закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів» № 4004 від 01.09.2020 р., де визначено поняття електронного доказу [3].

Під електронним доказом розуміють певну інформацію, яка виражена в електронній формі, зберігається на будь-яких типах електронних носіїв, в електронних пристроях чи електронних інформаційних системах, та містить в собі данні, що мають важливе значення для справи [3]. До електронних доказів, зокрема, відносять цифрові документи, фотографії, відео та аудіозаписи, веб-сайти, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, бази даних тощо.

Кримінальним кодексом передбачено дві вимоги для доказів – належність та допустимість[1]. Аналогічно, що електронний доказ також має відповідати цим вимогам. Окрім спільних ознак, електронні докази мають низку особливостей, що відрізняють їх від традиційних доказів, серед яких:

- 1) нематеріальний вигляд;
- 2) нестійкий характер, легко піддаються змінам чи вилученням;
- 3) не втрачають свої властивостей при копіюванні;
- 4) можуть як бути результатом праці людини, так і створенні шляхом функціонування інформаційної системи;
- 5) можуть існувати в декількох місцях одночасно;
- 6) потребують специфічного порядку збирання, перевірки й оцінки [2].

Однією з вищезазначених особливостей електронних доказів є те, що їх легко можна змінити та знищити, тому важливо до подачі електронних доказів здійснити їх фіксацію. Збирання таких доказів має декілька особливостей, а саме:

- оперативність у процесі збору доказів;
- участь експерта чи профільної установи, яка надає послуги з проведення фіксації і дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет;
- здійснення фіксації через спеціальні пристроїв, які наділені необхідними функціями для збирання цифрових доказів [5].

Питання фіксування електронних доказів особливої актуальності набуло у зв'язку з повномасштабним воєнним вторгненням російської федерації на територію України [6]. Це пов'язано з тим, що наразі абсолютно кожен громадянин може стати свідком або жертвою воєнних правопорушень, а тому для подальшого притягнення винних до відповідальності кожна така дія необхідно належним чином зафіксувати, у тому числі за допомогою електронних носіїв.

Таким чином, здійснюючи фото чи відео фіксацію доказів воєнного правопорушення слід дотримуватися таких правил:

Зазначити ким і коли формується доказ (прізвище, ім'я, по батькові, якщо є можливість – паспортні дані, або ідентифікаційний номер, або місце реєстрації для подальшого підтвердження осіб, що здійснює фіксацію);

Місце, точну адресу, дату та час події, якщо є можливість – із зазначенням геолокаційних даних місця вчинення правопорушення;

Опис обставин: суть протиправних дій злочинця, його особу або техніку зі знаками опізнавання, використану зброю, спричинену шкоду [6].

У разі, якщо окремі пункти з вищезазначеного неможливо зафіксувати, можна викласти власний опис обставин письмово або на відео.

Електронний доказ можна подати в оригіналі або в електронній копії, яка попередньо засвідчена електронним цифровим підписом з вказівкою на оригінал такого доказу. Також учасники справи наділені правом подавати цифрові докази у паперових копіях з засвідченням таких копій [5]. Подавати до суду паперову копію електронного доказу слід разом оригіналом, в іншому випадку відповідність поданої копії до оригіналу суд може поставити під сумнів, і як наслідок не взяти до уваги такий доказ.

Приклад такої ситуації виступає справа № 910/14015/18Г, в якій Господарським судом міста Києва було не прийнято до уваги докази, що позивач подав у вигляді паперових копій електронних доказів без зазначення про наявності оригіналу електронного доказу [4].

Суд з власної ініціативи або за клопотанням учасника процесу може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу, у видку, якщо було подано паперову копію такого доказу. За наявності лише копії електронного доказу суд не бере до уваги такий доказ, якщо учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії.

Фальшивість електронного доказу, що потягла ухвалення незаконного судового рішення, може бути підставою для його перегляду за нововиявленими обставинами [2].

Загалом, можливість використання електронних доказів у суді можна назвати прогресивним нововведенням. Однак питання щодо порядку оформлення, подання та дослідження електронних доказів досі не має законодавчого регулювання. Тому непорозуміння в судовій практиці з цього приводу виникають часто. Як наслідок, використання електронних доказів у судових процесах не завжди є ефективним. Це зумовлює нагальну необхідність внесення в КПК України окремої статті чи низки статей, що врегульовували б інститут електронних доказів.

Список використаної літератури

- 1.Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від13.04.2012 №4651-VI. Відомості ВРУ, 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.05.2022).
- 2.Орлов Ю.Ю. Використання електронних відображень як доказів у кримінальному провадженні. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. №3. С. 13–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvvs_2017_3_3 (дата звернення: 02.05.2022).

3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів : Проект Закону від 01.09.2020 р. №4004. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69771 (дата звернення: 03.05.2022).

4. Рішення Господарського суду міста Києва. Справа №910/14015/18Г. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91014015>

5. Ряшко О.В. Деякі проблемні питання щодо значення та умов допустимості отримання доказів у кримінальному процесі. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2013. Вип С. 428-436. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2013_4_48 (дата звернення: 03.05.2022).

6. Фіксування воєнних злочинів, збирання доказів в умовах воєнного стану: міжнародна практика. Правовий клуб PRAVOKATOR. URL: <https://pravokator.club/news/fiksuvannya-voyennyh-zlochyniv-zbyrannya-dokaziv-v-umovah-voyennogo-stanu-mizhnarodna-praktyka/> (дата звернення: 03.05.2022).

ПРАВОВА ПРИРОДА ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Савченко Анастасія Олександрівна

студентка 3 курсу

Навчально-наукового інституту права

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Лазебний Анатолій Миколайович

канд. юр. наук, доцент

Повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення – одне з найважливіших процесуальних рішень прокурора і слідчого під час здійснення кримінального провадження. Це питання досі залишається актуальним, оскільки в інституті повідомлення особі про підозру існують проблемні та невирішені моменти. Серед науковців існують дискусії щодо змісту, правової природи, значення та складнощів практичного застосування даного інституту. Правова природа повідомлення про підозру є достатньо проблематичним, тому в доктрині кримінального процесу дане поняття розглядається з різних сторін.

У широкому розумінні — це інститут кримінального процесуального права, що містить самостійні правові норми, які мають на меті регулювання правовідносин між учасниками кримінального провадження внаслідок здійснення та зміни повідомлення про підозру. Така процесуальна дія здійснюється прокурором або слідчим, внаслідок якого конкретна особа набуває статусу підозрюваного, а також створюються передумови для подальшого руху кримінального провадження та виконання його завдань.

У вузькому розумінні – це процесуальна дія, спрямована на формування припущення за наявності необхідних доказів у кримінальному провадженні стосовно вчинення особою суспільно небезпечного діяння. Дані дії оформлюються в письмовій формі відповідно до чинного законодавства та повинні бути вручені конкретній особі з дотриманням встановленої процедури.

З матеріальної сторони повідомлення про підозру розглядається як процесуальний документ, що складається уповноваженою особою та містить зміст підозри й правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, зазначення обставин кримінального правопорушення та прав, що надаються підозрюваному. А з процесуальної – це єдиний комплекс процесуальних дій, який спрямований на: пред'явлення особі письмового повідомлення про підозру, його вручення та роз'яснення

підозрюваному його прав, а також зміну повідомлення про підозру у певних випадках, що передбачені Кримінально процесуальним кодексом України.

Варто зазначити, що підозра - це складова частина, один із елементів обвинувачення. Безперечно її правова сутність проявляється через такі ознаки:

- формування лише після внесення відомостей до ЄРДР, початку кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих та інших процесуальних дій;

- виходить від компетентних органів держави, їх посадових осіб, тому має обов'язковий характер;

- адресується чітко визначеному суб'єкту;

- завжди є суб'єктивною, оскільки виникає на підставі внутрішнього переконання, яке формується відповідно до наявних доказів;

- повинна бути чітко обґрунтованою;

- підозра має бути формалізована у вигляді процесуального документа – повідомлення про підозру, який складають відповідно до вимог ст. 277 КПК України [2, с. 240-241].

Слід зауважити, що нормативного визначення поняттю повідомлення особі про підозру не існує. Саме тому у галузі кримінального процесуального права вчені та практики у правозастосовній діяльності мають різноманітні трактування. Найбільш точним дефініцієм повідомлення особі про підозру як кримінальної процесуальної дії є «здійснення компетентною посадовою особою своїх обов'язків щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності у межах її повноважень». Даному поняттю характерні наступні ознаки:

- 1) висування підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення лише за наявності достовірної інформації та фактів, які мають підтвердження сукупністю належними та допустимими доказами;

- 2) початковий етап реалізації багатьох засад кримінального провадження (наприклад, презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, змагальність сторін тощо);

- 3) законність та обґрунтованість;
- 4) відповідність змісту вимогам КПК України;
- 5) чіткість процедури пред'явлення особі підозри врегульована КПК України, а їх недотримання спричинює певні юридичні наслідки;
- 6) результат цих дій є набуття особою процесуального статусу підозрюваного.

Крім того, поняття «повідомлення про підозру» включає такі 2 складові: інформування особи щодо її причетності до вчинення певного кримінального правопорушення; документ, у якому офіційно закріплено сповіщення особи про підозру у вчиненні конкретного злочинного діяння. Саме з даного моменту починається притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Законодавець зазначає про необхідність вручення особі повідомлення про підозру в день його складання. У разі неможливості його вручення слідчий або прокурор повинні застосувати інші способи, що передбачені чинним КПК України. Поняття «вручення» охоплює низку процесуальних дій, які підлягають обов'язковому виконанню слідчим або прокурором, а саме:

- 1) установлення особи, якій повинно бути вручено повідомлення про підозру;
- 2) виклик особи;
- 3) оповіщення про підозру у вчиненні конкретного кримінального правопорушення та роз'яснення суті підозри особі в усній формі;
- 4) інформування особу про її процесуальні права, передбачені ст. 42 КПК, роз'яснення їх суті;
- 5) фактична передача письмового повідомлення про підозру особі;
- 6) відібрання в особи розписки про те, що їй вручено письмове повідомлення про підозру [3].

В юридичній літературі виділяють випадки, при яких повідомлення про підозру є обов'язковим:

- під час затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення або відразу після його вчинення;

- у разі застосування до особи запобіжних заходів;
- при наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення. Достатні докази – це достовірна інформація, факти, перевірені слідчим або прокурором у встановленому законодавством порядку та які допомагають дійти висновку, що конкретна особа вчинила суспільно небезпечне діяння. Якщо деякі докази є неузгодженими з іншими, то це означає, що відсутні підстави для прийняття рішення щодо повідомлення особі про підозру.

При складанні даного документу слідчий або прокурор, на підставі аналізу та оцінки наявних на той момент доказів, висловлює думку про винність особи. Необхідно зазначити, що цей акт не є офіційним визнанням особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення. Хоч висновок про винуватість є офіційним, але все ж таки це суб'єктивна думка слідчого, прокурора. Після повідомлення особі про підозру, вона набуває відповідного процесуального статусу, а саме підозрюваного. Тому слідчий чи прокурор зобов'язані негайно проінформувати підозрюваного про його права та у разі необхідності докладно роз'яснити кожне із зазначених прав.

Підсумовуючи, потрібно зауважити, що повідомлення особі про підозру є досить складним питанням. Дане поняття немає єдиного юридичного закріплення, однак йому притаманні чіткі ознаки: законність, обґрунтованість, відповідність змісту вимогам КПК України, чіткість процедури та чітко визначений суб'єкт, а результатом таких дій є набуття особою процесуального статусу підозрюваного. Повідомлення про підозру має важливе юридичне значення, оскільки після його складення настають відповідні правові наслідки як для всього кримінального провадження, так і для тих, кого було повідомлено про підозру. Момент повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення означає притягнення цієї особи до кримінальної відповідальності.

Список використаної літератури

- 1.Кримінальний процесуальний кодекс України// Відомості Верховної Ради України: кодекс від 13.04.2012, редакція від 12.05.2016, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
- 2.Підозра у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, сутність / О. В. Капліна // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 238–242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2013_1_43.pdf
- 3.Фараон О. Вручення повідомлення про підозру. Національний юридичний журнал: теорія і практика. 2014. С. 114-118.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЛУЧЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ВОЄННИХ ПОТРЕБ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*Чернецька Єлизавета Олександрівна,
Студентка 3 курсу
Державного податкового університету (м.Ірпінь)
Лазебний Анатолій Миколайович
канд.юрид.наук,доцент
доцент кафедри кримінальної юстиції*

24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський ввів воєнний стан в Україні. Таке рішення ухвалено у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки й оборони відповідно до українського законодавства. Україна продовжує своє героїчне протистояння російському вторгненню.

Мешканці стурбовані, що пересування у приватному транспорті в будь-який момент може завершитися вилученням авто для оборонних потреб держави. Війна в країні спонукає органи влади до вжиття оперативних заходів

для подолання зовнішнього ворога. В таких умовах права громадян можуть зазнавати певних обмежень.

Відповідно до ст.3 ЗУ «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» в умовах воєнного стану військове командування може здійснювати, зокрема, примусове відчуження (реквізицію) майна, що перебуває у приватній власності мешканців [1].

Потреба вилучення транспорту підприємств для військових потреб визначається в Мобілізаційному плані України — документі, який складається Міністерством оборони України на підставі запитів всіх військових комісаріатів країни (із зазначенням типів і марок таких транспортних засобів). Інформація, що міститься в Мобілізаційному плані, є державною таємницею, тому ознайомитися з нею в публічних джерелах неможливо.

Згідно з Положенням про військово-транспортну повинність після оголошення мобілізації Мобілізаційний план передається в місцеві державні адміністрації (МДА), які безпосередньо приймають розпорядження про вилучення відповідних транспортних засобів у конкретних підприємств. І вже на підставі цих розпоряджень військкомати вручають керівникам підприємств наряди на вилучення транспортних засобів.

На практиці найбільші проблеми виникають з підготовкою військкоматом відповідних документів для вилучення транспортних засобів. Наприклад, наряд може бути не підписаний військовим комісаром або не містити печатки військкомату. До того ж, наряд може бути оформлений без відповідного розпорядження МДА про вилучення. У таких випадках, після демобілізації можуть виникнути проблеми з поверненням транспортного засобу, переданого за такими документами.

Необхідно зазначити, що з аналізу норм чинного законодавства випливають такі обов'язкові умови для реквізиції майна:

1. Відчуження майна приватних осіб може здійснюватися виключно на оплатній основі, з попереднім або наступним відшкодуванням його

вартості. Безоплатне вилучення стосується лише майна державної власності [2, ст.1].

2.Рішення може прийматися виключно вищим командуванням Збройних сил України або окремо визначених їх підрозділів та за погодженням з державною адміністрацією [3, с. 3]. Без погодження допускається ухвалення рішення лише у місцях бойового зіткнення [2, с. 4].

3.Реквізиція здійснюється з чітким документальним оформленням правочину. Момент вилучення засвідчується підписанням акта встановленого зразка, із зазначенням підстав, ознак майна, розміру виплаченої компенсації, тощо [2, с.7].

4.Перед відчуженням здійснюється оцінка ринкової вартості майна, оригінал висновку про яку надається власнику. Розмір оцінки може бути оскаржено в суді [2, с.8].

За відмову у передачі авто громадянина чи посадову особу підприємства може бути притягнуто до адміністративної відповідальності. В умовах воєнного стану на громадянина може бути накладено штраф у розмірі від 200 до 300 (3400 до 5100 грн.) , а на посадових осіб – від 300 до 500 (5100 до 8500 грн) [2].

Варто теж врахувати, що у випадку відмови передати майна у рамках військово-транспортного обов'язку держава може примусово відчужити (реквізувати) таке майно на підставі Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [4].

Таким чином, влада не ставить за мету тотальне позбавлення майна мешканців, а подібне можливо лише у виняткових випадках. Наміри осіб по вилученню авто з порушенням однієї з 4-х умов є незаконними. Такі дії не відображають політичного курсу держави та з боку її службовців вчинятися не можуть. Водночас держава не в змозі гарантувати належну поведінку членів воєнізованих формувань противника та недобросовісних мешканців. За таких умов такі дії є самовільними, а якщо вас примушують — це карається законом.

Законне ж вилучення авто для воєнних потреб безпосередньо на дорозі, під час звичайного переміщення приватних осіб, технічно неможливе.

Необхідно зазначити, якщо вказана ситуація все ж виникла, рекомендується прослідкувати за дотриманням 4-х описаних умов. Зокрема ретельну увагу слід приділити оформленню акта про примусове відчуження майна. Примірник акта та висновку про оцінку варто зберігати у себе для отримання компенсації або повернення майна у майбутньому. Після припинення військового стану питання вирішується через військовий комісаріат.

Отже, виконаний аналіз підтверджує, що державна безпека досягається здійсненням єдиної державної політики, узгодженої, збалансованої, скоординованої системою заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без вироблення єдиних державних законів забезпечення державної безпеки неможливо. Правове регулювання вилучення транспортних засобів та майна в Україні є важливим завданням для підтримки стабільної оборонної системи країни під час воєнного стану. Тому законодавчі рішення щодо вилучення транспортних засобів та майна в Україні повинні мати свої правила, послідовність дій та гарантії їх дотримання з боку держави.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 41.
2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 23.04.2021 №4765-VI ст.1- 9

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (дата звернення 16.05.2022)

3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 27.04.2022 №389-VIII ст. 3

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 16.05.2022)

4. Чотири умови вилучення авто для воєнних потреб URL : https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209856_chotiri-umovi-viluchennya-avto-dlya-voennikh-potreb (дата звернення 16.05.2022)

ВІДЧУЖЕННЯ МАЙНА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Кващук Тетяна,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

3 курсу, групи ПБ-19-1 ННІ права

Державний податковий університет (м. Ірпінь)

Науковий керівник:

Лазебний А.М.

канд.юрид.наук, доцент

доцент кафедри кримінальної юстиції

Згідно Конституції України, ні одна особа не може бути протиправно позбавлена права на володіння, користування та розпорядження своєю власністю, але, як виняток, в умовах воєнного чи надзвичайного стану це право може зазнавати обмежень з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості [1].

Порядок та особливості такого відчуження регулюється Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану». Цей закон містить два поняття: «примусове відчуження майна» та «вилучення майна», перше з яких включає в собі позбавлення власника права власності на майно, що перебуває

його власності та яке переходить у власність держави для використання в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за умови попереднього або наступного повного відшкодування його вартості. «Вилучення майна», в свою чергу, орієнтовано на державні підприємства, державні господарські об'єднання, які також позбавляються права господарського відання або оперативного управління індивідуально визначеним державним майном, з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [2].

Примусове відчуження або вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування, погодженим відповідно з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, районною, Київською чи Севастопольською міською державною адміністрацією або виконавчим органом відповідної місцевої ради, а у місцевостях, де ведуться бойові дії, примусове відчуження або вилучення майна здійснюється за рішенням військового командування без погодження з вищезазначеними органами.

В разі такого відчуження складається акт про примусове відчуження майна за формою, затвердженою Постановою Кабінету Міністрів України № 988, що включає в себе зазначення такої інформації:

1) назва військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення;

2) відомості про власника (власників) майна (якщо це юридична особа - повне найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код, а якщо фізична - прізвище, ім'я, по батькові, постійне місце проживання та ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів, крім осіб, які з релігійних або інших переконань відмовилися від ідентифікаційного номера, про що мають відповідну відмітку у паспорті);

3) відомості про документ, що встановлює право власності на майно (при наявності);

4) опис майна, достатній для його ідентифікації (а саме:

- для нерухомого майна - відомості про місцезнаходження (адреса);
- для рухомого майна (наземні, водні та повітряні транспортні засоби);
- відомості про реєстраційний номер транспортного засобу, марку, модель, номер шасі, рік випуску та інші реєстраційні дані);

5) сума випланих коштів (у разі попереднього повного відшкодування вартості майна) [3].

Акт підписується власником майна або його законним представником і уповноваженими особами військового командування та органу, що погодив рішення про примусове відчуження майна, або військового командування чи органу, що прийняв таке рішення, і скріплюється печатками військового командування та/або зазначених органів, право державної власності на майно в такому разі виникає з дати підписання акта.

У випадку примусового відчуження майна до акта повинен додаватися документ, що містить інформацію про вартість майна на дату його оцінки, яка проводиться у зв'язку з прийняттям рішення про його примусове відчуження у встановленому законодавством порядку про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність. Якщо є неможлива оцінка майна суб'єктом оціночної діяльності, то процедура органами державної влади або органами місцевого самоврядування за погодженням із власником майна, або у разі відмови або відсутності власника майна самостійно.

У порядку відшкодування при примусовому відчуженні, особа, у якій було відчужено майно, а також її наступники та спадкоємці мають право на його відшкодування, яке здійснюється безпосередньо військовим командуванням чи органом, що прийняв рішення про це відчуження, за рахунок коштів державного бюджету до підписання акта, а в разі наступного відшкодування - протягом п'яти наступних бюджетних періодів після скасування воєнного стану в країні.

Після скасування воєнного правового режиму майно, яке було примусово відчужене, може бути повернене колишньому власникові за умови

його збереження та здійснення такого повернення в судовому порядку. Підставою для повернення майна є рішення суду, яке набрало законної сили та в результаті якого у особи поновлюється право власності на це майно [4].

Отже, відчуження майна є складним процесом, який можливий лише в умовах, зазначених в законодавстві та за умови належного оформлення та погодження уповноваженим на те органом чи посадовою особою.

Список використаної літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення 01.05.2022)
2. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17 травня 2012 р. № 4765-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 45, стор. 90, стаття 1741. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text> (Дата звернення 01.05.2022) Деякі питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 р. № 998. Офіційний вісник України. 2012. № 83, стор. 70, стаття 3354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998-2012-%D0%BF#Text> (Дата звернення 01.05.2022)
3. Цивільний кодекс України від 18 червня 1963 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1963. – №30. – ст.463. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення 01.05.2022)

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сергієнко Наталія Артурівна

к.ю.н., доцент кафедри публічного

та приватного права,

Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Левицька Анастасія Андріївна

студентка III курсу

Факультет права та міжнародних відносин

Київський університет імені Бориса Грінченка

У зв'язку з війною, яку розпочала РФ проти України, 24 лютого 2022 року в Україні був введений воєнний стан. Така практика у нашій країні вперше, саме тому досить багато структур та суб'єктів господарювання в процесі напрацювання механізмів їхньої діяльності.

У Господарському кодексі України регулювання спеціальних режимів господарювання міститься в розділах 8 і 9, хоча визначення цього поняття законодавець не надає. Зокрема, у ст. 417 ГК України «Порядок здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану» зазначається, що в період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану [1].

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування

повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Закон України «Про банки і банківську діяльність» не містить ніяких приписів про діяльність банків під час режиму воєнного стану.

Після вторгнення РФ на територію України багато людей втратило не тільки роботу, а й житло та засоби пересування. Саме тому з 1 березня 2022 року банки запровадили кредитні канікули. Кредитні канікули – це пільгові умови договору, коли клієнти мають право не вносити обов'язковий мінімальний платіж. Це особливо актуально у випадку перебування у зоні бойових дій чи через втрату доходу. Кредитні канікули означають, що банк не штрафуватиме за прострочені платежі. У ПриватБанку такі умови діють до 1 червня 2022 року.

Таке нововведення допоможе особам, постраждалим від війни. Проте, з іншого боку, це має і негативний вплив на розвиток банку та економіку країни в цілому, адже потрібно, щоб був оборот грошей задля підтримування хоча б якоїсь стабільності економіки.

Відповідно до положень Постанови Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану»:

банки продовжують роботу з урахуванням обмежень, визначених цією постановою;

банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі в умовах відсутності загрози життю та здоров'ю населення;

безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;

банкомати поповнюються готівкою без обмежень;

забезпечується доступ до сейфових скриньок в безперебійному режимі;

платежі Уряду здійснювати без обмежень згідно законодавства про особливий період [3].

Відповідна постанова також передбачає введення тимчасових обмежень з 24 лютого 2022 року, а саме:

призупинити роботу валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;

зафіксувати офіційний курс на 24 лютого 2022 року;

обмежити зняття готівки з рахунку клієнта в обсязі 100 тис. грн на день (не враховуючи виплати заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку без нарахування та зняття комісій;

заборонити видачу готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку;

увести мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів (крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремих дозволів НБУ);

зупинити здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України;

банкам - емітентам електронних грошей призупинити здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей [3].

Отже, на жаль наша правова система не містить чіткого регламентування діяльності банків під час воєнного стану, оскільки раніше потреби у такому регулюванні не виникало. Щоправда, після початку війни Правління НБУ досить швидко відреагувало на події та видало постанову, яка врегулювала спірні питання.

Окрім того варто відзначити аспект запровадження кредитних канікул, які були досить важливими для фізичних осіб, які втратили житло, роботу або постраждали від збройної агресії. Така новела є позитивною для звичайного населення, проте має негативний слід на економіці нашої країни. Саме тому банки звертались до своїх клієнтів з проханням по можливості сплачувати кредити.

Список використаної літератури

1. Господарський Кодекс України №436-IV від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#top>

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII

2. Постанова Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022 року «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СКОЄННЯ ВОЄНОГО ТА ВІЙСЬКОГО ЗЛОЧИНІВ

Чайка Г.О.,

Державний податковий університет (м. Ірпінь)

III-курс,

Лазебний А.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент,

доцент кафедри кримінальної юстиції

Актуальність даної проблеми на сьогоднішній день є дуже гострою як для України, так і для кожного українця в цілому. 24 лютого 2022 року рано вранці росія почала повномасштабну війну проти Української Держави та проти нашого народу. Нажаль, останні події стали переломними для української економіки, культури і освіти, інфраструктури.

Воєнні злочини – серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (порушення законів і звичаїв війни), за вчинення яких передбачена кримінальна відповідальність фізичних осіб на національному та міжнародному рівнях [1].

Повний перелік незаконних протиправних дій, що підпадають під тлумачення «воєнного злочину», розміщений у Римському статуті (Статут Міжнародного кримінального суду).

У чинному законодавстві України не визначено поняття «воєнний злочин», натомість, Розділ XIX Кримінальний кодекс України (далі ККУ) містить положення поняття «військовий злочин», та деякі статті, які можна віднести до саме воєнних кримінальних правопорушень, а саме:

- мародерство (стаття 432 ККУ);
- насильство над населенням у районі воєнних дій (стаття 433 ККУ);
- погане поводження з військовополоненими (стаття 434 ККУ);
- незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними (стаття 435 ККУ).

Відповідальність, перш за все, несе безпосередньо особа, яка вчиняє воєнний злочин, але трапляються випадки, коли відповідальність за вчинене несе командир батальйону, яким він керує. Таким чином, командир певного військового об'єднання несе відповідальність за вчинені правопорушення своїми підлеглими, оскільки він мав нагоду попередити або завдати вчиненню таких дій, але ними не скористався, згідно із статтею 86 I протоколу до Женевських конвенцій 1949 року.

Судовими органами, які на сьогоднішній день наділені правом вчиняти правочин щодо злочинів проти людяності, геноциду та воєнних злочинів є

Міжнародний кримінальний суд, який знаходиться в Гаазі та діє на підставі положень Римського статуту.

Від самого початку війни між росією та Україною Генеральною прокуратурою України було зареєстровано більше 12 тис. воєнних злочинів, вчиненими країною-агресором. Серед яких було зафіксовано вбивство мирного населення, знищення цивільної інфраструктури, численні мародерства, принизливе ставлення до полонених, порушуючи усі канони прав людини.

Найлютіше звірство росії - вбивство дітей. За даними Офісу Генерального Прокурора станом на 18 травня 231 дитина безжально вбита та ще 427 дітей поранено.

«231 дитина загинула та понад 400 поранено внаслідок збройної агресії РФ станом на ранок 18 травня 2022 року. Найбільше постраждалих у Київській, Харківській, Донецькій, Чернігівській, Сумській, Херсонській, Миколаївській та Житомирській областях»

Прокурор Міжнародного кримінального суду Карім Хан наголосив на тому, що вже розпочато кримінальне розслідування, серед яких і збирання доказів. Було направлено в Україну групу із 42 слідчих, судових експертів і допоміжного персонал для розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людства, які скоїла російська армія.

Карім Хан закликає: «Усіх, хто бере участь у бойових діях в Україні, суворо дотримуватися чинних норм міжнародного гуманітарного права» [2].

Відповідно до Кримінального кодексу України (розділ XIX) військові кримінальні правопорушення-це кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів [3, с. 207].

Виходячи з цього, можна встановити, що кримінальна протиправність як специфічна ознака цієї групи кримінальних правопорушень означає визнання

діяння військовим злочинам лише у випадках, якщо вона прямо передбачена у Розділі XIX особливої частини КК України.

Об'єктом військових злочинів є порядок несення військової служби, який являє собою сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі проходження служби різними категоріями військовослужбовців під час службової або військової діяльності. Суб'єктом військового кримінального правопорушення виступають військові Збройних Сил України, Національної Гвардії, Служби Безпеки України та інші, які регламентуються нормами закону та інших нормативно-правових актів.

В особливій частині КК України міститься 34 статті, в яких передбачені ознаки різних видів військових кримінальних правопорушень. В залежності від змісту основного безпосереднього об'єкта, вони можуть бути класифіковані на 9 груп. В результаті їх система буде мати наступи вигляд:

злочини проти порядку підпорядкованості та військової честі (ст.ст. 402-406);

злочини проти проходження військової служби (ст.ст. 407-409);

злочини проти порядку використання військового майна і його зберігання (ст.ст. 410-414);

злочини проти порядку експлуатації військової техніки (ст.ст. 415-417);

злочини проти порядку несення бойового чергування та інших спеціальних служб (ст.ст. 418-421);

злочини проти встановлення порядку збереження військової таємниці (ст. 422);

Військові службові кримінальні правопорушення (ст.ст. 425, 426);

Кримінальні правопорушення проти порядку несення військової служби на полі бою або в районі воєнних дій (ст.ст. 427-433);

Злочини, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями (ст.ст. 434, 435) [4, с. 251-252].

Багато хто із сучасників, поширюючи новини в засобах масової інформації, ототожнюють ці поняття між собою, але вони мають зовсім різне тлумачення.

Підсумовуючи, можна встановити, що різниця між поняттями «воєнний злочин» та «військовий злочин» значна. Це полягає самій суті трактування даних термінів, де воєнним злочином буде вчинення кримінальних правопорушень на війні, щодо яких є заборона в міжнародних конвенціях, а військові злочини вчиняються безпосередньо у самих військових підрозділах, армії.

Ворога буде покарано за свої вчинки! Над кожним винним буде Гаазький та Божий суд!

Список використаної літератури

- 1.Короткий Т., Гнатовський М. Що таке воєнні злочини: визначення, історія виникнення, закони та юрисдикція. Центр прав людини ZMINA. 2022. URL: <https://cripo.com.ua/likbez/shho-take-voyenni-zlochini-viznachennya-istoriya-viniknennya-zakoni-ta-yurisdiktsiya/> (дата звернення: 18.05.2022).
- 2.Armyinform: Міжнародний суд у Гаазі починає розслідування воєнних злочинів РФ в Україні. 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/03/mizhnarodnyj-sud-v-gaazi-pochynaye-rozsliduvannya-voyennyh-zlochyniv-rf-v-ukrayini-2/> (дата звернення: 18.05.2022).
- 3.Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 25-26. Ст.131.
- 4.Данішина І.Н., Голіна В.В. Курс лекцій по криминалогии. Учебное издание. Харків. Одісей. 2016. – с. 279.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДВІДОМЧОСТІ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОСТУПКІВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ
ПРАВИЛ КАРАНТИНУ ЛЮДЕЙ**

Марцун М. І.,

керівник Чортківської окружної прокуратури Тернопільської області

Виконання вимог законодавства у сфері запобігання поширенню інфекційних хвороб забезпечується в тому числі можливістю притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності. Дослідження проблем провадження у справах про порушення вимог карантину людьми виглядає достатньо актуальним, адже настання відповідальності за правопорушення повинно бути невідворотним. Саме тому необхідно дослідити повноваження органів державної влади у сфері притягнення до адміністративної відповідальності за порушення правил карантину людей.

Як відомо, відповідальність за порушення правил карантину людей закріплена у ст. 44-3 КУпАП. При цьому у ч. 1 ст. 44 КУпАП передбачено відповідальність за порушення санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, встановлених законодавством [1]. Заходи щодо боротьби з інфекційними захворюваннями та можливість запровадження карантину людей передбачені Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб». Саме порушення його норм може бути кваліфіковане, як адміністративний проступок, передбачений у ч. 1 ст. 44 КУпАП.

Водночас у ч. 2 ст. 44 КУпАП встановлена відповідальність за перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту [1]. Отже, положення однієї статті КУпАП передбачають відповідальність за вчинення двох різних адміністративних проступків. Відрізняються також і органи влади, які уповноважені розглядати протоколи про вчинення цих правопорушень.

М. В. Ковалів наголошує, що право розглядати протоколи про адміністративні правопорушення і застосовувати адміністративні стягнення належить багатьом органам влади. Деякі з цих органів здійснюють правосуддя або правоохоронну діяльність, а функцією інших органів є державне управління у різних галузях економіки [2]. С. В. Москаленко стверджує, що повноваження у сфері застосування адміністративних стягнень мають суди, працівники поліції, державні контрольно-наглядові органи – інспекції, а в окремих випадках навіть органи державної влади та місцевого самоврядування [3]. Отже, перелік органів влади, які можуть притягувати до адміністративної відповідальності, є достатньо широким.

Згідно зі ст. 219 КУпАП у разі перебування особи в громадському місці без вдягнутих засобів індивідуального захисту під час оголошення карантину застосовувати адміністративні стягнення мають право виконавчі органи сільських, селищних і міських рад. Відповідно до ч. 1 ст. 38 КУпАП адміністративне стягнення у цьому випадку може бути накладене не пізніше, як через два місяці після його вчинення [1]. Варто наголосити, що такі протоколи підлягають розгляду не адміністративною комісією виконавчого комітету, а самим виконавчим комітетом.

Згідно з пп. 4 п. «б» ч. 1 ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування» виконавчі органи міських, селищних і сільських рад мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення, віднесені законодавством до їх відання [4]. Виконавчі комітети сільських, селищних і міських рад є колегіальними органами. Особливості розгляду протоколів про адміністративні правопорушення колегіальними органами встановлені у ст.ст. 278, 281 КУпАП [1]. Специфіка розгляду таких протоколів колегіальними органами полягає в необхідності оголошення складу цього органу перед початком засідання та ведення протоколу засідання протягом розгляду справи. Водночас кожному органу місцевого самоврядування варто ухвалити власний підзаконний акт про встановлення порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення.

Як встановлено у ст. 221 КУпАП, адміністративні проступки, що полягають у порушенні санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, встановлених законодавством, підлягають розгляду районними або районними у місті судами України. Відповідно до ч. 2 ст. 38 КУпАП адміністративне стягнення у випадку розгляду справи судом може бути накладено не пізніше, як через три місяці з дня вчинення правопорушення [1]. Варто зазначити, що у ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено існування судів, які будуть спеціалізуватися на розгляді справ про адміністративні правопорушення [5]. Однак спеціалізовані суди з розгляду справ про адміністративні правопорушення наразі не створені.

Правила розгляду протоколів про адміністративні правопорушення судами України встановлені у ст.ст. 276–282 КУпАП [1]. Норми законодавства регулюють строк розгляду протоколу про адміністративне правопорушення, умови повідомлення осіб, які беруть участь у справі, підготовку справи до розгляду, порядок встановлення обставин у справі. Права учасників адміністративного провадження, умови оголошення постанови по справі, вручення чи надіслання її копії також встановлені адміністративно-процесуальним законодавством.

Отже, у разі виявлення адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 44-3 КУпАП, притягати до адміністративної відповідальності буде суд. Вказана норма встановлює відповідальність за порушення санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних вимог, встановлених законодавством. Правила розгляду протоколу про адміністративні правопорушення судом чітко встановлені у КУпАП. Водночас у разі виявлення адміністративного правопорушення, закріпленого у ч. 2 ст. 44-3 КУпАП, застосовувати заходи адміністративної відповідальності має право виконавчий комітет сільської, селищної та міської ради. Основною функцією цього колегіального органу місцевого самоврядування є забезпечення життєдіяльності села або міста, а не виконання правоохоронних завдань чи здійснення правосуддя. Працівники виконавчого комітету можуть

не мати юридичної освіти. Особливості розгляду протоколів про адміністративні правопорушення колегіальними органами встановлені у ст.ст. 278, 281 КУпАП.

Перелік адміністративних правопорушень, за вчинення яких органи місцевого самоврядування мають право застосовувати адміністративні стягнення, не обмежується лише ч. 2 ст. 44-3 КУпАП. Вважаємо, що кожній міській або сільській раді варто ухвалити окреме положення про порядок розгляду протоколів про адміністративні правопорушення, в якому передбачити:

1. Строки розгляду протоколу про адміністративні правопорушення.
2. Розгляд протоколу за умови присутності двох третин членів від складу виконавчого комітету.
3. Прийняття рішення більшістю голосів.
4. Обов'язкову присутність юрисконсульта міської або сільської ради під час розгляду протоколів про адміністративні правопорушення.
5. Умови виклику особи, щодо якої може бути винесено рішення про притягнення до адміністративної відповідальності.
6. Гарантії процесуальних прав осіб, які беруть участь у розгляді справи про адміністративне правопорушення, встановлені КУпАП.
7. Порядок оголошення, вручення або надіслання постанови по справі про адміністративне правопорушення.

Таким чином, можливість притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, передбачених у ч. 2 ст. 44-3 КУпАП, залежить від особливостей організації роботи виконавчого комітету сільської або міської ради з розгляду справ про адміністративні правопорушення. Правові засади такої правозастосовної діяльності повинні бути передбачені в окремому локальному нормативно-правовому акті, затвердженому міською або сільською радою.

Список використаної літератури

1. Кодекс про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#top> (дата звернення: 13 травня 2022 року)
2. Ковалів М. В. Проведення у справах про адміністративні правопорушення. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2013. № 3. С. 240 – 248.
3. Москаленко С. В., Єрмоленко-Князева Л. Г. Проблеми проведення в справах про адміністративні правопорушення в галузі цивільної авіації. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 3. С. 160 – 164.
4. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення: 13 травня 2022 року).
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/find?text> (дата звернення: 13 травня 2022 року).

FOR THE NOTION OF LEGAL NIHILISM

Murman Gorgoshadze

Batumi Shota Rustaveli State University

Professor, Doctor of Philosophy

Legal nihilism is one of the faces of social nihilism . It is an event of a negative attitude towards law and law. Legal nihilism, completely ignoring the law, or only partial recognition of it, implies and is based on the role of law in regulating public relations.

To define the notion of legal nihilism, characterize its characteristics:

A. Legal nihilism, as mentioned, is a negative attitude towards law, law, normative order. rejection is one of the main consequences of personal activity, the activity of his consciousness and depends on the intelligence of the person, his will, talent, character, emotion, Mood swings and more. Thus, personal moments are important in the nihilism of law . A hence legal nihilism, such a rejection of law where it is important to reject a person rather than an object of refusal. Although the subject of legal nihilism is law and legal reality, the individual consciousness of the entity in it is of paramount importance , because civil (courage, Tolerance, autonomy, dedication, etc.) and political (moderation, tenacity, principle, caution, etc.) based on virtues Faith, personal decision is the primary basis for the implementation of the law, its guarantor." It also depends on the person , both the intensity and categoricity of rejecting legal reality. Nihilism of law due to national psychology, culture, traditions, lifestyle, certain of the mind, feeling, mood and action of a person The situation is, therefore, an individual assessment of legal events from the position of the atomized individual. Therefore, the nihilism of law can be active and passive, firm and spontaneous, constant and situational, etc.;

B. Hypertrophic suspicion and rejection of legal phenomena at the level of legal awareness psychology, ideology or theory are characteristic of legal nihilism. The suspicion and rejection of the law nihilist's consciousness guides his entire consciousness, succumbs to other elements of consciousness, and includes it, which is both theoretical and practical Can be detected in the form. The theoretical manifestation of the nihilism of law implies a sincere justification that there is a more significant value than justice and that the role of law is unreal compared to other values In the regulation of public relations, and the practical detection of legal nihilism involves the flesh of these ideas in practical life, both from citizens and on the part of the state.

C. Legal nihilism is characterized by the absence of a positive program in exchange for rejected legal events or its extreme weakness and amorphism, so the nihilism of law is, in fact, law walks to negativism;

d. Legal nihilism does not constitute an ever-present state of legal consciousness, it has a transitive nature and can be overcome as a result of the elimination of arising causes.

Based on the mentioned signs of legal nihilism, it is possible to define it as follows: the nihilism of law on such a transition of legal consciousness arising on a certain psychological, social and ideological basis. It is a condition that, on the basis of hypertrophic suspicion, denies the role of law in public life, without offering a return.

We think this definition includes all the essential moments characteristic of legal nihilism and does not focus on only one of its signs, thereby avoiding law. The disadvantage characteristic of nihilism for such a one-sided definition of nihilism, such as: "Legal nihilism represents a negative and indifferent attitude to law, based on the legal insurgency of the population or On the legal upbringing deficit." Such definitions, by bringing legal nihilism to just one of the signs, will ease the research of the issue of its origin and elimination. According to this definition, legal nihilism is understood only as the result of legal ignorance and therefore it can be eliminated only by setting legal upbringings at the proper level. While legal nihilism, as it is known, is more widely dependent in creative or scientific intelligentsia than in other social layers of society. Which indicates a wide variety of reasons for its origin. Legal nihilism is a negative state of legal consciousness, caused by the whole beginning of the causes, which is why it becomes difficult to overcome it.

მურმან გორგოშაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი, ფილოსოფიის დოქტორი

სამართლებრივი ნიჰილიზმის ცნების საკითხისთვის

სამართლებრივი ნიჰილიზმი სოციალური ნიჰილიზმის ერთ-ერთი სახეა. იგი კანონისა და სამართლის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულების გამოხატველი მოვლენაა. სამართლებრივი ნიჰილიზმი, სამართლის სრულ იგნორირებას, ან მის მხოლოდ ნაწილობრივ აღიარებას გულისხმობს და აგდებულად ეკიდება სამართლის როლს საზოგადოებრივი ურთიერთობების მოწესრიგების საქმეში.

სამართლებრივი ნიჰილიზმის ცნების განსაზღვრებისთვის დავახასიათოთ მისი ნიშან-თვისებები:

ა. სამართლებრივი ნიჰილიზმი, როგორც აღვნიშნეთ, ნეგატიური დამოკიდებულებაა სამართლისადმი, კანონისადმი, ნორმატიული წესრიგისადმი. უარყოფა კი პიროვნული მოღვაწეობის, მისი ცნობიერების აქტიობის ერთ-ერთი ძირითადი შედეგია და დამოკიდებულია პიროვნების ინტელექტზე, მის ნებაზე, ნიჭზე, ხასიათზე, ემოციაზე, განწყობაზე და სხვა. ამდენად, სამართლის ნიჰილიზმში მნიშვნელოვანია პიროვნული მომენტები. ააქედან გამომდინარე, სამართლებრივი ნიჰილიზმი, სამართლის ისეთი უარყოფაა, სადაც მნიშვნელოვანია უარყოფელი პიროვნება, ვიდრე უარსაყოფი ობიექტი. მიუხედავად იმისა, რომ სამართლებრივი ნიჰილიზმის საგანი სამართალი და სამართლებრივი რეალობაა, მასში სუბიექტის ინდივიდუალურ ცნობიერებას უპირატესი მნიშვნელობა აქვს, რადგან სამოქალაქო (სიმამაცე, ტოლერანტობა, ავტონომიურობა, თავდადება და სხვა) და პოლიტიკურ (ზომიერება, სიმტკიცე, პრინციპულობა, სიფრთხილე და სხვა) სათნოებებზე დაფუძნებული “პირადი რწმენა, პირადი გადაწყვეტილება კანონის შესრულების უპირველეს საფუძველს, მის გარანტს წარმოადგენს”. პიროვნებაზეა დამოკიდებული აგრეთვე,

სამართლებრივი სინამდვილის უარყოფის ინტენსიობაც და კატეგორიულობაც. სამართლის ნიჰილიზმი ეროვნული ფსიქოლოგიის, კულტურის, ტრადიციების, ცხოვრების წესიდან გამომდინარე, პიროვნების გონების, გრძნობის, განწყობილებისა და მოქმედების გარკვეული მდგომარეობაა, მაშასადამე, სამართლებრივი მოვლენების ინდივიდუალური შეფასებაა ატომიზირებული ინდივიდის პოზიციიდან. ამიტომ სამართლის ნიჰილიზმი შეიძლება იყოს აქტიური და პასიური, მტკიცე და სპონტანური, მუდმივი და სიტუაციური და სხვა;

ბ. სამართლებრივი ნიჰილიზმისათვის დამახასიათებელია ჰიპერტროფული ეჭვი და სამართლებრივი მოვლენების უარყოფა სამართლებრივი ცნობიერების ფსიქოლოგიის, იდეოლოგიის თუ თეორიის დონეზე. სამართლის ნიჰილისტის ცნობიერებაში გაჩენილი ეჭვი და უარყოფა წარმართავს მის მთელ ცნობიერებას, იმორჩილებს ცნობიერების სხვა ელემენტებსაც და მოიცავს მას, რაც როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული სახით შეიძლება გამოვლინდეს. სამართლის ნიჰილიზმის თეორიულ გამოვლენაში იგულისხმება იმის გულწრფელი დასაბუთება, რომ არსებობს უფრო მნიშვნელოვანი ღირებულება ვიდრე სამართალია და რომ სხვა ღირებულებებთან შედარებით სამართლის როლი არარაობაა საზოგადოებრივი ურთიერთობების რეგულირებაში, ხოლო სამართლებრივი ნიჰილიზმის პრაქტიკული გამოვლენა კი გულისხმობს აღნიშნული იდეების ხორცშესხმას პრაქტიკულ ცხოვრებაში, როგორც მოქალაქეების, ისე სახელმწიფოს მხრიდან.

გ. სამართლებრივი ნიჰილიზმისათვის დამახასიათებელია უარყოფილი სამართლებრივი მოვლენების სანაცვლო პოზიტიური პროგრამის არარსებობა ან მისი უკიდურესი სისუსტე და ამორფულობა,

ამიტომ სამართლის ნიჰილიზმი, ფაქტობრივად, სამართლის ნეგატივიზმამდე დადის;

დ. სამართლებრივი ნიჰილიზმი არ წარმოადგენს სამართლებრივი ცნობიერებისათვის მუდმივად დამახასიათებელ მდგომარეობას, მას ტრანზიტული ხასიათი აქვს და წარმომშობი მიზეზების აღმოფხვრის შედეგად შეიძლება მისი დაძლევა.

სამართლებრივი ნიჰილიზმის აღნიშნული ნიშნების საფუძველზე შესაძლებელია შემდეგნაირად განსაზღვროთ იგი: სამართლის ნიჰილიზმი გარკვეულ ფსიქოლოგიურ, სოციალურ და იდეურ საფუძველზე წარმოშობილი სამართლებრივი ცნობიერების ისეთი გარდამავალი მდგომარეობაა, რომელიც ჰიპერტროფირებული ეჭვის საფუძველზე უარყოფს სამართლის როლს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, სანაცვლოს შეთავაზების გარეშე.

ვფიქრობთ, აღნიშნული განსაზღვრება მოიცავს სამართლებრივი ნიჰილიზმისათვის დამახასიათებელ ყველა არსებით მომენტს და არ აკეთებს აქცენტს მის მხოლოდ ერთ-ერთ რომელიმე ნიშანზე, რითაც თავიდან იცილებს სამართლის ნიჰილიზმის ისეთი ცალმხრივი განსაზღვრებისათვის დამახასიათებელ ნაკლოვანებას როგორიცაა: “სამართლებრივი ნიჰილიზმი წარმოადგენს სამართლისადმი უარყოფით და გულგრილ დამოკიდებულებას, დაფუძნებულს მოსახლეობის იურიდიულ უვიცობაზე ან სამართლებრივი აღზრდის დეფიციტზე”.

ასეთი განსაზღვრებები, სამართლებრივი ნიჰილიზმის მხოლოდ ერთ-ერთ ნიშანზე დაყვანით, აიოლებს მისი როგორც წარმომშობის, ასევე აღმოფხვრის საკითხის კვლევას. მოცემული განსაზღვრების მიხედვით სამართლებრივი ნიჰილიზმი გაგებულია, როგორც მხოლოდ იურიდიული უვიცობის შედეგი და შესაბამისად მისი აღმოფხვრა,

მხოლოდ სამართლებრივი აღზრდის სათანადო დონეზე დაყენებითაა შესაძლებელი, მაშინ, როცა სამართლებრივი ნიჰილიზმი, როგორც ცნობილია, შემოქმედებით თუ სამეცნიერო ინტელიგენციაში უფრო ფართოდაა ფეხმოკიდებული, ვიდრე საზოგადოების სხვა სოციალურ ფენაში, რაც მისი წარმოშობის მიზეზთა მრავალგვარობაზე მიუთითებს. სამართლებრივი ნიჰილიზმი სამართლებრივი ცნობიერების ნეგატიური მდგომარეობაა, გამოწვეული მიზეზთა მთელი წყებით, რის გამოც რთულდება მისი დაძლევა.

ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Д.П. Гуріна,

заступник завідувача лабораторії

навчальної та наукової роботи

Державного науково-дослідного

експертно-криміналістичного центру МВС України,

кандидат юридичних наук

Судово-експертна діяльність — це врегульована законодавством діяльність судово-експертних установ, спрямована на проведення незалежних судових експертиз унаслідок об'єктивного, повного і всебічного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організація роботи судово-експертних установ в цілому і їхніх структурних підрозділів, їх науково-

методичне і інформаційне забезпечення, підбір і підготовку судово-експертних кадрів [1, с. 13].

Перелік суб'єктів судово-експертної діяльності України встановлено Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ та досить докладно описано у спеціальній юридичній літературі [2, с. 242].

Так, перелік суб'єктів судово-експертної діяльності визначається статтею 7 Закону України «Про судову експертизу». Зокрема, судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи та у випадках і на умовах, визначених зазначеним законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ.

Частина друга вказаної статті визначає вичерпний перелік державних спеціалізованих установ, що знаходяться у підпорядкуванні відповідних центральних органів виконавчої влади.

До державних спеціалізованих установ належать:

- науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;
- науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;
- експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Державні спеціалізовані установи діють відповідно до статутів та/або положень про них, одним із основних завдань яких є проведення судових експертиз для правоохоронних органів і судів.

На сьогодні експертними установами Міністерства юстиції України та Міністерства внутрішніх справ України проводяться такі види експертиз: криміналістична: почеркознавча; лінгвістична експертиза мовлення; технічна експертиза документів; експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна (крім досліджень слідів пошкодження одягу, пов'язаних з одночасним спричиненням тілесних ушкоджень, які проводяться в бюро

судово-медичної експертизи); фототехнічна, портретна; експертиза голограм; відео-, звукозапису; вибухотехнічна; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; скла, кераміки; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; спиртовмісних сумішей; ґрунтів; металів і сплавів; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; харчових продуктів; сильнодіючих і отруйних речовин); біологічна; екологічна, інженерно-транспортна (автотехнічна, транспортно-трасологічна, залізнично-транспортна); дорожньо-технічна; будівельно-технічна; оціночно-будівельна; земельно-технічна; оціночно-земельна; експертиза з питань землеустрою; пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; комп'ютерно-технічна; телекомунікаційна; економічна; військова; товарознавча: машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання; автотоварознавча; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння; мистецтвознавча; психологічна та інші.

Державні спеціалізовані установи Міністерства охорони здоров'я України забезпечують правоохоронні органи і суди судово-медичними та судово-психіатричними експертизами. До вказаних установ належать бюро судово-медичних експертиз та судово-психіатричні установи.

Судово-психіатричні експертизи проводиться Українським науково-дослідним інститутом соціальної і судової психіатрії та наркології Міністерства охорони здоров'я України, центрах судово-психіатричних експертиз, відділеннях (амбулаторних, стаціонарних експертиз), які є структурними підрозділами психоневрологічних (психіатричних) лікарень, психоневрологічних диспансерів.

Разом із цим, відповідно до частини четвертої статті 7 Закону України «Про судову експертизу» законодавець для проведення деяких видів експертиз, які не здійснюються виключно державними спеціалізованими

установами, за рішенням особи або органу, що призначають судову експертизу, надав можливість залучати крім судових експертів, також інших фахівців з відповідних галузей знань.

Така можливість щодо залучення інших фахівців була передбачена законодавцем для проведення досліджень рідкісних об'єктів[3].

Необхідно зазначити, тривалий час в Україні основна кількість проведення судових експертиз припадала на державні судово-експертні установи Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ та Міністерства охорони здоров'я. Однак останнє десятиліття розвивається професійна діяльність експертів, що не є працівниками державних експертних установ. Створились приватні компанії, які об'єднали в собі експертів та фахівців з відповідних галузей знань. На даний час важливо в законодавчій площині врахувати зміни, які відбулися в роботі судових експертів за останні роки та забезпечити розвиток судово-експертної діяльності [4, с. 8].

Таким чином, розглядаючи питання повноважень суб'єктів судово-експертної діяльності, необхідно констатувати, що у цій сфері залишаються невирішеними низка проблем, які вимагають додаткової уваги та дослідження науковців.

Список використаної літератури

- 1.Стрілець Г. О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.
- 2.Хомутенко О. В. Про суб'єктів судово-експертної діяльності в Україні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 11. 2011. С. 242-248.
- 3.Сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_46804 (дата звернення: 26.05.2022).

4.Пиріг І. В. Проблеми законодавчого забезпечення судової експертизи. *Актуальні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування* : матеріали науково-практичного семінару (м. Дніпро, 29 травня 2020р.). Дніпро, С. 6-10.

НАДЗВИЧАЙНИЙ ТА ВОЄННИЙ СТАН: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Кисельов О.О, здобувач

Науковий керівник: Власова Г.П., д.ю.н., професор

Правовий режим надзвичайного стану врегульовується Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [1]

Надзвичайний стан - це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях: при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу.

Умови введення надзвичайного стану:

1) виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

2) здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

4) виникнення масових безпорядків, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їх права і свободи;

5) спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;

6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

7) необхідності відновлення конституційного правопорядку і діяльності органів державної влади.

Надзвичайний стан вводиться указом Президента. Такий указ протягом 2-х днів має затвердити Верховна Рада. Пропозиції щодо введення надзвичайного стану подає РНБО. Надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях. У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб.

Що це означає?

встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, а також обмеження свободи пересування по території, де вводиться надзвичайний стан;

обмеження руху транспортних засобів та їх огляд;

посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства;

заборона проведення масових заходів, крім заходів, заборона на проведення яких встановлюється судом;

заборона страйків;

примусове відчуження або вилучення майна у юридичних і фізичних осіб.

Що ж стосується воєнного стану, то він вергулюється Законом України «Про правовий режим воєнного стану». [2] Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки.

Правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, цей Закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Для запровадження воєнного стану РНБО подає Президенту Пропозиції щодо введення воєнного стану. Президент видає відповідний указ і негайно звертається до Верховної Ради України щодо його затвердження та подає одночасно відповідний проєкт закону. ВРУ має зібратися на засідання у дводенний строк. Указ Президента про введення воєнного стану, затверджений ВРУ, офіційно оприлюднюється та набирає чинності разом із законом щодо затвердження такого указу.

Що це означає?

посилення охорони стратегічних об'єктів
введення комендантської години,
заборона акцій та масових зібрань
введення трудової повинності чи обов'язкових суспільно корисних робіт
примусове відчуження приватного майна
заборона діяльність певних політичних партій чи громадських об'єднань, які ведуть роботу проти незалежності України
можлива заборона торгівлі

введення зобов'язання не покидати місце проживання
 бізнес може бути змушений віддати майно у користування військовим
 з підприємств можуть забрати працівників через мобілізацію
 встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи
 пересування

перевірка документів, проведення огляду речей, транспортних засобів,
 багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян

Під час воєнного стану неможливо припинити повноваження
 Президента, Верховної ради, уряду, судів, омбудсмена та деяких інших
 органів влади. Не можна внести зміни до Конституції та провести вибори.

Список використаної літератури

1.Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2.Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Малех І.Б., здобувач

*Науковий керівник: Власова Г.П, д.ю.н., професор, заслужений діяч
 науки і техніки України*

Проблема суддівського розсуду є універсальною, і вона є у всіх правових
 системах. Суддівський розсуд - це дискреційні повноваження суду, що
 дозволяють ухвалити рішення не на основі якихось інструктивних вказівок, а
 в законодавчо закріплених рамках можливого його застосування.

Право не повинно і не може бути казуїстичним: законодавець не встигає
 вловити всі суспільні зміни та завжди оперативно реагувати на них,
 приймаючи нове правове регулювання. Чим насичиніше громадське життя,

вільніша людська ініціатива, різноманітніші конфлікти, тим більше, на нашу думку, буде суддівського розсуду, оскільки жодних законів не вистачить, щоб охопити всю різноманітність життєвих ситуацій.

Так, ми розуміємо і наголошуємо на неминучості правових прогалин, не врегульованих правом суспільних відносин. Ми вважаємо, що ліквідували ці прогалини можливо лише шляхом аналогії закону, тобто застосування правових норм, що регулюють подібні відносини, або аналогії права, тобто вирішення спору на основі загальноправових принципів та виключно законодавства. Ми вважаємо, що аналогія закону та аналогія права ґрунтуються на широкому суддівському розсуді. Що стосується практичного застосування даного принципу насправді перед суддею виникає потреба шукати нові шляхи, тому що законодавство ніколи не буди встигати за реальним життям суспільства.

Недосконалість правового закріплення та неминучість суддівського розсуду у тлумаченні та застосуванні правових норм може бути обумовлена невизначеністю та неоднозначністю мови, що використовується при формулюванні цих норм. Мова може породжувати різні образи та асоціації: одні й самі терміни і лінгвістичні обороти можуть сприйматися по-різному. Мова права недосконала, вона часто буває невизначеною, у ній є таємний сенс, задум законодавця, соціальна цінність та відповідна мета, що проявляється у юридико-технічній недосконалості законодавства, і іншими словами ідеальних правових актів немає і не може існувати.

Юриспруденція прагне уніфікації термінології, яка удосконалюється, але за умов її постійного розширення та динамічного розвитку суспільства повна уніфікація всього «юридичної мови» вдається неможливою та недосяжною. Тому тлумачення права, як і тлумачення будь-якого тексту, повинно передбачати істотну роль суддівського розсуду. [1, с.29] На нашу думку, суддівський розсуд - це ознака розвиненого правопорядку та необхідний інститут, що дозволяє застосовувати абстрактні правові розпорядження до конкретних життєвих ситуацій. Він має бути пов'язаний з

можливістю вибору в умовах альтернативи: суддя має право обрати один із кількох варіантів рішень, передбачених законом.

Ми не виключаємо і ні в якому випадку не намагаємося знівелювати факти те, що волевиявлення правника детерміновано волею законодавця та його воля пов'язана розпорядженнями норми права. При цьому закон у широкому розумінні цього слова народжується насамперед через суддівські розсуди, оскільки лише у правозастосовній практиці закон «оживає» і починає безпосередньо впливати на суспільне життя. І ми впевнені в тому, що через суддівський розсуд може бути вирішено питання конкуренції правових норм: можливість застосувати до одних і тих же фактичних обставин справи кілька правових норм з різним змістом.

Розглядаючи проблему суддівського розсуду через призму це «благо»-«зло», «можливості»-«необхідності», слід звернути увагу на те, що роблячи відповідні висновки, ми говоримо про сумлінність судді.[2, с.3] І тоді суддівський розсуд – це благо, що дає змогу визначитись із тонкими гранями справедливості та законності. Це водночас і можливість, і потреба в умовах конкуренції норм права, невизначеності мови права та недосконалості законодавства. А що стосується іншої сторони, то коли суддівський розсуд с виходить за межі закону, єдиний можливий і допустимий спосіб боротьби — це оскарження судового акту в передбаченому законом порядку: апеляційному та касаційному порядку.

Різні визначення поняття «суддівський розсуд» та ряд його суттєвих ознак, які зрештою сприяють приведенню визначення поняття «суддівський розсуд» при застосуванні норм різних галузей права. Треба чітко визначити та вказати причини, згідно з якими необхідно вирішити проблеми, пов'язані з доцільністю, допустимістю та можливими межами розсуду правника. Наведені ознаки суддівського розсуду супроводжуються аргументованими прикладами реальної дійсності з посиланням на відповідні норми. Особлива увага приділена правилам здійснення контролю за рішеннями, прийнятими на основі розсуду правника.

Список використаної літератури

- 1.Аминова Ю. А. Понимание усмотрения в правоприменительной деятельности: анализ различных подходов. *Вестник Омского университета. Серия «Право»*. 2012. № 3 (32). С. 29–36.
- 2.Кораблина О.В. Усмотрение в правоприменительной деятельности: Общетеоретический и нравственно-правовой аспекты: *Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2009.*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Комаров О.В,

аспірант ПВНЗ «Європейський університет»

Тенденції суспільного розвитку та сучасні соціальні процеси обумовлюють необхідність інтенсивного розроблення теоретичних проблем правового впливу на суспільні відносини, форм та засобів реалізації права, механізму правового регулювання, застосування норм права і багатьох інших питань. Сьогодні гостро відчувається потреба в розробленні механізму ефективного застосування закону та його дії на соціальні процеси. Теорія правового забезпечення часто відстає від потреб практики, або втрачається зв'язок між правом і практичною діяльністю. Відставання теорії права більшою мірою залежить від підходів до процесу організації діяльності в соціальній системі. Зараз багато рішень приймаються не на основі наукового обґрунтування, а на основі політичної доцільності, тому складно відстежується зв'язок між управлінням та правом, відповідно, втрачається потреба наукових розроблень у цьому напрямі.

Розглянемо поняття «правове забезпечення діяльності», яке склалося в адміністративній науці. Думка про напрям правового забезпечення діяльності не нова. Її розглядали та досліджували такі адміністративісти: В. В. Глазирін, Є. В. Додін [1], І. Я. Дюрягін [2], В. М. Кудрявцев, А. Е. Луньов, В. І. Нікітинський [3; 4, с. 9–21], Д. В. Приймаченко [5], Ю. О. Тихомиров [6; 7; 8], А. М. Школик [9] та ін.

На наш погляд, у нашій державі відсутнє концептуальне бачення аж до дезінтеграції в ході законотворчого процесу, безсистемного напрацювання законодавчих актів, неузгодженості щодо їх розробки та прийняття, різних підходів до визначення статусу, компетенції та відповідальності суб'єктів місцевого самоврядування. Отже, нагальною є потреба збалансувати норми Конституції України, Хартії та законодавства, що регулює функціонування місцевого самоврядування. Також нормативно-правове поле функціонування та розвиток місцевого самоврядування в Україні складається із регуляторних актів різного рівня: це, як уже зазначалося, Конституція України, яка закладає конституційні основи місцевого самоврядування; закони, що регулюють засади місцевого самоврядування, повноваження органів та посадових осіб: «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про органи самоорганізації населення; закони, що визначають порядок формування органів місцевого самоврядування та обрання голів територіальних громад: «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», «Про Всеукраїнський та місцеві референдуми»; закони, що є визначальними для формування ресурсів місцевого самоврядування, порядку формування бюджетів, встановлення податків і зборів тощо: Бюджетний кодекс, Податковий кодекс України, «Про розмежування земель державної та комунальної власності»; галузеві нормативні акти, що визначають місце і роль органів та посадових осіб місцевого самоврядування у певних галузях правовідносин: Земельний кодекс, Водний кодекс, «Про основи містобудування», «Про регулювання

містобудівної діяльності», «Основи законодавства України про культуру», «Основи законодавства про освіту», «Про охорону здоров'я», «Про охорону навколишнього природного середовища»; нормативні акти Кабінету Міністрів України, міністерств, відомств та інших центральних органів виконавчої влади, що ухвалюються на основі законів України і визначають порядок реалізації певних норм цих законів (перелік актів, що визначають підходи щодо організації тендерних закупівель, встановлення заробітних плат у системі виконавчих органів, виплати субсидій тощо); нормативні акти місцевої ради, що встановлюють особливості здійснення місцевого самоврядування в певній громаді (місцевий статут) та правила і процедури роботи органів місцевого самоврядування (регламент ради та виконкому, положення про комісії ради тощо) Повертаючись до переліку нормативних актів, слід також звернути увагу на Закон України «Про статус депутатів місцевих рад», що визначає правовий статус депутата сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради, встановлює гарантії депутатської діяльності та порядок відкликання депутата місцевої ради.

Динамічний розвиток місцевого самоврядування можливо забезпечити лише через удосконалення відповідного нормативно-правового поля, яке має врегульовувати питання організації та діяльності суб'єктів місцевого самоврядування та його забезпечення. Подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні має визначатися пошуком раціональних та ефективних засобів державно-правового впливу на його функціонування.

Таким чином, провідною має бути модернізована або нова концепція розвитку правової науки на основі широкого використання новітніх загальних і спеціальних методологій, що особливо важливо для адміністративного права як основного інструмента державно-правової організації суспільства та правової організації системи й діяльності конкретного органу державної влади.

Список використаної літератури

- 1.Додин Е. В. Функции и формы деятельности таможенных органов Украины / Е. В. Додин // Митна справа. – 2003. – № 5. – С. 7–22.
- 2.Дюрягин И. Я. Право и управление / И. Я. Дюрягин. – М. : Юрид. лит., 1981. – 168 с.
- 3.Кудрявцев Ю. В. Нормы права как социальная информация / Ю. В. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит., 1981. – 144 с.
- 4.Эффективность правовых норм / [В. Н. Кудрявцев, В. И. Никитинский, И. С. Самощенко, В. В. Глазырин]. – М. : Юрид. лит., 1980. – 280 с.
- 5.Приймаченко Д. В. Правове забезпечення діяльності митних органів / Д. В. Приймаченко // Митна справа. – 2006. – № 2. – С. 8–15.
- 6.Тихомиров Ю. А. Административное право и процесс : полный курс / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 2001. – 652 с.
- 7.Тихомиров Ю. А. Курс административного права и процесса / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 1998. – 798 с.
- 8.Тихомиров Ю. А. Механизм управления в развитом социалистическом обществе / Ю. А. Тихомиров. – М. : Наука, 1980. – 336 с

НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Мошковський О.М, аспірант

ПВНЗ «Європейський університет»

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [2] із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб в Україні введено воєнний стан. Строк дії воєнного

стану в Україні продовжено з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб згідно з Указом Президента № 133/2022 від 14.03.2022.

На період дії воєнного стану та протягом одного місяця після його припинення чи скасування законодавством визначені деякі особливості надання адміністративних послуг.

Таку постанову ухвалив Кабмін. У зв'язку з воєнним станом на всій території країни держоргани надаватимуть адмінпослуги та видаватимуть дозвільні документи за можливості. Отримати потрібні держпослуги вчасно українці зможуть через місяць після припинення воєнного стану.

Відповідно до статті 64 Конституції України [2], статей 121, 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 165 «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» [1, 2] зупинено строки надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та строки видачі дозвільними органами документів дозвільного характеру на час воєнного стану в Україні.

Але навіть у це час виникають питання щодо надання адміністративних послуг соціального характеру.

Постановою Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану» [3] встановлено особливості надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування, та передбачено, що:

1) строк виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги на дітей одиноким матерям, допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомоги на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу

(інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за нею, тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме, щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату (далі — державна соціальна допомога), яку було призначено раніше, продовжується на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування і виплачується за повний місяць без звернення особи до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад;

2) у разі, коли отримувачами державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю пропущено строк переогляду допомоги, виплата таких видів допомоги не зупиняється на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування.

Після припинення чи скасування воєнного стану структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад поінформують одержувачів, яким виплату державної соціальної допомоги було продовжено

відповідно до пункту 1 зазначеної постанови, про необхідність протягом одного місяця оновлення документів, необхідних для продовження отримання допомоги.

При цьому, норми постанови Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2020 року № 264 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги» протягом періоду воєнного стану та одного місяця після дати його припинення чи скасування не застосовуються. [5]

Структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад після припинення чи скасування воєнного стану інформують одержувачів, яким виплату державної соціальної допомоги було продовжено відповідно до зазначеної постанови, про необхідність протягом одного місяця оновлення документів, необхідних для продовження отримання допомоги.

Разом з тим, постановою Кабінетом Міністрів України від 07 березня 2022 року № 215 «Про особливості нарахування та виплати грошових допомог, пільг та житлових субсидій на період дії воєнного стану» [4] встановлено механізм здійснення нарахування та виплат грошових допомог, пільг та житлових субсидій на період дії воєнного стану на території адміністративно-територіальних одиниць, де структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі їх утворення) рад не мають можливості забезпечити підготовку виплатних документів та проведення фінансування.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

2.Конституція України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3.Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги на період введення воєнного стану»

4.Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2022 року № 215 «Про особливості нарахування та виплати грошових допомог, пільг та житлових субсидій на період дії воєнного стану»

5.Постанова Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2020 року № 264 «Деякі питання надання державної соціальної допомог»

6.Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 165 «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб» зупинено строки надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та строки видачі дозвільними органами документів

7.Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТЕРОРИЗМ ТА ЙОГО МІСЦЕ В КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ НІГЕРІЇ

*Укпакха Едідіонг,
аспірант ПВНЗ «Європейський університет»*

Ознайомлення з походженням нігерійського кримінального права зосереджується на його зв'язку з англійським загальним правом, але наголошується, що законодавчі акти Нігерії є основним джерелом права. Щоб дати певний погляд на соціологічний контекст злочину, значення злочину та об'єкт злочину охоплює як фізичні, так і психічні фактори. Пояснюється система класифікації правопорушень на тяжкі, проступки та прості злочини, а

також основний принцип, що відповідальність не може існувати без вини. Після перегляду позицій Кодексу щодо правового значення кримінальної відповідальності та тягара доказування окреслено аргументи захисту, які можуть бути висунуті в будь-якому кримінальному процесі. До них належать нещасний випадок, фактична помилка, добросовісне витребування права, надзвичайні надзвичайні ситуації, обставини, за яких особи змушені вчиняти протиправні дії для захисту чи виконання юридичного обов'язку, незрілість, відносини між чоловіком та дружиною та корпоративна відповідальність. Іншими розглянутими способами захисту є божевілля, автоматизм, коли дія не залежить від здійснення волі, і сп'яніння. Іншими розглянутими способами захисту є божевілля, автоматизм, коли дія не залежить від здійснення волі, і сп'яніння. Відповідальність обох головних сторін і співучасників детально описана, як і попередні злочини замаху та змови. Потім представлені кодекси та судові рішення, які стосуються окремих злочинів, починаючи з вбивств та нападів. Інші розділи стосуються клевети на характер, двоєженства, вимагання власності з погрозами, пограбування, крадіжки зі зломом, отримання майна під фальшивим приводом з метою шахрайства, отримання вкраденого майна, підроблення, зради та розголошення службової таємниці, незаконних зібрань, корупції державних службовців та лжесвідчення.

Нігерія вже багато років страждає від жорстокого конфлікту між Боко Харам та урядовими військами. У 2010 році Міжнародний кримінальний суд (МКС) розпочав попереднє розслідування ситуації в Нігерії, розглянувши звинувачення у злочинах проти людяності та військових злочинах, скоєних як Боко Харам, так і нігерійськими силами безпеки. Його попереднє розслідування зосереджено на наявності та справжності нігерійського національного судового розгляду щодо цих злочинів. Це відповідає принципу комплементарності, згідно з яким Суд розслідує серйозні злочини або переслідує особу лише тоді, коли заінтересована держава не бажає або не може зробити це самотійно [3].

Багато проєктів, спрямовані на зміцнення правосуддя та підзвітності в Нігерії, а також на зміцнення внутрішнього потенціалу для розслідування та судового переслідування основних міжнародних злочинів та транснаціональних організованих злочинів. Такі тренінги спрямовані навчити нігерійських прокурорів справжньому судовому переслідуванню складних міжнародних злочинів. Якщо Нігерія зможе розслідувати та/або переслідувати в судовому порядку злочини, імовірно вчинені Боко Харам та нігерійськими силами безпеки всередині країни, вона діятиме відповідно до своїх міжнародних зобов'язань за Римським статутом і потенційно усуне необхідність втручання МКС. Місцева влада часто найкраще підходить для судового переслідування громадян і забезпечення відповідальності на батьківщині, де жертви і ті, хто вижив у звірствах, можуть побачити правосуддя, що відбулося. Необхідно вдосконалити інструменти збору розвідувальних даних та навчання персоналу криміналістиці, зберіганню та пошуку даних та загальному управлінню інформацією, пов'язаною з боротьбою з тероризмом, для більш своєчасної та ефективної доставки.

Проблема тероризму в Нігерії є більш глибокою, ніж може відобразити конституційний закон. [1,2,3] Стан початкової освіти в Нігерії є досить жахливим, і переоформлення навчальної програми слід розглядати як пріоритетну проблему.

Більш стійкий підхід потрібен для вирішення соціально-економічних проблем, які переслідують північно-північно-східну Нігерію, оскільки простий антитерористичний закон не може бути «ліками від усіх хвороб». Система центрального управління поліції в Нігерії стала жорсткою, корумпованою та недисциплінованою. Багато інформованих голосів вимагають започаткувати систему державної поліції як єдиний можливий варіант вирішення внутрішньоконфліктних питань. Конкретні, одностайні рішення все ще здаються далекими. Небезпечну тенденцію призову армійського персоналу для операцій внутрішньої безпеки необхідно

переломити шляхом інвестування в комплексні реформи поліції, які мають включати покращення підготовки, зарплати та обладнання.

Але варто задуматися, чи можуть останні плани щодо впровадження реформи поліції взагалі мати тривалий вплив за відсутності фундаментальних соціально-економічних змін. Діалектика реформи поліції, якщо її вирішити, може лише локально змінити, а отже, тимчасову зміну. Для справжнього відчуження бази підтримки терористичних груп і перенаправлення їх на альтернативні шляхи працевлаштування, уряд має послабити свою високоцентралізовану політико-економічну хватку країни та перерозподілити свої нафтові гроші, створюючи стимули для зростання та розвитку і це буде єдиним прийнятним рішенням.

Список використаної літератури

- 1.Bolaji Omitola, “Terrorism and the Nigerian federation”, African Security Review, October 30, 2012
- 2.Hakeem Onapajo & Ufo Okeke Uzodike, “ Boko Haram terrorism in Nigeria”, African Security Review, August 22, 2012
- 3.Alice Hills, “Policing a plurality of worlds: The Nigeria Police in metropolitan Kano,” African Affairs, December 14, 2011

ОКРЕМІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СТРУКТУР

Бодунова О.М.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінальної юстиції
Державного податкового університету*

Корупція є одним з найбільш небезпечніших соціально-правових та соціально-політичних явищ для кожного суспільства та держави, яке враховуючи соціально-політичні, демографічні та психологічні особливості людей, повністю пов'язане з соціальними подіями кожного соціуму. Наведене явище підриває авторитет державної влади, знецінює основні принципи демократичних держав, завдає величезної політичної та економічної шкоди країні, гальмуючи цим самим її розвиток.

Корупція існує майже у кожних економічних та політичних системах держави. Одним з основних завдань кожної держави та державної політики є створення чинних систем протидії корупції, які даватимуть змогу виявляти підстави її виникнення, відвернення настання її наслідків та притягнення осіб до відповідальності. Але, будучи пов'язаною з механізмами державного управління, вона вважається певним механізмом неправомірного використання суспільства, тим самим означає привласнення посадовими особами власності та інших цінностей шляхом отримання влади [1, с. 5-6].

Наявність корупційних процесів органах державної влади в Україні тягне за собою настання дуже тяжких наслідків. Їх настання може призвести не тільки до знищення української демократії та державності в цілому, а й взагалі Україна може стати «не придатною» державою на міжнародній арені, тобто буде нецікавою для співпраці з іншими країнами [2].

Однією з ключових організаційних засад запобігання корупції у сфері публічного управління наразі є цифровізація, тобто багатогранний процес переходу нашого соціуму на цифрові технології, котрий стосується абсолютно всіх сфер суспільної життєдіяльності. В контексті вдосконалення державного управління, перехід на цифрові технології має один з першочергових напрямків, чим повинен вплинути на вдосконалення різних суспільних галузей. Тобто, «цифрові» технології в Україні – це один із головних напрямків реформування управління державою.

На сьогодні день Україна вже має похвальні приклади використання цифрових технологій у сфері державних закупівель тощо. Забезпечуючись

підтримкою з боку держави, цифрофізація сприяє розвитку відкритого інформаційного товариства, як одного зі суттєвих чинників розвитку демократичної держави, зростання робочих місць для громадян, підвищення продуктивності праці та якості життя в Україні [3].

За останні роки на території України було розроблено десятки законопроектів, що певною мірою стосуються даної сфери цифрових та інформаційних комунікаційних технологій.

17 січня 2018 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України була затверджена Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018- 2020 роки, яка закріпила, що «при цілісних та безперервних державних підходах цифрові технології будуть запроваджувати:

- розвиток доступного інформаційного суспільства;

- підвищення продуктивності;

- покращення економічного зростання;

- підвищення якості життя громадян України.

У даному Розпорядженні також встановлюється, що реалізація зазначеної Концепції відкриє можливість для:

- підвищення результативності державного управління, шляхом спрощення державних процедур з управління;

- зменшення адміністративних витрат;

- застосування новітніх методів у державному управлінні;

- збільшення якості адміністративних послуг та відкритий доступ до них;

- забезпечення проведення контролю за продуктивністю діяльності органів української державної влади, а також органів місцевого самоврядування;

- забезпечення найвищого ступеня відкритості інформації, щодо діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

- надання можливості усім громадянам, різноманітним суспільним організаціям приймати участь у підготовці проектів рішень, які вводяться на кожному рівні державного управління;

зменшення рівня корупційної діяльності та тінізації економічних процесів [4].

Протягом 2020 року Національним агентством з питань запобігання корупції було запроваджено Антикорупційну стратегію, яка була розрахована на 2020-2024 роки. Дана Стратегія визначає головні напрямки майбутнього вдосконалення цілісної системи запобігання та протидії корупційній діяльності, а також найбільш основних сфер її подолання.

Загалом, говорячи про напрями подолання корупційної діяльності на території України, можна назвати такі основні складові державної діяльності, які могли б покращити сучасний стан в країні. До них належать:

- вияв саме політичної волі щодо подолання корупції в Україні;
- ефективна співпраця антикорупційних органів один між одними,
- поступова цифровізація державних та приватних структур;
- ліквідація прогалин та упущень українського антикорупційного законодавства;
- щоденне вдосконалення цифрових технологій, як основи сталого добробуту нашої держави, покращення життя, навчання та роботи українців.

Список використаної літератури

1. Гаращук В. М. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. В. М. Гаращук, А. О. Мухатаєв. Хакрів: Право, 2010. 144 с.
2. Жданюк К., Іваниця А. Корупція як один із злочинів в діяльності публічної влади. *Актуальні питання юриспруденції: теоретичний та практичний виміри: матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції* (Суми, 23 квітня 2020 року). Суми, 2021. 198 с.
3. Сімаков К. І., Валіна В. Г., Лауніконіс В. П., Будовій М. Ю. Особливості державного управління в умовах цифрової трансформації України. *Економічний вісник Донбасу* № 1(63), 2021. С. 179-185.

4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 67-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/proshvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-rokita-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi> (дата звернення: 20.05.2022).

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СУБ'ЄКТ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ»

Науковий керівник:

Сивак Т.В.

*доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри
регіональної політики Навчально-наукового інституту публічного управління
та державної служби Київського національного університету ім. Тараса*

Шевченка

Плакса В.І.

*аспірант кафедри регіональної політики
Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,*

Вдосконалення системи законодавства України є пріоритетним вектором розвитку нашої держави. Розвиток економічних, політичних, соціальних та інших процесів нерозривно пов'язаний з якістю їх правового регулювання. Законодавча функція держави реалізується суб'єктами законодавчої ініціативи.

Законодавчою ініціативою є офіційне внесення законопроекту в законодавчий орган відповідно до встановленої процедури та є стадією

законодавчого процесу, встановленого, як правило, конституцією порядку прийняття закону [1, с. 81]. Поняття «законодавча ініціатива» має як мінімум два основних значення. По-перше, законодавчою ініціативою називають одну зі стадій законодавчого процесу. По-друге, її розглядають як певне приватне право уповноважених суб'єктів щодо внесення проектів законів в законодавчий орган [2, с. 55].

Варто зазначити, що дослідження поняття та кола суб'єктів законодавчої ініціативи викликає неабиякий інтерес у науковців. Так, дослідженню тематики суб'єктів законодавчої ініціативи присвячено праці К. Ю. Алданова, С. М. Гусарова, Г. І. Дутки, Г. С. Журавльова, А. Ю. Іванової, З. О. Погорелова, Ю. М. Перерви, А. М. Ришелюк, О. І. Ющик та ін.

Незважаючи на достатню кількість наукових праць, сьогодні існує певна кількість невирішених проблемних питань як на теоретико-правовому, так і на законодавчому рівні. Вважаємо за необхідне вказати на найголовніші з них:

1) відсутність законодавчо-визначеного понятійного апарату. Зокрема, у законодавстві України відсутні поняття «законодавча ініціатива» та «суб'єкт законодавчої ініціативи». У контексті цього зазначимо, що чинне законодавство України не розкриває поняття «суб'єкт законодавчої ініціативи», а лише вказує коло суб'єктів, що відносяться до такої категорії. Так, відповідно до ст. 93 Конституції України [3] «Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України». Отже, відсутність законодавчо-закріпленого поняття «суб'єкт законодавчої ініціативи» є суттєвою прогалиною у законодавстві;

2) відсутність єдності наукових підходів до визначення поняття та кола суб'єктів законодавчої ініціативи на теоретико-правовому рівні. Як слушно зауважив С.М. Гусаров, у юридичній літературі немає чіткого визначення поняття «суб'єктів законодавчої ініціативи» натомість, замість нього, застосовуються такі терміни, як «право законодавчої ініціативи» та «законодавча ініціатива». Ці два терміни вживаються як синоніми, тоді як

право законодавчої ініціативи лише надає можливість здійснювати певну дію, а законодавча ініціатива – це сама дія (сукупність дій), яка здійснюється на основі реалізації даного права [2, с. 54-55]. На підставі вказаного між вченими виникають дискусії стосовно визначення поняття та кола осіб, що є суб'єктами законодавчої ініціативи;

3) перспективи внесення змін до кола суб'єктів законодавчої ініціативи. Згідно зі ст. 93 Конституції України до суб'єктів законодавчої ініціативи віднесено Президента України, народних депутатів України та Кабінет Міністрів України. Проте сьогодні на теоретико-правовому та законодавчому рівнях розглядається можливість віднесення до кола суб'єктів законодавчої ініціативи додатково народ України. Так, 29 серпня 2019 р. Президент України подав у Верховну Раду України законопроект (№ 1015) про внесення змін до статті 93 Конституції (щодо законодавчої ініціативи народу) [4]. Необхідність прийняття законопроекту обґрунтована тим, що на думку його авторів, перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи, визначений на сьогодні статтею 93 Конституції України, є звуженим та позбавляє можливості виступати таким суб'єктом безпосередньо народ України як єдине джерело влади. Відповідно, законопроектом пропонується доповнити перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи, визначених статтею 93 Конституції України, таким суб'єктом, як народ [5]. З огляду на наведене Конституційний Суд України вказує на те, що звуження (обмеження) законом України реалізації права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, зокрема, народними депутатами України може призвести до обмеження їх прав щодо вільного волевиявлення та безперешкодного здійснення своїх повноважень в інтересах усіх громадян України і, як наслідок, – до обмеження прав і свобод людини і громадянина [6].

Отже, на підставі зазначеного слід констатувати, що відсутність законодавчо-визначеного поняття «суб'єкт законодавчої ініціативи» є суттєвим недоліком національного законодавства. Дослідження поняття

«суб'єкт законодавчої ініціативи» є перспективним напрямком подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури

1. Популярна юридична енциклопедія. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
2. Гусаров С. М. Суб'єкти законодавчої ініціативи в Україні. *Наше право*, 2015. № 6. С. 54-60.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254>
4. Про внесення змін до статті 93 Конституції (щодо законодавчої ініціативи народу): проект закону України від 29.08.2019 № 1015. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-statti-93-konstitutsii-ukraini-shchodo-zakonodavchoi-initsiativi-narodu>
5. Іванова А. Право законодавчої ініціативи народу в контексті законопроекту № 1015 і сучасних дискусій. *Український часопис конституційного права*, 2019. № 2. С. 26-35.
6. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) (реєстр. № 1015) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. Конституційний Суд України: офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/nadano-vysnovok-ksu-u-spravi-shchodo-zakonodavchoyi-iniciatyvy-narodu>

ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Івануса А. С.,

студентка II курсу Факультету права та міжнародних відносин

Київського університету імені Бориса Грінченка

Науковий керівник:

Калашник О.М.,

*к.ю.н., доцент кафедри публічного та приватного права Факультету
права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса*

Грінченка, адвокат

Цивільне судочинство — це врегульований нормами цивільного процесуального права порядок розгляду і вирішення цивільних справ [1].

В Україні порядок здійснення цивільного судочинства встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України), яким також визначено юрисдикцію та повноваження загальних судів щодо цивільних спорів.

Відповідно до ЦПК України, суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства [2].

У зв'язку із введенням воєнного стану в Україні порядок розгляду справ судами дещо змінився. Десятки судів у різних областях України, де ведуться бойові дії, були вимушені припинити роботу. Однак, припинення роботи конкретного суду не свідчить про припинення розгляду справи. У ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачено, що правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише

судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається [3].

Територіальну підсудність справ окремих судів змінено низкою розпоряджень Голови Верховного Суду відповідно до нової редакції ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4]. Серед цих судів чотири апеляційні (Чернігівський, Херсонський, Луганський, Харківський), чотири господарські (Чернігівської області, Херсонської області, Сумської області, Миколаївської області), один адміністративний (Херсонський), решта – місцеві загальні суди. Перелік судів, які змінили територіальну підсудність можна знайти на сайтах Верховного Суду або Державної судової адміністрації. Замість таких судів правосуддя починають здійснювати інші найбільш територіально наближені суди. Наприклад, справи Господарського суду Херсонської області мають бути передані Господарському суду Одеської області та здійснено їх повторний авторозподіл.

Кожен суд під час воєнного стану на власний розсуд може вирішувати, в якому режимі працювати або приймати рішення про тимчасове припинення роботи. Найчастіше суди відкладають розгляд справ, які не є невідкладними.

Щодо особливостей розгляду справ під час війни Рада суддів України 2 березня 2022 р. видала Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Серед основних рекомендацій щодо розгляду судових справ було зазначено, що суди по можливості мають відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів); суди мають розглядати справи, які не є невідкладними, за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження; усі доступні працівники суду, по можливості, переводяться на дистанційну роботу; процесуальні строки по можливості

продовжуються щонайменше до закінчення воєнного стану; суди мають виважено підходити до питань, пов'язаних з поверненням процесуальних документів, залишенням їх без руху тощо [5].

Голова Верховного Суду зазначив, що «воєнний стан є поважною причиною пропуску строків, але кожен суддя буде оцінювати цю причину індивідуально, у межах справи, яка розглядатиметься» [6].

Верховний Суд запровадив телеграм-канали для оперативного отримання інформації про стан розгляду справ, приймання і відправлення кореспонденції, організацію роботи суду та іншої довідкової інформації [7].

Розглядаючи можливість звернення до суду із позовом після закінчення дії воєнного стану слід звернути увагу на позовну давність. Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. Відповідно до пункту 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» ЦК України у період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану строки, визначені статтями 257-259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 ЦК України, продовжуються на строк його дії [8].

Тобто, у конкретному випадку за загальним правилом про позовну давність, така позовна давність продовжується на строк дії воєнного стану, і позивач може звернутися із таким позовом і після закінчення дії воєнного стану.

Проте, якщо до позову підлягає застосування спеціальної позовної давності, передбаченої іншими нормами законодавства, варто перевірити, чи передбачено законодавством продовження строку такої позовної давності у зв'язку із дією воєнного стану.

Отже, можна констатувати, що суди в Україні під час воєнного стану продовжують працювати. Може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в судах, в яких через військові дії не можливо здійснювати правосуддя. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. Судочинство відбувається на тих же засадах та за тими ж вимогами, що й до введення воєнного стану. Однак, строк розгляду справи може бути довшим, ніж завжди. При подачі заяви до суду

треба розуміти, що строки розгляду справи в умовах війни є непередбачуваними. Зокрема, авторозподіл справи, відкриття провадження у справі, призначення справи до розгляду та інше може тривати довше, ніж це передбачено процесуальним законодавством та, зазвичай, відбувалось на практиці.

Список використаної літератури

- 1.Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. — Т. 6 : Т — Я. — 768 с.
- 2.Цивільний процесуальний кодекс України. – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 40–41, 42, ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 19.05.2022).
- 3.Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 19.05.2025 р.)
- 4.Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 19.05.2022 р.)
- 5.Про роботу судів в умовах воєнного стану: рекомендації Ради Суддів України від 02.03.2022 р. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 19.05.2022 р.).
- 6.Офіційний сайт «Верховного Суду». URL <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1267529/> (дата звернення: 19.05.2022 р.)
- 7.Офіційний сайт «Верховного Суду». URL <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1263481/> (дата звернення: 19.05.2022 р.)

8.Цивільний кодекс України. – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 40–44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15> (дата звернення: 19.05.2022 р.)

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З
МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ В БОРОТЬБІ ЗІ
ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ**

Музиченко Т.О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного та приватного
права Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка;
головний спеціаліст відділу правової експертизи процесуального
законодавства Департаменту моніторингу процесуальних прав
Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини*

Масові жертви серед цивільних внаслідок російського нападу на Україну викликали в Україні обговорення про необхідність розслідування воєнних злочинів та судових процесів над російськими чиновниками, військовими та пропагандистами, яких підозрюють у причетності до них.

Адже російські війська вчиняють воєнні злочини проти цивільного населення України та злочини проти людяності. Це включає нерозбірливі артилерійські обстріли, авіаційне бомбардування та ракетні удари по житлових кварталах українських міст, дитячих садках, дитячих будинках, обстріли АЕС, обстріли та знищення критичної інфраструктури.

Всі ці та інші воєнні злочини ретельно документуються та стають основою для роботи органів міжнародного та українського правосуддя.

Наразі Україна разом із партнерами ініціювала низку міжнародно-правових процесів для притягнення злочинців до відповідальності. Йдеться

про справи в Міжнародному суді ООН, Міжнародному кримінальному суді (далі – МКС), Європейському суді з прав людини. Поряд з цим існує необхідність створення спеціального Трибуналу з розгляду справи про злочини росії проти України (так званий «Нюрнберг-2»). Проте наразі Україна проводить лише збір усіх доказів, що стосуються таких злочинів.

Варто зауважити, що прецедент створення такого інструменту міжнародного правосуддя вже був у минулому сторіччі. У січні 1942 року в Лондоні представники дев'яти держав підписали декларацію, яка заклала підвалини Нюрнберзького трибуналу.

Наразі першочерговим завданням держави є те, щоб за кожен воєнний злочин керівництво держави-агресора постало перед відповідальністю з усією суворістю міжнародного кримінального закону. Відтак, країни-члени ООН повинні прискорити створення Спеціального військового трибуналу, оскільки відповідно до статті 1 Статуту ООН Організація Об'єднаних Націй має на меті підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру та придушення актів агресії.

Тож вітається крок Міністерства закордонних справ України спільно з фахівцями з міжнародного права щодо розробки проєкту Декларації та Заяви із закликом до створення спеціального Трибуналу для покарання керівництва РФ за злочин агресії проти України.

Зі свого боку Україна продовжує надавати всю необхідну підтримку у зборі доказів міжнародних злочинів росії. Для досягнення цілей правосуддя і покарання за найтяжчі злочини у Статуті МКС закладено широкі можливості для співпраці з неурядовими організаціями, які можуть безпосередньо взаємодіяти з Прокурором та іншими органами Суду, надаючи необхідну інформацію про злочини та їх жертв, захищаючи таким чином права останніх.

Наразі головною платформою збору доказів злочинів РФ є сайт warcrimes.gov.ua, що діє на базі офіційного веб-сайту Офісу Генерального прокурора. Це своєрідний доказовий хаб, з яким працюють всі правоохоронні,

державні органи і правозахисні організації. Це канал комунікації, в якому акумулюється вся інформація про злочини ворога. І зараз головне, щоб вона була задокументована правильно. На цій платформі об'єднано зусилля правоохоронців, експертів, представників громадських і міжнародних організацій, журналістів і всіх, хто хоче допомогти у фіксації звірських вбивств мирних громадян та інших злочинів рф на Українській землі.

Платформа збору доказів злочинів рф потрібна для того, щоб зібрана інформація згодом змогла бути використана в українських судах, а також під час потенційних спеціальних міжнародних трибуналів.

Саму інформацію необхідно відповідально і кваліфіковано зібрати і оформити згідно з міжнародновизнаними стандартами.

Вся зібрана та передана інформація буде детально аналізуватися Офісом Прокурора МКС, який зможе професійно та адекватно оцінити важливість наданих відомостей. Тому питання допустимості чи недопустимості певних доказів у судовому процесі не має значної практичної ваги під час збирання інформації. Подальше опрацювання цієї інформації, її детальна перевірка та верифікація підтвердить її релевантність, надійність, вірогідність і точність. Більше того, тільки Суд має повноваження визнавати ті чи інші докази допустимими чи недопустимими, а також загалом визнавати будь-яку інформацію як доказ або ж відхиляти її.

Водночас Римський Статут надає право будь-якій фізичній чи юридичній особі безпосередньо передати Офісу Прокурора МКС будь-яку інформацію, яка, на їхню думку, містить факти про вчинення злочину, передбаченого його положеннями.

Таке право гарантоване статтею 15 Римського статуту, в якій зазначається, що Прокурор МКС може ініціювати розслідування на власний розсуд на основі інформації про злочини, що передбачені Римським статутом. Також Прокурор МКС оцінює серйозність отриманої інформації і за потреби може запитувати додаткову інформацію у держав, урядових та неурядових організацій або з інших надійних джерел.

Варто пам'ятати, що правилами МКС та Офісу Прокурора не встановлено жодної обов'язкової форми звернення з метою подання інформації. Тому кожен, хто вважає, що володіє важливою інформацією про факти скоєння росією воєнних злочинів на території України може відправити такі відомості у довільній формі.

Водночас можна виділити певні рекомендації для надання такої інформації: коротке резюме про інформацію, що подається; вступну частину (опис подій, яких стосується інформація, що подається); юридичне обґрунтування (опис підстав, чому МКС має юрисдикцію щодо розгляду цих подій та поданої інформації, дотримання принципу комплементарності, статті Римського статуту, які були порушені в ході цих подій) – але це є факультативним пунктом; інформацію про скоєні злочини (тут можна описати всю інформацію, яку вдалося отримати, що свідчить про скоєння злочинів, свідчення жертв та свідків тощо); додатки (можна надати копії документів, опис речових доказів).

Надаючи інформацію про вчинені злочини, слід включити до неї наступні дані: місце, де відбувалися події (з деталізацією, бажано з GPS-координатами); дата, час та тривалість подій; хронологія інциденту; природа злочину (катування, зґвалтування, вбивства тощо) та методи його вчинення; визначення можливих виконавців злочинів (армія, збройна група або окремі індивіди тощо); дані про жертв (ім'я, вік, стать, рід заняття, громадянство, етнічна чи релігійна приналежність тощо); список можливих доказів (фото, документи, ін.)

Всі зафіксовані докази повинні стати предметом розгляду у МКС, відтак побудова правових підвалин взаємодії України із МКС є вкрай актуальним питанням.

МКС є постійно діючою незалежною судовою установою з юрисдикцією щодо осіб, які звинувачуються у геноциді, злочинах проти людяності та воєнних злочинах. МКС ґрунтується на взаємодоповнюваності, намагаючись надавати національним державам право на розслідування та переслідування за

здійснення таких злочинів, виходячи з своєї юрисдикції тільки як останньої інстанції.

МКС заснований на основі Римського статуту, прийнятого в 1998 році, та наразі Україною не ратифікованого. Наразі Україна скористалась передбаченим пунктом 3 статті 12 Римського статуту механізмом визнання юрисдикції Суду *ad hoc* – щодо конкретних злочинів, учинених у конкретний період часу.

Активне співробітництво з МКС Україна розпочала ще у 2014 році, коли Верховна Рада України звернулася із заявою від 25.02.2014 до МКС про визнання його юрисдикції щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року (так звана «Справа Майдану»).

Верховна Рада України 04.02.2015 ухвалила Постанову «Про Заяву про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та військових злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій ДНР і ЛНР, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян».

Цією Постановою парламент доручив Кабінету Міністрів України та Офісу Генерального прокурора зібрати необхідні матеріали та належну доказову базу для звернення до МКС.

29.09.2015 Прокурор МКС розширив попереднє вивчення ситуації в Україні і на ситуацію щодо агресії рф.

Наразі ж здійснюється співробітництво України з МКС щодо розслідування скоєних воєнних злочинів після повномасштабної агресивної війни проти України з 24 лютого поточного року. Так, за поданням держав-учасниць Римського статуту 02.03.2022 Офіс Прокурора МКС оголосив про відкриття розслідування ситуації в Україні щодо вчинення на території

України воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Держава, яка визнає юрисдикцію МКС, співпрацює із Судом без будь-яких затримок або винятків відповідно до частини 9 Римського статуту.

20.05.2022 набере чинності прийнятий Закон України від 03.05.2022 № 2236-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом», яким буде запроваджено правовий механізм співпраці компетентних органів України з МКС. Зазначеним законом визначено, зокрема: 1) обсяг і порядок співробітництва з МКС; 2) центральні органи України щодо співробітництва з МКС; 3) порядок передання кримінального провадження МКС; 4) порядок виконання прохання МКС про надання допомоги, яке стосується проведення процесуальних дій; 5) порядок вжиття заходів для забезпечення збереження доказів на території України на прохання МКС; 6) порядок виконання МКС дій (функцій) на території України; порядок надсилання запитів (прохань) до МКС; 7) порядок виконання в Україні рішень Суду, тощо.

Водночас Закон не позбавлений недоліків правового регулювання.

Так, в у пункті 1 частини сьомої статті 631 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у редакції Закону пропонується визначити, що після оголошення ухвали, зазначеної у пункті 1 частини шостої цієї статті, слідчий суддя роз'яснює особі, зокрема, право на оскарження ордеру на арешт, виданого МКС, до Палати досудового провадження Міжнародного кримінального суду.

Водночас відповідно до статті 34 Римського статуту МКС складається з таких органів, як: Президія; Апеляційне відділення, Судове відділення та Відділення попереднього провадження (попереднього розгляду справ); Канцелярія прокурора та Секретаріат. Палати досудового провадження серед органів МКС немає. Відтак, питання оскарження потребуватиме узгодження.

Окрім цього, у частині тринадцятій статті 629 КПК України у редакції закону визначено, що ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до пунктів 1-3 частини дев'ятої цієї статті, може бути оскаржена в апеляційному

порядку особою, стосовно якої застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт, її захисником чи законним представником, прокурором. Також у частині восьмій статті 631 КПК України закон визначає, що ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до частини шостої цієї статті, може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, щодо якої надійшло прохання МКС про арешт і передачу, її захисником чи законним представником, прокурором.

Водночас чинна частина перша статті 309 КПК України, яка регулює питання оскарження ухвал слідчого судді, визначає вичерпний перелік ухвал, що підлягають такому оскарженню. Відповідно до частини третьої статті 309 КПК України скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

Відтак частина перша статті 309 КПК України потребує доповнення з огляду на пропоновані зміни Законом.

Також відповідно до частини третьої статті 630 КПК України у редакції закону за результатами розгляду заяви особи про згоду на передачу до МКС у спрощеному порядку слідчий суддя постановляє ухвалу про затвердження згоди особи на передачу до МКС у спрощеному порядку та про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до фактичної передачі особи до Суду. Водночас у Законі не визначено строків розгляду такої заяви слідчим суддею.

Вказане зауваження також кореспондується положенням статті 631 КПК України у редакції Закону, що регулює порядок розгляду слідчим суддею питань виконання прохання Суду про арешт і передачу особи.

Тож український парламент заклав основні правові засади взаємодії українських правоохоронних органів та судової системи із МКС. Проте подальше правозастосування його положень окреслить наступні вектори удосконалення законодавчої основи такої взаємодії.

РОБОТА СУДІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Музиченко О.В.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного та приватного
права Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка;
консультант відділу забезпечення роботи секретаря та суддів судової
палати Управління забезпечення роботи третьої судової палати
Секретаріату Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду*

Незважаючи на війну в Україні судова система продовжує працювати. Так, згідно зі статтею 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Отже, судова система України вже третій місяць працює в умовах війни. Внаслідок бойових дій та тимчасової окупації російськими військами окремих територій України близько 20% судів України призупинили свою діяльність. Так, на звільнених від окупації територіях суди поступово відновлюють свою роботу. Водночас залишається чимало судів, які зазнали суттєвих пошкоджень або взагалі зруйновані. Зокрема, в результаті ракетного удару по Миколаївській обласній державній адміністрації, в якій був розміщений Господарський суд Миколаївської області, загинули працівники цього суду. Також повністю знищені приміщення Харківського апеляційного суду, Бородянського районного суду Київської області та Ізюмського

міськрайонного суду Харківської області. 47 приміщень судових установ у Київській, Чернігівській, Харківській, Донецькій, Луганській і Херсонській областях зазнали критичних пошкоджень, наразі здійснення правосуддя в них неможливе. Також, в багатьох судах, приміщення яких відносно вціліли розграбована комп'ютерна техніка та інші матеріально-технічні засоби, якими забезпечувалося належне відправлення правосуддя.

У зв'язку з цим потребують термінового вирішення питання фінансування судової системи, відновлення і вдосконалення роботи судів, формування повноважного складу Вищої ради правосуддя, забезпечення можливості здійснення нею повноважень щодо розгляду дисциплінарних проваджень та вирішення кадрових питань у період воєнного стану.

Зважаючи на це Верховна Рада України внесла зміни до окремих законодавчих актів та передала частину повноважень непрацюючої Вищої ради правосуддя Голові Верховного Суду. Завдяки таким законодавчим змінам, серед іншого, вдалося змінити підсудність судів на окупованих територіях та передати справи на розгляд судів, які мають змогу здійснювати правосуддя.

При цьому, 11 квітня 2022 року розпочалася процедура відрядження суддів місцевих судів, розташованих на територіях, на яких ведуться бойові дії і територіальну підсудність яких було змінено. До переліку судів, до яких передбачається відрядження суддів, насамперед потрапили суди: у які була передана підсудність справ, у яких немає жодного судді або неможливо утворити колегію у складі трьох суддів.

Крім того, як слушно зазначив голова Верховного Суду Всеволод Князєв, за рахунок відрядження суддів є можливість на певний час заповнити проблемні кадрові ділянки в апеляційних судах [1].

Однак, зважаючи на відсутність повноважного складу Вищої ради правосуддя, багато проблем залишаються невирішеними. Так, зокрема, неможливо передати повноваження Вищої ради правосуддя, що впливають з її конституційних функцій, таких як: призначення та звільнення суддів,

притягнення до відповідальності, надання згоди на арешт судді тощо. Наприклад, уже є один випадок співпраці судді з Луганської області з окупантами, однак притягнути суддю до відповідальності та звільнити наразі немає змоги.

Отже, постала нагальна потреба у виконанні таких важливих повноважень Вищої ради правосуддя, як надання згоди на затримання судді чи тримання його під вартою, ухвалення рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя, притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів.

Іншим питанням, яке потребує негайного вирішення є пристосування законодавства до умов воєнного стану. У цьому аспекті голова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Борис Гулько слушно зазначив, що наше законодавство, у тому числі й процесуальне, не було пристосоване саме до обставин війни, а тому триває робота щодо запровадження нових процесуальних механізмів, необхідних для забезпечення безперервного здійснення правосуддя в умовах війни.

Також, у зв'язку з воєнним станом в Україні, у судах з'явилися нові категорії справ, в яких судова практика відсутня. Це: бажання пришвидшити усиновлення, визначення місця проживання дитини тощо за обставин воєнного стану; відшкодування збитків, завданих унаслідок воєнної агресії; встановлення юридичних фактів, як-то: факт смерті, народження в умовах воєнного стану та бойових дій, самостійного виховання дитини чи знаходження дитини на утриманні з метою унеможливлення призову на військову службу і подібних до цього юридичних фактів; нові трудові спори в умовах воєнного стану відповідно до нового закону, у тому числі й щодо зупинення обов'язкового відсторонення від роботи невакцинованих від COVID-19 працівників при наявності у судах таких позовів з різними вимогами; питання спадкування, аліментні спори щодо осіб, які служать у Збройних силах України чи в територіальній обороні тощо. При тому, що процесуальні норми, інститут доказування, вимоги щодо сплати судового

збору тощо не змінені. Очевидно, також потребує перегляду позиція стосовно імунітету країни-агресора [2].

Голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Богдан Львов також наголосив на необхідності внесення змін до господарського процесуального законодавства, зокрема, що стосується розширення можливостей повідомлення сторін. Крім того, зазначив, що наразі надається пріоритет розгляду справ, пов'язаних з функціонуванням Збройних Сил України, комунальних служб і підприємств, які забезпечують країну паливом, а також інших справ, які актуальні для забезпечення життєдіяльності держави [3].

Слід відзначити, що з-поміж усіх процесуальних кодексів найбільших змін у зв'язку зі збройною агресією проти України та введенням воєнного стану зазнав Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК). Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» № 2125-IX від 15.03.2022; Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Законом України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» №2111- IX від 03.03.2022 було внесено істотні зміни до ст. 615 КПК щодо делегування окремих повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури; розширення окремих повноважень прокурорів; розширення переліку злочинів, за які може бути застосовано тримання під вартою до 30 днів; унормування початку та строків досудового розслідування в умовах надзвичайних правових режимів та ін. Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Законом України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» №2137-IX від 15.03.2022 ст. 615 доповнено частинами 7 та 8 щодо строків

повідомлення про підозру затриманій особі та строків досудового розслідування.

Розглядаючи зміст вищевказаних законів слід відмітити, що в умовах воєнного стану відбувається делегування повноважень слідчого судді керівнику органу прокуратури, зокрема, щодо надання дозволу на такі процесуальні дії, як: привід; тимчасовий доступ до речей та документів; арешт майна; дозвіл на затримання з метою приводу; проведення обшуку в порядку ч. 3 ст. 233 КПК, а також ст. 234 КПК; отримання зразків для експертизи; проведення негласних слідчих (розшукових) дій; продовження строку досудового розслідування. Також делеговано загальні обов'язки судді щодо захисту прав людини (ст. 206 КПК). Крім того, до повноважень керівника органу прокуратури може бути віднесено обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою строком до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених такими статтями Кримінального кодексу України: 109-115, 121, 127, 146, 146-1, 147, 152-156-1, 185, 186, 187, 189-191, 201, 258-258-5, 255-255-2, 260-263-1, 294, 348, 349, 365, 377-379, 402-444.

Однак, необхідно зауважити, що вищевказаних повноважень керівник відповідного органу прокуратури набуває лише за умови, що відсутня об'єктивна можливість виконання в установлені законом строки цих слідчим суддею.

Також в умовах воєнного стану є додаткові підстави для затримання особи у порядку ст. 208 КПК. Такими підставами є можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у скоєнні злочину. У такому разі уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду або постанови керівника органу прокуратури затримати підозрюваного. Строк затримання особи без відповідної ухвали чи постанови не може перевищувати 216 годин з моменту затримання.

Крім того приписами КПК передбачено, що під час воєнного стану за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого слідчий суддя, суд має право ухвалити рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте

зобов'язання, якщо відповідне клопотання обґрунтовується бажанням використати кошти, передані в заставу (в повному обсязі або частково), для внесення на спеціальні рахунки Національного банку для цілей оборони України (ч. 5 ст. 616 КПК).

Також, з'явилися нові підстави зупинення строку досудового розслідування, зокрема, у разі відсутності об'єктивної можливості звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК). Передбачено можливість автоматичного продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання; автоматичного продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою під час судового розгляду кримінального провадження у разі закінчення строку його дії та неможливості розгляду судом питання про його продовження (ч. 5, 6 ст. 615 КПК).

При цьому, голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Станіслав Кравченко зазначив, що незважаючи на уже прийняті з часу початку ведення бойових дій закони у сфері кримінальної юстиції, існує нагальна потреба нових системних змін та доповнень в чинне законодавство в частині подальшого удосконалення процесуальних механізмів досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень [4].

Підсумовуючи викладене, слід звернути увагу, що багато науковців та практиків зазначають про обмеження основних процесуальних гарантій та суттєвий дисбаланс з ухилом на забезпечення саме публічного інтересу та його явне превалювання у нормах кримінального процесуального законодавства, які зазнали змін у зв'язку з військовою агресією проти України. Однак, необхідно визнати, що сама військова агресія проти України спричинила обмеження практично всіх прав людини і громадянина на її території (права на життя, здоров'я, повагу до честі та гідності, недоторканност житла та іншого володіння тощо), а тому для забезпечення належного функціонування, зокрема, кримінальної юстиції встановлення деяких обмежень процесуальних гарантій учасників є виправданим.

Як убачається з вищевказаного, з початком війни судова система України зіштовхнулася з безліччю організаційних, матеріально-технічних та процесуальних проблем, які необхідно якнайшвидше вирішити для забезпечення належного здійснення правосуддя в судах усіх юрисдикцій. Зокрема, це стосується термінового вирішення питання фінансування судової системи, відновлення і вдосконалення роботи судів, формування повноважного складу Вищої ради правосуддя, забезпечення можливості здійснення нею повноважень щодо розгляду дисциплінарних проваджень та вирішення кадрових питань у період воєнного стану, а також необхідних законодавчих змін до матеріального та процесуального права.

Список використаної літератури

1. Голова ВС обговорив із представниками ВРП та ДСА України важливі питання діяльності судової системи. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/1268106/?fbclid=IwAR2jVQSjYqDaquZ1kzx-jHNffL9Xt_7GbKSbRifdduFrXlNyXMi2UV0uxGk;
2. Голова КЦС ВС Борис Гулько: Навіть в умовах воєнного стану робота судів не може бути припинена. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1267884/>;
3. Головне – це безпека людей, а суди впораються з усіма труднощами, які постали перед ними, — голова КГС ВС Богдан Львов. Офіційний сайт судово-юридичної газети. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/234545-golovne-tse-bezpeka-lyudey-a-sudi-vporayutsya-z-usima-trudnoschami-yaki-postali-pered-nimi-golova-kgs-vs-bogdan-lvov>;
4. Голова ККС ВС Станіслав Кравченко: Існує нагальна потреба нових системних змін щодо удосконалення процесуальних механізмів досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. Офіційний сайт судово-юридичної газети. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/234547-golova-kks-vs-stanislav-kravchenko>.